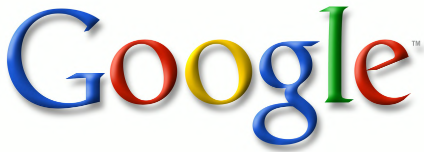
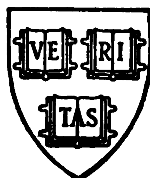
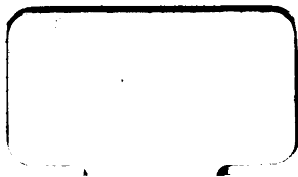

VE RI
TAS

MANDEVILLES REJSE

I GAMMELDANSK OVERSÆTTELSE,

TILLIGE MED

EN VEJLEDER FOR PILGRIMME,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

MANDEVILLES REJSE.

Mandevilles rejse, der her for første gang forelægges trykt i gammeldansk oversættelse, har nu vistnok kun et lille publikum, men en gang har den kendt en bedre skæbne og kunnet glæde sig ved en popularitet, som få eller ingen samtidige skrifter nåde.

Straks ved sin fremkomst midt i det 14de århundrede blev den greben med begærlighed af samtiden, der i den som i få andre skrifter fandt tilfredsstillelse for sit hang til det vidunderlige og en kærkommen bekræftelse på alle de efterretninger om østens mærkelige ting, der ved korstogene og ad literær vej — navnlig ved Alexandersagnet — var blevne spredte omkring over Evropa. De æventyrlige beretninger om Asiens lande og folk, der havde sat sindene i forundring, fortaltes her atter af en mand, der selv havde været på hine fjærne steder og derved gav en borgen for disse beretningers sandhed, hvormed datidens kritik lod sig nöje. Selv for dem, der bedst vidste besked med det hemmelighedsfulde østen, måtte bogen indeholde meget nyt, og for alle andre åbnede den et perspektiv ind i en vidunderverden, der måtte opfylde tidens dristigste drömme. Intet under derfor, at Mandevilles bog blev modtagen med åbne arme og i kort tid blev oversat på det ene sprog efter det andet, stundom flere gange, at den spredtes over næsten hele det civiliserede Evropa og hurtig

fandt så stor udbredelse, at der efter Halliwells[1]) udsagn omkring i Evropas biblioteker næppe af nogen bog findes så mange håndskrifter fra slutningen af 14de og begyndelsen af 15de århundrede som af denne, biblen alene undtagen. Et andet vidnesbyrd om den popularitet, den havde vundet, har man deri, at der mindst kendes 25 trykte udgaver af den fra tiden för 1500, medens Marco Polos berömte værk kun foreligger i 5[2]) og således med sin mere ædruelige beretning langt fra i den grad er falden i tidens smag som Mandevilles skrift med alle dets fabler og undere. Hvad disse angår, var det sikkert dem, der væsenligst bidrog til at skaffe bogen dens yndest, og det var så langt fra, at de svækkede den tillid, Mandeville nød, at de endnu længe som fuldt pålidelige optoges af andre forfattere. Som exempel herpå skal jeg fra Danmark anføre, at Petrus Olai i sine samlinger[3]) har efterladt et uddrag af den latinske tekst, navnlig af det, der vedrører Olger danske, at han i en af sine krønniker citerer «Itinerarium Johannis de Anglia» som bevis for Olgers bedrifter i Indien[4]), og at ligeledes forfatteren til krønniken om danske udvandrere blandt andre kilder siger at have øst «aff Fasciculo temporum och aff itinerario domini Johannis Anglici . . . och fordi skal ingen sige, at det er squalder eller løgn»[5]).

[1]) The Voiage and Travaile of Sir John Maundevile. Reprinted from the Edition of A. D. 1725. With an Introduction, additional Notes, and Glossary, by J. O. Halliwell, London 1839, introduct. s. VIII. — Denne udgave er i det følgende betegnet ved «engl.».

[2]) The Book of Ser Marco Polo. Newly translated and edited, with notes. By Colonel Henry Yule, London 1871, I, s. CXL, not. †.

[3]) Cod. Arn. Magn. 107, 8vo.

[4]) Script. rer. Dan. I, 72.

[5]) Chr. Pedersens Danske Skrifter ved C. J. Brandt, V, 349.

Imidlertid vågnede kritikken, og hvad der fra først af især havde givet Mandevilles rejse dens tiltrækning, det kaldte nu hårde domme ned over bogen og dens forfatter, der antoges selv at have opdigtet de fabler, han fortalte. Forskellige forfattere søgte vel at lægge et godt ord ind for ham ved at vise, at han ikke kan bære ansvaret for alt, hvad der går under hans navn — for de tilföjelser, hans oversættere har indskudt, og for de fejl, de har begået, der i en gammel tysk oversættelse når så vidt, at «Grantkan», Mongolernes storkhan, ved forveksling med lat. canis er opfattet som «der grosse hund» — alle hans fabler kunde dog ikke fjærnes ved den undskyldning, at han «var falden blandt røvere», som hans landsmand Purchas[1]) udtrykte sig, og medens bogens anseelse således svandt hos de lærde, sank den nogle steder ned til at blive «trykt i dette år» og blev almuelæsning til ind i dette århundrede.

Vore dages kritik har ikke skaffet Mandeville den oprejsning, som f. ex. er bleven Marco Polo til del, idet der tvært imod til den gamle anklage for upålidelighed er föjet en ny, som Yule[2]) betegner ved ordene «røve» og «stjæle». Så hårde ord vilde Mandevilles egen samtid måske ikke have brugt, skönt det ikke kan nægtes, at i al fald störste delen af hans bog er lånt fra andre skrifter, men om den end således ikke længer kan betragtes som original, den vil dog altid beholde en betydelig literær interesse og kunde sikkert göre fordring på en nærmere undersøgelse, end jeg i de følgende blade kan skænke den og dens forfatter.

---

[1]) His Pilgrimes, London 1625, III, 127–8.

[2]) Cathay and the way thither; being a collection of medieval notices of China, translated and edited by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society), I, 27 ff

I.

Hvad der meddeles om Mandevilles liv og levned er ikkun lidet, og selv dette lidet er til dels så upålideligt, at en nærmere prøvelse deraf i höj grad er fornøden. De fleste efterretninger meddeler han selv i sin bog, men disse efterretninger er ikke ganske ens i de forskellige tekster og håndskrifter, og hvor meget deraf er til at stole på, er endnu ikke fuldt opklaret. Andre oplysninger har man hentet fra et epitafium [1]), der i al fald tidligere fandtes i Vilhelmitternes klosterkirke i Liège, og hvis indskrift lyder således:

«Hic jacet vir nobilis dominus Johannes de Mandeville ali*as* dictus ad barbam miles dominus de Ca*m*pdi natus de Anglia medicine p*ro*fessor devotissim*us* orator et bonorum suorum largissim*us* pauperib*us* erogator *et* toto quasi orbe lustrato Leodii die*m* vite sue clausit extremu*m* anno domini M.CCC.LXXII mensis novembris die XVII.»

Hvad der ellers af forskellige ældre og yngre forfattere meddeles om Mandeville er meget ubetydeligt og synes for störste delen kun at være videre udsmykning af de alt anførte kilder.

Alle beretninger meddeler, at Johannes de Mandeville [2])

---

[1]) Omtales af Ortelius, Itinerarium per nonnullas Galliæ Belgicæ partes, Anvers 1584 s. 16, og er senere blevet set af andre: Jo. Pitseus, Relationum historic. de rebus Anglicis, Paris 1619, 4to I, 512; Lambinet, L'Origine de l'imprimerie, Bruxelles, an VII, s. 302, o. s. v.

[2]) Efternavnet skrives i de forskellige håndskrifter og udgaver på mange forskellige måder: Mandeville, Maundeville, Maundvyle o. s. v., mere afvigende Mendavil, Mandevelt og — som det synes navnlig i Tyskland — Montevilla, samt endelig latiniseret Magnovillanus eller Magdovillanus (se engl. s. I ff; Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie, IV, Paris 1839, 4to s. 427. J Lelandi Comment. de scriptor. Britan., Oxonii 1709 fol. II, 366 o. s. v.

er født i England i byen St. Albans nogle få mil nordvest for London, men derimod savnes i kilderne en angivelse af fødeåret. Man har beregnet det til c. 1300, idet han selv sætter sin rejses begyndelse til 1322 og efter epitafiet skal være død 1372, men som vi senere skal se, må det vistnok falde lidt tidligere. Hvad hans familie angår, tier han selv fuldstændig, og med hensyn til hans sociale stilling siger hans bog ikke andet, end at han var «chevalier» (knyght, miles, ridder). Derimod meddeler epitafiet, at han var «dominus de Campdi», og allerede fra ældre tid har det været en almindelig antagelse, at han hørte til samme slægt som den William Mandeville, jarl af Essex, der i følge Hakluyt[1]) i året 1177 besøgte det hellige land. Herefter har han altså været af gammel fornem familie, men nærmere oplysninger angående dette slægtskab foreligger, så vidt jeg ved, ikke.

Som anført kalder han sig selv «chevalier», og senere hen i bogen berører han sin aktive deltagelse i kampen mod ørkenens Beduinere og «kongen af Manci». — Andre skrifter[2]) gör ham ved siden heraf til en lærd mand, der allerede i sin tidlige ungdom med iver kastede sig over teologi, medicin og andre videnskaber. Navnlig skal han efter disse kilder have lagt sig efter lægekunsten, som han en tid praktisk skal have udøvet, ja der fortælles endogså, at han skal have forfattet flere medicinske skrifter, som imidlertid ikke nåde at blive trykte[3]). Hvad der således meddeles om ham er imidlertid

— I steden for John (Jehan, Johannes) har et par franske håndskrifter Guillaume (Recueil de voyages IV, 427 not. 1), vistnok ved forveksling med den nedenfor nævnte ældre engelske rejsende William Mandeville.

[1]) The principal navigations, London 1589 fol. II, 17.

[2]) J. Baleus, Scriptorum illustr. maioris Brytanniæ... catalogus, Basileæ 1557, fol. s. 478; Pitseus, a. st.; Leland, a. st., o. s. v.

[3]) Pitseus, a. st.; Nicéron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres, Paris 1734, XXV, 251.

sikkert upålideligt, og navnlig synes hele hans lægevirksomhed med alt, hvad dermed står i forbindelse, at bero på en forveksling. Efterretningen om, at han har været læge, synes de nævnte forfattere — Bale muligvis undtagen — at have hentet direkte fra epitafiet i Liège, hvor han betegnes som «medicine professor», og hvor der gives ham tilnavnet «ad barbam». I den latinske tekst af hans bog (kap. 50) fortælles derimod, at da han efter sin hjemkomst til Evropa blev syg og søgte lægehjælp under et ophold i Liège, blev han der behandlet af en gammel læge ved navn magister Johannes ad barbam, som han tidligere havde truffet hos den ægyptiske sultan i Kairo. Herefter var det altså en fra Johannes de Mandeville forskellig magister Johannes, der var læge og havde tilnavnet ad barbam, og denne efterretnings pålidelighed synes ikke at kunne afkræftes ved, at den alene findes i den latinske oversættelse, eftersom denne blev besörget «paulo post», kort efter den franske original, netop i selve Liège, hvor den nævnte magister Johannes levede og måtte være kendt. Når denne sidste angivelse således synes at måtte anses for troværdig, kan indskriften i Liège næppe betragtes som samtidig kilde men må sikkert skrive sig fra en senere tid og hvile på en falsk tradition[1]), der sammenblandede de to mænd af navnet Johannes, hvortil der kunde være så meget mere anledning, som Johannes ad barbam også var vidt berejst og desuden — efter hvad den latinske tekst fortæller — havde været Mandeville behjælpelig ved affattelsen af hans bog. Hvis denne opfattelse er rigtig, må ikke alene tilnavnet ad barbam[2]) men sikkert også betegnelsen

[1]) Bale omtaler ikke epitafiet og har måske efterretningen andet steds fra; det samme gælder måske også en gammel Fasciculus temporum (s. l. & a.), der kalder Mandeville «doctor in medicinis et miles in armis».

[2]) Grässe (Lehrbuch d. Literärgeschichte II, 2, 2, s. 773) mener, at ad barbam skyldes falsk læsemåde for de Alban-

«medicine professor» anses for Mandeville uvedkommende, og antagelsen af, at han overhovedet har været læge eller særlig har givet sig af med lægekunsten, synes under denne forudsætning at savne al den hjemmel, den havde nødig overfor hans egen tavshed om dette punkt og overfor det faktum, at der i hele hans bog ikke findes noget, der tyder på særlige medicinske kundskaber[1]).

Medens hværken Mandeville selv eller hans biografer fortæller noget om den første del af hans liv, kunde måske en lille meddelelse om ham fra tiden för hans rejse hentes fra den manske krønnike[2]). Det fortælles næmlig her ved år 1316, at «Ricardus le Mandevile et fratres ejus cum aliis magnatibus et malefactoribus de Hybernia» landede på øen, og da indbyggerne ikke godvillig vilde give dem, hvad de forlangte, gik de frem med våben i hånd «quousque venerunt sub latere montis de Warchfel in campo ubi quidam manebat nomine Johannes Mandevil.» Her stod kampen, der endte med Manboernes nederlag, hvorefter øen blev plyndret. Hvis navnet Mandevil på sidste sted er rigtigt, og hvis den her nævnte mand er samme person som vor forfatter, skulde denne altså 1316 have opholdt sig på Man, uden at vi ved, hvorledes han er kommen til at bo på denne ø, og da han — således som han nævnes — vel den gang må have været mer end 16 år gammel, skulde han altså være født för 1300.

Når efterretningerne om Mandevilles liv hidtil har været mer end sparsomme, flyder de derimod rigelig nok, når vi

---

1) Foruden rejsebeskrivelsen og de ovenfor nævnte medicinske skrifter tillægges der også Mandeville et fransk Lapidarium, hvoraf flere udgaver kendes, men hvorledes forholdet er med dette skrift, har jeg ikke haft lejlighed til at undersøge.

2) Chronica regum Manniæ et insularum, by P. A. Munch, Christiania 1860, s. 28. Krønniken er skreven af forskellige forfattere, samtidige med de begivenheder, de omtaler.

først er nåde frem til Mikkelsdag 1322, da han efter eget sigende i Marseille indskibede sig for at begynde den store rejse, han så udførlig har beskrevet i sin bog. Der er imidlertid den fejl ved det, han her fortæller om sig selv, at en stor del deraf med temmelig sikkerhed kan siges at være opdigtet, og om resten kan det være tilladt at nære nogen tvivl. Han fortæller imidlertid og forsikrer, at alt er sandt. Han fortæller, at han kom til Ægypten og gav sig i tjæneste hos sultanen i Kairo, at han deltog i dennes kampe mod Beduinerne og i den grad vandt hans yndest, at sultanen ikke blot i enrum underholdt sig med ham om forholdene i Evropa men endogså tilbød ham giftermål med en fornem mands datter, hvis han vilde antage den mohamedanske tro. Da han forlod Ægypten, siger han, medgav sultanen ham et lejdebrev med sit store segl, en særlig udmærkelse, der ikke blev almindelige rejsende til del, som gav ham adgang overalt, også til steder, som kristne ellers ikke kunde betræde. Han fortæller dernæst, at han gæstede Sinai med dets berömte kloster, og at han derfra gennem ørkenen drog til Palæstina, hvis hellige steder han besøgte. Det er disse fortællinger, hvorom der kan næres tvivl, idet vi senere skal se, hvorledes meget af selve hans beretning er udskrevet af andre forfattere, men om dette er tilfældet med alt, hvad han meddeler, eller om noget skyldes egen erfaring og eget besøg i hine egne, er et spörgsmål, som endnu venter på en fyldestgörende besvarelse. Hans egne forsikringer om, at han selv har set, hvad han omtaler, kan man nemlig i og for sig ikke tillægge synderlig vægt, ti lignende forsikringer findes i sidste halvdel af bogen, hvor hans uvederhæftighed tæmmelig klart ligger for dagen. Her fortæller han, at han fra Trapezond ved det sorte hav gav sig til at gennemflakke Asiens lande, at han over Forindien og de indiske øer nåde lige til det nordlige Kina, hvor han med sine staldbrødre i 15 måneder tjænte Mongolernes storkhan i kampen mod «kongen af Manci»; at han derfra vendte hjem over land og på vejen besøgte præst Johans

rige, Tibet o. s. v. Alt hvad han beretter om de mærkelige ting, han har set og oplevet på denne sin rejse — ikke blot det overnaturlige men også det faktisk virkelige — har han imidlertid hentet fra andre forfattere, og, som vi skal se, har han ved at udskrive dem gjort sig skyldig i sådanne fejl, at man sikkert tör påstå, han slet ikke kan have været i de egne, han omtaler. Hvor vidt hans forsikringer om at have været i Ægypten og det hellige land er mere pålidelige end hans forsikringer om at have været i Indien og Kina, må foreløbig stå hen og er ikke afgjort dermed, at der for öjeblikket kun er påvist skriftlige kilder til en del af hans beretning om disse lande. En lille mistanke om, at han slet ikke har været i Orienten, kunde det vistnok endogså være undskyldeligt at nære.

Meddelelserne om hans rejse må altså anses for meget upålidelige, og noget lignende gælder sikkert til dels de få efterretninger, der haves om hans senere liv. I den engelske tekst af hans bog (s. 314—15) fortælles der, at da han efter 33 års fraværelse atter var vendt tilbage til Evropa, begav han sig til Rom og fremstillede sig for paven, der gav ham absolution for alle de synder, han havde fået på sin samvittighed under sit lange ophold blandt vantro folk. Ved samme lejlighed, fortælles der, viste han paven «this tretys», som denne på hans anmodning lod undersøge og rette af sit råd, der sammenlignede den med en anden 100 gange så stor og derpå erklærede den for pålidelig. Alt dette, som den latinske tekst ikke kender, og som heller ikke forekommer i den tyske bearbejdelse, som Michel Velser foretog efter den franske original, er imidlertid sikkert uægte, et senere indskud, som allerede antaget af Schönborn[1]) og Zarncke[2]), og at det

[1]) Bibliographische Untersuchungen über die Reise-Beschreibung des Sir John Maundeville, von Dr. Carl Schönborn, Breslau 1840, 4to s. 22—3.

[2]) Der Priester Johannes, von Fr. Zarncke; zweite Abhandl., Leipzig 1876, s. 130 not. 3.

i al fald ikke kan være historisk pålideligt fremgår deraf, at paven på den tid, til hvilken Mandeville sætter sin hjemkomst, 1355, slet ikke opholdt sig i Rom men i landflygtighed levede i Sydfrankrig. Umiddelbart efter det nævnte besøg hos paven meddeler Mandeville i den engelske tekst, at «nu» holder sygdom ham fængslet hjemme, meget imod hans vilje, og for at trøste sig og få tiden til at gå har han søgt at genkalde de svundne tider og tildragelser i erindringen og, således som de kom ham i minde, optegnet dem i «this boke» år 1356 i det 34te år efter sin bortrejse fra England. Den latinske oversættelse, som kort efter den franske original blev besörget Liège, meddeler (kap. 50), at det var i denne by, Mandeville 1355 blev syg på vejen til England, og, som allerede nævnt i det foregående fortælles der her videre om den gamle læge magister Johannes ad barbam, som efter at have vist sin kunst på Mandeville på det indstændigste opfordrede ham til for efterverdenens skyld at optegne, hvad han havde set og oplevet på sin lange rejse. På hans opfordring og med hans hjælp, heder det, blev da dette skrift — iste tractatus — sammensat allerede i Liège, skönt Mandeville først havde haft i sinde at vente dermed, til han havde nåt sit hjem. Således berettes bogens tilblivelse, og det rene faktum, at den blev skreven i Liège 1355 eller 1356 er der vel ikke grund til at betvivle; hvorledes det forholder sig med den hjælp, Johannes ad barbam skal have ydet, kan ikke afgöres, måske har den bl. a. bestået deri, at han som boende i Liège har forsynet Mandeville med de literære hjælpemidler, han skulde bruge; måske er det ham, der har oversat bogen på latin.

Den latinske (danske) tekst ender med den bemærkning, at det fra Liège var Mandevilles hensigt at begive sig til England, hvor han håbede i ro og fred at skulle kunne henleve resten af sit liv. Om dette er blevet tilfældet, vides ikke. Vi ved kun, at forskellige forfattere i Liège har set den foran meddelte indskrift, hvorefter døden skal have truffet ham i denne

by den 17de november 1372[1]) og hans støv være stædt til hvile i Vilhelmitternes klosterkirke sammesteds. På den sten, hvor indskriften læstes, fandt man udhugget en ridder i fuld rustning med kløftet skæg (jvfr. «ad barbam»), trædende på en løve, og ved hans hoved sås en velsignende hånd og ordene: Vos ki passeis sor mi por l'amor di Diex pries por mi[2]). En tavle, der var ophængt i nærheden, forherligede den nye «Ulysses» i et latinsk digt[3]), og da Ortelius besøgte stedet, så han et skjold, der tidligere havde båret Mandevilles våben, ja man viste ham endogså knive, ridetöj og sporer, som han skulde have brugt på sin store rejse. — Det sted, hvor han skrev sin bog, skulde altså også gemme hans grav, men om traditionen i Liège heri er mere pålidelig, end vi hidtil har fundet den, er jeg ikke i stand til at afgöre. Også hans fødeby St. Albans har gjort fordring på at huse hans ben indenfor sit gamle, ærværdige abbedis mure[4]).

II.

Hvad der vides — eller fortælles — om tilblivelsen af Mandevilles bog, er allerede anført ovenfor, men derimod har vi endnu ikke haft lejlighed til nærmere at undersøge, hvad der skal forstås ved Mandevilles bog, eller — som spörgsmålet oftest er stillet — på hvilket sprog Mandeville selv har skrevet.

Svaret herpå har været meget forskelligt. Som Englænder

---

[1]) Et latinsk håndskrift af hans bog fra 15de århundrede (engl., Halliwells fortale s. VI) siger, at han døde i Liège år 1382.

[2]) Lambinet, a. sk., s. 303.

[3]) John Weever, Ancient funeral monuments, London 1631 fol. s. 568.

[4]) John Weever, a. st.

kunde man vente, at han havde skrevet på engelsk, på grund af latinens stilling som almindeligt meddelelsesmiddel kunde man tænke på dette sprog, men heller ikke fransk er på forhånd usandsynligt, når man erindrer, at Marco Polo's og flere andre ikke-franske forfatteres skrifter først fremkom på fransk [1]). I virkeligheden finder man da også snart det ene, snart det andet af disse tre sprog anført som det, Mandeville har benyttet, ja man finder endogså angivet, at han har «skrevet» sin bog på alle tre sprog, det ene efter det andet. Hos Bale [2]), hvem en hel række forfattere har benyttet, heder det således: in tribus linguis Anglica, Gallica et Latina graphice scripsit; længere tilbage i tiden siger den foran anførte gamle Fasciculus temporum, at han beskrev sin rejse «tribus linguis», og endelig meddeler det håndskrift fra c. 1400, hvorefter den engelske udgave fra 1725 er udgivet — men som det synes også kun dette håndskrift [3]) —, at Mandeville først skrev sin bog på latin, derpå oversatte den på fransk og atter fra fransk oversatte den på engelsk [4]). Disse kilder er altså enige om, at Mandeville selv har skrevet på alle tre sprog, men medens Bale nævner engelsk først og latin tilsidst, skulde efter det engelske håndskrift netop den omvendte orden være den rette og bogen først være affattet på latin. I modsætning til disse forskellige angivelser meddeler den franske tekst derimod, at Mandeville først havde haft i sinde at skrive på latin, men da flere kunde læse fransk, foretrak han

---

[1]) Jfr. The Book of Ser Marco Polo by Henry Yule, London 1871, I, s. CXII ff.

[2]) Scriptor. illust. maior. Brytann. . . . catalog., Basileæ 1557 fol. s. 478.

[3]) Se engl., Halliwells fortale s. VII.

[4]) And ȝee schulle undirstonde, that I have put this boke out of Latyn into Frensche, and translated it aȝen out of Frensche into Englyssche, that every man of my nacioun may undirstonde it. — engl. s. 5.

alligevel dette sprog[1]), og i overensstemmelse hermed siger den latinske tekst, at bogen først blev skreven på fransk i byen Liège og kort derpå sammesteds oversat på latin[2]). — Det ses altså, at kildernes direkte angivelser er meget forskellige og til dels modsiger hinanden, men heldigvis gives der andre veje, ad hvilke et sikkert resultat synes at kunne nås.

At den engelske tekst — således som det ovenfor nævnte håndskrift angiver — er oversættelse fra fransk, antydes allerede af udtryk som porte de Sure or of Tyrye (s. 125), wee clepen hem poriz de spyne (s. 290) o. s. v., og med fuldkommen sikkerhed fremgår det, som Edw. B. Nicholson har bemærket[3]), af en række fejl, der findes, f. ex. når navnene Adrianopel og Akre gives i formen Dandrenoble (s. 8) og Dacoun (s. 31), der sikkert beror på, at oversætteren har opfattet præpos. d' (la cité d'Andrenoble o. s. v.) som navnets forste bogstav, eller når der tales om the cercle of swannes of hevene (s. 86), hvor oversætteren har forvekslet signes med cygnes eller oversat efter et håndskrift, der havde denne læsemåde. Sådanne fejl er tilstrækkelig talende, men på den anden side er de af den natur, at Mandeville selv ikke kunde göre sig skyldig i dem, og de viser derfor, at håndskriftet har uret i at angive Mandeville som oversætter, og at det således er uden grund, når han af engelske forfattere lige til vore dage omtales som «our oldest prose author».

[1]) Et sachetz que jeo usse mis ceste liverette en Latyn pur plus briefment deviser, mès pur ceo que plusours entendent mieultz Romanz que Latin, jeo l'ai mys en Romanz pur ceo que l'entende, Halliwells fortale s. VII, jvfr. d'Avezac i Recueil de voyages IV, 428—9, hvor foran l'entende findes chascun.

[2]) Incipit Itinerarius .... editus primo in lingua gallicana a milite suo autore Anno incarnationis domini M.ccc.lv. in ciuitate Leodiensi et paulo post in eadem ciuitate translatus in hanc formam latinam.

[3]) The Academy, 1876, 11. novbr. s. 477.

Hvad den latinske tekst angår, er det let at se, at den ikke kan være originalen, således som man efter det engelske håndskrifts angivelse skulde formode. Sammenlignes den nemlig med den engelske tekst, der i det hele synes at være en temmelig tro gengivelse af sin franske original, viser den sig i mange henseender forskellig fra denne, men hvilken af de to tekster der er den oprindeligste, derom kan man næsten intetsteds være i tvivl. Navnlig er det umiddelbart indlysende for de partiers vedkommende, hvor de literære kilder, Mandeville har øst af, med sikkerhed kan påvises, idet vi her gennemgående finder, at den engelske tekst fyldigst og nöjagtigst gengiver kildens beretning, medens den latinske tekst ofte forbigår hele stykker, den engelske (franske) har medtaget, eller meddeler stoffet i en anden orden end den, der er fælles for den engelske tekst og den oprindelige kilde, — ikke at tale om de fejl, der forekommer, som i og for sig vilde være tilstrækkelige til at afgöre det foreliggende spörgsmål. Når således en betragtning af selve den latinske tekst med sikkerhed viser, at den ikke kan være originalen, er der ikke nogen grund til at tvivle om, at den er oversat fra fransk, således som den selv meddeler, og dette bestyrkes desuden ved fejl, den indeholder, f. ex. når navnet Derbent[1]) (engl. the Derbent, s. 257) gives i formen Loderkent (k. 40), idet oversætteren har forenet den franske artikkel og navnet til ét ord, ligesom vel også navnet Grantcan, flertalsformer på -s som droghemans (k. 11), Acopars, Bedoyens (k. 12) o. s. v. sikkert peger i samme retning. Da den latinske oversættelse fremdeles på flere steder ikke blot indeholder en hel anden beretning end den engelske (franske) tekst, men endogså undertiden siger det modsatte af, hvad der findes i denne, eller bestrider de meninger, som der

[1]) Derbend-passet, tyrkisk Demir-kápi, »Jærnporten« i Kavkasus.

udtales, tör man sikkert slutte, at Mandeville selv heller ikke har haft noget med denne oversættelse at göre.

Det viser sig følgelig, at såvel den engelske som den latinske tekst må være andenmands oversættelser fra fransk, og da såvel Bale som det engelske håndskrift sikkert har haft disse meget udbredte tekster for öje, må deres meddelelser om, at Mandeville selv har skrevet på tre sprog, og at han først har skrevet på engelsk eller latin, sikkert anses for fuldkommen uhjemlede. Imidlertid må det dog nævnes, at der i England er funden en engelsk tekst, som er forskellig fra den almindelige, og at der ligeledes i England synes at existere en anden latinsk tekst end den, der ellers kendes, men noget nærmere herom foreligger, så vidt jeg ved, endnu ikke. Hvad den første — den engelske tekst angår — omtales den af Nicholson[1]), der først har bemærket den, som yngre end den almindelige tekst, og for så vidt kan den altså ikke her komme i betragtning. Med hensyn til den latinske vides der næppe andet om dens existens, end hvad der kan sluttes af den engelske udgave fra 1725, hvor udgiveren (engl. s. VI) siger at have benyttet en latinsk tekst, der stemmer med den engelske og franske, og lejlighedsvis anfører citater deraf, som ikke forekommer i den almindelig bekendte[2]). Den synes altså at slutte sig nærmere til den fransk-engelske, men at den skulde være originalen, er der sikkert ingen som helst grund til at antage overfor de franske håndskrifters meget sandsynlige angivelse, der bekræftes af den almindelige latinske tekst og måske blot er misforstået i det titnævnte engelske håndskrift.

Som Mandevilles eget arbejde og det eneste, hvorfor han bærer det fulde ansvar, må altså sikkert den franske tekst anses, men denne, der kun foreligger i håndskrifter og sjældne

[1]) The Academy, a. st.

[2]) Jfr. Schönborn, s. 8 not. 7, s. 21; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130.

gamle udgaver, har jeg desværre ikke kunnet benytte og har således været henvist til den engelske oversættelse, der dog, som alt anført, i det hele synes at stemme med originalen[1]) og således uden væsenlig fejl at kunne benyttes i steden for Mandevilles egen tekst.

Hvad nu denne angår, indeholder den efter hans eget udsagn forskellige meddelelser, som han har hørt af andre. Fortællingen om korsets træ og Seth's sendelse til Paradis skyldes «Cristine men, that dwellen beȝond the see, in Grece», der har det optegnet i «here scripture» (engl. s. 11); vejen gennem Sydrusland o. s. v. beskrives «as men seyn. I have not ben in that contree» (engl. s. 130); beretningen om landet hinsides floden Beumare med solens og månens træer «was told us of hem of the contree» (engl. s. 298); meddelelsen om Paradis på jorden gives «as I have herd seye of wyse men beȝonde» (engl. s. 303); omtalen af Saracenernes sæder og tro skyldes «here book, that is clept Alkaron» som «I have often tyme seen and radd» (engl. s. 131) o. s. v. Det er dog kun rent undtagelsesvis, at han således angiver en mundtlig eller skriftlig kilde for sine meddelelser; næsten over alt udtrykker han sig således, at man måtte tro, det var sine egne iagttagelser, han anfører, og på adskillige steder siger han udtrykkelig, at han selv har set, hvad han omtaler. Man skulde altså antage, at næsten hele hans bog med selve rejsebeskrivelsen og alle dens undere var Mandevilles eget, originale arbejde, men det viser sig snart, at i det mindste den allerstörste del deraf er udskreven af ældre eller samtidige

---

[1]) Jfr. engl., første udgivers fortale s. VI; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130, 180. — Afvigelser er der dog. Besøget hos paven er tilföjelse i den engl. tekst (se foran s. IX); det træk, at guden nævner et lægemiddel, når den syge skal komme sig (dsk. 107[2]), som den lat. oversættelse har, findes også i Mandevilles kilde (Odorik) og må have stået i originalen, men det mangler i den engl. tekst o. s. v.

forfatteres skrifter. Da det navnlig er i sidste halvdel af bogen, hvor det er let at påvise lånene, vil det vist være hensigtsmæssigt først at anføre de kilder, han her har benyttet.

Blandt disse må først og fremmest nævnes Itinerarium fratris Odorici ordinis minorum. De mirabilibus Indiæ, også kaldet Descriptio orientalium partium o. lign., der foruden i flere ældre mer eller mindre fuldstændige udgaver sidst er trykt i Cathay and the way thither by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society). — Franciskanermunken Odoricus, født 1286 i Friaul, rejste hjemmefra i årene 1316—18 og opholdt sig i længere tid ved sin ordens missioner på forskellige steder i Asien, bl. a. i Cambalech[1]), hvorfra han over land atter nåde Italien i begyndelsen af 1330. Kort efter sin hjemkomst opholdt han sig syg og svag i Padova, og her fortalte han sine rejseerindringer, der straks — maj 1330 — blev optegnede på latin af frater Guillelmus de Solagna, men allerede i begyndelsen af næste år (14. jan. 1331) bukkede han under for sine lidelser i byen Udine. Som følge af de undere, der straks skede ved hans lig, blev han et par århundreder senere 1755 af pave Clemens XIII erklæret for «beatus».

Odoriks rejseberetning er hovedkilden til sidste halvdel af Mandevilles bog, der ligefrem er bygget derover og på en måde næsten kan betragtes som en anden recension deraf, omskreven og udvidet ved en række större og mindre indskud fra andre kilder. Den rejserute, der følges hos Mandeville, er aldeles den samme, som findes hos Odorik, kun at der hos Mandeville af og til undervejs göres udflugter til lande, der alene hører fabelen til, men derefter fortsættes atter ad den vej, Odorik rejste. Kapitel på kapitel, lige fra det første, gentages selve rejsebeskrivelsen hos Odorik i Mandevilles bog,

[1]) Mongolsk Khan-bálig (ɔ: Khanens by), det nuværende Peking.

snart med omtrent de samme ord, snart med samme indhold, kun videre udpyntet og udmalet, snart med tilföjelse af enkelte træk, som Odorik ikke omtaler, sjældnere også polemiserende mod meddelelser, denne giver. Det nære forhold mellem de to skrifter er så i öjne faldende, at det tidlig måtte blive bemærket, men Mandevilles ry var den gang så grundfæstet, at man som Purchas[1]) ikke kunde tænke sig andet, end at det var Odorik, der havde udskrevet Mandeville, eller også søgte man at løse vanskeligheden ved at antage, at Odorik havde ledsaget Mandeville på hans rejse, således som dette udtales i begyndelsen af et håndskrift af Odorik, som findes i Mainz[2]): Incipit itinerarius fidelis fratris Odorici socii militis Mendavil per Indiam, licet hic[3]) prius et alter posterius peregrinationem suam descripsit. Den sidste antagelse ser det næsten ud til, at Mandeville selv har søgt at fremkalde, i det han f. ex. ved beskrivelsen af Vallis infausta (the Valeye perilous)[4]) fortæller, at han der var i selskab med to franciskanere fra Lombardiet, blandt hvilke han synes at måtte have tænkt på Odorik, hvis kortere og simplere beretning om sit besøg på dette dunkle sted ligger til grund for Mandevilles udpyntede — i den latinske oversættelse yderligere meget udvidede — fortælling[5]). Det virkelige forhold mellem de to skrifter er det imidlertid let at opdage[6]), ja en sammenligning mellem dem synes endogså at hæve det over al tvivl, at Mandeville — langt fra at have

[1]) His Pilgrims III, 127.

[2]) d'Avezac i Recueil de voyages IV, 426.

[3]) Det rigtige vilde være: ille. Odoriks skrift er ældst.

[4]) Engl. s. 282, dsk. s. 178.

[5]) Jfr. Cathay s. 28.

[6]) Jfr. M. C. Sprengel, Geschichte der wichtigsten geogr. Entdeckungen, 2. Aufl. Halle 1792, s. 350; Hugh Murray, Historical account of discoverries and travels in Asia, Edinburgh 1820, I, 197; Yule, Cathay I, 27—8, o. s. v.

rejst sammen med Odorik — slet ikke kan have været på de steder, hvis beskrivelse hos ham i det væsenlige stemmer med Odoriks, idet han ofte gör sig skyldig i fejltagelser og misforståelser, der vilde have været umulige, hvis han selv virkelig havde besøgt de egne, han omtaler. Jeg skal anføre et par exempler.

Ved byen Tana[1]) på Forindiens vestkyst har Odorik en lang beretning om 4 franciskanere, som der havde fundet martyrdøden, og hvis ben Odorik nu tog til sig; da han er ved at tale om disse, fortæller han med det samme, hvad der senere skede med benene, bl. a. også, at han tog dem med sig til India superior (ɔ: Kina) til byen Zayton[2]), hvor han anbragte dem hos de derværende munke af sin orden, og efter denne digression vender han så atter tilbage til Forindiens vestkyst og taler om peberskoven i landet Minibar (ɔ: Malabar), hvortil han kom fra Tana. Mandeville har ikke beretningen om martyrerne i Tana og hvad dertil hører men kun ganske kort: »Fro thens (nlg. fra Chana ɔ: Thana) men gon be see toward Ynde the more, to a cytee that men clepen Sarche[3]) (ɔ: Zayton), that is a fair cytee and a gode . . . . Aftre gon men be see, to the lond of Lomb. In that lond growethe the peper, in the forest that men clepen Combar».[4]) Han lægger altså vejen fra Tana til den nærliggende peberskov om ad Kina — öjensynlig fordi han ikke har lagt mærke

[1]) Tidligere en vigtig handelsstad, nu en art forstad til Bombay, jfr. Cathay s. 57 not. 3; Ser Marco Polo II, 331.

[2]) Det nuværende Chinchau, forhen hovedhavnen for forbindelsen med Indien. Marco Polo kalder den »den ene af de to störste søhandelsstæder i verden«. Ser Marco Polo II, 187 ff.

[3]) Andre hdskr. har navnet skrevet med Z.

[4]) Engl. s. 167, dsk. s. 86-7. — Det bemærkes her én gang for alle, at når der i dette afsnit foruden til den engelske tekst også henvises til den danske, er meningen hermed kun at angive, hvor det tilsvarende sted i denne findes uden hensyn til, om udtrykkene er de samme.

til, at Odorik kun ved en digression i fortællingen kommer til at nævne India superior, men når han i den grad er i vilderede med de forskellige steders beliggenhed, tör man sikkert dristig påstå, at han ikke har været hværken i Tana eller i peberskoven, og de oplysninger angående denne sidste, han giver ud over det, Odorik meddeler, må han da have lånt fra en anden kilde og ikke selv indhentet på stedet. — Den rige mand, Mandeville[1]) omtaler som boende i et land, hvortil han på vejen hjemad kommer efter en rejse på 10 dage fra «Rybothe», findes også hos Odorik (kap. 46), men denne siger udtrykkelig, at han besøgte hans gård, mens han endnu opholdt sig i Manzi (ɔ: det sydlige Kina); når Mandeville kommer til hans opholdssted ved at rejse fra «Rybothe», beror dette åbenbart på, at Odorik meddeler fortællingen om ham umiddelbart efter men uden nogen som helst forbindelse med sin omtale af lamaismen i Tybŏt (ɔ: Tibet). På lignende måde angiver Mandeville[2]), at den mystiske Vallis infausta ligger «besyde that yle of Mistorak, upon the left syde», alene fordi Odorik foran (kap. 47) — men uden forbindelse med det følgende — har navnet Millestorte, o. s. v. — I sin omtale af byen Cansay[3]), der lige fra 1276 havde været i Mongolernes magt[4]), bemærker Odorik (kap. 32), at den bevogtes for storkhanen (pro magno Cane); Mandeville[5]) derimod, hvis beskrivelse af byen ellers stemmer med Odoriks, siger, at den bevogtes mod ham (contra Gran can), men han forsikrer jo også[6]), at han i 15 måneder har tjænt storkhanen i krig mod

[1]) Engl. s. 310, dsk. s. 199.

[2]) Engl. s. 280, dsk. s. 175.

[3]) Marco Polos Quinsai = kinesisk King-sze (ɔ: «hoffets sæde», «hovedstad»), det nuværende Hangchau. Byen havde fra 1127 været hovedstad i Manzi. Cathay s. 113 not. 3; Ser Marco Polo II, 152—3.

[4]) Ser Marco Polo II, 108, 113.

[5]) Engl. s. 209, dsk. s. 111.

[6]) Engl. s. 220, dsk. s. 123.

«kongen af Mancy», en person, historien ellers næppe kender på den tid, da Manzi's erobring var fuldendt allerede 1279 og Sung-dynastiet samtidig gået til grunde[1]). — Ligesom Marco Polo[2]), Rubruquis[3]) og Carpini[4]) fortæller Odorik (kap. 38), at der ved indgangen til storkhanens palads stod vagter for at passe på, at ingen rørte ved dörtærskelen, men dette har Mandeville[5]) ikke forstået, eftersom det i hans beretning er blevet til, at vogterne blot skulde passe på, at ingen uberettiget slap ind. Han vilde imidlertid nok have lært at forstå det, hvis han, som han påstår, havde været ved storkhanens hof, da berøring af tærskelen blev anset for en forbrydelse, der kunde medføre de strængeste straffe.

En række lignende exempler kunde endnu med lethed fremdrages, men de anførte er sikkert fuldkommen tilstrækkelige til at vise, hvor megen tillid man kan skænke Mandevilles gentagne forsikringer om sin rejse i hine egne. Uden personligt kendskab til disse, uden at have sat sin fod — tör man sikkert sige — på noget af de steder, han omtaler, lige fra Trapezond ved det sorte hav til hans rejserute på hjemvejen taber sig i det indre Asien, har han udskrevet hele rejseberetningen i Odoriks bog, idet han deri har indskudt större og mindre stykker fra andre kilder, eller — hvor dette ikke er tilfældet — ofte på egen hånd vidtløftig udpyntet Odoriks simple beretning. At angive alle de enkelte meddelelser, han således har taget hos Odorik, vilde her blive for vidtløftigt. Det er så godt som alt, hvad der ikke er hentet fra de andre nedenfor nævnte kilder, og findes – med enkelte indskud andensteds fra — engl. s. 144—53, 162—222, 282—

---

1) Ser Marco Polo II, 113.
2) Ib. I, 339, 341—2.
3) Recueil de voyages IV, 255, 268, 319, 338.
4) Ib. 625, 741.
5) Engl. s. 220, dsk. s. 120.

46, 264, 277—82, 306—12; dsk. s. 79—82, 86—137, 142—3, 157—60, 172—9, 196—202.

Adskilligt har Mandeville i sidste halvdel af sin bog lånt fra den beretning om orientalske forhold, som Armenieren Hayton — eller rettere Hetum[1]) — den yngre har efterladt sig[2]). Denne, en ætling af det armeniske kongehus, som havde allieret sig med Mongolerne, var selv til stede ved en del af disses kampe mod den ægyptiske sultan, og for den foregående tids vedkommende fik han sine efterretninger dels af tatariske kilder, dels af Hayton den ældre, konge i Armenia minor, der selv længe havde opholdt sig blandt Mongolerne[3]) og holdt meget af at fortælle derom til sine yngre slægtninge. År 1305 drog Hayton den yngre til Cypern, hvor han blev præmonstratensermunk, og flyttede kort efter til Poitiers, hvor han på fransk dikterede sin beretning til Nicolas de Faulcon eller Salcon, som derpå også besørgede en latinsk oversættelse, der 1307 blev forevist pave Clemens V. Jeg har her benyttet den latinske tekst, som Grynæus under titlen «de Tartaris liber» har optaget i sin samling Novus Orbis, Basel 1555 fol., s. 402 ff.

Fra Haytons skrift (kap. 16—7, 23) har Mandeville hentet sin vidtløftige fortælling om Chingis-khan og de følgende storkhaners historie (engl. 224—31, dsk. 138—41) foruden enkelte mindre meddelelser om Tatarerne, således deres påstand, at de alene (i åndelig henseende) har to öjne (engl. 219, dsk. 133 — Hayt. kap. 1), notitsen om papirspengene (engl. 239, dsk. 124 — Hayt. kap. 1) og om Tatarernes kampmåde (engl. 252, dsk. 147 — Hayt. kap. 48). Fremdeles er Haytons oversigt

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 412 not. 1.

[2]) Jfr. Sprengel, anf. skr. s. 350—1; J. Görres, Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 66—7, o. s. v.

[3]) En beretning om hans besøg hos Mangu-khan i året 1254 haves endnu på armenisk, oversat på fransk af Klaproth i Nouv. journal asiatique XII, 273—305.

over det mellemste og vestligere Asiens vigtigste riger (kap. 1—15, 47) udskreven af Mandeville i hans omtale af landene Tharse, Turquesten, Chorasme, Comanye, Persie, Armenye, Georgie (med Hamson) samt Turkye (engl. 255—62, dsk. 150—56), og endelig er endnu enkelte mindre meddelelser hist og her hentede fra samme kilde; f. ex. stammer omtalen af den store rubin (engl. 197, dsk. 104) dels fra Hayton (kap. 6), dels fra Odorik (kap. 24), meddelelserne om Ararat (engl. 148, dsk. 80) dels fra Hayton (kap. 9), dels fra anden kilde, o. s. v. Hvad alle disse lån angår, har Mandeville i reglen enten ligefrem afskrevet Haytons tekst eller indskrænket sig til at give et uddrag deraf; sjældnere har han videre udpyntet Haytons beretning, således som han gjorde ved Odoriks, men hvor han prøver at gå på egen hånd, viser misforståelserne sig straks.

Som kilde har Mandeville også benyttet Johannes de Plano Carpini's skrift Historia Mongalorum, quos nos Tartaros appellamus, for første gang fuldstændigt udgivet af d'Avezac i Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie IV, Paris 1839, 4to, s. 603—773[1]). Forfatteren, en anset franciskaner fra omegnen af Perugia, blev 1245 af pave Innocens IV sendt til storkhanen Kujuk i hans lejr ved Karakorum i Centralasien for at bevæge ham til at standse Mongolernes ødelæggende indfald i Evropa, men han havde kun et unådigt svar at overbringe, da han i slutningen af året 1247 atter indfandt sig hos paven i Lyon. Her lagde han den sidste hånd på sin rejseberetning, hvortil han allerede undervejs havde gjort et foreløbigt udkast, der var blevet afskrevet flere steder, bl. a. også i Liège[2]), og det kunde da mulig være denne mindre fuldstændige tekst, Mandeville har benyttet, da han et århundrede senere i den nævnte by sammensatte sin bog.

[1]) Jfr. Yule, Cathay I, s. 28 not. 1.
[2]) Recueil IV, 773.

Fra Carpini's skrift har Mandeville lånt meddelelsen om storkhanens segl samt — på et par enkelte træk nær — alt hvad han anfører om Tatarernes religion, indretninger, sæder og begravelsesskikke (engl. 231, 246—54; dsk. 142, 143—49). Det er således kun et forholdsvis lille udtog, Mandeville giver af sin omfangsrige kilde — enkelte meddelelser tagne hist og her s. 611—43, 663—97, ofte ordret afskrevne efter Carpini's tekst og derfor ikke til at tage fejl af.

Fra de tre forfattere, vi nu har omtalt — Odorik, Hayton og Carpini — har Mandeville hentet næsten alt, hvad der i sidste halvdel af hans bog fortælles om virkelig existerende lande og folk, og det er kun undtagelsesvis, han anfører noget, der ikke findes i deres ovenfor nævnte skrifter. Nogle enkeltheder er der dog, man der vilde søge forgæves, f. ex. jongleurkunsterne ved storkhanens fester (engl. 237—8, dsk. 131—3), benævnelserne gaul (engl. 170, mgl. i dsk.), warkes (engl. 192, dsk. 101) o. s. v., og det er således klart, at han endnu har haft mindst én kilde af lignende art til sin rådighed, men om denne endnu kan påvises, turde måske være tvivlsomt nok, da han ikke synes at have benyttet de andre ældre rejseberetninger, der nu kendes.

Går vi dernæst over til de fabelagtige partier i sidste halvdel af Mandevilles bog, viser det sig, at adskilligt heraf stammer fra det bekendte opdigtede brev fra præst Johan til den byzantinske kejser Emanuel, der under forskellige navne (Epistola Johannis regis Indiæ eller presbyteri Johannis, Tractatus de Johanne presbytero, De ritu et moribus Indorum o. s. v.) spillede en meget betydelig rolle i middelalderen og nåde en sådan udbredelse, at prof. Zarncke, der sidst med stor omhu har udgivet brevet[1]), kan anføre ikke mindre end 96 håndskrifter deraf[2]). Disse

[1]) Der Priester Johannes, erste Abh., Leipzig 1879, s. 46 ff.

[2]) En dansk oversættelse af dette lille skrift blev 1510 trykt i København af Gotfred af Ghemen, optrykt i Danske Maga-

er tildels noget forskellige, men det håndskrift, hvorfra Mandevilles meddelelser stammer, synes at have givet brevet i dets ældste form[1]). Hvad der hos Mandeville er hentet fra denne kilde er allerede angivet af Zarncke[2]), men til hans oversigt bör måske endnu föjes fortællingen om ungdomskilden (the welle of ȝouthe, fons juventutis, engl. 169, dsk. 89), der vistnok stammer fra brevets § 27—8, ligesom vel også benævnelsen archiprotopapaten (engl. 170, dsk. 90) er taget fra brevets § 74. De øvrige lån, der mest angår præst Johan og hans herlighed, er følgende: Landets inddeling i 72 provinser, hver med sin underkonge (engl. 272, dsk. 164—5); sandhavet og floden, der kun løber tre dage om ugen (engl. 272—3, dsk. 170—1); beskrivelsen af, hvorledes præst Johan drager frem, når han rykker ud mod sine fjender eller er på rejse (engl. 274—5, dsk. 168—9); det meste af beretningen om hans palads (engl. 275—7, dsk. 165—8), hans riges udstrækning (engl. 277, dsk. 164) samt navnet Susis (engl. 275, dsk. 165). — Hvad der ellers meddeles om præst Johan må være hentet andensteds fra, som det synes fra en almindelig udbredt beretning, eftersom Mandeville selv siger: «I trowe that ȝee knowe wel y now and have herd seye, wherefore this emperour is clept Prestre John. But nathales for hem that knowen not, I schalle seye ȝou the cause» (engl. 299).

På forskellige steder i sin bog nævner Mandeville «kong Alexander» i forbindelse med flere af de fabelagtige ting, han omtaler, og henleder derved opmærksomheden på de æventyrlige beretninger om Alexander den stores bedrifter i østen, der i løbet af middelalderen i forskellige bearbejdelser spredtes over hele den civiliserede verden. Den ældste skikkelse, hvori dette sagn foreligger, findes i et skrift af den alexandrinske

zin III, 172—6. — Det omtales i Kongespejlet som nylig kommet til Norge (Brenners udg. s. 24).

[1]) Zarncke, a. skr., erste Abh. s. 55, zweite Abh. s. 133.

[2]) A. skr., zweite Abh. s. 133.

forfatter, der går under navnet Pseudo-Callisthenes, men det nærmere grundlag for sagnet i den form, hvori det optoges og udvidedes i Vestevropa, er den oversættelse eller rettere bearbejdelse af Pseudo-Callisthenes, som i det 10de århundrede blev besørget af den italienske archipresbyter Leo efter en fra Konstantinopel medbragt græsk tekst[1]). I denne bearbejdelse — Historia Alexandri magni regis Macedoniæ de preliis eller kortere: Historia de preliis — hvoraf flere gamle udgaver gives, finder vi nu virkelig også en stor del af de mærkelige ting omtalte, som Mandeville nævner, kun med den forskel, at det ikke er Mandeville men Alexander den store, der ser og oplever alle disse undere.

Hvad Mandeville (engl. 291—4, dsk. 188—9) fortæller om Brahmanerne, er et kort uddrag af de breve, som deres konge Dindimus vekslede med Alexander, og det, han (engl. 294—6, mgl. i dsk.) meddeler om een Oxidrate og een Gynosophe, er det samme, som Leo beretter om et folk «Oxidrates qui . . . dicuntur gignosophiste» (læs: gymnosophiste), kun at denne ikke har Mandevilles almindelige betragtninger elle hans bemærkninger om folkenes kristelige meninger. Mandevilles folk, der er lådne over hele kroppen og kan leve i vand (engl. 297—8, dsk. 190), omtales også af Leo omtrent på samme måde, men derimod er dennes meddelelser om Amazonerne kortere og noget forskellig fra Mandevilles (engl. 153—5, dsk. 82—3), og det samme gælder sagnet om de folk — Goch og Magoch — som Alexander indelukkede i Kavkasus (engl. 265—8, dsk. 158), hvilke hos Mandeville er «Jewes of 10 lynages», det vil sige efterkommere af de Jøder, der forlod Mose lov og dyrkede guldkalven[2]). Alexanders besøg ved solens og månens træer (engl. 298, dsk. 190) beskrives

[1]) Pseudocallisthenes. Forschungen zur Kritik und Geschichte der Alexandersage von Julius Zacher, Halle 1867, s. 108 ff.

[2]) Jfr. Yule, Ser Marco Polo I, 51—4.

udførlig af Leo, der også omtaler de træer, som i løbet af én dag skyder op, sætter frugt og visner bort (engl. 273, dsk. 171), og fremdeles nævner han en del af de mærkelige dyr, Mandeville omtaler: de store svin, hvide løver, store mus og flagermus, røde gæs, dyret odenthos o. s. v. (engl. 290—1, dsk. 188), ligeledes de guldgravende myrer, men om disse er Mandevilles fortælling mere afvigende og udførligere, o. s. v.

Det ses altså, at en del af Mandevilles mærkelige ting findes i Leos skrift, og at Alexandersagnet er benyttet som kilde, således som alt det oftere forekommende «kong Alexander» antydede. Imidlertid kan der dog næppe være tale om, at det er selve Leos bog, Mandeville har haft for sig; uden tvivl har det været en af de forskellige senere bearbejdelser deraf, som i løbet af middelalderen fremkom i Frankrig, hvori flere partier af sagnet blev udvidede ved meddelelser andensteds fra og derved mulig blev bragte i den form, hvori Mandeville har optaget dem. Om denne nærmeste kilde endnu kan påvises, har jeg ikke haft lejlighed til nöjere at undersøge, og jeg er derfor ikke i stand til at angive, hvor meget han har taget fra den fremstilling af sagnet, han har benyttet, — om han f. ex. deri har fundet alle sine fabelagtige, vanskabte folk, eller om disse til dels er lånte fra andre middelalderlige skrifter: fra oldtidens forfattere, hvor de fleste af dem omtales, har han sikkert ikke direkte hentet dem.

De to kilder, vi nu har omtalt, presbyterbrevet og Alexandersagnet, har vistnok forsynet Mandeville med det meste af det fabelagtige og overnaturlige, han meddeler, og hvad resten heraf angår, kan der næppe være tvivl om, at det stammer fra lignende skrifter, som det sikkert til dels vilde være muligt uden stor möje at påvise[1]). — Vi ser altså, at

---

[1]) Angående fortællingen om jomfruen med högen (falken) på slottet i Armenien (engl. s. 145—7, dsk. s. 79—80) henviser således fortalen til den engl. udgave fra 1725 (s. VI—VII) til

det er middelalderens sagnliteratur, der ved siden af de tidligere omtalte, mere pålidelige skrifter er benyttet af Mandeville: hvad han ikke har fundet i den ene art kilder, har han taget fra den anden, — af bægge i forening har han sammenskrevet hele den sidste halvdel af sin bog, der således ikke kan göre fordring på at betragtes som et originalt arbejde.

Med hensyn til bogens første halvdel — beskrivelsen af Palæstina (med Ægypten) og vejene dertil — er forholdet mulig et andet, men den endelige dom kan endnu næppe afsiges. Hans egne forsikringer kan der, som alt bemærket, ikke lægges stor vægt på, og at han i al fald delvis også her har brugt samme fremgangsmåde som i sidste halvdel, — udskrevet andre forfattere uden at nævne det — er sikkert.

Fra Haytons ovenfor nævnte skrift (kap. 50—4) har han således lånt en stor del af, hvad han meddeler om Ægypten, navnlig fortegnelsen over de ægyptiske sultaner med undtagelse af den sidste og dennes broder (engl. 36—8, dsk. 21—2), fremdeles sine meddelelser om sultanens stridsmagt (engl. 38, dsk. 22—3), om Nilen (engl. 44—5, dsk. 26—7), om landets udstrækning og dets fem provinser samt Nubien (engl. 46, dsk. 27—8), om Damiette og Alexandria (engl. 46—7, dsk. 18) samt endelig noget om slavehandelen (engl. 49, dsk. 24).

At dette er taget fra Hayton, er allerede for længere tid siden bemærket, men med undtagelse heraf synes man at have anset denne del af hans bog for original, og så vidt jeg ved har kun Yule (Cathay s. 28 not. 1) udtalt en tvivl i så henseende. At denne tvivl ikke er ugrundet, viser sig, når Mandevilles bog sammenlignes med den rejseberetning med årstallet 1336, som den tyske adelsmand Guillielmus de

Melusine af Jean d'Arras. Historien findes endnu i den danske folkebog om Melusina (udg. af Carl Elberling, Kbhvn. 1867, s. 20).

Baldensel, Boldensel eller Boldensleve, »eques auratus Hierosolymitanus», har efterladt sig, første gang udgivet af Henr. Canisius 1604 og senere med titlen Hodoeporicon ad terram sanctam optrykt i hans Thesaurus monumentorum ecclesiast. et histor. ed. Basnage, Antwerpen 1725, fol., IV, 331 ff. Overensstemmelsen mellem dette skrift og de tilsvarende partier af Mandevilles bog er på sine steder så slående, at der ikke kan være nogen tvivl om, at Mandeville har benyttet Baldensels beretning, ja man tör vistnok endogså sige, at dette skrift til dels er noget lignende for første halvdel af Mandevilles bog, hvad Odoriks beretning er for dennes sidste halvdel — det grundlag, hvorpå han har bygget.

Allerede i indledningen til de to skrifter er tanken den samme, og den vej, Baldensel følger, finder vi også angivet hos Mandeville. Baldensels fortælling om Konstantinopel med Troia og hans omtale af Chio, Pathmus, Ephesus, Patera, Myrrea, Kreta, Rodos, Cypern er med forskellige udvidelser og forkortelser optaget af Mandeville (engl. 8—9, 15, 21—9; dsk. 6—8, 11—3), tildels ordret, med de samme udtryk og med de anførte steder i samme orden, uagtet denne ikke er den geografisk naturlige. Mandevilles omtale af Tyrus (engl. 29, dsk. 13) stemmer temmelig nöje med Baldensels, medens hans meddelelser om byerne langs kysten er noget mere udvidet, men ligesom Baldensel har også Mandeville (engl. 33, dsk. 14) den ugeografiske orden: Cæsarea, Askalon, Joppe. Hvad Baldensel fortæller om rejsen gennem ørkenen på vejen fra Gaza til Ægypten, er helt optaget og lidt udvidet af Mandeville (engl. 34, dsk. 19), og ligeledes stammer mange af Mandevilles efterretninger om sidstnævnte land tydelig fra samme kilde (Bald. s. 340—2). Herhen hører meddelelsen om Babylonia med dets kirker (engl. 34, dsk. 19—20), om Kairo med sultanens slot og livvagt (engl. 35, dsk. 20), om forskellen mellem Babylonia Ægypti og det gamle Babylonia i Caldea samt afstanden mellem dem og noget om turris Babel (engl.

40—1, 42, dsk. 18—9, 81); omtalen af Mekka med dets «musket» og Mohameds lig (engl. 42, dsk. 28); Ægyptens lille udstrækning i bredden samt bemærkningen om, at det ikke regner der (engl. 45, dsk. 27); slavehandelen (også hos Hayton) og den kunstige ægudrugning (engl. 49, dsk. 24); paradisæblerne (engl. 49, mgl. i dsk.), pyramiderne (engl. 52, mgl. i dsk.) o. s. v. — Beskrivelsen af vejen fra Ægypten til Sinai og besøget der (engl. 57—63, dsk. 30—4) er noget udvidet, men hovedkilden er umiskendelig (Bald. s. 343—4), og skildringen af rejsen gennem ørkenen og dennes beboere (engl. 63—4, dsk. 35) stemmer næsten fuldstændig med Baldensels (s. 343). Idet denne forlader Ægypten og begiver sig til Sinai, fortæller han: «Soldanus namque Babyloniæ fecit mihi singularem gratiam dei mediante favore, dans mihi literas, quibus me omnibus subditis recommendabat, ut me ad loca sancta per totum ejus dominium libere ire permitterent, sine omni tributo, exactione, telonio et me, meos ac mea salvarent, honorarent, ab omni offensa et injuria quorumcunque custodirent . . . Quocunque perveni et illis quorum intererat, literas Soldani monstravi, statim se levabant, literas osculabantur, super caput ponebant, me honorabant, aliquoties victualia gratias præsentabant et se mihi ad beneplacita benevolos exhibebant». Dette har det sin interesse at sammenligne med det tilsvarende sted hos Mandeville[1]), hvor han siger, at han opnåde denne gunst af sultanen: når både det foregående og det efterfølgende er lånt fra Baldensel, kunde man mulig nære nogen tvivl om, at overensstemmelsen i denne mellemliggende meddelelse skulde være helt tilfældig, og da næsten alle de faktiske efterretninger om ægyptiske forhold, som Mandeville anfører,

[1]) Den latinske oversættelse (dsk. 29) har det ligesom Baldensel ved bortrejsen fra Ægypten; i den engelske tekst står det senere (s. 82) ved omtalen af Jerusalem, men denne plads er ve næppe den oprindelige.

har vist sig at være lån fra Hayton og Baldensel, kunde den tanke næppe kaldes helt ugrundet, at han måske slet ikke selv har været i Ægypten. — Hvad beskrivelsen af det hellige land angår, kan der næppe være tvivl om, at også her Baldensel er benyttet som kilde. Det viser sig på mange steder ved en overensstemmelse i udtryk, som ellers vilde være påfaldende, og navnlig træder det atter tydeligere frem i slutningen af rejsen, hvor f. ex. en del af det, Mandeville siger om Damascus (engl. 122—3), temmelig nöje stemmer med Baldensels beretning.

Mandevilles beskrivelse af det hellige land er imidlertid udførligere; en del af, hvad han meddeler, må således stamme andensteds fra, men om dette er taget fra andre, lignende skrifter, eller det mulig er egne iagttagelser, gjorte på stedet af forfatteren selv, er et spörgsmål, jeg ikke for öjeblikket er i stand til at afgöre. Heraf afhænger det imidlertid nærmest, hvad dom der endelig skal fældes over den første halvdel af hans bog: at andre forfattere også her er udskrevne, har vi set, men om den lige som sidste halvdel helt er en kompilation, må fremtiden vise.

Det må vistnok forekomme os underligt, at Mandevilles samtid ikke straks synes at have bemærket, hvorledes den rette sammenhæng med hans bog er; i al fald ved jeg ikke, at meddelelser herom findes. Man skulde synes, det let måtte blive opdaget, når han 1355—6 gav sig til at udskrive Haytons bog fra 1307, Odoriks fra 1330, Baldensels fra 1336 — tre forholdsvis nye skrifter, der tilmed alle tre lige efter midten af det 14de århundrede, blot et par år för Mandeville på fransk skrev sin bog, fra latin var blevne oversatte på fransk af Jean le Long d'Ypres[1]) og sikkert straks som senere[2]) i dennes oversættelse har udgjort en samling måske

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 413, 419, 430.
[2]) ib. 400—1.

tilligemed et par andre skrifter. Det kunde vistnok endog være en nærmere undersøgelse værd, om det ikke netop har været en sådan samling, et bind med disse oversættelser, Mandeville har benyttet; i al fald kunde det synes, som han har brugt Odoriks skrift i den oversættelse, som 1351 blev besørget af Jean le Long d'Ypres, idet navnet Pentexoire (engl. 277, dsk. 161), som Yule har bemærket[1]), alene forekommer her men ikke i andre tekster af Odorik og ellers næppe kendes. — Hvor nær opdagelsen end således må forekomme os at have ligget, den synes dog ikke at være sket, og i lange tider blev Mandevilles bog ved at gå som et originalt skrift og bevarede den yndest, den straks havde vundet, medens de kilder, hvorfra den stammer, efter hånden glemtes.

III.

Foruden den franske original, der endnu kun foreligger i håndskrifter og i 7—8 tryk fra 15de og 16de århundrede[2]), men som forhåbenlig snart vil blive tilgængelig i en tidssvarende udgave[3]), findes der en hel række oversættelser af Mandevilles skrift, hvoraf vi allerede ovenfor har omtalt de to latinske og de to engelske[4]). Ligeledes har vi nævnt den tyske oversættelse, som Michel Velser foretog efter den ranske tekst, og som tidligst findes i et håndskrift fra 1414[5]).

---

[1]) Cathay s. 146 not. 2.

[2]) De to ældste trykte i Lyon 1480.

[3]) En sådan har allerede i flere år været påtænkt af det franske Société de l'Orient Latin, se The Academy 1881, 12 febr. s. 120.

[4]) Den ene findes kun i håndskrift. Af den anden kendes over en halv snes udgaver, den ældste trykt i Westminster 1499.

[5]) Trykt i Augsburg 1481 og 1482.

Ved siden af denne er der endnu en anden tysk oversættelse af Otto von Diemeringen, domherre i Metz, der foruden den franske original også har brugt den almindelige latinske tekst. Det er denne oversættelse eller bearbejdelse, der især har været udbredt og som folkebog trykt lige til dette århundrede[1]). En nedertysk oversættelse «aus dem Lateinischen und Französischen», meget afvigende fra den sidstnævnte höjtyske, har Görres[2]) fundet i et pergamentshåndskrift fra 1420, og ligeledes findes der en hollandsk oversættelse[3]), der selv angiver sig som oversat fra latin men også indeholder ting, der ikke findes i den almindelige latinske tekst men derimod i den (franske) engelske. Endvidere haves en italiensk oversættelse — «ridotto in lingua Toscana» —, der udgår fra den franske tekst, hvis bemærkning om, at Mandeville først havde tænkt at skrive på latin men senere dog foretrak fransk, den gengiver[4]). Fremdeles findes en czechisk oversættelse, som Wawrinec z Brezowé sikkert noget för 1445 besørgede efter Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som endnu 1811 som folkebog tryktes i Prag[5]), — og endelig den her først udgivne gammeldanske oversættelse, hvis kilde er den almindelige latinske tekst, som vi derfor atter lidt nærmere skal betragte.

[1]) Først trykt i Strassburg 1484 og 1488. — v. d. Hagen i Museum für Literat. u. Kunst, I, 249; Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. s. 132, hvor muligheden af en tredje tysk oversættelse berøres.

[2]) Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 68.

[3]) Den ældste udgave er fra 1483. — van den Bergh, De nederlandsche Volksromans, Amsterdam 1837, s. 133—47.

[4]) Der kendes en halv snes forskellige tryk fra det 15de århundrede, det ældste Mediolani 1480. En ny udgave (I Viaggi di Gio. da Mandavilla) er besørget af Francesco Zambrini (Bologna 1870).

[5]) Grässe, Trésor IV, 361. — En spansk oversættelse, der skal være trykt i Valencia 1483, synes nu ikke mere at kendes. ib.

Af denne kendes tre forskellige udgaver[1]), alle i 4to og alle uden årstal, hvoraf de to første er trykte 1480—90 og den tredje lidt senere. Den ældste (Hain nr. 10643), hvormed jeg navnlig har sammenlignet den gammeldanske oversættelse, og som i noterne er betegnet ved «*lat. A*», er let kendelig ved at have tospaltede sider. På første side findes titlen: Itinerarius domi|ni Johannis de man|deville militis; bl. 2—3 indeholder Tabula capitulorum . . . og bl. 4a begynder teksten: Incipit Itinerarius a ter|ra Anglie in partes Iherofoli|mitanas. *et* in vlteriores tranf|marinas. editus primo in lin|gua gallicana a milite fuo au|tore Anno incarnationis dm̄|M.ccc.lv. in ciuitate Leodi|enfi. *et* paulopoft in eadem ciui|tate tranflatus in hanc formam|latinam. Nederst på sidste spalte: Explicit itinerarius domini|Johannis de Mandeville militis. — Den næste udgave, i noterne betegnet ved «*lat. B*», har ingen titel i det kgl. biblioteks exemplar, der (ligesom Hain nr. 10644) begynder med Tabula prefentis libri fingnla(!).. Efter registeret følger: Liber prefens cuius auctor fertur iohannes de mandeuille militari ordinis agit de diuerfis patrijs . . In fine: Explicit jtinerarius a terra anglie . . tranflatus in dictam formam latinam | Quod opus vbi inceptum fimul et completum fit ipfa elementa | feu fingularum feorfum caracteres literarum. quibus impreffum | vides venetica / monftrant manifefte. — Den tredje udgave endelig, som jeg har betegnet ved «*lat. C*», har på første side: JOhannis de monte villa Itinerarius in partes Iherofolimitanas. Et in vlteriores tranfmarinas. De to næste sider

[1]) De findes alle på det kgl. bibliotek i København, der tillige ejer et latinsk håndskrift dateret 1434 (gl. kgl. saml. nr. 445 fol.), som jeg i noterne har betegnet ved «*lat. msc.*».

indeholder registeret; bogen ender: Explicit itinerarius domini Johannis de Montevilla militis.

Af disse tre udgaver stemmer *A* og *C* temmelig nöje overens, men derimod afviger *B* både fra disse og fra det af mig benyttede håndskrift ved på forskellige steder at have större eller mindre tilföjelser, der ofte betegnes som sådanne ved anførelsen af navnene Ieronimus og Odoricus[2]). Det første navn findes gentagne gange ved indskud i beskrivelsen af det hellige land (f. ex. kap. 19 og 20), det sidste i de senere partier af bogen, hvor Odorik er kilden, hvilket den, der har gjort tilföjelserne, ikke har bemærket. Til disse interpolationer findes imidlertid intet tilsvarende i den danske oversættelse; de synes alene at tilhøre *B*, som forøvrigt i andre henseender ofte frembyder en bedre tekst end *AC*.

Hvad nu den i de omtalte udgaver foreliggende latinske oversættelse angår, har vi allerede foran anført dens egen meddelelse om, at den er fremkommen i Liège kort efter den franske original, og ligeledes har vi omtalt, at Mandeville selv ikke kan have haft noget med oversættelsen at göre, idet dennes afvigelser fra hans egen oprindelige tekst for en del er af den natur, at de bestemt synes at tale mod en sådan antagelse. Disse afvigelser er af meget forskellig art.

Hvad der straks falder i öjnene, er den rent ydre forskel, at den engelske tekst kun er inddelt i 31 kapitler (foruden prologen), medens den latinske derimod har 50 kapitler og desuden en inddeling i bøger. Af disse har *A* kun to, af hvilke den første ender med nogle almindelige bemærkninger i slutningen af kap. 23 og et Explicit prima pars huius opufculi, medens den anden omfatter hele den sidste hovedafdeling af skriftet, indledet med et Incipit fecunda pars *et* vltima tractatus huius. Af disse sidste ord findes imidlertid kun de tre første i *B*, der således ikke udtrykkelig

[1]) Jfr. Schönborn, Bibliogr. Unters. s. 19—21.

angiver 2den bog som vltima og at dette ikke er tilfældigt, fremgår deraf, at *B* i kap. 5 ledsager sin omtale af Grantkan og presbyter Johannes med ordene: de quibus in ſecunda et tercia huius tractatus partibus aliquando eſt diffuſius narrandum, medens *A* derimod blot har in ſecunda huius tractatus parte. Den 3dje bog, som *B* altså på dette sted hentyder til, er imidlertid ikke i udgaven ved et explicit eller incipit bleven adskilt fra den 2den, men da Grantkan og presbyter Johannes skal omtales i to forskellige bøger, og beretningen om den første og hans Tatarer ender med kap. 40, og fortællingen om den sidste begynder med kap. 41, kan der ikke være tvivl om, hvor adskillelsen mellem 2den og 3dje bog i *B* skulde være. Da fremdeles kap. 40 på samme måde som slutningen af første bog ender med nogle almindelige bemærkninger, der antyder, at et hovedafsnit er forbi, kan der endvidere næppe være tvivl om, at det er oversætteren selv, hvem inddelingen i 3 bøger skyldes, og at altså den danske oversættelse med sin bestemte angivelse foran kap. 41: Nu beginnes ten trediæ dell aff boghen, alene har bevaret det oprindelige, der kun antydes i lat. *B*. og helt er forsvundet i lat. *A* og *C*.

En forskel, der ligeledes straks må bemærkes, er den, at den latinske tekst er betydelig kortere end den engelske, noget der til dels beror på, at fremstillingen i den første er temmelig sammentrængt, medens den sidste er affattet i en mere omstændelig og noget vidtsvævende stil. Ved siden heraf har oversætteren yderligere meget formindsket Mandevilles skrift ved hist og her deraf at udelade större eller mindre stykker. Dette gælder f. ex. legenden om korsets træ (engl. s. 10 – 12), meddelelserne om den græske kirke og det græske alfabet (engl. s. 18—20), fortællingen om Hippokrates's datter (engl. s. 23—6) og den unge mand i «Cathaillye» (engl. s. 26—7), om Andromeda (engl. s. 31), om Babylonien (engl. s. 41) og Caldea (engl. s. 43—4), om eremitten i ørkenen (engl. s. 47), Heliopolis (engl. s. 47), paradisæbler, Adamsæbler o. s. v.

(engl. s. 49—50), Josephs forrådskamre (ɔ: pyramiderne) og det ægyptiske alfabet (engl. s. 52—3) o. s. v.; ligeledes i den sidste halvdel af bogen meddelelsen om St. Athanasius (engl. s. 144—5), om saltbjærget (engl. s. 149), om Job (engl. s. 151—2), om Abraham og hans slægt (engl. s. 153), om folkene med ét ben (engl. s. 157), om planeten Saturn (engl. s. 162), om forskellen mellem «ydoles» og «simulacres» (engl. s. 164—7) o. s. v. — På denne måde har oversætteren formindsket Mandevilles bog med over en tredjedel[1]), og hvad der er blevet tilbage er på mange steder omflyttet og bragt i en anden — men oftest bedre — orden. Navnlig gælder dette den første halvdel af bogen, hvor f. ex. den engelske tekst først nævner nogle af vejene tll Jerusalem som et tillæg til beskrivelsen af det hellige land (engl. s. 125—31), medens den latinske tekst derimod samler dem alle i de første kapitler.

Af det anførte vil det allerede fremgå, at oversætteren har taget sig temmelig store friheder, og det viser sig fremdeles deri, at det, han har beholdt af den oprindelige tekst, har han i virkeligheden mere omskrevet, genfortalt end oversat. Herved er det undertiden gået ud over tydeligheden, og ikke sjælden har han ved sin egen gengivelse bragt fejl ind i teksten, som fra først af ikke fandtes, men hvad der særlig må mærkes er imidlertid, at han ofte med vilje har foretaget en ændring, hvor han fandt anledning dertil. Allerede Schönborn (s. 16 ff.) har påvist, at medens den engelske tekst kun sjælden udtaler en svag tvivl om pålideligheden af traditionen i det hellige land, har oversætteren hist og her ikke kunnet undertrykke sin vantro overfor hvad der fortaltes. Når således den engelske tekst meddeler, at da Maria «had to meche mylk in hire pappes, that greved hire, sche mylked hem on the rede stones of marble, so that the traces may ȝit be sene in the stones alle whyte» (engl. s. 71), fremstiller den

[1]) Jfr. Schönborn, s. 12.

latinske oversættelse denne tradition som noget, «quod ſimpliciores narrant» (kap. 13). Når den engelske tekst fortæller, at der er fire söjler i nærheden af Calvarie-bjærget, som stadig drypper med vand, og at «sum men seyn, that thei wepen for our lordes dethe» (engl. s. 78), er det efter den latinske oversættelse alene «ſecundum opinionem ſimplicium», at det nævnte fænomen sættes i forbindelse med Kristi død (kap. 14). På adskillige steder bruger den latinske tekst udtryk som «man tror», «man siger», «jeg lod mig fortælle» (paciebar mihi narrari, kap. 18), hvor den engelske siger «der er», og medens denne uden at ytre nogen tvivl fortæller, at lampen foran den hellige grav slukkes af sig selv langfredag og atter af sig selv tændes påskemorgen (engl. s. 76), anfører den latinske oversættelse dette som noget, der «siges», og tilföjer, at hvis det er sandt, er det et stort under — «plerisque tamen ineſt ſuſpicio, ne forte talia Sarraceni cuſtodes ſepulchri *con*fingentes diuulgauerint» (kap. 14).

Medens oversætteren således undertiden viser sig lidt vantro overfor Mandevilles beretning om det hellige land, er hans kritik af en noget særegen art, når han ikke tager i betænkning at lade Mandeville tale af egen erfaring om vejen gennem «det første Tartari» — «hoc enim ſcio quia per aliquod tempus ſteti in ea» (kap. 5) — uagtet denne i den engelske tekst udtrykkelig tilstår: «I have not ben in that contree, no be tho weyes» (engl. s. 130). Den latinske oversættelse fortæller ligeledes at Mandeville selv to gange har set fønix-fuglen i Ægypten (kap. 9), at han selv har taget af de fisk, der kommer ind til øen Calanoch (kap. 29), at han selv har set de store skildpadder (kap. 29), at han selv har set ruinerne af den borg, hvor «villanus ditiſſimus» (Odoriks «senex a monte») bode (kap. 43), at han selv har set kæmper på 25 fod (kap. 46) o. s. v., medens den engelske tekst intet udtrykkeligt nævner herom. — I disse tilfælde synes oversætteren altså at have søgt at styrke tilliden til fortællingens pålide-

lighed, i andre derimod har han helt forkastet, hvad Mandeville meddeler, og foretrukket, hvad han andetsteds selv har fundet.

Angående oprindelsen til navnet presbyter Johannes fortæller den engelske tekst (s. 299), at der en gang var en kejser i Indien, der havde fået lyst til at overvære en kristen gudstjæneste, og da han i den anledning var rejst til Ægypten, så han der i kirken nogle præster, hvis stilling tiltalte ham så meget, at han erklærede også at ville kaldes præst i steden for konge eller kejser, og at han vilde hede ligesom den første præst, der gik ud af kirken. Da denne hed «John», fik han således navnet «prestre John». Fuldstændig afvigende herfra er beretningen i den latinske oversættelse, der lader Mandeville sige, at han tidligere har hørt en urigtig forklaring af navnet presbyter Johannes — at der herved sigtes til den forklaring, som den engelske tekst giver, siges i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse —, men at han senere i Indien selv — in illis partibus — fik den rette sammenhæng at vide. Herefter skal presbyter Johannes have været en frisisk kongesön, der tilligemed 14 andre «baroner» ledsagede dux Ogerus de Danamarchia på hans store tog i Asien, og da denne drog hjem og delte sine erobringer blandt sine ledsagere, gav han Johannes, der på grund af sin fromhed og sin tilböjlighed til at opholde sig i kirken havde fået tilnavnet «presbyter», India superior med 4000 øer og gjorde ham tillige til overherre over alle de 14 andre baroner. Denne beretning er altså en hel anden end den, Mandeville selv meddeler, og noget lignende er f. ex. tilfældet med fortællingen om de ovenfor nævnte fisk, der hver art for sig én gang om året kommer ind til land, så man kan gribe dem med hænderne, idet dette under efter den engelske tekst (s. 192—3) sker til ære for en tidligere konge der i landet, der ved sine mange börn havde opfyldt budet: «crescite et multiplicamini et replete terram», medens det efter den latinske oversættelse første gang blev gjort af gud «pro duce ſuo Ogero» og siden gentages til hans amindelse. I bægge de anførte tilfælde har oversætteren

altså forkastet Mandevilles egen beretning til fordel for en anden, hvori Olger danske spiller en rolle, og om denne helt, som den engelske tekst slet ikke nævner, har han endnu meget at meddele. Han fortæller nemlig, at i kongens palads på Java er «Dani ducis Ogeri» historie fremstillet på den store sals vægge, lige fra hans fødsel til han vendte tilbage til Frankrig igen efter i Asien at have underkastet sig alle lande fra Jerusalem til solens og månens træer, ja næsten til Paradis på jorden (kap. 29). Han nåde at spise af de nævnte træers frugt og af den balsom, der voksede sammesteds, hvorfor nogle «pre ſenſus ſtoliditate vel fidei lenitate» antager, at han endnu lever etsteds i verden, men jeg — föjer oversætteren til — tror dog snarere, at han hersker med Kristus i himlen til lön for, at han har arbejdet så meget for at udbrede kristendommen i østen (kap. 47). Som vidnesbyrd om denne hans virksomhed anføres, at det er ham, der har grundlagt den prægtige kirke i byen Calamia og skænket det kostbare skrin, hvori apostelen Thomas's ben gemmes (kap. 28). Fremdeles fortælles, at der i byen Sarke er mange kristne med mange abbedier, som fordom blev stiftede af «dux Danorum Ogerus», og at de derfor endnu kaldes «ecclefie Dani» (kap. 26). Også andensteds nævnes abbedier og kirker, som han har grundlagt, således i Manty (Manzi), hvor Mandeville efter oversætteren fandt en by, der helt var kristen, medens den efter den engelske tekst (s. 207) og Odorik helt var hedensk (kap. 32). Endvidere meddeles, at da kong Ganges ikke vilde lade sig døbe, efter at han var overvunden af Ogerus, lod denne ham kaste ud i den flod, der siden har båret hans navn (kap. 48), og fremdeles at det er Ogerus, der har anlagt de to byer i peberlandet og opkaldt dem efter sine to bedstemødre (kap. 27), samt endelig at en engel, engang da Ogerus og hans hær led sult, viste ham de træer, hvoraf [mel,] honning og vin udvindes, og lærte ham måden, hvorpå dette kunde ske (kap. 29). — Alle disse meddelelser, der noget udvidede gengives i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som

har tiltrukket sig opmærksomhed hos ældre danske forfattere[1]), findes som ovenfor antydet ikke i den engelske tekst, og de må derfor antages at være indsatte af oversætteren, men hvorfra denne har hentet dem, er jeg ikke i stand til at oplyse; i den almindelige folkebog om Olger danske forekommer de ikke.

Ved siden af de tilföjelser af oversætteren, vi her har omtalt, kunde endnu flere andre nævnes, f. ex. hans omtale af de floder, der mulig strömmer til den anden side af Paradis (kap. 48), flere almindelige bemærkninger på forskellige steder i bogen, de foran (s. VI, X) omtalte meddelelser om magister Johannes ad barbam, som den engelske tekst slet ikke nævner, o. s. v. Hertil kommer fremdeles, at den allerstörste del af, hvad den latinske oversættelse meddeler om Mandevilles vandring gennem Vallis infausta (kap. 45), slet ikke findes i dennes egen fortælling, der f. ex. ikke nævner noget om det syn, Mandeville havde, der var så forfærdeligt, at han ikke tör omtale det, eller det slag, han fik på halsen, hvoraf han bærer mærke til sin død, men tværtimod siger, at han og hans staldbrødre slap igennem dalen «with outen perile and with outen encombrance» (engl. 284). Når det endvidere nævnes, at oversætteren f. ex. har pyntet på beretningen om oksedyrkelsen i Indien, der herved er bleven endnu mere fejlfuld end den alt var i originalen, at han har udvidet fortællingen om Pygmæernes kampe med fuglene o. s. v., vil man indse, at også disse «forbedringer» har bidraget sit til at påtrykke hans værk et særeget præg.

Ved at udelade större og mindre partier af originalen, ved at sammentrænge og forkorte, undertiden også ved at udvide, hvad han har beholdt, ved at omordne stoffet og foretage ændringer deri, ved at indsætte nye tilföjelser hist og her har oversætteren i höj grad omformet Mandevilles

---

[1]) Se ovenfor s. II.

skrift. Den latinske tekst kan således ikke sikkert benyttes, når man vil vide, hvad Mandeville selv har skrevet, men den har betydning ved at være brugt af senere forfattere, og for os har den desuden en særegen vigtighed ved at være den kilde, hvorfra den gammeldanske oversættelse af Mandevilles skrift stammer.

— —

IV.

Den gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse, hvoraf der hidtil kun har været trykt tre mindre brudstykker i C. *Molbechs* meddelelser om *Danske Haandskrifter, fornemmelig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm*[1]) samt nogle uddrag i C. J. *Brandts Gammeldansk* Læsebog, Kbhvn. 1857, I, 116—23 [2]), er bevaret i følgende håndskrifter:

1) *Et kvarthåndskrift* K. 31 *i rigsbiblioteket i Stockholm*, allerede omtalt af Molbech (s. 149—50) og Brandt (s. 115—16). Det indeholder ikke andet end Mandevilles skrift og består af 186 beskrevne sider i mindre kvart, hver side med to spalter, hvis linjetal varierer temmelig meget (fra 21 til 32), idet første halvdel er noget tættere skreven end sidste halvdel. S. 27—52 er ved indbindingen (i pergament) satte mellem s. 6 og 7, og ligeledes står s. 109—10 ved en fejltagelse mellem s. 106 og 107, men intet mangler, heller ikke mellem 2det og 3dje blad, hvor Molbech tænkte sig, at der mulig var en lakune. Håndskriftet består

[1]) *Historisk Tidsskrift, redigeret af* C. Molbech, Kbhvn. 1843, IV, 150—2. De meddelte prøver svarer til s. 1, 188^{10}—189^{7} og 204^{1-18} i denne udgave.

[2]) Svarende til s. 4^{3-21}, 22^{6}—23^{26}, 72^{20}—74^{25}, 29^{21}—30^{5}, 116^{18}—122^{24}, 175^{6}—184^{10} i denne udgave, dog med en del forbigåelser og enkelte ændringer.

af to dele, hvoraf den ene, som jeg har betegnet ved *B*, kun omfatter de to første blade, medens den anden, *A*, udgör hele resten. Disse to dele adskiller sig i ydre henseende mest i öjne faldende derved, at medens *A* overalt har røde kapiteloverskrifter og røde initialer ved hvert kapitels begyndelse, mangler bægge dele i *B*, hvis afskriver har ladet plads åben dertil men ikke nåt at få denne udfyldt med rødt blæk, som han sikkert har tilsigtet. Ligeledes mangler *B* de fine streger, hvormed spalterne i *A* er adskilte og omgivne, og endelig er skrifttrækkene tydelig forskellige i *A* og *B*, skönt forskellen måske ikke er så stor, som man kunde have ventet efter den aldersforskel, der er mellem håndskriftets to dele, idet *A* må antages at stamme fra 1459, medens *B* først er skrevet 1534.

Hvad disse to årstal angår, findes de tilligemed et par andre oplysninger i håndskriftet selv. I slutningen af dette, altså i *A*, heder det nemlig: Explicit libellus, sc*ri*ptus p*er* fr*atr*em Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ff*rate*r Joh*anne*s Michaelis, gardian*us* Neſtued*en*ſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe. På håndskriftets første side, altså i *B*, meddeles der derimod, at nw ar effth*e*r gutz byrdh thuſe*n*ne ok fæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedh*e*rlik clærk, ſom hedh*e*r hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ. Efter denne sidste angivelse i *B* skulde Mandevilles bog altså i året 1534 være oversat af Peder Hare, medens den efter meddelelsen i håndskriftets slutning allerede 75 år tidligere i *A* foreligger som scriptus per fratrem Olauum Jacobi 1459. Disse to angivelser kunde synes alene at tillade den opfattelse, at der i *A* og *B* haves to brudstykker af to forskellige oversættelser, og således var også Molbechs mening[1]),

[1]) Brandt udtaler sig ikke herom.

idet han tillige antog, at den ældste var oversat og ikke blot afskreven af munken Ole Jakobsen 1459. At dette imidlertid ikke er rigtigt, fremgår ved en betragtning af de øvrige håndskrifter, hvori oversættelsen af Mandevilles bog er bevaret.

Af disse omtaler Molbech (s. 152) *C* som indeholdende «en nyere dansk Oversættelse» af Mandeville, — efter hans mening vel altså en oversættelse, der er forskellig fra de to, han alt havde fundet i *A* og *B*, men i så fald må han ikke have set nærmere på teksten, da han ellers straks vilde have opdaget, at dette ikke er tilfældet. Såvel *C* som *E* indeholder nemlig aldeles den samme tekst, som vi finder i det ældre håndskrift, og det ikke blot hvad *A* men også hvad *B* angår. Da hværken *C* eller *E*, som vi senere skal se, kan stamme fra *A* + *B*, men er uafhængige deraf, måtte altså, hvis Molbechs mening om de to forskellige oversættelser var rigtig, ligeledes *C* og *E* udgå fra en kilde, der var «en Sammensætning af to forskellige danske Oversættelser af samme Skrift». Da «Sammensætningen» endvidere måtte findes på samme sted i *C* og *E* som i det bevarede håndskrift *A* + *B*, måtte man antage, at den ældste oversættelse allerede havde været defekt i den fælles kilde til alle[2]) de bevarede håndskrifter, og at først senere flere afskrifter deraf —, ti det defekte *A* er en afskrift — uafhængig af hinanden var blevne supplerede efter Peder Hares nye oversættelse, der med undtagelse af det benyttede par blade ellers skulde være tabt. Alt dette var jo muligt, men det vil næppe anses for sandsynligt, og en rimeligere løsning af hele spörgsmålet, der jo ene er fremkaldt af årstallet 1534 i *B*, synes da også at findes.

I steden for den ovenfor nævnte angivelse i *B* meddeler *C* på titelbladet: Nu er hun (nlg. Mandevilles bog) aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. Da teksten i de første blade af *C* er den samme som den, der i *B* —

[2]) Cod. *D* tages der her intet hensyn til.

der ikke kan være yngre end 1534 — siges at være oversat 1534, kan årstallet 1584 i *C* kun betegne det år, da *C* blev afskrevet, og må være indsat af afskriveren, som derimod fra sin kilde har medtaget det foregående: Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Når *C* således med nødvendighed må antages alene at være afskrevet 1584, uagtet titelbladet, således som Molbech også forstod det, synes at angive, at teksten er oversat 1584, kan der næppe rejses nogen principiel indvending mod at antage, at forholdet med *B* er aldeles et lignende, — at afskriveren fra sin kilde har medtaget nw ar effth*e*r gutz byrdh . . . wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ, medens han selv har indsat årstallet 1534 i steden for et ældre i kilden. Hvis denne opfattelse af forholdet er rigtig, hvis 1534 betegner det år, *B* er afskrevet, må man vistnok med störst sandsynlighed antage, at navnet Peder Hare, som alene findes i *B*, og hvortil intet af de andre håndskrifter har noget tilsvarende, ligeledes skyldes afskriveren og vistnok må opfattes som dennes og ikke som oversætterens navn, og da der i al fald næppe er nogen grund til med Molbech at forstå scriptus per fratrem Olauum Jacobi som oversat af Ole Jakobsen, vil hermed enhver støtte være borttagen for den mening, at der i *A* og *B* foreligger to brudstykker af to forskellige oversættelser af Mandevilles skrift. Forudsætningen herfor er imidlertid, at angivelsen i *B* ikke blot kan forklares som ovenfor nævnt, men at den virkelig må forklares således, og at dette er tilfældet, tror jeg ikke kan være tvivlsomt.

I så henseende er *E* af vigtighed, idet vi nemlig på titelbladet af dette håndskrift, der som anført gengiver samme tekst som *A* + *B* og *C*, finder den meget omtalte meddelelse i følgende form: Nu er hun aff latine omſet paa danſke Aar eff[te r] gudz byr. MCDXLIIII. Den samme oversættelse, der i *C* bærer årstallet 1584 og i *B* 1534, sættes her altså tilbage til 1444, og da der ikke er nogen grund til at antage, at afskriveren af *E* sidst i det 16de

århundrede vilkårlig skulde have indsat dette årstal, er man næppe berettiget til at tvivle om, at han har fundet dette i sin kilde, på dennes titelblad i forbindelse med det øvrige, han derfra anfører. Når den tekst, vi foruden i *E* og *C* også finder i *A* + *B*, således har existeret 1444, er det altså bevist, at angivelsen i *B* må forklares, som jeg ovenfor har gjort, og Molbechs hypotese om de to oversættere er herved gendreven. — Forholdet med *B* er således ganske simpelt det, at da *A* i tidens løb var blevet defekt, tilföjedes 1534 de manglende to blade i ny afskrift — vistnok af Peder Hare — efter et fuldstændigt exemplar af den samme oversættelse, som findes i resten af håndskriftet.

At oversættelsen af Mandevilles bog allerede var til 1444, er der så meget mindre grund til at tvivle om, som der er al rimelighed for, at den må have existeret för 1459, idet *A*, der bærer dette årstal, som allerede ovenfor antydet, snart viser sig at være en afskrift.

Dette fremgår allerede med fuldkommen bestemthed deraf, at der i *A* findes en hel række fejl, som tydelig beror på, at afskriveren [1]) har læst urigtig i eller misforstået sin original. Således forekommer f. ex. om vellik for vmvælik 80^{12}, vnderlict for widerlict 75^{3}, ſloth for ſlecth 118^{19}, ſineſſ for finneſſ 170^{5}, øſtræ for øfræ $152^{7,11}$, 154^{9}, o. s. v. — Flere gange har *A* ta, hvor man skulde vente tok, således 13^{24}, 169^{17} [2]) og sikkert også 159^{9}, hvor jeg i teksten har beholdt ta. Fejlen beror vistnok på, at afskriveren i sin kilde har læst tha i steden for tho (= oldn. þó), hvilken form, der i *A* overalt er afløst af tok, ligeledes røber sig 152^{15}: tok er ther thoo ødken, som sikkert står for oprind.: er ther thoo (= lat. tamen) ødken. — Et par

[1]) Eller rettere: en afskriver, da *A* næppe umiddelbart udgår fra grundhåndskriftet (se nedenfor).

[2]) Dette sted viser, at note 16 s. 35 bör udgå.

gange (25[21], 26[9],[9]) har *A* tel ved fejllæsning for tee (= *ty*), som allerede kilden altså har brugt ved siden af thy, ty (jfr. oldn. því); den samme fejl har afskriveren først gjort sig skyldig i 73[23], hvor der i *A* findes et overstreget tel foran tee. — Ved fejllæsning og misforståelse har *A* flere gange fået en pronominalform, hvor en sådan ikke har tilhørt originalen. Således findes thøm for (subst.) dom 64[16] og foræ thøm for fordom 81[20] — et par fejl, der mulig kunde antyde, at thøm, tøm, som *A* altid bruger, er indsat for den mere almindelige form med o (thom) — og fremdeles forty for fordom 176[17] og for tee for førdæ 84[5]. I alle disse tilfælde ligger altså en form med d-lyd til grund, men denne har vistnok i kilden været betegnet ved th eller t, ligesom *A* selv oftere har t for d (dh), f. ex. butith 62[10], brot*er* 140[14], bretæ 167[1], *regn*e*r*æ*t*æ 140[10] o. s. v., ja endogså i forlyd (jfr. fejlen thøm for dom) har t for d i tafue*n* 179[16] (= dagh*e*n 180[1]) samt i toll 27[8], hvis dette, som jeg i noten dertil har formodet, står for tal = dal[1]). — Medens at, så vidt jeg har bemærket, kun et enkelt sted findes for oc (187[18]), har *A* derimod oftere oc, hvor man skulde vente at. Sikkert skyldes det fejllæsning 9[2] og 198[6], men om dette også er tilfældet 51[1], 68[6], 89[21] — samt 66[9], hvor afskriveren selv har rettet oc ko*m*mæ ved bagefter at tilföje at ko*m*mæ med oc foran (jfr. s. LI) — er måske ikke helt afgjort, idet der her muligvis kunde være anledning til at tænke på det «å», vi i talesproget bruger for at foran infinitiv; helt usandsynligt var det næppe, at oc her kunde være afskriverens egen betegnelse for partiklen, således som han opfattede den, og det havde måske derfor været forsigtigere at beholde oc i teksten, således som jeg har gjort 192[23]. — For ond*er* 73[5] har *A* and*er* og på lignende måde er oprind. onder 176[12] af afskriveren læst som ander og gengivet

[1]) Jfr. kalnæ for galnæ 94[2]; omvendt guld for kuld 80[24].

ved annen, hvilken form, der med en enkelt undtagelse er eneherskende i *A*, afskriveren sikkert også andensteds har indsat for ældre anner. — En række fejl i *A* skyldes nærmest urigtig opløsning af forkortelser i kilden. Således er på flere steder (13^{23}, 82^{12}, 140^{10}, 152^{1}) former af forderfuæ og fordrifuæ forvekslede med hinanden, og når *A* har hollæ for hollis 123^{17}, fødhæ for fødhis 149^{5}, fædæ for fædis 165^{20}, beror dette sikkert på, at forkortelsen for -is er læst som e og gengivet ved æ, medens omvendt verdiges 92^{13} sikkert er fremkommet ved fejllæsning af kildens verdige. — Fremdeles skal jeg her nævne en klasse fejl, der kaster et ejendommeligt lys over afskriverens dannelsestrin. Hans kilde har öjensynlig (ligesom *C* og *E*) brugt romertal, men afskriveren af *A* har sat sig det mål at gengive disse ved fuldt udskrevne danske talord, uagtet hans viden her ikke strakte til. Navnlig er det tal, hvori l (L) indgår, der har voldt ham besvær, idet f. ex. l gives ved trætyuæ 60^{9} og ved halffemtæſinztyuæ 186^{18}; xl har han 19^{2} opfattet som x + l og gjort til ty oc halftrediæſinz[tyuæ], medens det oftere ($34^{4,8}$, 37^{10} o. s. v.) regnes for trætyuæ; lx er 197^{6} blevet til førrætyuæ, lxx gengives ved halffemtæſinztyuæ oc pa tet tyuennæ 11^{33} o. s. v. Det er altså klart, at afskriverens kundskaber ikke har strakt sig så vidt, at han med sikkerhed kunde læse de almindelige romertal, og de har da i det hele taget næppe været store. — Endelig kan det måske her endnu bemærkes, at der mange steder i *A* fra først af har været skrevet noget urigtigt, som afskriveren selv enten straks eller senere har rettet. Således er f. ex. ſmaa 114^{14} senere tilföjelse i randen og skal indsættes i steden for et (overstreget) ſnødæ inde i linjen, og på samme måde skal oppæ i randen 44^{5} træde i steden for det først skrevne ponnæ[1]). Denne sidste fejl beror sikkert på, at afskriveren

[1]) Denne form må sikkert opfattes som sammentrækning af præpos. (op)paa med følgende dativform af artiklen. Da det to

havde tilböjelighed til at ombytte kildens oppa med ponnæ og ligeledes gjorde det her, hvor han mente at have samme ord for sig, idet han fejlagtig læste kildens oppæ som oppa[1]).

At *A* er en afskrift, fremgår endvidere deraf, at der i dette håndskrift på mange steder er forbigået ord eller linjer, som rigtig findes i *CE*. Exempelvis kan således anføres, at $2^1/_2$ linje trykt er forbigåede 164^{12-14} (fra udi til udæ), én linje trykt er forbigået 61^{7-8} og 201^{17-18} (fra oc til oc) og ligeledes 150^{17-18} (fra ſom til ſom) o. s. v. En enkelt gang er det manglende senere tilföjet i randen (105^{13}) eller over linjen (105^{12}) med den yngre hånd, der på forskellige steder har foretaget rettelser i sidste halvdel af *A* (101^{20}, 105^{14}, 176^1 o. s. v.), og ofte har også afskriveren selv ved et senere gennemsyn tilsat det forbigåede over linjen. Hvor han derimod straks blev opmærksom på sin forglemmelse, har han brugt flere andre måder for at råde bod derpå men er derved undertiden kommen til at give en tekst, som det slet ikke var hans hensigt at give. Da det imidlertid næsten altid er muligt at se, hvad der har stået i kilden, har jeg ikke taget i betænkning på de nævnte steder at foretage en ændring, men da dennes nødvendighed måske ikke altid er lige indlysende, når det enkelte sted betragtes for sig, medens dens berettigelse — som jeg tror — i reglen vil fremgå ved et blik på alle disse steder tilsammen, skal jeg her tillade mig at dvæle lidt ved de forskellige fremgangsmåder, afskriveren har brugt. — Undertiden har han, når han

gange forekommende onnæ (35^3, 118^{15}) kan forklares på lignende måde (af præpos. a), er min rettelse til [p]onnæ måske ikke nødvendig.

[1]) Det synes som afskriveren i det hele har haft vanskelighed ved at skælne mellem oppa og oppæ, idet *A* meget ofte har oppæ, hvor man skulde vente oppa. En halv snes gange (49^{15}, 62^{12} o. s. v.) er -æ senere ved en lille streg rettet til -a, men ofte er dette ikke tilfældet.

opdagede, at noget var forbigået, taget sin tilflugt til den naturlige udvej at overstrege det for tidlig skrevne og så atter begynde på det rette sted, men oftere har han herved forsömt at overstrege, hvad han skulde, idet *A* f. ex. har for*æ* kom for*æ* 70^{12}, tøm allæ tøm 71^{5}, wor*æ* først vor*æ* 92^{9}, hvor det første for*æ*, tøm, wor*æ* bör udgå. Herhen hører også, at begyndelsen af kapitlet s. 62^{7} Nu uel iec siæ nog*it* ved en fejltagelse i *A* er kommen med allerede i overskriften med noget ændret ortografi: Nu wel iech syæ nogit. — Undertiden har afskriveren, hvor han straks opdagede, at noget var glemt, ladet det for tidlig skrevne stå mellem omsætningstegn og tilföjet det glemte bagefter f. ex. ·efft*er* ∥ h*er*ræs ∥ vor 54^{4}, tiæneftæ for ∣ m*eth* nef*n*dæ 123^{5} o. s. v., men oftere har han forsömt at tilföje omsætningstegnet, f. ex. 34^{2}, hvor *A* har te ty bud scr*e*fnæ ordh meth gudz hand eygen i steden for te ty bud ordh scr*e*fnæ meth gudz eygen hand; ligeledes 105^{10}: lighæ effth*er* som for effth*er* lighæ som; 195^{19}: oppa th*e*n vestr*æ* sidæ er eet bre*n*ne*n*dæ boel so*m* er oppa vor sidæ, hvor de sidste 5 ord allerede skulde stå efter det første sidæ, o. s. v.[1]). — Undertiden er det forbigåede senere tilföjet, ledsaget af et eller flere af de ord, det skulde stå ved siden af, f. ex. til ind at go*n*gææ th*er* ind 184^{9} (for: til th*er* ind at go*n*gææ); hauæ mak oppa mi*n*æ aller dawæ roo och mak 204^{7-8} (for: hauæ roo och mak oppa mi*n*æ aller dawæ); ligeledes te fa først en stæd som hed*er* Bersabe først j Iødæland 35^{21}, hvor kilden sikkert i modsætning til

[1]) Herhen hører derimod ikke steder som: ter vor ten visæ lægæ fødder Vpotras 12^{14-15}; ten kr*u*bbæ som Mar*i*a ladæ sin søn j Ih*e*s*u*m *Christu*m 37^{17-18}; foræ ten krubbæ er gudz tiænær*es* gr*a*ff s*a*nct*i* Ier*o*nimi 37^{21}; For vde*n* statzens mwr Iher*u*s*a*lem 49^{15}; som Cayn slogh sin broder j hell Abell 61^{5-6}; Aff hans, som tennæ bog giordæ, vedertalæ m*eth* foldanen 72^{3-4}; o. s. v.

C, som vist med urette er fulgt i teksten, har haft ordene i følgende orden: te fa førſt j Iødæland en ſtæd ſom hed*er* Berſabe. — På andre steder har afskriveren søgt at bøde på en forbigåelse ved senere at tilföje det glemte med et lille tillæg eller en forandring i udtrykket, f. ex. tel en ſtad ſom heder Nik oc ligger j Turchin 10^{18-19} i steden for j Turchin tel en ſtad ſom heder Nik (se s. 10 not. 4); eth ſtikcæ ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dh*en* po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh 47^{18-19} i steden for eth ſtikcæ af ten ſtydh ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dh*en* po*n*næ (læs: vedh). Foruden flere andre steder kan herhen også regnes 70^{15-18}, hvor afskriveren har gjort et fortvivlet forsøg i lignende retning men kun opnåt at göre hele stedet meningsløst. — Disse forskellige fremgangsmåder anvendes også, hvor der ikke ved forbigåelse men ved anden unöjagtighed først er blevet skrevet noget urigtigt (f. ex. oppa ſin ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øfter eer 151^{5} for oppa ſin øſtræ ſidhæ), men i dette tilfælde bruger afskriveren endnu en udvej, nemlig at lade det urigtige stå og tilföje det rette bagefter med oc eller eller foran, f. ex. th*er* heth*er* effth*er* oc til heth*er* for til heth*er* 168^{11}; fudæ te ok ko*m*mæ for ko*m*mæ te 9^{14} o. s. v.; thøm eller aff tee ſa*m*mæ for aff tee ſa*m*mæ 101^{12}; aff Yſmaels folk eller aff hans ſlekth for aff Yſmaels ſlekth 67^{10} o. s. v.

Af det anførte vil det fremgå, at *A* langtfra kan siges at være en omhyggelig afskrift, hvorfor det også er at vente, at bogstavfejl af og til forekommer, og noterne og de indklamrede bogstaver i teksten vil da også allerede frembyde adskillige exempler herpå. Flere andre fejl vil der mulig kunne findes blandt de undertiden noget påfaldende former i *A*, som jeg af forsigtighed har ladet urørte, men denne forsigtighed angrer jeg så meget desto mindre, som det senere er gået op for mig, at der i flere tilfælde, hvor jeg med sikkerhed trode at finde skrivfejl, i virkeligheden vistnok til dels foreligger

vidnesbyrd om, at teksten i *A* er gået gennem hænderne på en mand fra de sydlige småøer. Det mest i öjne faldende tegn herpå har vi vistnok i ſkelde*n* 25^{23}, ſkielde*n* 23^{22}, ſkiællen 27^{11} i steden for det almindelige ſiælden, som *A* ellers altid bruger. Skrivemåden med ſk, ſki for ſi kan næppe forklares uden ved at antage, at den mand, fra hvem den stammer, har udtalt sk, skj som sj og derved været udsat for urigtig anvendelse af de forskellige betegnelser, der for ham havde samme lydværdi, men så vidt jeg ved, er det kun på de sydlige småøer, at såvel stj som skj eller sk foran blød selvlyd udtales som sj[1]). De omtalte former for det almindelige ſiælden har jeg beholdt i teksten, men derimod har jeg efter *C* indsat ſkel 63^{2} i steden for ſiæl i *A*; dette sidste er imidlertid ikke ligefrem skrivfejl, som jeg antog, men gengiver «øboens» udtale af ordet. — Når man i *A* i steden for fundæ og kundæ finder fudæ og kudæ, tilbyder den forklaring sig af sig selv, at forkortelsesstregen over n blot er glemt, men dette er dog næppe tilfældet. Ordet hundrædæ (hundret) findes mindst 12 gange uden n (11^{12}, 21^{7}, 44^{17} o. s. v.); ſtundom forekommer s. 193—6 fire gange uden n (desuden 185^{9}), og fremdeles har *A* fudæ (= fundæ) s. 9 not. 30; kudæ (= kundæ) 31^{5}, 75^{18} og kudhæ 182^{9}; hudæ (= hundæ) 58^{18}*); også gratgifuæligæ 119^{17} kan vel her anføres. Ligeledes mangler n ofte foran g. Således findes magæ (= mangæ) mindst 7 gange (45^{2}, 55^{20}, 119^{4} o. s. v.); endvidere gognæ (= gongnæ) 10^{5}; logt (= longt) 50^{26}; ofu*er*ſpregder (= -ſprengder) 38^{7}; hegdæ (=

[1]) Se F. Dyrlund, Udsigt over de danske Sprogarter, Kbhvn. 1857, s. 45. Som exempler anføres: «Stjærne (Sjærne: Møn; Sjarne: Ærø), stjæle (sjæle: Tåsinge, Låland; men på Falster: stæle)... skön (sjön, ved Svendborg), skære. Dampskibet Skirner kaldes Sjærner eller Stjærner.»

*) Omvendt har *A* bru*n*dæ for brudæ 18^{5}.

hengdæ) 13^9, og endelig mangler n (som også undertiden i andre håndskrifter) en halv snes gange i afledningsendelsen -ing: hetnigæ 38^{10}, pe*n*nigæ 49^9, *ger*niger 51^3, konigæ 98^5, 203^{19} o. s. v. At forkortelsesstregen skulde være glemt i alle disse tilfælde, hvor man skulde vente n mellem vokal og d (n) eller g, vilde sikkert være noget påfaldende, når man først er bleven opmærksom på, at den ellers meget sjælden mangler i *A*. Jeg er derfor også nu tilböjelig til at søge en anden forklaring og finder denne i Dyrlunds ovenfor nævnte skrift[1]), hvor han som fælles for fynsk og «øbomål» omtaler «den stærke, i Forbindelse med det stjålne j stående, Næselyd foran nd, ng og oprindeligt nn (en Tid skrevet nd); hvorefter Kvinde næsten lyder som Kvæje (D—L 220), Brændevin som Bræñdvin eller Bræñdven (sml. «Bræjwin» hos Skalle Sd. 11), Tand som Tåñd, Tang som Tañd, . . . mange Gange dels noget nær som maje Gaje (jf. Rajes, Ajes ofte i Nørre Jysk) dels nærmere som ma'e Ga'e»; og han meddeler fremdeles, at «denne Næselyd . . . ofte i den Grad overtoner selve n, nd, ng, at der af det Hele ikke bliver synderlig Mere tilbage end den rene Næselyd, i al Fald med sit jeagtige Efterslag.» Dette lydforhold, som Dyrlund her omtaler, men vistnok på et tidligere udviklingstrin, tör man sikkert med nogen rimelighed finde antydet ved skrivemåden kudæ og magæ, idet det næppe kan betragtes som usandsynligt, at den samme «øbo», der forvekslede sk, skj og sj, har udtalt vokal + n (i forbindelserne nd (nn) og ng) som nasaleret vokal og i de ovenfor anførte tilfælde, hvor jeg allevegne har indsat et n, har betegnet denne ved vokalen alene. — Som en dialektegenhed ved sproget i *A* må det vel også betragtes, at dette håndskrift over en halv snes gange har stedordet huilken skrevet med kk eller k i steden for lk

[1]) S. 19; jfr. Rask, Dansk Retskrivningslære, Kbhvn. 1826, s. 45.

(huykken 62[11], huikkit 193[11], huikkæ 176[12]; huyken 8[23], huyk*et* 33[3], huykæ 32[13] o. s. v.), og det er måske derfor ikke ved forglemmelse alene, at *A* to gange (22[17] og 190[25]) har fok, som jeg har rettet til fo[l]k, ja det kunde endogså tænkes, at ſkilchæ for ſkikchæ 75[16] og ſkilcædæ for ſkikcædæ 125[11] ikke beror på, at krøllen af k (som oftere) er glemt, hvorved tegnet bliver = l, men at den urigtige form bör forklares ved, at afskriveren som følge af sin udtale af lk ikke var helt sikker i brugen af lk og kk. — S. 115[7] har jeg rettet haf- til half-, men at l her skulde mangle ved en blot og bar forglemmelse, er vel næppe rimeligt, når man ser, at afskriveren også først har skrevet haf- 115[9] og haff- 11[12], idet l på bægge disse steder senere er tilföjet over linjen[1]). — Da tegnene for e og o ofte i höj grad ligner hinanden, har jeg flere steder, hvor e forekom mig at være det rette, men hvor *A* nærmest har o, indsat e i teksten, idet jeg antog, at o ikke var tilsigtet af afskriveren, men herved er jeg kommen til at indsætte e i et tilfælde, hvor o næppe er skrivfejl, nemlig i et par former, hvor v går foran. I steden for vefuæ 35[13] (jfr. weuæ 58[11], weep [= weept] 58[10], ind weptæ 130[8]) bör der sikkert læses vofuæ; i steden for vexiſt 202[7] bör der læses voxiſt og, som jeg nu tror, ligeledes voxſt 113[18] i steden for vexſt; fremdeles har *A* vistnok vorge*n*næ 134[20], og endelig bör tekstens webn 114[18] (= webnt, jfr. væptn [for væpnt] 23[13]) rettes til wobn, således som *A* selv har. At o ikke er skrivfejl i de første af de anførte former, finder jeg bestyrket ved, at *E* både 113[18] og 202[7] har voxt, og at wobn er rigtigt 114[18] bestyrkes ved, at *E* på dette sted har vaabnet, ligesom det jo

---

[1]) Det kunde måske her også bemærkes, at afskriveren af *A* synes at have haft tilböjelighed til at skrive bygdæ, bygd uden g. Således står foran bigd 200[6] et overstreget byd, og i bigdæ 87[18] og bygdh 135[12] er g først senere tilsat over linjen.

også kan sammenstilles med vapntæ 132^{10}, 202^{4}, som jeg det første sted (på grund af væptn 23^{13}) urigtig har antaget for skrivfejl for væpntæ. — Foruden de alt omtalte forhold skal jeg her endnu blot berøre et enkelt punkt, jeg med vilje er gået uden om i teksten, idet jeg i noterne har henvist til denne indledning. S. 26^{18} findes bierich, og jeg har da heller ikke næret tvivl om, at der bör læses bier*i*gh 56^{3} og ligeledes ſor*i*gæ 177^{7}. S. 80^{21} har *A* derimod arach*e*n (= arch*e*n 80^{20}) — altså med en hjælpelyd a, svarende til a i rodstavelsen —, men denne form har forekommet mig så fremmed, at jeg ikke har turdet indsætte et lignende a i de med ark analoge ord, hvor *A* ved en lille krølle foroven mellem r og k angiver, at en vokal, måske med foregående r, skal indsættes. Denne krølle findes ved mark 24^{9}, 54^{21}, 171^{5}, Danmarch 58^{6}, 101^{17}, Da*n*mark 162^{8}, 191^{3}, Danmarſk (så cod.) 87^{6}; desuden kan krøllen, som jeg har givet ved *r* i Da*n*ma*r*k 92^{7}, på dette sted også stå for r + vokal. Fremdeles park $121^{19,21}$, 148^{6}, og endelig kan her også anføres karſſk 82^{18} og karx 47^{8}. Da jeg har været i tvivl, om der f. ex. bör læses mar(r)ak eller mar(r)ek eller mar(r)ik, har jeg foretrukket i teksten at optage mark o. s. v. og anføre alle de herhen hørende former på dette sted, og på samme måde har jeg da også anset det for rettest at behandle de tilfælde, hvor den samme forkortelseskrølle mellem r og k findes i ord med ø eller e i rodstavelsen: mørk 155^{23}, $156^{2,3}$, 176^{12}; mørkt 193^{7}; — ſtørk $18^{3,9}$, 82^{18}; ſtørch 35^{11}; ſtørkt 20^{11}; hofuerk 83^{21}; merk 72^{6} samt Merk (lat. Merch, ɔ: byen Mekka) 71^{22}, hvortil endnu kan föjes clærk 1^{13} i *B*. — Om det lydforhold, her er berørt, og ligeledes de ovenfor omtalte former med kk, k for lk, f for lf, vo for ve eller andre blandt de her ikke nævnte ejendommeligheder i *A* også har tilhørt »øboens« udtale, skal jeg her ikke udtale mig om. Jeg skal endnu blot bemærke, at næppe alle de særegenheder, *A* indeholder, stammer fra ham, men at en del vistnok skyldes

en mand fra det sydøstlige Sæland — måske gråbroderen i Næstved Ole Jakobsen selv —, således som f. ex. formen thøm, tøm[1]) synes at antyde, og at flere af de former, vi finder i *A*, ved midten af 15de århundrede brugtes på den kant af øen, fremgår — for at tage et dokument, jeg lige har ved hånden — f. ex. af Niels Pedersen Gyldenstjernes testament, skrevet på Bregentved 1456 [2]). Her træffer vi således thørre $547^{2, 11, 30}$, hvormed tø*rræ* 43^{11}, 107^{23} o. s. v. (ved siden af tørres) kan sammenstilles; fremdeles langge (= længe) 548^{32}, aldeles som *A* har langæ 10^{5}, 80^{10}, 203^{22}; fanctæ Joriæn 546^{15}, hvormed ſ*anc*tæ Jwriæn 11^{8} i *A* kan sammenlignes; meth infeyle 549^{1}, hvor meth (= mit) kan jævnføres med hwet 58^{11}, hw*et* 38^{7} og m*et* 42^{9}, intetkön til hwidh og midh (oldn. miðr); o. s. v. — Det forekommer mig altså sandsynligt, at mindst to mænd fra forskellige steder på de danske øer har haft med teksten i *A* at göre, men hvor meget der i sproglig henseende hidrører fra den ene og hvor meget fra den anden, kan først afgöres ved en nærmere undersøgelse, som jeg her ikke har lejlighed til at anstille.

2) Et kvarthåndskrift nr. 55 i rigsbiblioteket i Stockholm, omtalt af Molbech i Hist. Tidskr. IV, 152. Det er indbundet i et samtidigt bind, på hvilket der foran findes navnet Chriſtopherus Rogerius w paſtor Leierd:[3]) og bagtil bl. a. navnet Nicolaus Chriſtophori, vel-sagtens fornævntes sön. Nederst på titelbladet står der:

Thenne Boug Hør Miig Palle Friis Thiill M*et* Rete och Er Miig Forerret aff mien guode Venn Her Peder ſkytt Gudtz Ordt Thiienner vdj Leier-

[1]) Østsæl. døm men vestsæl. dåm, Dyrlund, a. skr. s. 24.

[2]) Chr. H. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved, Kbhvn. 1873, s. 546—9 (jfr. s. 10 ff.) = D. Mag., 3 R. III, 297—301.

[3]) Fra Lærdal i Sogn, Bergen stift.

dalls Preſtegiiell Thiill Enn Vennliig Forerenng Anno 1601.

Palle Friis
Egenn Hanndt[1]).

På bagsiden af samme blad findes med lidt yngre hånd:

Skipper Niels Søffrenſsøn er mit naffn,
Gud vnde mig aff Bogenn gaffnn,
At ieg maa leffue och elſke gud,
Frycte hannom och holde hanns bud,
Gud hielpe mig paa denne Øe,
Erlig at leffue, och vell ath døe.
In nomine Ieſu omne genu flectatur.

Hele bogen er skreven med samme pyntelige hånd og er i dens første afsnit forsynet med omhyggelig udførte røde initialer ved begyndelsen af hvert kapitel. Også en del af titelbladet er skrevet med rødt men derimod ikke kapiteloverskrifterne. — Dette håndskrift indeholder: 1) Hele oversættelsen af Mandeville. På første blad findes titlen, og de næste 151 blade indeholder selve teksten, hvori bog 2 og 3 begynder på ny side. Hertil kommer endnu 2 blade med et register. — Derefter følger 2) Enn vdſchrifft

[1]) Den her nævnte mand må være Palle Friis til Lundergård i Vendsyssel, der en tid var bosat i Norge, hvor han efter Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 248 skal have været kgl. befalingsmand i Sogn men måske snarere har været ansat som en slags underlensmand, da hans navn ikke forekommer i Norske Rigsregistranter, og da Sogn på samme tid var bortforlenet til lensmanden på Bergenhus Lavrits Kruse (1596—1606; se Norske Rigsregistr. III, 429; IV, 150). — Om Palle Friis's senere skæbne vides næppe andet, end hvad N. Hancke har meddelt i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 151 ff., hvorefter han 1615 i stor fattigdom levede i Skagen og der myrdede en bonde og dennes hustru for at få midler til atter at komme til Norge. Året efter (1616) blev han halshugget i København. (Efter velvillig meddelelse fra hr. biblioteksassistent Bricka).

aff adſchillige gamble ſkribenters bøger om nogle ſlaus folck, ſom met beueffnit haand haffue i fordom tiid vdfarit aff diſse nordiſke lannde oc ſidenn fanngit regemente offuer mange lande oc riger vdi verdenn[1]). På bagsiden af titelbladet findes en fremstilling af Verdſenns kreiiſs, afdelt i de bekendte tre dele ved et T, og derpå følger teksten på 27 blade. — Endelig kommer 3) Regiſter paa de herrer, føſter oc førſtinnder oc anndre naffnkundige perſonner, ſom ligger begraffuenne vdi Rinngſted, Sore oc Andtuorſchou, der ialt fylder 13 blade. — De sidste 27 blade er ubeskrevne.

Hvad den i dette håndskrift indeholdte afskrift af oversættelsen af Mandeville angår, som jeg i noterne har betegnet ved *C*, har vi allerede ovenfor set, hvorledes titelbladets angivelse skal forstås, og at årstallet 1584 ikke kan betegne andet end det år, da *C* blev afskrevet. Med hensyn til det register, som alene findes i dette håndskrift, kan der næppe være tvivl om, at -e i authore 205[3] beror på fejllæsning af forkortelsestegnet for -is, hvoraf følger, at dette register ikke er tilföjet af afskriveren selv men har tilhørt hans kilde. Da det endvidere ikke giver kapiteloverskrifterne fuldt således, som disse findes på deres plads inde i bogen, hvilket vel vilde have været at vente, hvis en afskriver havde forfattet registeret efter teksten, og da alle de latinske udgaver har et register, som der vel ikke var nogen grund for oversætteren til at udelade, har jeg anset det for sandsynligt, at det sammen med det øvrige er blevet oversat fra latin, hvorfor jeg har ment at burde medtage det i udgaven (s. 205—6).

At *C* ikke er afskrift af *A* + *B* eller stammer derfra, fremgår, som foran berørt, deraf, at *A* + *B* oftere har forbi-

---

[1]) Efter et andet hdskr. trykt i Chr. Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, 334 ff. (jfr. 538—9 og Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter af C. J. Brandt, Kbhvn. 1882, s. 144 ff.).

gået noget, som rigtig findes i *C* (jfr. s. IL). Da dette håndskrift således er uafhængigt af *A* + *B* og derved på mange steder har kunnet yde en ikke ringe hjælp til at udfinde den oprindelige tekst, har jeg ment i noterne at burde anføre alle håndskriftets afvigelser fra *A* + *B*, for så vidt de har nogen indflydelse på meningen. Ved siden af disse findes der imidlertid en stor mængde andre afvigelser, der alene vedrører sprogformen, idet ord og former, vi træffer i *A* + *B*, her er ombyttede med andre, der vel nok som oftest må anses for yngre, men dog ikke altid beror på aldersforskellen mellem de to håndskrifter. Når således *C* har miel 99[14] og fiø 200[2], viser disse former ud over meel og føø i *A* og kan ikke forklares deraf; når *C* har aaſiun 60[13] og effterſiun 73[4], medens *A* har afyn og effter ſyn, må -ſiun og -ſyn stå i lignende indbyrdes forhold som oldn. sjón og sýn; når gømdæ 33[27] i *A* bliver ombyttet med ſkiulde i *C*, viser allerede «Vejlederen» nedenfor s. 214[24], at det sidste ord undertiden blev foretrukket længe för 1584 o. s. v. Uagtet de sproglige forskelligheder mellem *A* og *C* således ikke altid afspejler sprogudviklingen i tiden fra 1459 til 1584, idet bl. a. også dialektforskel gör sig gældende, vil det dog vistnok være af nogen nytte at sammenstille nogle af dem, og jeg skal derfor anføre en del exempler.

Hvad substantivböjningen angår, står *C* i det hele taget på omtrent samme standpunkt som moderne dansk, idet vi ikke alene finder plur. herrer og lande for herræ og land i *A* men også former som plur. muſz 16[14], hoffuider 104[2] o. s v. for møøs, hofuith o. s. v. Medens *A* altid bruger thøm, tøm, har *C* altid dennom, og for huer therræ i *A* bruger *C* enten huer dennom 146[24] eller huer aff dennom 104[13]. Formerne eder, edert, plur. edræ i *A* er alle afløste af eders, og ligeledes har *C* paa voris ſide 195[19], voris hender 74[11], hvor *A* bruger wor og woræ. For noger med plur. nogræ, noger har *C* nogen med plur. nogle eller undertiden nogen (nogenn chriſtne 61[19].

nogen quifte 171 [7]), og for ængæ, æn(k)tæ findes i *C* altid ingen, intet o. s. v. Enstavelsesformerne ber, læff, far er i *C* ombyttede med berer 100 [20], lefzer 104 [17], farer 100 [23] og torff med tør, plur. mwæ oftest med maa. I fortid har *C* fkabtte 2 [7] for det gamle fkob i *B* og lidde 109 [15] o. s. v. for led i *A*. fan, forfuand, van, fall i *A* er blevne til fandt 42 [17], forfuandt 60 [12], vandt 21 [11], falt 197 [1] (jfr. også iblannt 193 [6] for j bland i *A*); præt. plur. brudæ, lubæ er afløste af brøde 40 [18], løbe 182 [18], men *C* har derimod ridet 82 [19], og ofte fkriffuit 55 [4] o. s. v., medens *A* har former med e; tottæ og dualdiff er ombyttede med tyckte 86 [16] og dueldis 203 [1]; brugædæ, frelfædæ, beginnædæ (oftest), fkyldædæ med brugte 173 [18], frelfte 133 [12], begynthe 183 [4], fkylthe 70 [9]; feyldæ, ftirktæ, tektes med feylede 191 [11], ftyrcket 179 [23], teckedis 138 [13] o. s. v. — botn og vatn i *A* [1]) skrives i *C* allevegne med nd; ligeledes har *C* ørken og huftru for øtken og huffruæ i *A* og endvidere oftest konge for koning. forrethzlæ, bluelffæ og fødelfæ dagh er i *C* blevne forredelfe 105 [1], blufzell 75 [11] eller blyfell 71 [2] og fødfells dag 125 [2]. *C* har altid hiem og ihiel, medens *A* oftest har heem og i hel, og ligeledes plur. hiørnner 121 [9] for hyrnæ i *A*. aldræ, aldry er overalt afløst af aldrig, gømmen af igennom, fran af fra, ponnæ af paa, vndertagen af vndtagenn, neder af ned, vedertalæ af vidtale 72 [4] o. s. v. For mwln i *A* bruger *C* molm 142 [10], for honik altid honing. Subst. vermæ og part. eruith er erstattet af varme 7 [5] og arffuit 199 [23], clepper af klipper 103 [16], til øfuerlups af till offuerløffs 38 [9], tiwk, som *A* altid bruger, af tyck f. ex. 99 [19], men omvendt har *C* fiunge 43 [11], fiuncker 148 [16], hvor *A* har fynghæ, fyngkerr, og frem-

[1]) Med hensyn til afskriverens udtale af disse ord er vantzens 194 [1] og (han) vatn 58 [3], vadn 99 [1], 138 [18] o. s. v. (= van) oplysende.

deles altid hiurde 76[6] o. s. v. (jfr. afftiurde 70[17], mgl. i *A*) og liuder 12[18], hvor *A* har hyrdæ og lider (ɔ: lyder). For ſlikcæs og likcæ i *A* (i = y) har *C* ſluckis 41[5] og lucke 192[16], for nemmæ har *C* nemme 114[?] og ligeledes altid giemme f. ex. 41[12] og glemt 47[9], medens *A* i disse ord oftest har former med e. I *C* findes altid miſkund (f. ex. 104[12]), medens *A* har meſcundæ, ligeledes kuld 151[13] overfor kullæ men omvendt en bønne 85[2] overfor een bøen o. s. v. Fremdeles kan anføres, idet jeg nævner formen i *A* først (med spærret tryk): keſæ — keyſze 33[8] o. s. v.; til foren — til forne 162[12] o. s. v.; fornimſt — fornufft 165[22]; vfornymſtighæ — wfornuftige 191[5]; ſtiktædæ — ſtifftede 87[5] o. s. v.; betekcæ — bedecke 107[21]; veruæ og foruerúæ — forhuerffue 17[20] o. s. v.; merkatthæ (plur.) — markatte 132[15]; ruktæ — rycte 109[12]; beruktik — beryctet 115[16]; gantzæ — gandſke 11[14] o. s. v.; diamant — demant 85[27] o. s. v.; kokodrylly plur. (lat. cocodrilli) — crocodille 105[6]; Wennedie — Fenedien 111[9]; prelatæ, naturæ, hoſpitale, altæræ — prelat 32[15], natwr 28[5], hoſpitall 43[22], alter 41[23] o. s. v.; miraculum, tabernaculum — mirackell 41[9], tabernackell 40[6] o. s. v. Endvidere fordæ — fordre 30[4]; ſafnædiſſ — ſamblede ſigh 174[17]; ærwædæ — arbeyde 192[6] o. s. v.; hiemferd — hiemfart 199[8]. Det kan også bemærkes, at forstavelserne be- og for- er sjældnere i *A* end i *C*, der således har beholde 96[2], betyde 128[8,11], bemercke 128[12], befuige 188[18], bedrøffuelſze 183[17] o s. v.; forløſze 130[20], foruare 135[21], forkorthe 202[20], forhuerffue 17[20], formerelſze 191[8] o. s. v., medens *A* har de tilsvarende ord uden de nævnte forstavelser. — I en række tilfælde består afvigelsen i forskellig afledningsendelse eller sammensætning. Således afløſn — affløſzning 52[1] o. s. v.; hørennæ — hørelſze 201[2]; atſkillielſſæ, lydelſæ — adſkillighed 78[18], lydighed 154[18] o. s. v.; ſenden — ſanndhed 33[4] (oftest: ſandingen f. ex. 74[13]); ſubtil — ſubtilig 40[7] o. s. v.; løſtict — lyſteligt

71[12] o. s. v.; dyræ ſtenæ — dyrebare ſtene 100[16] o. s. v. redæ at — rebonne til at 23[14]; alders — alderdoms 139[15]; ſyugæ — ſiugdom 203[10]; føllæ — føleIſze 146[21]; ſpog — ſpøgelſze 176[17]; ſa*m*uid — ſamuittighed 142[11]; omvendt feliched — fellig 11[16]; forgiftelſſæ — forgifft 146[22]; wittichedh (w = uv) — vonuittighed 148[22]; mak — gmak 200[4]; ſa*m*ni*n*gh — forſzamling 176[1]; villelſæ — vildfarelſze 72[12] o. s. v.; hofferd, hofferdigæ — hoffmodighed 73[22], hoffmodige 188[16]; orloff — forloff 105[19]; ledæ*rœ* og lede*s* me*n*d — ledſagere 31[6], 34[23]; leder (plur.) — lede modene 104[7]; o. s. v. — I talrige andre tilfælde er der i *C* indsat et andet ord af helt forskellig rod, meget ofte et fremmed ord i steden for et hjemligt, sjældnere det omvendte. Således kan — i alfabetisk orden — anføres, idet ordet i *A* nævnes først: alt — ganndſke 69[8]; altings — aldelis 50[9] o. s. v.; bed*eſſ* — begierede 80[12]; behøfuælict — vel behageligt 201[1]; beſkedæligæ — fuldkomelige 64[11]; høyth beſøge*n*næ — ſtorlige bedrøffuede 182[6]; byrdh — fødtzell 21[10]; delin — parten 202[14]; dyurffuæ — driſtighed 154[26]; duællieſſ — bliffue 101[9]; døn — luct 182[3]; døn*er* — lucter 135[15]; faa — antuorde 196[14]; fleckæ — sprecke 41[21]; geller — koſter 147[7]; geneſten — ſtrax 26[6] o. s. v.; (girfalkæ — gribfalcke 123[20], gribfule 136[5];) gømdæ — ſkiulde 33[27], voctet 67[18]; henn*er* — imod 153[2]; en eller et ho*n*næ — it ſlaus 12[4]; hull — gaff 40[11]; høfuæligæ — ſaare 68[17]; iettæ — loffuede 67[4]; ke*n*næ — lære 48[21], fornam 139[14]; kompæny — lyſtighed 129[10]; crøph — kløff 52[6]; kwer — ſtille 170[23] o. s. v.; ne*m*mæ, ny*m*mæ — lerre 133[13] o. s. v.; nydææ — bruge 187[10]; nær — moxen 13[13] o. s. v.; nøwæ — neppelige 117[5]; orlofuæ — feyde 189[10]; p*er*egri*m*mæ, pelægrimæ — vdlendinge 11[14] o. s. v.; vor . . til radæ — bleff . . till ſinds 196[12]; raſkæligæ — ſnarlige 130[24], ſnarligenn 76[4], ſnart 148[20] o. s. v.; till riggæ — till bage 182[6]; redd*is* — befryctede 189[14];

rætælich — forferdelig 175^{8}; ſawn — tale 78^{2}; ſettæ — ſammen ſkreff 23^{24}; ſinnæ — tiid 101^{9}; ſinnum — tider 57^{20}, gannge 146^{4}, tid 69^{8} o. s. v.; ſtakcædæ — korte 62^{8} o. s. v.; ſtækcæ — forkorthe 169^{18}; ſtor hugnit — frimodig 85^{4}; ſtrider — ſlactningeer 35^{15}; ſtundom, vnnerſtundom — vndertiidenn 95^{10}, 187^{14} o. s. v.; ſtirer — regierer 82^{2}; ſtyrere — regienntere 68^{10}; teff — ſmag $89^{6,8}$; tefuæ — ſmage 89^{7} o. s. v.; trøſuer — tre gange 171^{2}; vnderuyndæ tøm — beblande dennom met 73^{9}; vndfongit — annamit 160^{15}; veder korith oſſ — forplictitt oſz ved 72^{11}; weygen — kaaſen 10^{8}; vefuæ — vinde 35^{13}; yrtædæ — balſomerede 43^{4}; ænlidæ — anſict 104^{13} o. s. v.; øffrit — noch 98^{7}, vell 168^{7}; til øfrens — till offuerflødighed 194^{5}; o. s. v.

Hvad sprogformen i *C* i og for sig angår, frembyder den lidet mærkeligt. Et par former skal nedenfor anføres sammen med tilsvarende i *E*; her kan det måske blot bemærkes, at *C* ligesom *A* undertiden har sing. ſlecte 129^{6}, ſorge 132^{18}, bierge 139^{3} o. s. v. og ligesom *E* sing. haffne (med plur. haffner 5^{16}) 7^{10}, 71^{21} for det almindelige haffn. Når *C* har øxe 89^{23}, 90^{22}, øxenn 90^{15} for oxe, oxenn, kunde det mulig bero på en misforståelse, hvortil dog sammenhængen ingen anledning synes at give.

3) Et kvarthåndskrift i Karen Brahes bibliotek i Odense, der i Linds katalog (1725) s. 159 unöjagtig anføres som indeholdende »Joh. Mandivels Rejse-Bog af Latin fordansket 1544», og ligeledes nævnes i Vogelsangs fortegnelse s. 87. Da det her ikke findes på sin rette plads i afdelingen »Rejsebeskrivelser», er jeg desværre først efter tekstens trykning tilfældig bleven opmærksom på dets existens.

Dette håndskrift, som jeg foran har betegnet ved *E*, er skrevet med en hånd fra slutningen af det 16de århundrede og indeholder nu 158 blade i mindre kvart med sign. *A*—*Y*, hvert bogstav bestående af 8 blade med undtagelse af *K*, *L*

og *M*, der kun har 6, og samme störrelse har også *A* oprindelig haft, men de 2 blade mangler (s. 6^{13} fare — 9^{1} eth). Ligeledes mangler også hele bogstavet *C*, der må have bestået af 8 blade (s. 18^{18} tel — 27^{13} vord*er*). Kapiteloverskrifterne og en eller flere linjer i begyndelsen af hvert kapitel er skrevne med rødt blæk, hvormed også de første sider og enkelte senere er indstregede. Formatet har tidligere været noget större end nu, idet der, som et par omböjede hjörner viser, er bortskåret noget både af breden og höjden for at få håndskriftet til at passe til et gammelt læderbind af en anden bog, hvori det i senere tid er indsat. På titelbladet findes med yngre hånd et par — vistnok ligegyldige — navne, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse. — Angående titelbladets årstal 1444 (ikke 1544 som Lind angiver) er der foran talt (s. XLV f.)

Den skade, der er sket ved, at *E* ikke er blevet benyttet til udgaven, er heldigvis ikke så stor, som den kunde have været, idet det nemlig straks ses, at *E* og *C* står i et så nært forhold til hinanden, at de sikkert må antages at være afskrevne efter en og samme kilde. Dette fremgår ikke alene af fælles påfaldende former som gmak, *C* = gmagk, *E* (mak, *A*) 200^{4}; vempthe, *C* = vempte, *E* (vapntæ, *A*) 202^{4}; offueſidt, *C* = offuerſidtt, *E* (ou*er* ſeet, *A*) 202^{16} o. s. v. men viser sig også derved, at forbigåelser (f. ex. s. 58^{3-6}, $^{13-16}$ 152^{12-15} o. s. v.), fejl (f. ex. palmme tre for ſkind, *A*, 35^{5}; enn ſøn heder Geodus for j ſind gardh, *A*, 124^{7}; de forvanskede steder 103^{11}, 151^{16}, 152^{20} o. s, v.) og andre afvigelser fra *A* meget ofte er fælles for *C* og *E*. For så vidt er skaden altså ikke så stor, men jeg beklager dog, at jeg ikke tidligere er bleven opmærksom på *E*, idet dette håndskrift — ved siden af sine særlige fejl — på adskillige steder bedre end *C* har bevaret det oprindelige og derved undertiden kan hjælpe til at finde den rette tekst. Jeg skal her anføre de steder, hvor *E* på denne måde er af betydning og navnlig sådanne, hvor en rettelse i teksten bör foretages.

S. 33[4] oc ad, *E* = oc at, *A*. — oc er sikkert oprindeligt og burde beholdés.

- 34[24] kundæ, som er indsat efter *C*, mangler i *E* som i *A* og bör udgå.

- 36[9-10] kallede, *E* — vist fejl for kalle de — taler for, at ordstillingen kallæ te i *A* er oprindelig.

- 41[17] Efter pe*n*ni[n]gæ har *E*: Anden thid om aaritt daa maa der ingen indgonge vden peninge, hvilket ikke findes hværken i *A* eller *C* men dog kunde synes at være oprindeligt = Ali*as* vero p*er* annu*m* no*n* ſine redditi*on*e tributi, lat.

- 46[18] Annæ, *E* = *D*.

- 50[1] ind, som er indsat efter *C*, findes ikke i *E* = *A* og er vistnok uoprindeligt.

- 51[21] ad, *E*, og således vel oprindeligt.

- 54[25] ij, (ɔ: 1½) *E*, og således oprind. = lat.; urigtig læst som ij i *A* og *C*.

- 55[5] alt, *E* = *A*.

- 65[5] høyſt, *E* = rettelsen høxt.

- 66[10] haffde de, *E* (uden oc).

- 80[14] ſtørre, *E*, og således sikkert oprind. = maiori, lat.; ſtoræ, *AC*.

- 83[5] velboren, *E*.

- 100[3] ſin her, *E*, og således sikkert oprind. = ſuo exercitu, lat.

- 100[3] vorder, *E*.

- 101[12] huilkett it ſtort vnder er thet, *E* = *A*; t*e*t i *A* er således sikkert oprindeligt.

- 111[9] det, *E* = th*et*, *A*.

- 114[10] oc thiene, *E*, og således bör der sikkert læses med komma foran (æræ, oc [= ſom] tiænæ).

- 114[18] vaabnet, *E*; jfr. s. LIV.

- 137[17] bagher, *E* = rettelsen bag hær.

- 142[14] Chettai, *E* = kætay, *A*, hvor æ vel altså er gammel fejl.

S. 144[2] fraa, *E*.
- 151[6] longtt, *E* = lankt, *A*, der vel næppe burde have været rettet til lang.
- 159[16] ſtore, *E* = rettelsen ſtoræ.
- 163[20] aff, *E* = rettelsen aff.
- 185[6] at, som jeg har indsat, findes heller ikke i *E* og bör vist udgå.
- 190[11] alle, *E* = allæ, *A*, der sikkert er det oprindelige.
- 198[20] alt står i *E* på samme plads som i *A*; slutningen af noten bör udgå.
- 202[7] (og 113[18]) voxt, *E*, jfr. s. LIV.

I visse henseender har *E* et lidt ældre præg end *C* og har således på flere steder beholdt et gammelt ord, der i *C* er afløst af et yngre (f. ex. trøſser 28[8], 82[22]; forde 30[4]; quer 47[5], 92[26]; ſtor hoffnit 85[4]; ſnøde 92[2] o. s. v., hvor *C* har tre gange, fordre, ſtille, frimodig, løde o. s. v.), men det, jeg her særlig skal henlede opmærksomheden på, er nogle rækker af former, hvor en særegen lydudvikling lægger sig for dagen. — I steden for langt ø har *E* ofte y, navnlig i former af verbet ſøge: ſyge 3[6], ſygge 69[24], 194[12], ſygte 164[7]; forſyge 85[22], 196[10], forſygthe 196[6], forſygtt 100[16], 203[5], vforſygtt 188[9], vforſygthe 79[9] samt subst. forſygelſse 79[7]. Fremdeles ryg 193[7] (røg, *C*); offuerflydighed 194[5] (samt 73[15], hvor y er rettet til ø eller omvendt); vel også bryde 40[18] (brøde, *C*, brudæ, *A*). fye (føuæ, *A*) findes kun 16[8], ellers heder ordet i *E* føe 128[9], 131[10], 158[19], ligesom det heder nøe[1]) 78[2], 109[9] (ved siden af det almindeligere nøye og nøy) og pløe 114[8]. — I en del tilfælde har *E* i for e, således longfridag 41[5], langfridag 41[14]; lige[2]) (ɔ: lege) 126[8] = ligge 86[15], 173[2], 192[18]; camille (ɔ: kamele) 31[9], camillene 31[12,12];

---

[1]) I *C* findes nyge 78[6].

[2]) I *C* findes liege 192[18] og subst. liegh 192[21].

offuerſidtt[1]) (= ofuer ſeet, *A*) 202^{16}; thigen 9^{10}. Fremdeles vederquige 184^{12}, vigre (ɔ: vegre) 29^{6} samt barnlige thijd[2]) (= barn læyæ tid, *A*) 38^{5}. Endogså i for æ findes i subst. ligier (= lægæ, *A*) 124^{10}, hvorefter ſerlige[3]) (= ſarlægæ, *A*) 124^{8,9} sikkert er fejl for ſarlige. — i, ie for ey haves i vier 13^{17}, 195^{23} (= subst. veyr); kieſse 82^{16} (= keyſse); subst. kieſser 9^{13}, kieſeris 9^{9}, kieſeren 9^{2} o. s. v. (= keyſer); plie 185^{7}, 192^{8}, 202^{5}, (= pleye) og plier 29^{6}, 71^{14}, pliede 44^{24} (samt plye 17^{9}, 34^{21}, 35^{15}).[4]) Endelig kan det også anføres, at ved siden af verb. ſegle findes ſielle 61^{2,21}, ſiegle 87^{7} med præs. ſieller 12^{20}, ſiegler 103^{13}, 105^{2}. — u for alm. o haves i bud (= oldn. bót) 107^{2}; ſturtt (= oldn. stórt) 31^{18}; hus[5]) (= hoos, *A*) 14^{12}, 41^{17}, 47^{25}, 49^{6}; ligeledes burde (= oldn. borð, pl.) 165^{17} og måske pullere 199^{6}, pulleris 85^{15}, i hvilket ord både *A* og *C* har o. — Fremdeles bör det måske endnu anføres, at *E* ved siden af ſelle (oldn. selja) bruger ſielle 38^{11}, ſiellie 71^{6} o. s. v., hvilken form også findes i *A* (f. ex. 85^{20}) og *C* (f. ex. 71^{6}), og endvidere har voxt (= vext) 113^{18}, 202^{7} (jfr. foran s. LIV); vngre 173^{10} og vngſte 186^{13} (= yngre og yngſte); theniſte 46^{4}, 60^{6}, 67^{12}, 72^{21} o. s. v. samt formen ieg druck (= drak, *A*) 89^{13}.

1) *C* har offueſidt.

2) *C* har barnlige tiid.

3) *C* har bægge steder ſeerlige.

4) Hvor ey findes, viser *E* ofte usikkerhed med hensyn til et følgende e i udlyd, idet dette savnes i vey (= veye, plur.) 17^{7,21}, 130^{22}, 142^{12}; ney (= neye) 126^{12}, 127^{15}, 129^{14,20,26}; pley (= pleye) 83^{16}, 105^{18} o. s. v. (jfr. også ney [= neye] 15^{15}, 56^{11}, 78^{6}, 110^{4}, 186^{2}), medens det derimod urigtig er tilföjet i den anden veye 30^{19}, en veie 30^{8} o. s. v. En lignende usikkerhed i brugen af -e findes ellers ikke i *E*.

5) I *A* (og ligeledes i *CE*) er hoos 81^{19} fejl for (Jobs land) Hus = terra Hus, lat.

4) Et håndskrift i lille 8vo. på det kongelige bibliotek i København, gl. kgl. saml. nr. 3559, tidligere opbevaret i gehejmearkivet. Dette håndskrift, som jeg i noterne har kaldt *D*, og som er skrevet med en hånd fra slutningen af 16de århundrede, indeholder foruden titelbladet 18 beskrevne og derefter et par blanke blade. Titlen afviger fuldstændig fra den, vi har fundet i de ovenfor omtalte håndskrifter, og er meget vidtløftig: Iohannes Mandavill*us*. Befkriffuellfze aff hanns vanndrinng och reyfe igiennom the thry ypperliige och mechtiige keyferdømme, fom er: Turchia, huor vdj thenn turkiifke keyfer er enn herre och keyfer, fom alltiidt kalldiis Soldann; it*e*m thet mechtiige keyferriige Tartaria, huillckinn keyfer alltiidt kalldiis Granchum; it*e*m difligefte thett ypperfte riige India, huillckenn keyfer alltiid kalldis preft Johann, och huor vdj hannd faae och hørde møge*n* vnnderliigh*et* och attfkilliig mennifker theris fkickellfzer, feder, lou och leffnit och møgenn anden vnnderlig ting, fom h*er* effter befkriffuiis. Denne titel viser allerede, at vi her ikke har med en nöjagtig afskrift at göre, og det samme ses af det følgende. Indledningen (s. 2—3 i udgaven) er forbigået i *D*, hvor teksten først begynder med udgavens s. 4^3—5^4. Herefter anføres de oplysninger om bogens tilblivelse, som meddeles i dennes sidste kapitel (s. 202—4), og dernæst følger så kap. 2—4 (s. 5^{15}—14^{23}); kap. 5—9 (s. 15^1—29^2) er forbigåede, men derimod findes atter kap. 10—15 samt begyndelsen af kap. 16 indtil kyrkæ 47^5, hvormed *D* ender.

Teksten i disse brudstykker er ofte så afvigende fra den, vi finder i de ovenfor omtalte håndskrifter, at man straks kunde fristes til at antage dem for dele af en helt anden oversættelse. At dette dog ikke er tilfældet, fremgår deraf, at *D* på andre steder ordret stemmer med de øvrige håndskrifter, og når den latinske original endvidere inddrages i sammenligningen, bliver der ikke nogen tvivl om, at vi i *D* har en temmelig fri

omskrivning af den samme oversættelse, vi ellers kender. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet anledning til i noterne at anføre de afvigende læsemåder i dette håndskrift undtagen i nogle enkelte tilfælde, af hvilke imidlertid et par synes at have lidt större interesse. S. 4^{21} har *B* efter ſloth tilföjelsen oc vnn*er*lighe tyngh, og tilsvarende findes i *CE*; det mangler derimod i *D* ligesom i lat. og kan næppe være oprindeligt på dette sted. S. 9^{9} har *D* alene det rette op, medens *A* har a og *CE* paa. S. 10^{3-4} har *A*: oc ſynes at var*æ* cr*i*ſtnæ, og tilsvarende findes i *CE* men derimod ikke i *D* og heller ikke i lat. S. 12^{5} har *D* kommer mand frem for, der sikkert er oprindeligt, medens *ACE* savner de tre første af de anførte ord og har det fjærde urigtigt. Disse steder, hvor *D* alene har det oprindelige, gör det sandsynligt, at *D* repræsenterer en håndskriftklasse for sig i modsætning til $A + B$ og *CE*, hvis fælles kilde allerede har haft tilföjelserne 4^{21} og 10^{3-4} samt forbigåelsen 12^{5} og således ikke har været oversætterens eget håndskrift. Hvis *D*'s stilling imidlertid er således, som her er antaget, burde der vel have været lagt lidt mere vægt på dette håndskrift, end jeg har gjort, og f. ex. igennom, *CE* = igiennom, *D* vistnok have været anset for oprindeligere end tel 6^{4} i *B*, ligeledes haffn-er *CE* = *D* for oprindeligere end ſtade 6^{16} i *B*; fremdeles er koni*n*gin 10^{2} i *A* = *D* måske alligevel oprindeligere end keyſzerenn i *CE*, uagtet dette stemmer med lat. o. s. v.

Hvad den i de ovennævnte håndskrifter foreliggende gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse angår, stammer den, som foran anført, fra den almindelige latinske tekst, men da dens forhold til denne sidste vistnok på ethvert punkt vil fremgå af de oplysninger, jeg har tilföjet i noterne, kan jeg her fatte mig kort.

På flere steder synes de afvigelser, der findes mellem den

danske tekst og de latinske udgaver, at bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, oversætteren har benyttet. Når vi således s. 200[6] finder tree pellæ*ræ*, hvor latin har turrib*us*, pilarijs, beror det sikkert på, at det latinske håndskrift har haft tribus — eller at oversætteren har læst således — i steden for t*ur*ribus. På lignende måde finder navnet Mecheyn 115[11] sin forklaring i de latinske udgavers Meke, in qua . . . Navnet Corſica*m* 6[18], hvor udgaverne har Chorifcu*m*, skyldes næppe oversætteren eller dennes afskrivere, og det samme gælder vistnok flere andre navneformer, f. ex. Sydonis 14[6] overfor Sidoniorum. S. 20[1-2] findes for*æ* He*r*od*is* w*re*dæ uden tilsvarende i de latinske udgaver, men at det er oprindeligt, synes at fremgå deraf, at ikke alene engl. s. 34 har for drede of kyng Heroude, men at vi også hos Baldensel, Mandevilles kilde på dette sted, finder metu Herodis (s. 341). S. 135[23] har dansk armbørſtæ ſkud, medens alle de latinske udgaver har iactum ut dixi ſagitte, uagtet der i det foregående ikke står ſagitte men baliſte. S. 53[10-11] har dansk ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[1]), medens vi i lat. helt afvigende finder: q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore ferunt*ur* p*er* orbe*m*; i engl. s. 94 findes intet tilsvarende. Flere andre steder, hvor den danske tekst afviger fra de latinske udgaver, f. ex. 198[19-21], 200[14]—201[4] o. s. v. kunde måske ligeledes til dels bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, der, som vi ovenfor (s. XXXVI) har set, bedre end udgaverne har bevaret den oprindelige inddeling i 3 bøger.

En del andre afvigelser mellem den danske oversættelse og dens latinske original er sikkert først fremkomne i den afskrift af den danske tekst, hvorfra *A* + *B* og *CE* stammer, men den allerstörste del skyldes dog utvivlsomt selve over-

[1]) Jfr. Vejled. nedenfor s. 221[27].

sætteren, der dels med og dels mod sin vilje har indført mange forandringer. På et stort antal steder har han således udeladt större eller mindre stykker, der tilsammen udgör over 30 af de 272 spalter, som findes i lat. *A*, altså 1/9 af hele bogen; på andre steder har han stærkt forkortet sin originals tekst, hvorved det ofte er gået ud over meningen (f. ex. s. 65[3-4]), men til gengæld synes han ikke sjælden selv at have tilföjet en eller anden bemærkning (f. ex. s. 142[9-13]), og oftere har han givet en — mer eller mindre heldig — meget fri omskrivning, navnlig af almindelige, religiøse betragtninger, eller ombyttet dem med helt andre (f. ex. s. 68[4-5], 70[4-5], 76[5-7], 96[4-17], 177[7-8]). — Ved siden heraf indeholder den danske oversættelse en stor del mere ufrivillige afvigelser fra den latinske, en lang række fejl, der er fremkaldte ved oversætterens uagtsomhed eller skyldes hans mangelfulde kundskab. At han f. ex. ikke har forstået ordet caliphus og derved har forvirret det pågældende sted (20[16]), eller at han har forvekslet en kamæleon med en kamel (187[19]), er vel ikke så påfaldende, som at han sikkert ikke har været på det rene med betydningen af de latinske benævnelser på verdenshjörnerne, idet han f. ex. ofte oversætter in meridiem ved øfter udh 91[17] o. s. v., feptentrionalis ved øftræ 43[6] o. s. v. Mare occeanum (det indiske ocean) gengives stadig ved teth veftræ haff (102[11], 103[24] o. s. v.); s. 4[15-16] forbindes maiorem et minorem urigtig med Egiptum i steden for med Armeniam; s. 188[10] oversættes de infulis Bragmannorum . . . ved aff ten øø, fom Bracmano*rum* het*er*; på flere steder gengives ftadia ved milæ, hvorved f. ex. Alexandria bliver 30 mil laug og 10 mil bred (18[13]) o. s. v. Når sådanne og mange lignende fejl findes, kan man ikke undre sig over, at oversætteren ikke altid tager det lige strængt med den latinske grammatiks fordringer og f. ex. 32[5] henfører feruans til munkene på Sinai i steden for til gud, eller at han ofte af forskellige grunde er udsat for misforståelser (f. ex. 28[13], 30[14], 38[16], 82[10-13], 92[8-9], 105[6], 115[11-14] o. s. v.), der dog i al-

mindelighed kun angår mindre enkeltheder og sjældnere forandrer hele fortællingen, således som det f. ex. er tilfældet med beretningen om «den gamle på bjærget» (s. 173—4), som i den danske tekst i höj grad er forvansket.

Medens oversætteren vistnok med rette kan göre fordring på den ros, at han i det hele taget har udtrykt sig på et godt dansk sprog og i den henseende ikke står så lidt over flere andre middelalderlige oversættere, lader derimod hans gengivelse af originalen, hvad troskab og nöjagtighed angår, en del tilbage at ønske. Ved de fejl, han har begået, og de ændringer, han har foretaget, fjærner hans arbejde sig endnu et stykke længere fra Mandevilles eget værk end den latinske tekst med alle dens afvigelser, og når allerede denne på mangfoldige steder giver et temmelig udvisket billede af, hvad Mandeville selv har skrevet, gælder dette i endnu höjere grad den gammeldanske oversættelse, der for os sikkert har sit största værd som et dansk sprogmonument af forholdsvis ikke ringe betydning.

Hvad udgivelsen angår, er der her kun lidt at tilföje til det, der allerede foran er anført. Til grund for udgaven er lagt $A + B$, der kun er forladt, når C (D) syntes at have en mere oprindelig læsemåde, eller når åbenbar fejl forelå. De talrige forkortelser er overalt opløste i overensstemmelse med fuldt udskrevne former og trykte med kursiv. Interpunktionen skyldes udgiveren ligesom også stort begyndelsesbogstav i navne og efter punktum.

Til slutning er det mig en kær pligt at aflægge min ærbødige tak til hr. rigsbibliotekar Klemming i Stockholm samt til patronen og priorinden for Odense adelige jomfrukloster, kammerherre, hofjægermester, greve Bille-Brahe-Selby til grevskabet Brahesminde og baronesse Schaffalitzky

de Muckadell, for den liberalitet, hvorved de har gjort det muligt for mig her i København at benytte de under deres varetægt stående håndskrifter.

Den Vejleder for pilgrimme i det hellige land, der nedenfor meddeles som et tillæg til udgaven af Mandevilles rejse, har hidtil ikke været trykt med undtagelse af 3 brudstykker[1]), som C. J. Brandt har optaget i sin Gammeldansk Læsebog I, 306–10.

Hvem forfatteren til dette lille skrift er, eller hvorfra det stammer, er jeg ikke i stand til at oplyse. Det synes ikke at være benyttet af Palæstina-forskerne, og da det, så vidt jeg ser, på flere steder (f. ex. navnlig i beskrivelsen af natatoria Siloe s. 214) indeholder meddelelser, som mulig kunde have nogen interesse, uden at disse anføres af de nævnte forskere, tör man vel heraf slutte, at det lille skrift hidtil ikke har været kendt af dem. At det kunde være originalt dansk, er vel i og for sig ikke umuligt, men större sandsynlighed er der dog måske for, at det er en oversættelse eller bearbejdelse[2]), og at det i al fald i den foreliggende danske form er bygget på en ældre kilde, fremgår vistnok af en bemærkning s. 219$^{18-20}$: Siæn ſiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at thennæ ſynnæ beſcriue, hvor «han» vel rimeligst må forstås som sigtende til en ældre, benyttet forfatter. —

---

1) Svarende til s. 209^{7}–211^{11}; 215^{1}–217^{14}; 220^{9}–221^{18} i denne udgave.

2) Måske kunde former og udtryk som Thetæ ær thet ærſtæ peregrimes trech 217^{12}; ſom han wor ſkikket af æræſtæ 211^{6}; een yrte meiſter 218^{21}; breen to Samaritanæ 223^{7} tyde på, at vejlederen er kommen til Danmark fra vore nærmeste sydlige naboer.

Hvad skriftets alder angår, bestemmes denne på den ene side derved, at det foreligger i en afskrift fra slutningen af 15de århundrede; på den anden side må dets originale tekst ikke blot være yngre end 1333, i hvilket år de s. 216 omtalte gråbrødre først nedsatte sig på Zion[1]), men da deres antal endnu 1384 kun var nået til 8[2]), medens Vejl. angiver dem til sjælden færre end 24, tör man af dette tal vistnok slutte, at skriftet er yngre end 1384. At det stammer fra tiden efter 1400, synes også at fremgå deraf, at det oftere anfører steder, der først nævnes af forfattere langt hen i 15de århundrede, f. ex. på Zion det sted[3]), hvor Kristus prædikede og hvor Maria den gang stod (s. 215), og man vilde derfor næppe göre sig skyldig i nogen stor fejl ved at antage, at Vejlederen eller dens original fra først af er forfattet omkring ved midten af 15de århundrede. — Hvad den foreliggende tekst forøvrigt angår, er den næppe helt fuldstændig, men meget kan der dog ikke mangle, da den synes at indeholde næsten alt, hvad der kan antages at have ligget i dens forfatters plan at meddele. Måske står slutningen fra s. 224^{16} ikke længer på sin oprindelige plads.

Så vidt vides findes Vejlederen kun i en enkelt afskrift, der sammen med nogle andre navnlig latinske og svenske stykker fra forskellig tid er opbevaret i cod. Arn. Magn. nr. 792, 4to. Den optager her, skreven med en hånd fra slutningen af 15de århundrede, ialt lidt over 19 tospaltede sider — hver spalte på 30—33 linjer —, idet den begynder øverst på første side af bl. 188 (med en blå initial) og afbrydes bl. 197 vers. midt på første spalte. — At det er en afskrift, vi har for os, ses dels deraf, at der i cod. efter føder

[1]) Jfr. T. Tobler, Topographie von Jerusalem, Berlin 1854, II, 117.

[2]) Ib. s. 139.

[3]) Ib. s. 132.

214^{13} findes et overstreget æller tolf nydher, der beror på, at skriveren først havde forbigået stykket mellem føder i l. 13 og føder i l. 15, dels fremgår det tydelig af flere fejl i cod. f. ex. fardriues 211^{3}, hvor det rette må være farderues; foren 216^{18} for forne, andæn 219^{30} for en dau, ligeledes wen 213^{29}, der ikke som i noten angivet står for wden men er fejl for ouen, o. s. v.

Hvad udgivelsen angår, er håndskriftet fulgt så vidt som mulig og kun helt åbenbare fejl rettede, medens derimod en række mer eller mindre tvivlsomme former er blevne stående til nærmere prøvelse. Som i Mandevilles rejse er også her interpunktionen og brugen af store begyndelsesbogstaver lempet af udgiveren og forkortelserne opløste og trykte med kursiv.

København i december 1882.

Udgiveren.

1 *a* Her[1] begy*n*neſſ een bogh, ſom ma*n* kaller veyledher*e*[2] aff Englandh ok tel th*et* hellie landh, ſom Jh*eruſa*l*em* j liggh*er*, och ſydh*en* thel andre landh paa ſhyn ſidhe[3] mæreth, hwylke*n* ſom førſth worth giorth j een ſtadh, ſo*m* hedher[4] Leodicia[5], ponne galiſche mool aff en *ri*ddh*er*[6], ſom hedh Ioh*annes* affh[7] Ma*n*dewylle, aar effth*er* gutz byrdh twſe*n*ne ſtry hu[n]dredæ[8] ok halff-trediefintztywæ[8] och paa th*et* ſæmpthe, ok ſydhen ey lankth th*er* effth*er* wor hu*n* i then ſa*m*me ſtadh[9] om ſeth po*n*ne latyne, ok[10] nw ar effther gutz byrdh thuſe*n*ne ok ſæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedh*e*rlik clærk[11], ſom hedher hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ[12].

---

[1] *Her begynder B. Aben plads til initialen. Angående teksten i D, se indl.* [2] *Her begynder C:* VEILEDER. (Dett er en Bog ſom viiſer vey). [3] *Som ét ord i B.* [4] *Efter C:* heder; heedh, *B.* [5] *B;* LEODICEA, *C;* in ciuitate Leodienſi, *lat.* [6] *Så B men vistnok fejl for* riddhere. [7] *B;* de, *C* = *lat.* [8] *Rettet* halff trediefitz twyæ, *B.* [9] *Efter C:* Stad; ſtædh, *B;* ciuitate, *lat.* [10] *Svarende til det følgende i B har C:* Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. [11] *Se indl.* [12] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *Det følgende stykke indtil kap. 1 mgl. i D.*

[Aff thet hellie landz loff oc priis, ſom Jheruſalem vdi liggher.[1]

Mæn[2] thet ſaa ær, ath thet hellie land, ſom Jheruſalem jnnen liggher, hwylketh ſom ‖ er gutz [børn 1 b iæth[3], ſkall haffues j ſtørre verdicheth æn andre landh, ſom j verdhen æræ, foræ manghe ſaghe ſkil: fførſth forthy ath gudh, ſom ſkob hemmel ok iordh, holt hennæ ſaa verdik, ath hand obenbarædæ ther menniſkens kiøn ſyn eghen[4] ſøn Jheſum Chriſtum, verdens frælſæræ, j tj ath hand ther tok mandom aff iomfrv Maria, reen mø, oc hadhe ther alzydmigſth[5] omgengelſæ j tryy oc tretywe aar oc [ledh ther[6] forſmædelſe oc hordh dødh oc fooræ hans vnnerlige opfarelſæ tel hemmerygæ aff forſcreffnæ landh, oc forty, ſom then hellie kyrke tror, ath han ſkal tiidh j geen komme paa domme dagh oc dømme allæ hwer effther ſyne gerningher, tha bør allæ criſtnæ menniſke thet ath elſke oc godh veliæ tell ath haffue, j hwot ſtath the helſth[7] j æræ, thy ath forſcreffne landh ær[8] therres retthæ ærwæ.[9] [Herræ oc forſthe æræ thet.[10] ſkyllighe j ſaa

---

1 *Tilsat af udg. efter C:* For det førſte beſchriffuis det hellige Laands Berømning loff oc priis ſom Jeruſalem vdi ligger; *overskrift mgl. i B;* De laude terre Iheroſolimitane. Capitulum primum, *lat.* 2 *Åben plads til initialen i B.* 3 *Rettet af udg.;* børns Iet, *C;* bøn ath eth, *B; lat. har:* terra promiſſionis filiorum dei *(jfr. kap. 14:* alt tet land ſom guts børn loſuet er = tota terra promiſſionis). 4 Euige, *C;* proprium, *lat.* 5 *B har* alzydmgſth *med prik over sidste streg af* m. 6 at hand der lidde, *C.* 7 ſielff, *C.* 8 er, *C;* æræ, *B.* 9 Arffue, *C. Måske har det opr. været:* æræ the rettæ arwæ *(arvinger) med fornøden ændring i det foregående. Lat. har:* . . . . ſit tanquam a proprijs ſuis heredibus diligenda. . . . 10 Oc førſt

madhe ath elſkæ, ath them bør thet j geen ath vynnæ ‖ 2 a aff the fwlæ hetninges makt, ſom thet aff oos wnneth haffue [foræ woræ ſynner ſkyll oc theſſ ver j manghe aar j therres væræ haffdh haffue[11], oc medelmadæ criſtne mæn ſkulæ thet hedre j ſaa madæ, ath the thet ſøge ſkulle j[12] gudelich pelegryms gongh oc goo och ſøghe the ſtæder [oc fieth[13], ſom gudh meth ſyne diſcipulæ gongheth och fareth haffue, paa thet ath[14] the mwæ fonghe therres ſynners [forladhelſe oc[15] afflørſningh. Jtem [aff thee criſtnæ folk, ſom[16] hyndrædæ æræ, ſaa ath the jkcæ ſælwæ kundhe tidh[17] komme, tha[18] ſkal thet elſkeff i ſaa madæ, ath the gudh bedæ ſkulle och[19] herræ oc førſte, ſom makth haffue, [vnnerwyſæ och radhe, ath the trolighe tell hielpe[20] meth therres liff och gotz, ath thet matthe j geen wynneff aff the vmillæ hetninges makt och hendher[21].

---

erre de, *C;* principibus quidem et potentibus, *lat.* [11] *Indsat af udg. efter C:* for vorre ſynnders Skyld, oc diſz verre i mange Aar y deris vere haffue haffdt; *mgl. i B; lat. har:* qui eam iam pridem a nobis noſtris exigentibus demeritis abſtulerunt. et per annos heu plurimos pacifice poſſederunt. [12] met, *C.* [13] *Således må der sikkert læses.* och ferdt, *C; mgl. i B;* et veſtigia, *lat. (jfr. kap. 20:* ſtædher oc fiædh ſpor ſom vor herræ ſelfuer badæ gonghet = chriſti veſtigijs et . . locis). [14] at, *C; mgl. i B, sikkert ved forglemmelse, da det i denne forbindelse ellers altid findes i B og A.* [15] *Mgl. i C og lat. og er vistnok uopr.* [16] aff de Gemeene chriſtne folch, oc aff dennom ſom, *C; lat. har:* Ab impotentibus vero et impeditis. *Der er vistnok forbigået noget i B.* [17] diid, *C; mgl. i B.* [18] *Svarende til det følgende* (tha . . . . hendher) *har lat.:* quatenus ſupradictos vel hortentur vt aliquo modo iuuent. ſeu certe pro eis fideles fundant orationes (v. l. preces). [19] at, *C.* [20] *Således må der vel læses.* ath the vnnerwyſæ och trolighe tell hielpe oc radhe, *B;* vnderuiſze oc raade, at de troligen til hielpe, *C.* [21] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. Efter* hendher *har B (som sædvanlig ved slutningen af et afsnit) et forkortet* et cetera.

[Thette ær thet førfte capytel, fom her effther følger.[1]

Jek[2] Iohannes aff Mandhewyllæ, riddhere oc[3] opp-
fooftreth j Engeland j fancti Albani byy, fek[4] fadhan
ingydelfe j myn vngdom, ‖ ath iek vyllæ faræ myn 2 b
pelegryms [gongh eller[5] reyfe tel foræfcreffnæ landh oc
ther nagher ftundh dwelleff foræ mynæ fynners [aff løns[6]
fkyll, oc[5] tha fordh iek aff ftædh [tel fkips[7] aff[8] Mar-
filieff haffh ardh effther gutz byrdh tufenne [try
hundreth[9] tywe oc paa thet anneth, oc faa bleff iek j
the land paa [hyn fidæ[9] mæreth thel then tidh, man
fcreff wor herræs aar tufennæ [try hundreth[10] halfftredie-
fintztywe oc paa thet fæmpte, huilken tidh fom giør
try oc trætywe aar. J forneffnde tidh ford jek j mangæ
lande[11] oc rygæ ok øø, fom er Turken, [Armenia,
Egyptæ landh thet ftørre ok myndre, Libia thet nætræ
och offræ, Suria[12], Arabia, Perfia, Caldea ok een ftoor
deel aff Ethiopia, Tartaria, Amazonia, thet myndre
India oc thet medelæ och een ftoor deel aff thet ftørræ
India, och j theffæ ryghe ok landh ok om kryngh them
faa jek manghe uth øø, ftædher, byy och floth[13], ‖ j 3 a

Kap. 1. [1] *Tilsat af udg. efter C*: Dette er dett Førfte Capittel fom her effter følger; *mgl. i B; lat. har*: Subfcriptio autoris. [2] *Åben plads til initialen i B. Her begynder D.* [3] *Mgl. i C;* natus *et*, *lat. Det opr. er måske:* fødder oc. [4] oc fek, *B*; fick ieg, *D.* [5] *Mgl. i CD og er vistnok uopr.* [6] *Så B; samme form findes også andensteds.* [7] *Indsat efter CD; mgl. i B.* [8] til, *C;* y, *D. Hvilken præpos. er den rigtige? Lat. har:* impofui me nauigationi maris marcilienfis. [9] *Som ét ord i B.* [10] *Mgl. i B; C har årstallet skrevet* mccclv. [11] *Så synes B at have, dog er* e *måske ikke helt sikkert. Ellers har B og A allevegne flertalsformen* land, landh. [12] *Så B;* Armonie, Egipti land, det ftørre oc mindre lybya, det nedre og øftre Siria, *C;* armeniam maiorem *et* minorem. Egiptum. Lybiam altam *et* baffam. Suriam, *lat.* [13] *Herefter har B og C:* oc vnnerlighe

hwylke ſom boor manghe hondhe folk, oc[14] atſkyllelige [æræ j therres andlidhe oc andſekt oc andre ſedher ok low oc j leffneth[15], ſom meget aff fynneſſ hær effther j bogen. Tok wor myn [høyxſtæ athra[16], ath iek væl fræm mattæ komme tel thet hellie landh oc beſee ok føghe the hellie ſtædher, ſom gutz ſøn hadhe gongheth, och tha iek tidh kom, tha bleff iek lengſth j thet landh, och forthy ſcriffuer jek nw [førſth j tennæ bogh[17] veyæn tidh ſaa vell thel landh ſom tel [ſtrandh och[18] vatn fran Engelandh ok the ſtædher, ſom ther mellæm æræ och merkeligh hellie dom j ær, paa theth ath pelægrymæ mwæ theſſ bæther fynne ponnæ væghen ok væll fræm kommæ, ſoom [foræ gutz ſkyll och therres ſiælæ ſkyll[19] vellæ tidh faræ[20].

[Aff veyen ſaa vel tel landh ſom tel vatn fran Engelandh oc in tel Conſtantinopolim. Capitulum ſecundum.[1]

Hwo[2] ſom vell fare thell Jheruſalem aff Engelandh, ‖
3 b aff Ybernia, aff Skotlandh, aff Norghe eller aff

tyngh, *der mgl. i D og vist må være uopr. på dette sted; lat. har:* villas *et* loca. [14] *Så B;* ſom, *C.* [15] *Så B. Stedet, der gengiver lat.:* vbi habitant varij homines et gentes aſpectuum morum legum et rituum diuerſorum, *er vistnok noget forvansket.* [16] *Således må der læses.* heyeſte atraa, *C;* høſtre megit athralik, *B;* ſummo deſiderio, *lat.* [17] in hac prima parte huius operis, *lat.* [18] *Mgl. i C; lat. har:* tam peragrandi quam nauigandi. [19] for guds oc deris ſiels vidtarff, *C. Det oprindelige er måske:* foræ gutz ſkyll och therres ſiælæ vidtarf. *Sætningen* ſoom . . . faræ *uden tilsvar. i lat.* [20] *Herefter har B et forkortet* et cetera.

Kap. 2. Tilsat af udg. Overskrift mgl. i B; Huorlunde mand ſkall finde veyenn aff Engeland oc ind til Conſtantinopolim ſaa vel til land ſom till vand. cap. 2, *C;* Her effter følger Veyenn thill Lannd och offuer Vanndt thill Conſtantinopell aff thiſſe Lannde, *D;* De itinere ab Anglia vſque ad Conſtantinopolim. Capitulum .ij., *lat.* [2] *Initialen i B ikke udført; på dens*

Galiæ, hand maa uth keſe en vey tel landh eller tel
vatn *in*tel keyſ*er*ens ſtadh j G*re*ken, ſom kalleſſ *Con*-
ſtantinopol*im*. Ow*er* land maa handh far*e* thel Kolnæ
oc tel[3] Vngheren och fræm ath Bellegrawe[4] ok tel eth
landh, ſo*m* hedh*er* Bulgarie, ower een ſteenbroo, ſo*m*
liggh*er* *øwer* eth vatn, ſo*m* hedh*er* Marroi[5], och ſaa
ge*m*me*n* eth landh, ſo*m* hedh*er* Pynzi*nares*[6], och th*er*
neſth taa ko*mmer* hand jndh j G*re*chen tel een ſtadh,
ſo*m* hedh*er* St*er*nes[7], oc ſaa tel en ſtad, ſo*m* hedh*er*
[Tiſme p*a*pe[8], oc ſaa tell een ſtadh, ſo*m* kalleſſ An-
dronopolim[9], oc th*er* neſth ko*mmer* hand tel *Con*ſtan-
tinopolim, ſo*m* keyſ*er*ens aff G*re*chen høyxſtæ[10] ſædhe
er. Jt*em* hoo ſo*m* och vell far*e* tidh thel ſkips, ſo*m*
for*æ* er rørth, ha*n*d maa uth ſeylæ aff Marſilia, aff
Piſi[11] eller Janua[12] eller Venedi eller aff Room eller aff
Neapol*is* eller andr*e* belæyelige ſtade[13], tha ko*mmer*
ha*n* fram ath teſſe efth*er* ſc*re*ffne ‖ landh, ſo*m* er 4 a
Tuſſia*m*[14], Ca*m*pania*m*, Corſica*m*[15], Sardinia*m* oc ſaa
intel Ciciliam, oc th*er* er eth bierghe, ſom kalleſſ
Ethna, och th*et* bre*n*ner altidh ok aldræ ſlikcæſſ, och
foor vdhen th*et* tha er th*er* æn fleræ ſtædh*er*, ſo*m* al-
tidh giffwæ eldh oc bre*nn*e*n*d*es* lwæ aff th*em*, ok the

plads har cod. hw *til vejledning ved den påtænkte udførelse af initialen.* [3] Igennom, *C;* igiennom, *D;* p*er* almaniam in vngaria*m*, *lat. Opr. måske:* gemmen Tydſkæland oc tel. *Efter* Vngheren *er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *B;* Bellegraffue, *D;* bollegraffue, *C;* Bellegraue, *lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [5] *B;* Maroy, *D;* Martij, *C;* Maroy, *lat. A;* marroy, *lat. B.* [6] *B;* Vintinarus, *C;* Piinſinares, *D;* Pyncenars, *lat.* [7] *B;* Sterckueſſ, *C; mgl. i D;* ſtermes, *lat. A;* ſternes, *lat. B.* [8] *B;* Teſne pape, *D; mgl. i C;* aſme. pape, *lat. A;* aſmepape, *lat. B.* (a *er blevet læst som* ti). [9] *BC* = *lat.* [10] *Rettet.* hoyxſtæ, *B.* [11] *B;* Piſzij, *C;* Perſej, *D;* Piſi, *lat. (gen.).* [12] *C;* jama, *B; mgl. i D;* Janue, *lat. (gen.).* [13] haffner, *CD; lat. har blot* alibi. [14] Thuſcia*m*, *lat.* [15] *B;* Tarſzia*m*,

kalleſſ Golchen[16] oc ær*æ* hoos vij mylæ langhe, oc aff then ſa*m*me eldh oc lwe haw*er* th*et* folk, ſo*m* th*er* hoos boor, th*er*r*es* merke [huert aar[17], om the ſkullæ fonghe ty*r*kæ ell*er* vædhe ell*er* [dyr tidh eller[18] godh aaryngh ell*er* kullæ ell*er* vermæ, och the ſtædh*er* kalle the po*n*næ latynæ caminos i*n*fernales. Oc ær*æ* th*er* nagr*æ* abellegardæ j Cicilie, [ſo*m* fy*n*deſſ j æblæ oc grøn fructh[19] alth areth om kr*y*ngh bodhe vynth*er* oc ſo*mm*er[20]. Jt*em* nar ha*n* faar thædh*en* aff Cicilia, taa ſøgh*er* handh jkcæ landh, før hand ko*mm*er j naghær haffen j Gr*e*chen, ſo*m* kalleſſ Merwth[21], Vallonie[22] ell*er* Duras ell*er* nagh*er* anne*n* haffn vnner landh*eth*, tidh ſo*m* gud ||
4 b ha*n*nu*m* giffu*er* væd*er*eth, och th*er* neſth tha ko*mm*er hand tel Co*n*ſta*n*tinopolim[23].

[Aff Conſtantinopoli oc then koſtelik hellidom, ſom ther vdi er.

Capitulum tercium.[1]

Conſta*n*tinopol*is*[2] th*et* er een ſkiøn ſtadh, mektik och faſth*er*[3], oc th*er* er megel koſtelik hellidom. Ow*er*

C; Torſitam, *D; lat. har derimod* Choriſcu*m*. [16] *B;* Golchon, *C;* Golltenn. *D;* golchan, *lat.* [17] *Så CD; mgl. i B.* [18] *Indsat af udg.; mgl. i B;* dyre eller, *C;* gode aar eller, *D; lat. har:* annu*m* ſterile*m* . . vel fertile*m*. [19] *B;* ſom finndis eble oc grønn vdi, *C;* ſom erre grøne och giffu*er* frucht aff the*n*nom Eble och perrir, *D;* in quibus inueniunt*ur* frondes flores *et* fructus, *lat.* [20] *Herefter 19 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *B;* Merut, *C;* Merudt, *D;* Miroit, *lat. A;* myroyt, *lat. B.* [22] *Rettet af udg..* vellonie, *B;* Vallenie, *C;* Vallerie, *D;* Ualonie, *lat. A;* vaſonic, *lat. B.* [23] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *De sidste 6 spalte-linjer i lat. er forbig..*

Kap. 3. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Aff Conſtantinopel oc den koſthellige helligedom ſom der vdi er; *overskrift mgl. i BD;* De vrbe conſtantinopoli *et* reliquijs ipſius, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Herefter er 11 spalte-linjer i lat. forbig.*

alt tha er ther then ſtørſte[4] deel aff thet hellie kors, [ſo*m* Ihe*ſus* wor py*n*ther po*n*næ[5], ok the*r* er ok ha*n*s kiortel inconſutilis[6] oc th*et* rør ok ſwomp, [ſo*m* ha*n*nu*m* gaffs drikkæ aff paa korſſ*eth*[5], oc eth aff the fem, [ſo*m* ha*n* wor fæſth paa korſſ*eth* m*eth*[5], och halffdelæn aff the torn krwnæ, [ſo*m* Iødernæ ſetthe po*n*ne Jh*e*ſu *Chriſt*i hoffw*eth*[5], och the*n* anne*n* halffdeel ha*n*dh er j Paryſſ j koni*n*ghens capellæ aff Franke ryghe. Jek, ſo*m* w verdik er, haffue*r* offthe ſeth bodhæ delæ[7]. J *Con*ſta*n*tinopoli er ok een koſtelik kyrke meth bignyngh och allæ ſtikkæ[8] *øwer* allæ the kyrker, j *criſt*e*n*do*m*me*n* ær*æ*, ſom wydher er j ſ*anc*te Sophie hedher [oc v*er*dicheth[9]. Th*e*r æræ allæ teſſæ foræ ſc*re*ffne hellido*m*me j. ‖[10] Ter er ok[11] ſ*anc*te Anne lege*m*mæ, ſom ſ*anc*ta 5 *a* Helena drotni*n*g hu*n* før*æ*[12] tiid fran Ihe*ru*ſ*a*lem. Ter er ok ſ*anc*ti Luce ewa*n*geliſte lege*m*mæ, ſom førdis tid af [Britanea Judee[13]. Ter ligg*er* ok[14] Joh*ann*es *Cri*ſoſtomi[15], ſom ter vor beſkopp, m*eth* andr*æ* fler*æ* vtalligæ helly mentz been[16]. Jt*em* hart vde*n* for kyrke*n* ter ſtor end høffuer peler*æ* af malm*er*ſten, oc ter po*n*næ ſtor en keyſær*æ* oc ſider po*n*næ ſin heſth oc hed Juſtinianus[17] oc er gwden af eer[18] och forgywlt. Ha*n* hadæ fordo*m* oppa ſin hand en ſkyfuæ, huyken[19] ſom foræ

---

[4] *Efter CD;* øwerſte, *B;* maior, *lat.* [5] *B og tilsvarende i CD; findes ikke i lat.* [6] *Efter C;* j co*n*ſta*n*tinopoli*m*, *B; mgl. i D;* inco*n*ſutilis, *lat.* [7] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [8] de ſtycker der till høerer, *C; lat. har:* in ſeruatis ibi ſacroſanctis reliquijs. [9] *Mgl. i CD og lat.* [10] *Her begynder A.* [11] *Her ender B.* [12] *Så A,* = førdæ. [13] *B;* Britania i India, *C;* Britania, *D;* bethania iudee, *lat. B;* Bethania, *lat. A;* bithinia, *lat. msc.* (Brettagnia, *ital. s. 20*). [14] *Mgl. i A;* oc ſaa, *C;* och, *D.* [15] *Så A;* Chryſoſtomus, *CD;* criſoſtomi, *lat. (gen.).* -us *i CD er vistnok rettelse af afskriverne.* [16] *Herefter 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *Efter C;* iuſtianus, *A;* Juſtianus, *D.* [18] *C;* err, *A.* [19] *Så A;* k *og* kk *for* lk *i dette ord findes*

mangæ ardh er vdh fallen aff hans hond tel eth teghn, at[20] keyfæren af Greken hafuer meft mangæ ryghæ oc land. Han vor tel foren heriæ ofuer teffæ efterfcrefnæ landh: Rom. Grechen. Afie, Surie, Judee, Egypti, Arabie oc Perfie, men nw hafuer han alz eneftæ Greken met teffæ land fom her[21] efter nefneff, fom er Califtrum,
5 b Colcos[22], ‖ Orthygo[23], Tefbria, Minos[24] oc Flexon[25], Melo, Trakia[26] oc Macedonia[27]; oc tettæ foræ fcrefnæ belædæ holler op[28] fin høgræ hand vty øfter tel eth tegn, at han tiuer te hetningæ, fom øfter vdh befidennæ æræ [ok criftnædæ menz fiendæ æræ[29]. Jtem j ten foræfcrefnæ fancte Sophie kyrkæ lodh end tiid en keyfæræ begrafuæ fin dødæ frennæ, fom foræ mek ther vor faut. Ther te grofuæ hans graff, ta [kommæ te[30] tel en annen graff, ter fom eth legemmæ wdy laa, ok ponnæ teth legemmæ la end defk af clarth gull, oc ter vor pannæ fcrefuet, gretzfkæ, ebrayce ok latine: Jhefus Chriftus fkal fødes af[31] ren iomfruæ, ok iek tror ponnæ hannum, ok ter met ftodh oppo, [huot tidh ten dødæ vor ter nødher lagt. Ta regnædæ te fran then tidh oc fundæ[32], at tet vor [tu thufennæ[33] ard, før en vor herræ lodh fek fødhæ af fancta Maria,

oftere i A. [20] *CD*; oc, *A*; quod, *lat.* [21] *Rettet af udg.*; ter, *A*; *mgl. i CD.* [22] *AC*; Collthotz, *D*; cholchos, *lat. B*; Calchos, *lat. A.* [23] *A*; Orthigo, *C*; Artthigo, *D*; Ortigo, *lat.* [24] *C*; nimos, *A*; Minius, *D*; Mynos, *lat.* [25] *D*; flexom. *A*; Flexomia, *C*; flexon, *lat. B*; flexon. *lat. C, msc.*; Flexon, *lat. A.* [26] *A*; Thracia, *C*; Trachia, *lat.* [27] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Således må der læses med D*; a, *A*; paa, *C*; *lat. har:* eleuatam. [29] *Findes ikke i lat. Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [30] *Så må der sikkert læses.* komme de, *C*; kommer the, *D*; fu[n]dæ te ok kommæ, *A*; ventum eft, *lat.* [31] *Herefter har CD:* enn; *måske bör* een *indsættes i teksten.* [32] data defuncti fecundum modum illius temporis que continebat. *lat.* [33] ijm. *C*; thufennæ, *A*; M, *D*;

ren iomfrw, oc then deſkh giømmes en j for*neſn*de kyrkæ. ‖ Jt*em* allæ te rigæ oc landh, ſo*m* vnd*er* keyſær- 6 *a*
en[34] af G*re*ch*e*n æræ, te æræ døptæ [oc ſynes at var*æ* c*ri*ſtnæ[35], tee hwerma*n* at te j ma*n*gæ modæ far*æ* villæ oc langæ[36] ſien bort go[n]gnæ æræ fran Romær*æ* kyrkæ, [ſom tøm burdhæ at vær*æ* vnn*er*gifnæ ſom allæ andræ c*ri*ſtnæ menniſkæ[37].

Weygen ofuer landh oc ofuer vadn fran Conſtantinopolis och in tel Acharon[1].

Quartum capitulum.

Ho ſo*m* vel faræ af *Con*ſtantinopoli ofuer land, han ſkal førſt til ſkips ofuer eth haff, ſom kalles brachiu*m* ſ*anc*ti Georgii, oc ſa ko*mmer* han tel eth faſt ſlot, ſom heder Ruffineall, ok ſa tel eth and*et* ſloth, ſom kalles Pulueréall, oc ſa tel eth ſlot, ſom heder Sinoplum[2], oc ter neſt ta ko*mm*er han j Capadociam, ſom er eth ſtort landh oc breth oc fult af høuæ byerghæ, oc ter neſt ko*mmer* ‖ han tel en ſtad, ſom 6 *b*
heder Nik[3] oc ligger j Turchin, ſom[4] er meg*et* ſaſter

duo millia, *lat.* [34] *Efter C:* keyſzerenn; koni*n*gin, *AD*; imperatori, *lat.* [35] *A og tilsvar. i C; mgl. i D og lat.* [36] *Så A.* [37] *Findes ikke i lat. Herefter har A et forkortet* et cetera *og derpå:* ſom j verd*en* æræ, *alt overstreget med rødt blæk. Slutningen af kapitlet — 17 spalte-linjer i lat. — er forbig..*

Kap. 4. [1] *C = lat;* acharan, *A.* [2] *A;* Synoplum, *C;* Sinopilum, *D;* ſinopolu*m*, *lat. B;* Synoplym, *lat. A;* Synopolim. *lat. msc.* [3] *A;* Nich, *C;* Niick, *D;* Nica, *lat. msc.;* Nyt, *lat. A;* nunc, *lat. B* (Nyke, *engl. s. 21*). [4] *C og D har vistnok ordene i en oprindeligere orden:* i Tørckienn til enn ſtad hedder Nich, ſom, *C;* y Tyrckeriet, thill enn ſtad kalldis Niick, ſom, *D; lat. har:* Deinde turchiam ad portu*m* Cheneron. *et* ad

m*eth* ſtor*œ* torn oc mwræ[5] om kr*i*ngh[6]. Ter neſt ko*mm*er han tel Antiochiam *tet* myndræ, ſom er ten mektiſtæ ſtad af Suria[7]. T*et* ſa*mm*æ Antiochia er ſtor oc mektik oc meg*et* faſt ok[8] hafu*er* fordom var*et* megit faſtæræ oc ſkønæræ. Ter neſt ko*mm*er han tell teſſæ eft*er* ſc*re*fnæ ſtadh*er*: Laonſam, Gibellam, Turchuſam[9] oc Berugh[10], th*er* ſom ſies, at ſ*anc*tæ Jwriæn[11] ſlo dragen j hiel. Ter neſt ko*mm*er han tel en ſtad, ſom heder Anchon[12], ſom fordom hedh Ptolomaida[13], huyke*n* ſom vor en[14] meg*et* mektik ſtad oc faſt, ten tid *Cri*ſtnæ ha*nn*u*m* j vær*œ* hadæ, ſoſom vor hoos vor h*er*ræs aard tuſennæ ok tu hu[n]drædæ halfftrediæſinztyuæ[15] oc pa t*et* tyuennæ, oc nw er han gantzæ forfallend. J*tem* nota, at p*er*egri*mm*e[16] mwææ[17] meg*et* ſaktær*œ* ko*mm*æ tel[18] Ih*erufa*lem tel vatn en til

7 *a* la*n*d, ‖ om gud vel gifuæ thøm bør oc feliched. J*tem* hoo ſom vel far*œ* tidh tel ſkips fran Conſtantinopoli, ha*n* ſkal førſt tel end ſtad, ſo*m* heder Barrea[19], ter

ciuitatem dictam Nyt. [5] *Rettet af udg.;* mwr, *A;* mure, *CD;* muris, *lat.* [6] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] licet, *lat.* [9] *AD;* Turcuſzam, *C;* Tortuoſam, *lat. A;* tortuſiam, *lat. B.* [10] Beruch, *lat.* [11] *Så A;* Jörgenn, *CD.* [12] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon, *lat. B.* [13] *C;* tolomaidæ, *A:* Petholomaide, *D;* ptolomaydam, *lat. Herefter har lat.:* antiquitus Acharon, *hvilket er forbigået i alle hdskr. af oversættelsen, skönt navnet* Acharon *findes i kapitlets overskrift.* [14] *CD; mgl. i A.* [15] *Rettet af udg.* halffemtæſinztyuæ, *A; CD har årstallet skrevet* MCCLXX; *lat. har:* milleſimum ducenteſimum octuageſimum. [16] *Så A her og nogle gange til. Hvor ordet skrives helt ud, har A allevegne* pelegrim; *formen* peregrim *har sikkert tilhørt det oprindelige hdskr.* [17] *Så A i slutning af linje, hvor fordobling af endevokal oftere findes, som det synes, blot for at fylde en tom plads. Undtagelsesvis forekommer dette dog også inde i linjen.* [18] tel ‖ tel, *A.* [19] *C;* Borrea, *D;* banea, *A;* bar-

fo*m* fa*nc*ti Nicolai been liggæ, oc[20] faa tæden fra*m* foræ [manghæ land, fom liggæ vdhy hafu*eth*[21], oc fram foræ en øø, fom heder Silo[22]; ther voxer maftix oc[23] en ho*n*næ gumi, fom meg*et* klarth er; oc ter neft foræ[24] fa*nc*ti Ioh*ann*is ewangelifte øø ok fa tel Ephefum[25], fo*m* ha*n* vor iord*eth*. Alth t*et*tæ forfc*re*fnæ landh, fom fkalles Afia th*et* my*n*dræ, th*et* hafuæ nw tee fnødæ hedni*n*ggæ, fo*m* hedæ Turchi, oc the kallæ nw t*et* land Turchiam t*et* myndræ. Ter neft feyler man fra*n* Ephefum oc jntel Pa*nn*o*n*iam[26] ok tel end ftad, fom hed*er* Patera, ter fom fanctus Nicbola*us* vor fødder, ok fræm at Mirrea*m*[27], ther fom ha*n* vor befcopp; th*er* voxer meget fterkt win; ‖ oc ter neft tel 7 *b* en øø, fom heter Creta; ter[28] vor ten vifæ lægæ fødder Vpotras[29]; oc fa tæden oc tel en ftor øø, fom kallis Rodin[30], oc he*n*næ hafuæ c*ri*ftnæ mend j v*er*dhæ, fom hedæ hofpitalarij[31], oc ten øø hu*n* hedh fordom Colfos[32], fom ten epyftola lider, fo*m* fanct*us* Paul*us* fc*re*ff tel tøm[33] och kallædæ tøm Coloce*n*fes. Tæden feyler ma*n*d och intel Cypren, oc ter j melløm [fynes Sodoma[34], fom for gik for en find fkild, fom vor omod

ream, *lat. A.* [20] *CD; mgl. i A; et, lat.* [21] maritima loca, *lat.* [22] *C;* Siloe, *D;* file, *A*; Silo, *lat.* [23] *Så ACD; lat. har:* vbi crefcit gummi maftix lucidum. [24] *Rettet af udg.;* kommer mand frem for, *D*; thil, *C*; fo*m*, *A* (*foræ læft fom* fom?). [25] *C = lat.;* ephefim *A.* [26] *AC;* Pavoniam, *D;* Pa*nn*onie, *lat.* [27] mirream, *lat. B;* myrtea*m*, *lat. A.* [28] *Efter* cretam *har lat.:* hinc Chio. poftea lanco. vn*de* . . .; ter *refererer sig således til det udeladte* Lanco, *ikke til* Creta. — heter . . . fom *mgl. i C.* [29] *Så A, fejllæsning for* Ypocras; *mgl. i CD;* hypocras, *lat. A;* ypocras, *lat. B.* [30] *A;* Rhodin, *C; mgl. i D; alle de benyttede lat. tekster har den ældre form på -um.* (Rodi, *ital.*). [31] *A = lat. B*; hofpitarij, *lat. A.* [32] *A;* Colffos, *C;* Kolfos, *D;* Colofos, *lat. msc.;* Colfei, *lat. A;* colchos, *lat. B.* [33] habitatoref hui*us* infule, *lat.* [34] *Så A og*

na*turam*[35]. Cipr*en* er eth ſtort land oc ſkønt oc hafu*er* vdy ſek eth [ærkæbeſcops d*ømm*æ[36] me*t* fem [lydæ beſcoppæ[37], oc ter er en hafn, ſom kalles Famogeſta, oc t*e*t er th*e*n nafnku*nn*eſtæ hafn j bla*n*d køpme*nn*ænæ aff all v*er*den. Ter fynd*es* och køpme*n* af al verde*n*, ſom æræ hedni*n*gger[38] oc *cri*ſtnæ.
8 *a* Th*er* ær oc een abbacia ‖ aff ſ*anc*ti Benedicti orden, ſo*m* kalles [mo*ns* *crucis*[39], oc ter ſyes at varæ teth kors, ſom røfu*æren* po*nn*æ he[n]gdæ, ten ſom frelſter vor. Ter er oc eth ſloth, ſo*m* koni*n*gin lader meg*et* vel forua*ræ*, oc ter liger po*nn*æ Hyla*ri*onis leg*emm*æ[40]. Ter neſt fynd*es* faa by eller ſtæder, ſom *cri*ſtnæ folk j boo, men hetni*n*gæ hafu*et* nær alt ſa*mm*e*n*, bo[dæ] land oc ſtader, oc hafuæ ty ver haft, all ſyden mand ſc*re*ff effter gutz byrd tuſe*nn*æ och [tu hu[n]dr*eth*[41], oc[42] fredæligæ beſyd*eth*. J*tem* ho ſom ſeyler af Cypre*n* oc hafuer goth væder, ha*n* maa ko*mm*æ j too dawæ tel en hafn, ſom heder Joppe, ſo*m* nw kalles Jaffe[43] och lygger half aune*n* dags ferdh fran Iher*uſa*lem. J*tem* myth melløm Cypren oc Jaffe[44] er
8 *b* en hafn, ſom hedher Tyrus, ſo*m* fordom ‖ vor en mektich oc koſtæligh ſtad; ha*nn*u*m* hafuæ tee hetni*n*gæ forderfuet[45], ſiden te ha*nn*u*m* wnnæ fran te *cri*ſtnæ. Tok[46] kalles ten hafn ikkæ nw Tyrus, men hu*n* kalles Swr, forty at po*nn*æ ten ſydæ ta fard[47] ma*n*d

tilsvar. i CD; lat. har: aſpicit*ur* abſorptio ciuitatis Sachalie (*A;* ſathalie, *B*). que ſicut olim Sodoma dicitur periſſe. [35] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *3 spalte-linjer i lat. er forbig.* [36] *Så må der læses med C:* erckebiſcobs dønme; ærlicth beſcops d*ømm*æ, *A; mgl. i D;* archie*piſc*opatum, *lat.* [37] *A;* liden biſcoper, *C; mgl. i D;* ep*iſcop*atibus ſuffraganeis, *lat.* [38] *Så A; ellers har A overalt flert. på -æ.* [39] *A;* Mens Eccleſiis, *C;* in mo*n*te ſancte crucis, *lat.* [40] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [41] *Som ét ord i A.* [42] *C; mgl. i A.* [43] *C = lat.;* joffe, *A.* [44] *Så rettet.* ioffe, *A;* Joppe, *C;* Jaffe, *lat.* [45] *Efter C:* forderffuit; fordrefu*et*, *A.* [46] *Efter C:* dog; ta, *A.* [47] *Så rettet.* ford,

intel eth land, ſom heder Surya. Jt*em* vden foræ ten ſa*mm*æ ſtad [ter ligger[48] end ſteen, ſom Ih*e*ſus *Chriſt*us ſadh po*n*næ oc predikkædæ for*æ* ſinæ diſcypulæ[49] oc foræ folketh, oc ty hadæ C*ri*ſtnæ fordom bigdh ofu*er* ten ſten en kyrkæ, ſom ter kallede*s* jn no*mine* ſaluato*r*is. Jt*em* er Sarepta Sydonis[50] ottæ milæ ter fra*n* øſter vdh, te[r] ſom Helyas fordom opvoktæ en enkkæ hennes ſøn af dødæ. Jt*em* fran te*n* for*neſn*de hafn Tyrus[51] oc tel Anchon[52] oc[53] fra*n* Anchon[52] oc hender hafu*et* ter ‖ er[54] t*eth* bergæ Carmelus, ſo*m* for*ſcreſ*ne 9 *a*
ſ*anc*tus Elyas vdy bodæ. Jt*em* po*n*næ eth ann*et* byerg ter hoos er end by, heder Saffra, ter ſom ſ*anc*ti Ioh*anne*s oc Jacobus[55], bodæ brødræ, føddæ ær*æ*, ok ter ſtor en ſkøn kyrkæ po*n*næ th*e*n ſa*mm*æ ſtædh, ſom te bodæ føddæ æræ[56]. Jt*em* fran Anchon[52] oc intel Ih*e*ruſ*a*lem er twændæ[57] veyyæ, end fram at Iordane*n* oc tel Damaſcu*m*, ten anden vey han hafu*er* too daus ferdh tel end ſtad, ſom heder Gaza, ter ſom Samſon[58] th*e*n ſterkæ bort bar m*eth* ſek p*or*tin fran ſtaden om naten, oc ſien ſkal mand fram at Ceſa*re*am Phylippy oc at Aſcalone*m* ok ſa tel Joppen[59], ſom før*æ* er nefnt, oc ſien tel Rama oc tel Emaws oc ſa intel ten helly ſtad Ih*e*r*uſ*alem[60].

A; farer, *C;* eſt ibi introitus, *lat.* [48] *Gentaget to gange i A.* [49] *Så rettet.* diſcyplulæ, *A.* [50] *A;* Sidonis, *C; mgl. i D;* ſidoniorum, *lat. A;* ſydomo*rum, lat. B.* [51] *C;* tir*us, A.* [52] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon, *lat. B.* [53] *Her foran er noget forbigået i ACD. Lat. har:* a tyro in vnica dieta p*er*gere poteſt in Anco*n* ſiue Accharon ſupraſcriptam. *Derefter begynder nyt afsnit med:* Circa Ancon verſus mare *o. s. v.* [54] *C; mgl. i A.* [55] *CD;* iacobi, *A.* [56] *Herefter en spalte i lat. forbig.* [57] *Så rettet.* twandæ, *A.* [58] *D;* Samſonn, *C;* ſamſøn, *A.* [59] *Så rettet;* iope*n*, *A;* Joppenn, *CD;* Joppen, *lat.* [60] *Det følgende indtil kap. 10 mgl. i D.*

Veyyen af Frankæ rygæ oc Flandren ofuer land oc tel Jherusalem.

Quintum capitulum [1].

9 b Udy teſſæ forſcrefne capytel hafuer iech ſauth ten vey, ſom tel land oc vadn ma fares tel Iheruſalem vdh af voræ landſcap [2]. Nw vel iek ſyæ af en annen vey ofuer land, ter ſom mand engælund ma kommæ ponnæ hafuet, ſaa ſom er j gømmen Tidſkæland [3], j gømmen Bemen, j gømmen Prytzen oc ind j the hetenſkæ land oc fram at teſſæ effter ſcrefnæ land ok rygæ, ſom er Kaykon [4] oc Lituanie [5] ok ſa j gømmen eth vnth land, ſo ſom er tet førſtæ Tartaren [6]. [The hedæ forty te førſtæ [7], ath [vdh fran tøm [8] kom ten førſtæ keyſæræ ofuer all Tartare land, huylkyn keyſæræ ſom al tid ſkal hedhæ Grantkan [9], oc nøwæ findes noger værdens herræ, ſom mektigæræ er en han, vndertagen keyſæren [10] af teth øffræ [11] Indieland. Aff teſſæ
10 a to keyſæræ vel iek ydermeræ ſiæ eder fram [12] ‖ bæder

Kap. 5. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Således må der vel læses. A har i den ene linje* land *og i den næste* ſc *eller* ſt *efterfulgt af et tegn, der mest ligner* x *men vel også kan være gengivelse af et utydeligt* p; *over linjen findes forkortelsestegnet for* ar, ra. a. *C har* lannde. Jtem; *lat.:* partibus. [3] *Så rettet. A har* tielſkæland, *hvor* el *vel er fejllæsning for* d, *skönt det vilde have ligget nærmere at tænke på* w, *hvis* Tiwſkæland *havde været sandsynlig.* [4] *Så AC;* laycon, *lat. A;* laiton, *lat. B.* [5] litwanie, *lat. B; mgl. i lat. AC msc.* [6] *Efter C:* Tartarenn; tatæren, *A;* tartarie, *lat.* [7] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Dico autem tartarie prime. quoniam. *Den fra det foregående gentagne gen. sg.* tartarie prime *er af oversætteren bleven opfattet som plur.* [8] de hac, *lat.* [9] *C;* grantken, *A.* [10] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A;* imperatoris, *lat.* [11] *A;* øftre, *C;* ſuperioris, *lat.* [12] m *er bortrevet i A.*

j tennæ bogh. Jt*em* nota, at allæ h*err*æ och førſtæ,
ſo*m* beſyde*nn*æ ær*æ* j te*nn*æ førſtæ Tartar*ia*[13], te gifuæ
keyſær*æ* Grantka*n* ſtor ſkath, oc t*ett*æ ſa*mm*æ Tartaria
er eth vſelth landh oc w fruktſo*mm*ælicth. Jek vor ter
noger ſtu*n*d j land*eth* oc va*n*drædæ ter om kr*i*ng, ty
ved iek, at ſa er. Oc ter liger nogræ øør[14] om kr*i*ngh,
ſo*m* kalles Rowſya[15], Niſlan[16], Tetrakolaykon[17] oc Reſta*n*,
oc j tøm oc forſ*cref*ne Tarta*ri*a voxer lid*et* korn oc føuæ
af vin ok ſa*mm*æled aff anne*n* fruct. Tok er ter nok
af gr*e*ſſ oc yrter, ſo*m* te*rre*s fæ m*et* fød*es*, ty at te
hafuæ ter meg*et* af fææ, ok te ædæ køth for allæ
ho*nn*æ math oc ſubæ ſod foræ drykæ. Te drykcæ oc
melk af allæ ho*nn*æ dyur, [ſo*m* melk hafuææ[18]. Te
fattigæ te ædæ hu*n*dæ, vlfuæ, kattæ, rytter ok møøs oc
andræ ſada*nn*æ wrenæ dyur, oc engin ‖ h*err*æ eller 10 *b*
nog*er* anner æder meer en en tid om daue*n*, oc en ta
fult lid*et*, oc t*et* er ganzæ wrent folk. Te bæræ ey
len clæder ok ey lage*n* ok entæ lin*eth*, vde*n* te rygeſtæ
te hafuæ en nog*et* ſlikt. Te hafuæ oc ey vedh eller
noger trææ at br*e*nnæ; te tørræ møch af fæ oc heſtæ
ok andr*æ* dyur, ok t*et* br*e*ndæ te, oc t*et*[19] redæ te
terreſſ mad meth, [oc ty luktæ te al tydh illæ[20]. Jt*em*
er ter om ſo*mm*æren mege*n* torden oc lyuneth[21] oc
hawel, ſa at ther blyfu*er* offtæ fæ oc folk dødæ[22], oc

---

13 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 14 *AC; lat. har:* inſulas. regiones *et* terras. 15 *A*; Roſsia, *C*; Ronſſie, *lat.* 16 *C*; niſla*n*d, *A*; Nyſlan. *lat. msc.*; Niflan, *lat. A*; inflau, *lat. B.* 17 *Så rettet.* tetakro baykon, *A*; Tetraboleykan, *C*; Crakolayco*n*, *lat. A*; Cracolaycon, *lat. msc.*; craco latton, *lat. B.* 18 ſom de der haffue, *C*; *mgl i lat.*. hafuææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* 19 tz (= tet, teth) *står flere gange i A, hvor man skulde vente* ter; der met, *C.* 20 *Mgl. i lat.* 21 *Så rettet. A har efter* lyun *det tegn, der ellers bruges for* us ( ); liunit, *C.* 22 *Herefter er 18 spalte-linjer i lat. forbig.*

ma ma*n* vidæ, at fult fa folk faræ the*n* vey fram tel Ih*eru*ſ*a*lem, forty at th*et* er en ſtorder[23], ondh vey, ok ſter tel er han meg*et* ſtorligæ farlik[24].

Vey aff Cipren eller af Ih*eru*ſ*a*lem oc intel Babiloniam, ſom er j Egipti land.

Capitulu*m* ſextum[1].

11 *a* Iek hafu*er* nw beeſc*re*fu*et* tre*nn*æ veyyæ in tel t*et* hellyæ land. Nw uel iek end ſc*ri*fuæ af to and*ræ* veyæ, ſom pellæ g*ri*mæ och vnn*er*ſtu*n*dom plæyæ at far*æ*. Mangæ pelæ g*ri*mæ begær*æ* at ſøgæ ſ*anc*te Kate*ri*ne bierghæ foræ aflad ſkildh, ter ſom ten helly io*m*frues ben oc leyræ ſtæd ha*n* er. Te ſom tid vellæ, thee ſkullæ førſt hafuæ leydæ af ſolda*nn*en af Babyloniæ, ty at ha*n* er en keyſær*æ* oc h*er*ræ ofu*er* allæ te land. So*mm*æ pelæg*ri*mæ fa*ræ* geneſte*n* af Cypre*n* oc ſa intel Babylonia*m* oc foru*er*uæ thøm leydæ, oc ſſiden far*æ* tee tæden oc ſa tel Ih*eru*ſ*a*lem oc ſa *fre*mdeles tel Synay[2]. So*mm*æ p*er*eg*ri*mæ far*æ* ſa, at nor te hafuæ giort ter*re*s reyſæ tell Ih*eru*ſ*a*lem, ta far*æ* te ofuer land
11 *b* tel ſoldane*n* efter leydæ ſat v*er*uæ[3] inte[l] Synay, ‖ oc h*er*foræ[4] ta vel iek nw beſc*ri*fuæ bodæ teſſæ veyyæ.

Af Cypre*n* oc tel Egypte*n* ſkal ma*n* far*æ* tel ſkyps

---

23 *Så A; mgl. i C.* 24 erre megitt farlige ting i veyenn, *C. I lat. lyder kapitlets slutning:* nam iter eſt graue. diſtortum. longum *et* periculoſum ſicut auditis. immo periculoſius *quam* ego ſcribo.

Kap. 6. 1 *Herefter har A et forkortet* et cetera. 2 *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* atq*ue* inde p*er*gentes in ſinay vada*n*t in iheruſalem. 3 *A*; oc forhuerffue, *C.* 4 *A*; *dog kunde der måske i steden for* her *læses* tz *med krølle over, der så måtte opfattes som* ter; herforæ *findes ellers ikke i A,* terforæ

oc ladæ t*et* helly land oc Ihe*ru*ſ*a*lem vær*æ* po*n*næ then venſt*ræ* handh. oc te*n* førſtæ hafn, ha*n* for j Egypten, hu*n* heder Da*m*miete. Ter vor fordom end ſterk[5] ſtad, en[6] forty ath C*ri*ſtnæ wndæ ha*n*nu*m* fra*n* hetni*n*gæ, ta brudæ[7] hetni*n*ge*n*næ ha*n*nu*m* ga*n*tzæ neder j gru*n*den oc bygdæ en anne*n* le*n*ger fra*n* hafu*et*, ſom nw hafu*er* t*et* ſa*m*mæ nafn. Ter neſt ko*m*m*er* ma*n* j en hafn, ſo*m* kalles Allexandrie[8] Egypti, oc ter er en ſtad, ſom er meg*et* ſterk[5] oc ſkøn, oc te hafuæ ey vatn jndæ m*et* tøm j ſtade*n*, ſom duer at drikkæ; tok ledhe te vatn*eth* m*eth* koſtæligæ go*n*ghæ ok renn*er* vnd*er* iorden j*n* j ſtade*n* uth af en flod, ſo*m* kalles Nili[9]. Alexa*n*dria hafuer ‖ t*ræ*tyuæ mylæ[10] j lenge*n* ok thy j brede*n*. Ter 12*a* ſtor en ma*n*gæ kyrker, ſo*m* C*ri*ſtnæ te bygdæ, ter te t*et* j ve*r*dæ hadæ, oc te hetni*n*gæ hafuæ[11] aff ſc*re*fu*et*[12] te helly me*n*tz beløtæ, ſo*m* pa*n*næ vegge*n*næ vo*ræ* malædæ, oc giort allææ[13] vegge*n*næ huydæ. Jte*m* nota, at af Alexandriæ ofu*er* la*n*d far ma*n* jn tel Babylo*niam* Egipti, ſo*m* oc ligg*er* po*n*næ tet[14] vatn, ſom kalles Nili[15]. Ha*n* kalles forty Babylo*n*ia Egipti eller Babilonia then my*n*dræ, at ma*n* ſkal vidæ, at t*eth* er ikkæ ten ſtor*æ* Babylonia, ter ſo*m* vor h*er*ræ gior*æ* ſith vnder m*et*

---

derimod oftere; *C har* der fore, *der vistnok er det opr.* [5] *Se indl.* [6] *Så A her*; *ellers altid* men; men, *C.* [7] *Så rettet*; brundæ, *A*; brøde, *C*; deſtruxerunt, *lat.* [8] *Rettet.* illexandrie, *A.* [9] *A*; Nilus, *C*; nili fluminis, *lat.* [10] ſtadia, *lat.* [11] *Så rettet.* hadæ, *A. Svarende til* oc te . . . huydæ *i A har C:* oc de hellige mends billede erre aff malit aff hedningene paa Vegenne, oc giordt alleuegnne huide; *lat. har:* ſed ſaraceni non ſuſtinentes picturas ſanctorum omnes parietes dealbauerunt. [12] *? A har* ſc *eller måske snarere* ſt, *derefter forkortelsestegnet for* er, re, *og endelig* fuz = fuet. *Hvad skal der læses?* ſcrafuet? [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [14] *Indsat efter C*: det; *mgl. i A.* [15] *A*;

allæ honnæ tungæ mool, oc hun[16] er ſkild fran [tennæ
fornefnde[17] hoos førrætyuæ[18] dagæ ferd [ſynder vdh[19].
Ey er oc tet ſtorœ Babiloniæ vnder ſoldanens herſkap;
[tok hafuer han[20] hennæ j verdæ foræ tiæneſtæ af
keyſæren af Kathay, ſom kalles Grantkan. Tennæ for-
12 b nefnde Babi‖loniæ Egypti er en ſtord, faſt ſtad, men
ter ey longt fran er end ſtørrœ ſtadh, ſom heder Kayr,
oc ter er ſoldanen meſt, [ty at thet er hans høxtæ bolik[21].

Jtem en anden vey, ſom peregrimæ te mwæ
faræ tel ſoldanen efter leydæ. Ta mwæ te førſt farœ
fran Iheruſalem oc tel Gazan Paleſtinorum ok ſa tel
en by, ſom heder Dayre[22], oc ter neſt kommæ te vdh
af tet land, ſom heder Surya, oc ſa j ten longæ wylt-
komſſæ[23], oc ter er ey vden ſand oc er vfruk[t]ſommælik.
Hun kalles ter Abilech[24] oc varer uel ſyw dags ferd.
Tok fynder man ter herbærœ oc for ter falt[25] ſlikt,
ſom han kan foo ter, tel ſin fødæ[26], oc nor han kommer
ter vdh af, ta kommer hand jn j Egypten, ſom te ter
kallæ Kanopat, oc ſom[mæ] kallet Merſin[27], och ther
13 a neſt kommer han tel ‖ Babiloniam fornefnde oc tell
Chayr. Ter er en ſkøn kyrkæ [af iomfru Maria[28] vdh j
ten ſtad[29], ſom hun bodæ[30] met [ſin ſøn[31] Iheſu Chriſto

---

Nilus, *C*; nilum, *lat.* [16] *A*; hannd, *C.* [17] *A;* den ſtore Babylonia, *C*; iſta *lat.* [18] *Så rettet efter C:* xl = *lat.*; *A har:* ty oc halftrediæſinz. [19] *Lat. har:* tendendo inter orientem *et* ſeptentrionem. [20] *Så AC*; *der skulde stå:* men vnder keyſæren af Perſen, ſom hafuer. *Lat. har:* Nec eſt ſub poteſtate ſoldani. ſed imperatoris perſarum qui ... [21] *Mgl. i lat.* [22] *AC*; daire, *lat. B*; Darie, *lat. AC msc.* [23] *A*; Viltkiendelſze, *C*; deſertum, *lat.* [24] *C* = *lat.*; abyleth, *A.* [25] *Efter C*; falt, *A*; *lat. har*: vbi haberi *et* emi poſſunt ad victum neceſſaria. [26] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Så rettet.* merſen, *A*; Merſin, *C*; merſin, *lat. A*; merſur, *lat. B.* [28] *A*; aff vor frue kaldit, *C*; noſtre domine, *lat.* [29] *AC*; loco, *lat.* [30] *Rettet.* boda, *A.* [31] *Indsat efter C:* ſin Sønn; *mgl. i A*; filio ſuo, *lat.*

2*

oc Iofep, ten tid hun[32] flidæ ind j Egipte*n* [for*æ* He*r*od*is* w*r*edæ[33]; och figs, at f*anc*ta Barbaræ ligg*er* j te*n* fa*m*mæ kyrkæ.

Aff foldanens palatz och hans nafn oc eth taal af foldane, fom foræ hannum[1] var*et* hafuæ[2].

Capitulu*m* fepti*mu*m.

Cayr er en keyfæ*rœ* ftad, fkøn oc faft oc mektik, oc allæ Sa*r*acene*r*s høxtæ fædæ; ter pleyer oc foldane*n* meft at va*rœ*[3]. [Jt*em* er foldane*n* po*n*næ tø*rr*es moll foo meg*et* fo*m* keyfæ*r*en po*n*næ vort[4]. Han hafu*er* ter eth floth, fom er meg*et* rwmt, fterkt[5] oc koftælicth, oc th*er* er all tid fex hu*n*d*r*e*th*[6] p*er*føner, fo*m* t*et* foruaræ fkal, oc allæ tagæ løøn aff foldane*n*. Ten[7] folda*n* er en keyfæ*rœ* ofu*er* fem koni*n*gæ rygæ, fom er Kanopat, ‖ oc t*et* er Egipte*n*, oc ofu*er* alt Iødæland, fo*m* fordom 13
vor Dauid oc hans føn Salomo*n*, oc ofuer Hallappe j [Marfutye land[8], fo*m* Damafcus er j, oc ofu*er* Arabiam, fo*m* er eth ftort rygæ, [oc ter tel ofu*er* alt Chalipphe*n*[9],

32 *Indsat efter C, der har:* hun diid flyde. 33 *A og tilsv. i C; mgl. i lat., men derimod har engl. s. 34:* for drede of Kyng Heroude.

Kap. 7. 1 *Indsat efter C; mgl. i A.* 2 *Herefter har A* hafth. *der ikke findes i C og ikke synes at passe. Lat. B har:* De pallacio foldani et numero ac no*minibus* *(så rettet)* preterito*rum* foldano*rum*; *i lat. AC er* et numero *forbig.* 3 *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* 4 *A;* oc liuder det naffn faa megit paa deris maal fom keyfzere, *C; lat. har:* Siquide*m* foldanus eo*rum* lingua fonat nomen fimilis maieftatis quo nos in latino dicimus cefarem vel imp*era*torem. liuder *i C synes herefter at være oprindeligt.* 5 *Se indledn.* 6 *A og tilsvar. i C;* milia, *lat.* 7 *A;* Jtem, *C;* Ifte, *lat.* 8 *A;* Marfilie land, *C;* terra Machfurie, *lat. AB msc.;* terra mach. furie, *lat. C.* 9 *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Et cum hijs

ok ma ma*n*d vidæ, at [Chalipphen vor fordom try herſkap[10]. Fførſtæ Chalipp[h]e*n* [wor*æ* Caldej oc Arabie[11]; tør*re*s høxtæ ſtad hed Baldugh[12]. T*et* ann*et* herſkap vor Barbaro*rum* oc Aff*ri*cho*rum*[13] [oppæ th*et* hyſpanſkæ haff. oc tørreff høxtæ ſtad hed Marukæ[14]. T*et* t*re*diæ herſkap t*eth* vor Egipte*n*. Jte*m* fførſtæ ſolda*n*, ſo*m* regner*æ*tæ or[15] efter gudz byrd tuſe*nn*æ oc hu[n]drædæ oc half t*re*diæſinztyuæ, ha*n* hedh Sarachon[16]. Hans ſøn hed Saladin, ſo*m* regner*æ*dhæ eft*er* ha*nn*u*m* or efter vors h*er*ræs byrdh tuſe*nn*æ och hu*n*drædæ [halft*re*diæſinztiuæ oc før*r*æ tyuæ[17]; han [van ner[18] th*et* hellyæ land
14 *a* fra*n* the || c*ri*ſtnæ m*eth* Turkes hielpp[19]. Ten t*re*diæ ſolda*n* hed Melechſalæ[20]; han g*re*pp ſ*anctum* Lodwicu*m*, koni*ng* j Fra*n*kæ rygæ, vdy en ſtrid. Ten fiær*æ* Turque*nn*am[21]; ha*n* lod thennæ for*nefn*de koni*ng* tel løſn for*æ* pe*nn*i[n]gæ. Te*n* femptæ hed Melech, ten ſiætæ Melechtemes[22], te*n* ſyue*nn*æ Melechdayr[23]. J hans tid ta ruktæ[24] Eduard*us*, koni*ng* vdh af England, ind j Su*ri*am oc ford*er*uædæ mo*n*gæ Sa*ra*cener. Ten ottennæ hed [Melech Salay[25], ten nyendæ Alphy[26], huyke*n* hoos vor h*er*ræs ſødelſæ ar [tuſe*nn*æ tu hu*n*d*reth*

poſſidet dominatus omniu*m* calipho*rum*. [10] tres q*uandoque* fuerunt Calipho*rum* dominatus, *lat.* [11] *A;* vor Caldei oc Arabienn, *C; lat. har:* primus Caliphus qui diceba*tur* Chaldeo*rum et* Arabu*m*. [12] *A;* Balduch, *C;* Baldach, *lat.* [13] *A; mgl. i C;* affrico*rum*, *lat. B msc.;* africanoru*m*, *lat. AC.* [14] *Så A og tilsv. i C* (Maruch); *lat. har:* cuius erat ſedes in maroch *(B;* marroch, *msc.;* Maroth, *AC)* ſuper mare hyſpanie. [15] *Rettet.* er, *A*; aar, *C.* [16] *C;* ſarachom, *A*; ſaracon, *lat. B;* zaracon, *lat. A.* [17] *A;* lxxxx, *C;* xc, *lat.* [18] vanner, *A*; vandt moxen, *C.* [19] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Så rettet.* melethfalæ, *A;* Melechfolæ, *C;* Melechfala, *lat.* [21] *A;* Torquinus, *C;* turquena*n*, *lat. B;* torquea*n*, *lat. A.* [22] *Så rettet.* melethtemes, *A;* Melechtenes, *C;* melechtemes, *lat. A;* Melechcoroes, *lat. msc.* [23] *C;* melethdayr, *A;* melechdayr, *lat.* [24] *Så rettet.* rukta, *A.* [25] *A;* Melechſalaij, *C;* Melechſalli, *lat. A*; Melechſali, *lat. msc.* [26] *A;* Alphj, *C;* elphi, *lat. AB*; erphi, *lat. msc.*

halft*re*diæſinztyuæ oc t*ræ*tyuæ oc pa t*et* nyendhæ[27] for-
d*er*uædæ[28] ma*n*gæ C*ri*ſtnæ j te land oc ford*re*f neer allæ
ſa*mm*e*n* oc fek fran tøm en ſtad, ſom hed T*ri*polis[29].
Ten tiendæ Melechaſſeraph[30]; ha*n* van Ackaron oc
g*re*pp ok ſloo j heel allæ C*ri*ſtnæ. Nu lader iech the
andræ blyfuæ wnefn‖dæ intel te*n* ſexte*n*dæ; han hed 14 *b*
[Melech Ma*n*dabron[31]. Ha*n*nu*m* tiæntæ iek nog*er* ſtu*n*d
j kryy oc orloff for*æ* ſold[32] o*m*mod Bedoieres[33], ſo*m*
han te*n* tid orloff m*et* hadæ[34]. Nu uel iek ſighæ nog*eth*
af for*ne*f*n*de ſoldanes[35] folk, land oc ſedh*er*. Ha*n* bød
mek [giftræ moll[36] m*et* en mektik h*err*æs doter, ſo*m*
ha*n*nu*m* tiæntæ, oc villæ hafuæ[37] gifu*et* mek land oc
ſtor rygdom, om iek villæ hafuæ ofu*er* gifu*et* my*n* c*ri*ſt-
i*n*dom [oc gifu*et* mek intel t*ør*ræs afgudh oc leſn*eth*[38],
oc hand vor end ta ſolda*n*, ta iech vdh foor af te land
j gen. Jt*em* formaa fo*rnef*n*de ſoldan vdh at ko*m*mæ
af fo[l]k, ſo*m* huer dag leſuæ af hans ſold oc pe*n*ni*n*gæ,
for vden te, ſom hans ſlot foruare, tyuæ tuſe*n*næ væpn-
ær*æ* aff Egypten enæ oc af Suria oc af Traya[39] oc af
te and*ræ* land halft*re*dyæ[40] tuſe*n*næ væpnær*æ* [for vden
køpſtæder oc bønder m*et* tørres folk, ok te æræ vtalligæ[41].

[27] *A;* mcclxxxix, *C, lat.* [28] *A*; fordreff, *C*; deſtruxit, *lat.* [29] *AC;* tripolim, *lat. B;* Tyropolim, *lat. A.* [30] *A;* Melechafzaraph, *C;* mellechaſſeraph, *lat. A;* melethaſſeras, *lat. B.* [31] *A;* Melechnj Andiabron, *C;* Melechma*n*dabron. *lat. A;* melechma*n*dibron, *lat. B.* [32] *C, der vist må følges;* fult, *A; lat. har:* ſtipendiarius fui. [33] *A;* Bedaieris, *C;* Bedoyens, *lat. (*er *i AC er fejl for* n, *jfr. kap. 12:* bedoynes, *A;* bedones, *C).* [34] *Indsat efter C:* haffde; *mgl. i A.* [35] *Så A*; foldans, *C*; *mgl. i lat.* [36] *Så A, der én gang til har ordet (s. 146a i cod.) og det i formen* giftær*æ* ma'l; giffter‖termaall, *C.* [37] *Indsat efter C:* haffue; *mgl. i A, der ellers altid har* hafuæ *i sådan forbindelse.* [38] *A og tilsv. i C; mgl. i lat.* [39] *Så AC;* turchia, *lat. B;* thurtia, *lat. A.* [40] *Så AC for* halftrediæſinztyuæ; quinq*ua*ginta, *lat.* [41] *Så A* (bonder *er af udg. rettet til* bønder) *og tilsvar. i C;* exceptiſ ruralib*us et* ciuitatum comitatib*us* que ſunt innumera-

15 a Jtem ‖ en ridderæ, ſom ponnæ ſold tiæner, han for om arit hundrædæ oc tyuæ gillennæ, [ſa dant guld ſom ter gar[42], ok foræ tøm tiæner han meth tre heſtæ oc en camell. Jtem nota, at fyræ hundreth ridæræ æræ ſkikchædæ vnder en høfuitz mand, [ſom er en herræ[43], oc[44] hand fonger ſa me[get] af ſold al enæ, [ſom te fongæ allæ[45]. Jtem nota, at [engæ fremmædæ bud mwæ[46] ind ga foræ ſoldanen, vden han [er clæder[47] j forgyltæ clæder eller efter[48] Tartares clæder ſeder[49]. Jtem nor noget fremmædæ bud ſeer ſoldanen, ta bør hannum at fallæ ponnæ ſinæ knæ oc kyſſæ iorden tel eth tegn, at han gernæ vel talæ met hannum, oc nor ſa dannæ bud talæ methannum, taa ſtor ter hoos væpnt[50] folk meth ſpyut, ſuerd ok knifuæ redæ at ſloo j hiel, om noger ærennæ eller bref røres, ſom ſoldanen miſhafuer, nor han tøm
15 b noget tegn ‖ gifuer, at te ſkulæ ſlaa. Jtem nota, at han neter engyn manz bøn, ſom meth hannum tel ortz kommer, [om hun er ſkelligh oc ey mod tørres eed oc low[51]. Jtem ten tid iek vor j hans gardh, ta vor ter en merkælik oc forſøkter lægæ vdh af voræ land met andræ fleræ lægæ, ſom han hafuer [af allæ land[52]. Jek vor tok ſkielden[53] tel ortz met myn landman, forty at hans tiæneſtæ oc myn te drogæ ikcæ ens. Long tid ter efter ta ſettæ jek tennæ bogh meth ten ſammæ meſtæres hielp oc rod j en ſtad, ſom heder Leodius[54], ſom iek ydermeræ vel ſiæ af her efter. Jtem j ten

biles. *lat.* [42] *Mgl. i lat. Foran* ſa dant *har C* y. [43] qui vocatur admirabilis, *lat.* [44] och‖oc, *A.* [45] ſicut omnes ſibi ſubiecti, *lat.* [46] engæ . . . mwæ, *A;* Ingen . . . maa, *C; lat. har sing. Det rigtige vilde være:* entæ . . . maa. [47] kleder ſig, *C.* [48] *Mgl. i C.* [49] ſed, *C, og således har også A ellers.* [50] *Så rettet.* væptn, *A;* veffnit, *C.* [51] om hand bedis det der Skielligt oc icke imod deris Eed oc lou er, *C.* [52] vdaff andre lannde, oc aff alle land, *C;* diuerſarum . . nationum, *lat.* [53] *Så A her og nogle gange på de nærmest følgende sider.* [54] *A;* leodicia, *C; lat. har:* in Leodij

for*nefn*de ſtad Cayr ko*mmer*[55] meg*et* folk falt[56], me*n*d oc q*w*innæ, ſom ikcæ æræ af tørr*es* low, ſo*m* fiælieſſ[57] oc købes ſo*m* ann*et* fææ tel at tiænæ huer efter ſith æmbitæ. Ter æræ oc [ſynderligæ hws oc ſmoo onæ[58] j for*nefn*de ſtad, ſom ‖ hold*es* j goſæ æg, hønſæ æg, duæ æg 16 *a* oc andræ æg alt ar*et* j gø*m*me*n* vinter oc ſo*mmer*, [ſom fa vng*er* af te*n* vermæ, af one*n*næ gaar, oc folchæ v*er*mæ, ſo*m* tøm røkter[59].

Aff ten ager eller mark[1], ſom balſamus po*n*næ voxer, vdh inden Egipte*n*.

Octauum capitulum[2].

Nota. Vden for*æ* Chair er en mark eller ager, ter ſo*m* balſam*us* voxer. Nw muæ j vidæ, at [j t*et* ſtør*ræ* Jndie land j øtke*n*[3] ter voxer t*eth* ædleſtæ och beſtæ balſam*us*, ſo*m* j v*er*dhen er. T*et* er ter ſo*m* ſigs, at Alexander talædæ fordom m*eth* ſolens oc mone*n*s træ; ter af vel iek oc me*ræ* af ſiæ, nor iek ter tel ko*mmer*. Te*n*næ for ſc*re*fnæ balſam*us* af Jndie er ſa geff, at engæ ho*n*næ v*er*dens ting ka*n* he*n*næ lig*es*. Jte*m* nota, at fordom ta vo*ræ* te træ, ſom balſa*mus* po*n*næ vox*er* hoos Cair, hent tel Egipte*n* fra*n* en ſtad, ſo*m* ‖ heder 16 *b* Enggadi, ligg*er* melløm t*et* døthæ[4] haff oc Ie*r*icho, oc

ciuitate. [55] *Herefter har A* mz ɔ: met, *der ikke synes at passe, og som afskriveren vel blot har glemt at strege over.* [56] *Så rettet.* fult, *A;* fall, *C;* venales, *lat.* [57] *Så A her og et par gange til.* [58] *A og tilsvar. i C;* domus plena p*ar*uis furnis, *lat.* [59] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* fouentur oua . . . vſq*ue* ad procreat*ionem* ſuoru*m* pull*orum*. *et* hijs intendu*n*t p*ro* certo precio accipie*n*do a mulierculis oua illic ferentib*us*. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 8. [1] *Se indledn.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *A og tilsv. i C;* in magno . . . indie deſerto, *lat.* [4] rede, *C;*

vor t*et* ter taa plant*et*, ok er t*et* eth vnd*er*: huor te træ
pla*n*tes ander ſtadh, ta voxæ te opp och vordæ grønæ,
me*n* engin frukt gifuæ te af tøm, oc t*et* balſam*us*, ſo*m*
voxer hoos for*nefn*de Kair, hu*n* ſkal røktes oc foruares[5]
af *cri*ſtnæ mend oc ey hetni*n*ghæ. Ko*m*mæ te hetni*n*gæ
th*er* nog*et* vedh[6], ta gafuæ hu*n* engin fructh, ſo*m* te
hetni*n*gæ ſelfuæ ke*n*nes och oftæ forſøkt er; oc the træ,
ſo*m* t*et* po*n*næ voxer, tee æræ tre eller fyræ føder høfuæ
[oc vedh ten modæ[7], oc t*et*[8] er ſkapt ſom vin træ, ſom
voxæ j ſkoue*n*, oc te løf, ſom ter po*n*næ ær*æ*, te viſnæ
ey, me*n* the rotnæ ponnæ træet, oc fructe*n* er ſkapt
ſo*m* Kobebe, oc træet tæt kalles enocbalſæ po*n*næ tør*re*s
moll[9]. Balſamu*m* faa te ſa aff træet: The tagæ en
17 *a* ſteen eller ‖ been, ſom huaſt er, och ryfuæ ter m*eth*
barch*e*n ſe*n*ner, ſom ponnæ træet er, oc ter flyder ta
balſamu*m* vdh, oc ter hollæ te tørres kar vnn*er* oc tagæ
var*æ*, ſa at ter entæ af ſkal ſpilles pa iorde*n*. Mand
mo oc ey bridhæ barke*n* m*et* iern eller anne*n* malm;
ſkedæ t*et*, ta behullæ han ey ſin døyg[10]. Jt*em* no*ta*,
at balſam*us* hafu*er* mo*n*gæ døygder oc ſtor*æ*, ſa at nøfuæ
nogit[11] dødælict me*n*niſkæ ka*n* tøm allæ vidæ, tel[12]
huerma*n* at leggæ oc meſtær*æ* ſ*cri*fuæ af halfſt*re*diæ-
ſinztyuæ digder. Tet ſker oc ſkelde*n*, at hetni*n*gæ
ſelliæ *cri*ſtnæ purt ok wblandet[13] balſamu*m*; the pleyæ
io tel fore*n* ath bland*eth* oc forſkalk*eth*, ſo*m* iek ſelfuer
offtæ ſeet hafu*er*, [ter iek hoos t*ø*m vor[14]. So*m*mæ pleyæ ath

mortuu*m*, *lat.* [5] *Så må der vistnok læses med C:* foruaris; foru*er*ues, *A; lat. har alene* coli. [6] *Så må der vistnok læses med C:* ved; vdh, *A.* [7] velut vſq*ue* ad renes ho*minis*, *lat.* [8] lignum eo*rum*, *lat.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A her og ligeledes i næste linje* døygder; *ellers allevegne former med* y *eller* i. [11] *C;* nog*er*, *A*, *sikkert fejlskrift.* [12] *Så A, sikkert fejllæsning for* tee *(jfr. not. 20). C har:* dog huer mand ſom erre læger ... [13] *Efter C:* wblandit; bland*et*, *A.* [14] *Mgl. i lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

ſyudæ *gre*næ*n*næ oc frukte*n* j oleo oc ſelliæ for*æ* balſamo[15]. Tok ma ma*n*d ‖ j ma*n*gæ modæ ſe, om hu*n* fulferdik er[16]. 17 *b* Mand ma tagæ end tord balſamj oc laden j gedææ[17] melk; er hu*n* retferdik, ta blande*s* hu*n* m*et* melke*n*, at hu*n* ey ſynes. Lladher mand oc en tord j rent vatn, han[18] blande*s* ikcæ ta m*et* vatn*eth*, han flyder[19] geneſten tel botnen, thy at balſam*us* er ga*n*tzæ tu*n*g af ſek ſelf, oc io lett*æ*r*æ* mand he*n*næ fy*n*ne[r], teſſ falſſkær*æ* er hu*n*, oc io tel[20] ſuaer*æ*[21] hu*n* fynde*s*, [j tel[22] bædræ ta er hu*n*[23].

Aff ten flod, ſom kalles Nilus, oc aff Egypte*n*.

Capitulum nonum.

Nilus, ſom er j Egipten, ſom kalles eth a*n*n*et* nafn Gyon, hu*n* løber vd aff P*ar*ad*is* ok j gøm*m*e*n* te*n* øtken j ten ſtør*r*æ[1] Indie, ok ſien løb*er* hu*n* j gøm*m*e*n* ma*n*gæ land vnder iorde*n* oc brøſter vdh vnn*er* eth bierich, ſo*m* heder Aloch[2], melløm Indie*n*[3] ‖ oc Ethiopen, 18 *a* oc [om k*r*ing[4] Etiope*n* ok eth la*n*d, ſom kalles Mau*r*i-tania[5], oc ter neſt ko*m*m*er* hu*n* j Egipte*n* oc gifu*er* all Egipte*n* vatn oc vædæ nogh alt intel Alexa*n*driam;

forbig. [15] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Herefter er 20 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [18] *Så AC.* [19] ſiuncker, *C;* tendit, *lat.* [20] *Så A; mgl. i C.* tel *her og foran* bædræ *står sikkert ved fejllæsning for* tee, *jfr. not. 12.* [21] *Så A;* ſuorrere, *C.* [22] difz, *C.* [23] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 9. [1] *Så rettet.* ſtor*æ* (*eller* ſtorr*æ*), *A;* ſtøre, *C*; maioris, *lat.* [2] *C = lat.;* aloth, *A.* [3] *AC;* yndia*m*, *lat. B;* jndia*m*, *lat. msc.;* Judeam, *lat. AC.* [4] *AC;* circumiens, *lat.* [5] mauri-

ter taber[6] hun ſek j hafuet, oc norr[7] ſolen kommer ad[8] cancrum huert ar, oc tet er hoos femten[9] dawæ foræ. ſancti Iohannis baptiſte natiuitatis daw, [ſom er hans fødelſſæ dagh[10], ta beginder Nilus alt lentæligæ at voxæ oc at flødæ[11] ſa lenghæ, ath ſolen kommer ad[12] virginem, ſom er om ſancti Laurencii[13] tid, oc ſien voxer hun af oc myntzſkes, oc ter neſt ſtonder hun j [ſith toll[14] ſtellæ. Nar hun voxer ofuer ſin modæ, ta giør hun ſtor ſkadæ j Egipten, och[15] tet ard vorder dyr tidh. Sammæledes vordher tet, no[r] hun flyder[16] for
18 b lidet, forty at ther regner ‖ gantzæ ſkiællen j Egipten, oc ſiælden ſeer[17] mand ter [ok togæ[18], oc nor tet regner ter om ſommæren, ta vorder iorden ful af møſſ, [ſom ſtor ſkadæ giøræ[19]. Tennæ Egipten er fempten dags ferd long oc tre dags ferdh bredh, [oc fran Egipten oc gømmen øtken er trætyuæ dags ferdh, oc ſyen er tet tolff dags ferd tel Nubiam, eth land ſom ſa heder[20], oc

taniam, *lat. B;* Mamitamam, *lat. A.* [6] *Så rettet.* tager, *A; C har.* løffuer hun; perdit, *lat.* [7] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [8] *Så A;* til, *C (jfr. not. 12); lat. har:* Sole intrante ſignum cancri. [9] *Så rettet.* ty oc halftrediæſinztyuæ, *A;* XV, *C;* quindenam, *lat.* [10] *Mgl. i C og skyldes sikkert afskriveren af A.* [11] *Så må der vist læses med C:* fløde; flydæ, *A;* inundare, *lat.* [12] *Så AC; lat. har:* intret virginem. [13] *Herefter har C:* dags, *der måske burde indsættes.* [14] *Så A;* ſitt taall, *C; lat. har:* inter ſuos alueos ſe conſeruet *(BC;* conſcruet, *A).* ſith toll (taall, *C*) *er måske fejl for* ſin taal = ſin daal *(jfr.* tafuen = daghen *s. 161ª i cod. A), idet en tidligere afskriver har opfattet* taal *som* tol *og derfor rettet* ſin *til* ſit. [15] *C;* at ter, *A; et, lat.* [16] *AC;* inundat, *lat. Det rette var vel* fløder, *jfr. not. 11.* [17] *Så rettet.* ſaar, *A;* ſaa, *C.* [18] *Således har der vel stået i A; bægge ordene er udraderede, dog er* ok *temmelig sikkert, og ligeledes har det andet ord begyndt med* t *og vistnok endt med* æ. *C har:* taage. *Stedet gengiver lat.:* rariſſime pluit aut nubes apparent. [19] *Mgl. i lat.* [20] *A og tilsvar. i C; lat. har: et*

te Nubi te æræ c*ri*ſtnæ ok æræ fortæ ſo*m* Etiopes.
Jt*em* ten fugll, ſom heder Fenix, oc al tid er enæ vden
magæ, han lefu*er* fem hu*n*dr*eth* aar, oc [nor ha*n* døø
ſkal[19], ta b*r*enn*er* ha*n*d ſek ſelff, oc af ten aſkæ fød*es*
end anden j gen. Huot hell*er* th*et* er ha*n*s natur*æ*. at
ha*n* ſaa[21] fød*es* ſkal, eller t*eth* er eth ſind*er*lict mi*raculum*,
[gifu*et* af gud, t*et* ved iek ikcæ ‖ at ſiæ[18]. Ha*n* vor 19 *a*
mek viſder j Egipte*n*; jek ſa ha*n*nu*m* tøſuer[22] ten ſtu*n*d,
iek ter vor. Ha*n* er nogith ſtø*rræ* ænd en ørn oc hafuer
en fiæder po*n*næ ſith hofu*eth* ſom end pa hanæ oc
[hafu*er* hals, ſom[23] ha*n* vor*æ* forgilt*er*, oc [vingæ, ſom
te vor*æ* af pu*r*pur[24], oc[25] [ſtært af tuæ*n*næ lidhæ, end
deel kaſt ofu*er* te*n* anne*n*, halff er ha*n* gull oc halff
rødh[26] oc ſkin ſo*m* eth ſoll ſkin, ſa at te hafuæ løſt,
ho ſom ha*n*nu*m* ſeer, for*æ* hans ſkønhedh. Jt*em* er j
for*nefn*de Egipte*n* mo*n*gæ[27] træ, ſom gifuæ frukt af tøm
ſex ſy*n*nu*m* eller ſyu ſy*n*nu*m* om arith, oc hoos te*n*
flodh Nilus ter ſynd*es* ma*n*gæ ho*n*næ coſtæligæ ſtenæ.
Jtem fra*n* Babiloniæ, ter j Egipte*n* er, oc ſa tell en
ſtad, ſom heder Merch[28], oc kalliff eth a*n*ne*t* nafn af
hetni*n*gæ Iacherib[29], ‖ t*et* er tolf dauæ oc tyuæ daus 19 *b*
ferd oc alt meſtæ delen øtken, oc ter hetræ te hetni*n*gæ
en [ful aas Machon[30], eller Machom*et* j hans tempell,

---

hab*et* triginta dietas deſerti. A finibus egypti vſq*ue* ad nubiam duodecim ſunt diete. [21] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* ſiue p*er* natura*m* ſiue p*er* miraculum. [22] tre gange, *C;* duab*us* vicib*us*, *lat.* [23] hans hals er lige ſom, *C; lat. har:* coll*um* habens croceu*m*. [24] vingene erre ſom papir, *C;* alas purpureas, *lat.* [25] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [26] ſtertenn er aff tuende lyde, en deell offuer denn Andenn kaſt, halff er den aff guld oc halff reid, *C;* cauda*m* duobus colorib*us* p*er* tra*n*ſuerſum croceo *et* rubeo regulata*m*, *lat.* [27] *Så rettet.* mongræ, *A;* mange, *C;* multe, *lat.* [28] *AC = lat. AC;* Meroth, *lat. B.* [29] *A;* Jacheril, *C;* Jachrib, *lat.* [30] *Så må der læses.* ful aabmachon *A;* fugel afz

ſom ter kalles muſket. Af hans lifneth vel iek noget her efter ſiæ[31] frem bæder j tennæ ſammæ bogh[32].

Af[1] ſoldanens leydæ oc veyen in tel Sinay.

Capitulum decimum.

Nw[2] mwæ j vidæ, ath nor man bedes leydæ af ſoldanen, ta plæyær han engyn at vedræ[3] leydæ. Han gifuer pelægrimæ ſith hengindæ jndceylæ for vden noger ſcrift, oc tet førœ te met tøm ponnæ eth træ[4] ſom en banærœ, oc andræ hetningæ, ſom tet ſee, te neyæ ter tel, ſoldanen tel heder, oc giørœ pelægrimæ [meget goth oc[5] meget god fordeel forœ ten leydæ ſkild, oc te ſom kundæ fangæ ſoldanens breff beſkrefuet, te 20 a fa meget merœ fordell. ‖ Huor te frem kommæ tel te hetningæ, ta neyæ te hetningæ førſt brefueth oc taget ſien met bodæ hender oc leggæt ſien ponnæ tørres hofuet, oc ter neſt ta læſæ te tet, ok ſien ta ſuarœ[6] te oc ſyæ ſa, at alt tet, ſom han byuder, ta æræ te redæbonæ tel at giørœ, oc te giørœ tøm, ſom ſadannæ breff førœ, meget goth, men ſa dannæ leydæ bref ſonger engen vden ten, ſom hafuer tiænt j hans gard oc vel kenner er. [Ter jek tid ford[7], ta fek iek[8] telicth breff tel allæ tee, hannum vnnergifnæ vorœ[9], at te ſkullæ ladæ mek

---

Machon, *C;* deteſtandum cadauer machom, *lat. B msc;* Mahom, *lat. AC.* [31] *Indsat efter C:* ſige; *mgl. i A.* [32] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.*

Kap. 10. [1] *Her begynder atter D.* [2] *Her foran er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [3] *Så A;* veygre, *C;* denegare, *lat.* [4] *Lat. har:* in virga vel in haſta. [5] *Mgl. i C og er vist uoprindeligt. Lat. har:* omnem exhibent humanitatem. [6] *A;* ſuerie, *C.* [7] *A og tilsvar. i D; mgl. i C;* in receſſu meo, *lat.* [8] *Ind-*

ind ga tel allæ ftæder[10], [oc huor[11] jek villæ, oc at te fkullæ vnneruyfæ mek oc berætæ mek allæ ftykcæ efter myn egen velliæ, fom iek efter fpurdæ, oc fkullæ gioræ mek goth j allæ modæ oc fordæ[12] oc ‖ førdæ[13] mek fran 20 b end ftad[14] oc tel en annen, huor iek tøm tel fadæ. Jtem nor fom pelægrimme hafuer fonget leydæ af foldanen, fom foræ fcrefuet ftor, ta hafuæ tee tuendæ veyæ til Sinay[15], huylken te heller faræ vellæ. En[16] udh af Kair oc tel en dal, fom heder Elim. Ta faræ te førft ofuer en ferriæ, ter fom te faræ[17] ofuer tet rødæ haff[18], ey langth tør fran, fom Ifraels folk fordom ofuer gik met tørræ føder, ter Moyfes tøm ter ofuer leddæ, fom gud hannum budet hadhæ, [huylkit vatn fom er gantzæ clart oc røth[19] af rødæ ftenæ oc fand, [fom ponnæ botnnynd ligger[20], oc ter er hoos fex milæ ofuer, oc nor han ter ofuer kommer[21], ta kommer[22] hand j øtknøn, fom varer fex eller fyu dags ferdh, oc ter neft kommer han tel ten dall Elym, fom ‖ før er nefnd. 21 a Ten annen vey er af Babilonia oc fa geneften j øtken; [tok kommer hand førft[23] tel en kellæ, fom figs, at Moyfes gioræ, oc ter neft tel en røfuæræ[24], fom heder

sat efter CD: ieg; *mgl. i A.* [9] *A*; erre, *C.* [10] *A*; fteder oc Stader, *C*; loca, *lat.* [11] *A*; huor, *C*; huort, *D*; oc *i A er vistnok uopr.* [12] fordre, *C.* [13] *Så A*, = føræ. [14] *A*; fted, *CD*; ciuitate, *lat.* [15] *Herefter har A* oc. [16] *C tilföjer*: vey. [17] *Så må der læses med C*: fare; foræ, *A.* [18] *Svarende til* ta faræ . . . haff *har D*: Thaa fare the offuer thet røde haff. *Stykket fra* Jtem *gengiver unöjagtig lat.*: Habito itaque peregrinus conductu ad montem finay poteft a Cayr vnam duarum incipere femitarum vfque in vallem helim. vbi funt adhuc duodecim fontes. Nam vna viarum eft vt tranfeat per paffagium maris rubri. [19] Quod quidem licet aqua fit fatis clara dicitur ibi rubrum, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Herefter er 3 spaltelinjer i lat. forbig.* [22] haffuer, *C.* [23] *Mgl. i D*; *lat. har*: intret directe deferta tendens ad quendam fontem. [24] *Så A*; Reber, *C*; *mgl. i D*; riuulum, *lat*; *den rette form vilde sikkert være* rifuer, ryfuer (*s.* 39b *har*

Marach, ſ*om* Moyſes gior*æ* ſød m*et* træ[25] ſ*om* ha*n* ter j kaſtæ, oc ſa ko*mm*e*r* ha*n* [oc ta[26] tel *for*n*efn*de daal Elym, oc ſa er en lo*n*g dags ferd jn tel Sinai. Aff Babilonia oc j*n* til Sinay er tolf dags ferd, oc mwæ j vidæ, at engæ pellæg*r*i*m*æ ku[n]dæ ko*mm*æ j gøme*n* te*n* øtke*n*, vden te hafuæ ledær*æ*, ſ*om* veyen vidæ. Ey ku*n*dæ te oc ko*m*mæ fre*m* m*et* hæſtæ, ty at ter fynd*es* entæ vatn at gifuæ tøm at drikcæ; tok ko*mm*æ tee nw[27] fre*m* m*et* camell, ty at te ku*n*dæ hollæ thøm j tre
21 *b* daghæ eller fyræ for vden drikcæ, oc ſkulæ ‖ te før*æ* m*et* tøm t*et*, ſom te behøfuæ tel tøm ſelſuæ oc tel camelen, vden huot ſom camelen[28] ku*n*dæ gnawæ af træennæ, ſ*om* wd ved[29] veyen ſta*n*dæ.

Aff Sinais cloſter och aff ſ*anc*te Kathe*r*ine hellidom[1].

Capitulum vndecimu*m*.

Nota, at Sinai kalles ter deſ*er*tu*m* Syn, oc næden vnn*er* bierget ter er eth ſtort mwnkæ cloſter, ſ*om* er alt om k*r*ing mur*eth* met end høy mur, oc æræ ſterkæ p*or*tæ for*æ* af iern for*æ* ten r*æ*tlzæ[2] ſkildh, ſom te hafuæ for*æ* te[3] dyur, ſ*om* æræ i[4] te*n* ſtor*æ* øtke*n*. Te mu*n*kcæ æræ af Arabia oc af G*r*echen och æræ meg*et* gudæligæ af tør*r*es lefn*eth*. Te drikcæ ikcæ vin vden lid*et* om høtydernæ oc ædææ[5] fruct[6] oc enfollæligh

A: en ryu*er*); røfuær*æ* *skyldes vistnok misforståelse.* [25] ſin kep, *D*; lignum, *lat.* [26] *Mgl. i CD.* [27] *Mgl. i CD og lat.* [28] *Indsat efter C*: kamelene; *mgl. i A*; cameli, *lat.* [29] met, *C, og dette er vel det opr.*

Kap. 11. [1] *A*; legome, *C*; reliquijs, *lat.* [2] *Så A.* [3] *Indsat efter CD*: de; *mgl. i A.* [4] *Indsat efter C*: i; vdj, *D*; *mgl. i A.* [5] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [6] *Så C*; frucht, *D*; ſmoth, *A*; *lat. har*: vtentes ſimplicibus cibarijs de

fødæ oc en[7] ter af ful lid*et*. Ter bre*n*n*er* altidh ful
mangæ lamp*er* i*n*næ j ‖ ſancte Kat*er*i*n*e kyrkæ, ty at 22 *a*
ter er meg*et* aff ſolliæ oc oliæ træ[8]. Jt*em* bag t*et* ſtor*æ*
altær*æ* ter ſer ten ſtæd[9], ſo*m* gud obenbar*æ*dæ ſek Moyſy
j te*n* bre*n*ne*n*dæ buſch, oc te*n* buſch hafuæ te ter en j
ſtor gø*m*mæ[10], oc nor mwncænæ ga*n*gæ ter jnd, ta drafuæ
tee af tøm tør*r*es ſkoo for*æ* t*et* ord ſkil, ſom gud ſadæ
tel Moyſen: Løſſ tinææ[6] ſko af tinæ føder, thy at ten
ſtæd, ſom tu paa ſtonder, t*et* er en helly jordh. Ten[11]
iordh[12] kallæ tee Betzelell[13], j*d* *eſt* vmbra d*e*i, gutz
ſkyggæ. Jt*em* hoos altær*eth*, ſtre trapp*er* høgth[14], ter
er en *gr*aff eller en kiſtæ aff allabaſt*er*. Ter j ligg*er*
ten helly io*m*frues ſ*anc*te Kat*er*i*n*e ben, huykæ ſom
viſes pelæg*r*imæ m*et* ſtor verdiched af tør*r*es øfuærſtæ
p*re*latæ[15]. Te plæyæ oc at vyſæ pelæg*r*imæ ſ*anc*te
Kat*er*i*n*e hofu*eth* ‖ oc t*et* clædæ, ſo*m* t*et* vor ſuøpt j, oc 22 *b*
t*et* clædæ t*et* ſynes end meg*et* blodikt. Ter viſes oc
meger anne*n* hellydom oc vnn*er*lig ting, ſom jek ſyndigæ
me*n*niſkæ oftæ grangyuælygæ ſa m*et* mynæ ſyndygæ
øfue*n*. Jt*em* hafuer huer mu*n*k ſin eyen lampæ j for-
*neſn*de kyrkæ, oc nor han dø ſkall, ta vdh ſlykcæs
hans lampæ, eller he*n*neſſ lyus myntzſkes, ſhuylk*et* gud
gifuer ha*n*nu*m* tel eth tegn, at hans tid ko*m*me*n* er[16].
Jt*em* ſpordæ iek mek oftæ for*æ* om eth vnn*er*, ſom

gothis *et* dactulis *(A;* dactilis, *B) et* huiuſmodi. [7] *Så må der sikkert læses med C*: end; er, *A; mgl. i D.* [8] *Så A og tilsvar. i C;* olei oliu*arum*, *lat.* [9] *Indsat efter C*: er enn ſted; *mgl. i A;* monſtrat*ur* locus, *lat.* [10] *Så A og tilsvar. i CD; lat. har*: vbi moyſi app*ar*uit deus in rubo arde*n*te ipſum rubu*m* adhuc ſerua*n*s. [11] *Her foran har A*: ty at, *der mgl. i CD og lat. og sikkert bör udgå.* [12] *ACD;* locu*m*, *lat.* [13] *A;* Betzebel, *C;* pethzeles, *D;* bezeleel, *lat. B;* bezeloel, *lat. A.* [14] *Så må der sikkert læses med C*: iij traper hoydt; *A har*: er tre trapp*er* høgth fran; *mgl. i D;* tribus gradib*us* in altitudine, *lat.* [15] *Herefter er 12 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Mgl. i lat.*

iek[17] tok før hørt hade. T*et* er ſa, at nor tørres øfuærſtæ
p*re*latæ dør oc af gar, ta gifu*er* gud tøm eth tegn, huem
23 *a* te keſæ ſkulæ j hans ſtædh, huyk*et* iek nøuæ ‖ ku*n*dæ ſa
at vidæ. Tok vor mek bereth, at t*et* er ſa j ſe*n*den, at[18]
j te*n* meſſæ, ſom ſigs for*æ* te*n* dødæ, ta [vd ſlykces[19]
allæ tør*re*s la*m*p*er*, oc hans lampæ, [ſom j ge*n* keſes
ſkal, vor*er* opp tent j gen[20], eller oc ter ko*mm*er af
he*m*mælind en lide*n* ſc*ri*ft ponnæ altær*et*, ſom hans
nafn j ſtond*er*. J*tem* j then for*nefn*de kyrkæ fød*es*
aldræ flwer eller ederkopper eller nog*ræ* andræ vr*e*næ
ormæ, huylk*et* oc tel kom af eth ſtort mira*cu*lo. [Til
for*e*n vor ter[21] ſa meghen vrenſlæ m*et* ſada*n*næ ormæ, at
kyrken vor th*e*r fuller af, ſa at mwnchænæ te villæ
hafuæ bort fa*re*th oc bight kyrke*n* en anne*n* ſtæd, oc ta
møttæ thøm jomfru Ma*ri*a obenbarælig æ och bad tøm
vennæ[22] j gen oc ſadæ, at te ſkullæ aldry me*ræ* hafuæ
vmagæ aff ſa danæ ſtikcæ. Po*n*næ then ſtædh, ſo*m*
23 *b* jo*m*fru Ma*ri*a tøm ‖ møttæ[23], ter bigdæ te en ſkøn
kyrkæ j io*m*ffru Ma*ri*e hedher. Nog*et* ſa op bæder
po*n*næ t*et* biergæ ter er en capell, ſo*m* kalles Helye
p*ro*phete, oc ſtæde*n* kallæ te Oreb, oc po*n*næ te*n* enæ
ſidæ ved bierg*et* ter er en vingard, ſom kalles [Roſin
Staphis[24], oc ſo*mm*æ menæ, at ſ*anctus* Ioh*anne*s ewa*n*-
geliſtæ plantædæ te*n* gard. J*tem* po*n*næ bierg*et* oppæ
mer ter er en kapellæ, ſom ſigs at var*æ* Moyſy, [oc
ter er en ſten, ſom er[25] Moyſi beledæ vdy trukt, ten tid
ha*n* gømdæ ſek oc tordæ ey ſe vor h*er*ræs ænlidæ. Ter

17 *Herefter har A*: hadæ. 18 *Her foran har A*: oc, *der vist bör udgå.* 19 *A;* vdflucke de, *C;* ſlycker the . . vd, *D.* 20 *Så A;* ſom igen tendis aff ſig ſielff, den Skal keyſzis, *C, og dette er vel oprindeligere.* 21 *A;* ſom vor att der vor, *C.* 22 *C tilföjer:* till bage. 23 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 24 *Så rettet.* roſen ſtæphis, *A;* Roſzin ſtaphis, *C; mgl. i D;* roſin ſcaphis,

vifes oc then ftæd, fom vor herræ fek Moyfi te ty
[bud ordh fcrefnæ meth gudz eygen hand[26] oc vnder
then fammæ fteen er en hulæ, ther fom han vor te
førrætyuæ[27] dawæ, men han faftædæ, oc fran tet
bierghæ fom kalles Moyfy, er endh fierdingh af en
leucchæ oc tel tet bierg, fom hedher ‖ fancte Katerine 24 a
biergæ, ofuer en rum dall, fom er møget kold, oc mit
ponnæ veyen[28] er en kyrkæ[29], fom heder te førrætyuæ[30]
martirum. Tid. kommæ ftundom munkænæ oc fyngæ
meffæ, oc tet bierg er meget høgræ en Moyfi berg er,
oc øfuerft ponnæ bierget er ten fted, fom gudz englæ
førdæ[31] oc iordædæ ten helly iomfruæ fancte Katerine
legemmæ met [hennes hofueth[32] oc clædet, fom tet j
fuøpt vor. Ter hafuer fordom ftondet en capel, men
nu fynes ter intæ vden en hob fteen. Jtem bodæ[33] te
bergæ hedæ[34] mons Sinay[35], forty at al ten ftæd, fom
ter om kring ligger, heder defertum Syn[36]. Jtem nor
pelægrimæ hafuer vareth ponnæ allæ te helly ftædher
[oc villæ tæden faræ pa tørreff vey j gen[37], ta fiæ te
munkænæ ‖ godæ nath oc befalæ tøm[38] j tørres bøner 24 b
oc verdfkildiched. Ta plæyæ munkænæ at gifuæ tøm
noger kofth at fortæræ j gømmen ødken pa tørres vey
henner Iherufalem[39]. Tok behøfuæ te ledes mend,
fom tøm kundæ[40] føræ j gømmen, ty at tet er træten
dags ferdh[41].

lat. A; iofui fcophis, *lat. B.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Så omflyttet.* bud fcrefnæ ordh meth gudz hand eygen, *A;* budord, Skreffne met guds haand, *C.* [27] *Indsat efter C:* xl = *lat. B;* træ‖yuæ, *A.* [28] biergit, *C.* [29] *A;* kielde, *C;* ecclefia, *lat.* [30] *Indsat efter C:* xl; trætyuæ, *A;* quadraginta, *lat.* [31] *Rettet.* fordæ, *A.* [32] *Mgl. i lat.* [33] *Rettet.* boda, *A.* [34] poteft vocari, *lat.* [35] *A tilföjer:* oc. [36] *Resten af kapitlet mgl. i D.* [37] *A og tilsvar. i C; mgl. i lat.* — tæden *to gange i A.* [38] *C tilf.:* gud; *mgl. i lat.* [39] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Indsat efter C:* kunde; *mgl. i A.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Veyen [gømen Sinay[1] och intel Iødæ land.

Ca*pitulu*m xij*m*.

Ponnæ[2] ten ſtor*æ*[3] øtken oc widæ bor meg*et* ont folk, ſom ey boo j hus me*n* giør*æ* tøm boligæ af ſkind[4], [ſom Iſra*el*ſ børn fordom giordæ j te*n* ſa*m*mæ ødke*n*[5], forty at vatn*et* blifu*er* ikcæ lengæ[6] po*n*næ en ſtæd ter; ty om ſkiftæ te tø*rre*s boligæ oc følliæ vatn*et*. Te huerke*n* pløyæ eller ſaa, te ædæ fiælde*n* brød men alz eneſtæ køth af the dyur, ſom te ſla ter j øtken, oc t*et* køth t*et* kogæ te[7] po*n*næ ſtenæ, ſom hedæ giøres 25 *a* af ſolen. Tet er meget ſterch[8] folk oc gru*m*pt || oc r*æ*d*es* entæ for*æ* lifuet oc hafuæ ey vabn wden[9] ſpyut, oc tø*rre*s hofu*eth* th*et* om k*r*ing veſuæ[10] te met lærith[11]. Tok hafuæ te oftæ orloff m*et* tø*rre*s eyen h*er*ræ ſoldane*n* oc pleyæ ha*nnu*m ſtor*æ* ſt*r*ider. Ten tid iek tiæ*n*tæ ſoldane*n*, ta vor iek ſelf tith j ſt*r*id mod tøm. Te ær*æ*[12] Arabes, oc eet a*nn*et nafn hedæ te Bedoynes[13] oc Athopos[14], oc ty hwerman [at te[15] giør*æ* meg*et* ont j øtken, [togh ſkadæ te[16] fiælde*n* ſa*n*cte Kate*r*ine pelæg*r*imæ. Jte*m* pelæg*r*imæ, ſom reth vey fyndæ[17] ofu*er* ødke*n*, te fa [førſt en ſtad j Iødæland, ſom

Kap. 12. [1] *Så AC;* fraa Sinaj Bierghe, *D;* de *(AC;* a, *B)* deſerto ſinay (ſurie, *msc.*) *lat.* [2] *Rettet. A har glemt* p *og har* o *som initial.* [3] *Efter CD:* ſtore; ſtør*æ*, *A.* [4] palmme tre, *C;* pelliu*m*, *lat.* [5] *A og tilsvar. i CD;* quemadmodum *et* olim filij iſrahel in eode*m* deſerto ambulauerunt, *lat.* [6] *A;* ene, *C;* diu, *lat.* [7] *A tilföjer:* til. [8] *Se indledn.*; ſterckt, *C.* [9] *C;* men, *A;* preter, *lat.* [10] *Så rettet.* voſuæ, *A;* vinde, *C.* [11] *For* -th *synes A at have* -tz. [12] *A;* hede, *C;* ſu*n*t, *lat. B msc.* [13] *A;* bedones, *C; mgl. i D;* bedoyens, *lat. AC;* bedoyns, *lat. B;* Rodoenes, *lat. msc.* [14] *Så A; Æ*thiopes, *C;* acopars, *lat.* [15] *Indsat efter C:* att de; *mgl. i A.* [16] *AC ; opr. vel:* ta ſkadæ te tok. [17] fare, *C; lat. har:*

hed*er* Berſabe[18]. Tər[18] vor fordom en ſkøn ſtad, tər
*cri*ſtnæ me*n*d ha*n*nu*m* j v*er*dææ[20] hadæ, ok[21] ſtor tər en
nog*ræ* kyrker, oc tər neſt ko*m*mæ te til en ſtad, ſom
heder Ebro*n*. Tid er too milæ, oc læſeſſ aff, at tər
bodæ fordom ma*n*gæ ke*m*pæ, oc tər er te*n* graf, ſo*m*||
kalles ſpelu*n*ca duplex. Tər liggæ te helly pat*ri*arche, 25 *b*
Abraham, Yſaac *oc* Iacob oc Sara oc Rebecca, oc t*et*
er næthen hoos eth bierghæ, oc ſtor en ſkøn kyrkæ[22]
ok er bigd [til værn[23] ſo*m* eet ſlot. Saraceni [kallæ
te[24] ten graf Kariarchaba[25], ok gømmæ te te*n* ſted
ga*n*tzæ vell oc hed*er*ligæ for te helly p*at*riarche
ſkil. The ladæ tər[26] engin ind ko*m*mæ, huerke*n*
*Cri*ſtnæ ell*er* Iøder, vde*n* te hafuæ ſynd*er*ligæ nodæ af
ſoldane*n* [met b*re*ff eller bud[27]. Jte*m* hoos Ebron tər
begind*es* een dall, ſo*m* kalles vallis Ma*m*bre, [oc rekcer
nər intel Ih*eruſ*alem, oc tər er eth biergæ, ſom kallis
mons Mamb*re*[28], oc th*er* po*n*næ ſtor en eegh, ſom er
wyſen[29], ſo*m* kalles arbor ſicca; Saraceni kallet Dyrp[30].
T*et* ſigs at hafuæ || ſtand*et* ſien Abrahams tid, oc 26 *a*
ſo*m*mæ ſiæ, at th*et* hafuer ſa ſtondit, ſien verden vor
ſkapt; tok ſtod*et* grønt oc bor fruct in til vor h*er*ræs
pinelſæ, oc ſien viſnædæ t*et*[31]. Jt*em* to mylæ fran
Ebron tər er Lotz[32] graf, ſom Abrahams [broders ſøn[33]

veniet. [18] *Så må der læses.* førſt en ſtæd ſom hed*er* berſabe førſt j iodæland, *A*; førſt enn ſtad i Jødeland ſom hedder berſzabee, *C*; in prima*m* ciuitate*m* iudee que dicitur berſabee, *lat.* [19] det, *C.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *Rettet.* tok, *A*; dog, *C*; *et*, *lat.* [22] *Lat. har*: et habetur ſuper ipſam (ſpeluncam) ... eccleſia; ofuer ten graf *eller lign. er altså forbig. i ACD.* [23] cum propugnaculis, *lat.* [24] *Så A*; *mon ikke*: te kallæ? kalde, *C.* [25] *C*; kariarthaba, *A*; kariarkaba, *lat. AC*; kariartaba, *lat. msc.* [26] *Indsat efter C; mgl. i A.* [27] *Mgl. i lat. Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Mgl. i C.* [29] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *C = lat. AC*; drypp, *A*; *mgl. i D;* dirp, *lat. B*; drip, *lat. msc.* [31] *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C*; løts,

vor; [oc fa en half dags ferd god vey ligger til Betleem Iude[34].

Af Betlehem oc veyen in tel Ih*eru*ſ*a*le*m*.

Ca*pitulu*m xiij.

Bethlehem er en long[1] ſtad oc lyden, oc[2] gar *gra*fuer om k*ri*ng ha*n*nu*m*, oc te æræ mæſtæ delend *cri*ſtnæ, ſom ter j bord. Ter ſtonder en ſkøn kyrkæ øſten j byendh — jek hafuer ey ſeth noger[3] ſkønæræ — oc er vden tel ſkønlygæ bigd m*et* koſtæligæ lykchæ oc
26 *b* tinner[4], ok ‖ [inde*n* til[5] hafu*er* hu*n* førrætyuæ[6] pellæ*ræ* af malmar ſten, oc [pa ten høgræ ſidhæ hoos te*n* høxtæ pellæræ[7] ſexte*n* trapper neder at er te*n* ſtæd diu*er*ſorii, ter ſom Ihe*ſ*us *Chriſt*us gud oc ma*n*d fødes af te*n* renæ iomfruæ ſancta Ma*ri*a, oc ten ſted er uel bigd*er* m*et* malm*er*ſten oc ſkønligæ mal*et* m*et* guldh oc [koſtæligh g*er*ni*n*g af allæ honnæ lydæ[8] oc tre føder ter fran er ten k*ru*bbæ, ſom Ma*ri*a ladæ ſin ſøn j Ihe*ſu*m *Chriſtu*m. Ter hoos er en brøn, ſom ſo*m*mæ ſiæ, at ten ſtiernæ fall vdy, ſo*m* te tre koni*n*gæ tid fuldæ, te*n* ſynnu*m* hu*n* ful giort hadæ ſin tiæneſtæ, oc foræ ten krubbæ[9] er gudz tiænæ*re*s *gra*ff, ſ*anc*ti Ie*ro*nimi, oc vden foræ kyrke*n* er hans ſtool, ſom han
27 *a* plæyædæ at ſidæ po*n*næ, ‖ oc j ten ſa*m*mæ kyrkæ po*n*næ ten høgr*æ* hondh er te*n* graf, ſom te vſkilldigæ børn

---

A. [33] *A;* Søns broder, *C.* [34] *Så A og tilsvar. i C. Lat. har*: Jtem de ciuitate ebron per quinq*ue* leucas ameni itineris hoc eſt in media dieta venitur in Bethleem Jude. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 13. [1] *A*; Skiønn, *C*; lo*n*ga, *lat.* [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [3] *A tilföjer*: meget; eiuſde*m* qua*n*titatis, *som lat. har, er forbig.* [4] *A*; tømmer, *C.* [5] i*n*trinſec*us*, *lat. B*; extrinſecus, *lat. A.* [6] *Efter CD*: xl; t*ræ*tyvæ, *A*; xliiij, *lat.* [7] *A og tilsvar. i CD*; ad principal*is* (*B*; pri*n*cipalem, *A*) . . . turris dextera*m*, *lat.* [8] argento

lad*es* j, fom Herodes for Ih*e*ſ*u*m *Chriſtu*m lod i hiel ſlaa. Jte*m* fra*n* te*n* kyrkæ oc ſa hoos fem hu*n*drædæ fødher lonkt er en anne*n* kyrkæ, [ſom er ſ*anc*ti Nicolai kyrkæ, j te*n* ſtæd[10], ſom ſ*anc*ta Ma*ri*a [ren jo*m*fruæ[11] blef ſin [barn læyæ tid[12] vd, ſien te tre helly koni*n*gæ hadæ va*re*t hoos he*n*næ, och ter viſes en rød ſten, ſo*m* ſyneſ at va*ræ* [ofue*r*ſprengder[13] m*et* hw*et*, oc enfoldict folk te ſiæ, at t*et* er af io*m*fruæ Ma*ri*e melk, ſom hu*n* hadæ til øfue*r*lups. Te c*ri*ſtnæ af Betleem te plantæ megin vin til tø*rr*es eyen drik, me*n*[14] tee hetni[n]gæ huerke*n* pla*n*te te vin, oc ey ſelliæ te oc vin, ey drikcæ te oc vin obenbarligæ, for ty at ‖ Machomets bog for- 27 *b*
byuder tøm at drikcæ vin, oc ha*n*[15] forba*n*ner allæ tøm, ſom vin d*ri*ccæ. Jte*m* hoos to milæ ſind*er* vdh er eet cloſt*er*, ſo*m* heder ſ*anc*te Ca*ri*tatis, oc ter vor fordom[16] en abatiſſæ j, ter t*et* uel ſtod[17]. Jte*m* fran Betleem oc he*n*der Ihe*ru*ſ*a*lem ter er en kyrkæ j ten ſtæd, ſom ængælin[18] ſadæ til hyrdænæ: «Jek[19] bebuder eder ſtor glædæ for ty at j dagh er eder fødh te*n* ſalighetzmagæ*ræ*[20] Ihe*ſ*us [Chriſtus vor[21] he*rr*æ, oc fre*m*delis[22] pa te*n* vey æræ fle*ræ* c*ri*ſtnæ menz[23] kyrker[24], me*n*[25] Rachelis g*ra*ff, Iacob p*at*riarche huſfruæ, er pa ten ſa*m*mæ vey, oc ter liggæ tolff ſto*ræ* ſtenæ pa. Tok[26] menæ ſo*m*mæ, at Iacob ladæ te ſtenæ ter, forty at hans

---

vario*que* colore, *lat.* [9] kircke, *C.* [10] *Mgl. i C.* [11] *Mgl. i C og lat.* [12] barnlige tiid, *C.* [13] *Rettet.* ofuerſpregder, *A*; offuer ſpedit, *C.* [14] *Skrevet* mz *i A.* [15] *Så AC.* [16] *A har* fordem, *men en tværstreg over og under* e *betyder vel, at der skal læses* o *(jfr. kap. 24, not.).* [17] *Svarende til* cloſt*er* ... ſtod *har lat.*: clauſtru*m* ſancte Charitatis ibide*m* ſuo tempore abbatiſſę. [18] Englene, *C;* angelus, *lat.* [19] *A;* vi, *C.* [20] *A;* ſaligheds meſter, *C;* ſaluator *lat.* [21] *Indsat efter C; mgl. i A*; *Chriſt*us deus, *lat.* [22] frelſzere, *C.* [23] *Rettet.* manz, *A.* [24] oc fremdelis . . . . kyrker, *uden tilsvarende i lat. ABC, men derimod har lat. msc.*: atq*ue* p*er* totu*m* hoc iter *habe*ntur eccl*eſ*ie plures *chriſti*anor*um.*

28 *a* tolftæ ſøn Beniamy*n* vor ter fødder; ‖ oc ter neſt ko*mm*e*r* ma*n*d til ten helly ſtad[27] Ihe*ruſ*alem.

Af ten helly graf oc aff th*e*n kyrkæ, ſom hwn vdy ſtondh*e*r.

Capitulum xiiij[1].

Ihe*ruſ*alem m*et* alt tet land, ſom guts børn lofu*et* er,
er eet af te firæ [delæ eller[2] herſkaph, ſom t*et* rygæ,
ſom Suria [heder, er[3] ſkyft j. Iødæland t*et* hafuer oppa[4]
ten øſtræ ſidæ t*et* koni*n*gæ rygæ, ſom Arabia[5] heder,
po*n*næ ten ſøndræ ſidhæ hafu*er* t*et* tet rygæ, ſo*m* er
Egipte*n*, po*n*næ ten veſtræ ſidæ er t*et* ſtor*æ* haff, oc
[ponnæ ten[6] nø*rr*æ ſidæ lig*er* t*et* rygæ Suria. T*eth*
for*nefn*de Iødæland hafu*er* var*et* vnder ma*n*gæ h*err*æ j
ma*n*gæ oc atſkilligæ tidh*er*, ſoſom æræ Cananeis, Iødh-
er, Affricis[7], P*er*ſis, Medis, Macedoniis, G*r*ecis, Roma-
28 *b* nis, C*ri*ſtianis, S*ara*‖cenis, Barbaris, Turchiis *oc* Tar-
taris, [huilk*et* ſom vel ma varæ en ſag til, at[8] vor
h*err*æ ikcæ villæ ladæ ſtoræ och vſkelligæ ſinderæ[9]
lengæ blifuæ j t*et* land, ſom hellict oc ha*n*nu*m* ſa
tekchælict er. Jtem nor pelæg*ri*mæ ko*m*mæ til Ihe-
*ruſ*alem, ta ſkullæ tee førſt ful giør*æ* tø*rr*es p*er*eg*ri*ms
reyſæ tel te*n* verdigæ oc hellyæ g*ra*ff oc ſøgæ he*n*næ

---

[25] *AC*; ſed *et*, *lat. ABC*; ibi et*iam* eſt, *lat. msc.* [26] *A;* oc, *C.* [27] *C;* ſtæt, *A;* ciuitate*m*, *lat.*

Kap. 14. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.;* eet *passer til* herſkaph. [3] er heder, *A, med omflytningstegn.* [4] *Se kap. 17, not. 2.* [5] *C;* arakæ, *A;* arabie, *lat.* [6] *Indsat efter C:* Paa den ; *mgl. i A.* [7] *Så AC;* aſſyrio*rum*, *lat.* [8] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* cuius rei *cauſ*a merito poteſt eſtimari. quia. [9] *Så rettet.* ſinder, *A;* ſynder, *C;* peccatores,

meth ydmydælighed[10]. He*n*næ[11] kyrkæ ſtond*er* yderſt
norden j byend, och gar en mwr*et* omgong om k*r*ingh
he*n*næ, [feſter intel ſtaden[12]. Te*n* kyrkæ hu*n* er[13] ſkøn
ok trind af ſkafnit oc takt m*et* bly oc hafu*er* veſter[14]
eth ſtort torn oc ſterkt oc høgth, och mith po*n*næ kyrkæ
gulfu*et* er eet lid*et* ‖ tab*er*naculu*m* m*et* coſtælik oc 29*a*
ſubtil g*er*ni*n*g giort, hos femte*n* føder longt oc ſa bret
oc ſa høgt[15], oc j ten ſa*m*mæ capellæ eller tabernac*u*lo
po*n*næ te*n* høgræ ſidæ ter er te*n* al u*er*dicſtæ ſtæd, te*n*
graf, ſom gud ſelu*er* j laa, och hu*n* er øttæ føder long
oc [fem føder[16] bred, oc j all ten capellæ er intæ gaff
eller vinduæ vde*n* al eneſtæ en lide*n* dør, oc nor pelæ-
g*r*imæ gaa ter ind, ta er ter lyuſt af ma*n*gæ lamp*er*.
Teræ[17] ſkal altidh[18] alzmynzſtæ bre*n*næ en[19] po*n*næ grafue*n*
[for vde*n* te andræ[20] oc muæ j vydæ, at til nw nyligæ
mottæ pelæg*r*imæ ko*m*mæ po*n*næ[21] grafue*n* oc tagæ
ponnæ he*n*næ [oc kyſſæ ponnæ hennæ[22], me*n* forty at
ma*n*gæ te brudæ aff g*ra*fue*n* eller[23] villæ brydæ ter af,
forty lod ſoldane*n* Melechma*n*debron giøræ ter iern om
k*r*ing, at mand ‖ kan nw huerke*n* ko*m*mæ ter tel at 29*b*
kiſſæ eller tagæ ter po*n*næ, me*n* all eneſtæ at te muæ
ſe ten helly graf, oc forty er ter ind mur*et* j ten

lat. 10 *Så A, der én gang til har ordet, skrevet:* ydmydælicheth *(s. 107a i cod.).* 11 *A;* denne, *C;* cuius, *lat.* 12 *Så rettet.* foſt*er* intel ſtæder, *A;* och er feſt thill ſtaden, *D;* ſom ſtrecker ſig i befeſtningen indtil ſtaden, *C; lat. har:* cu*m* proprio ſui (*v. l.* ſuo) ambitus muro ip*ſ*i ciuitati adiu*n*cta (*v. l.* adiuncto). 13 *C tilföj.:* faſt oc; *mgl. i lat.* 14 *C tilföj.:* vd, *der måske burde indsættes.* 15 *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* 16 *A;* ſaa, *C;* quinq*ue* (pedes), *lat.* 17 *A har* Ter æ; der, *C;* quarum, *lat.* 18 *Indsat efter C:* altiid; *mgl. i A;* iugiter, *lat.* 19 *A;* ſem, *C;* vna, *lat.* 20 *Mgl. i lat.* 21 *A;* till, *C.* 22 *Indsat efter C:* oc kyſze paa hende, = *D:* och kieſſe paa hennde; *mgl. i A; et* oſculandu*m*,

venſtræ vegh, ſem[24] føder høyth, eet ſtikcæ af grafuen, ſtort ſom' en manz hofuet, huykk*et* ſo*m* pelæ *gri*mæ mwæ bodæ tagæ oc [kiſſæ ponnæ[25]. Jte*m* ſigs ter menæligæ, at ten lampæ, ſo*m* henger ofu*er* vor h*er*ræs graf, ſlikcæs[26] orligæ uth langæfredag[27] pa te*n* niennæ timæ om daue*n* oc opp te*n*nes j gen poſkæ nath om myn nat*es* tid, oc tet ſker aff gutz ſkikkelſſæ for vden noger manz he*n*n*er*. Er t*et* nu ſa, ta er t*et* eth ſtort gudz mi*ra*culu*m*. Ma*n*gæ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ tro, at t*et* er ſent, aff tør*re*s ret[28] enfollicheth; ter[29] 30 *a* æræ mangæ, ſom her om tuylæ oc menæ, ‖ at te Sa*ra*-ceni, ſom th*en* helly graf giømæ, [giøræ tet[30], forty at te muæ fa tes fl*eræ* pe*n*ni*n*gæ oc ſkat af pelæg*ri*mæ. Jte*m* nota, at hu*er*t ar ſkertorſdag oc la*n*gæfredag oc poſkæ aften, teſſæ tre dagæ, ta er te*n*næ cappellæ altid oben, ſa at allæ C*ri*ſtnæ muæ ter in ga vde*n* pe*n*-ni[n]gæ. Jte*m* nota, at hos te*n* høy*ræ* veg j for*nefn*de kyrkæ er calua*ri*e locus, ter ſom *Chriſt*us *Iheſus* he*n*gdæ po*n*næ korſſeth, oc noger trapper op at po*n*næ te*n* ſa*m*mæ ſtædh er en ſten, ſo*m* er huid oc rød bland*et* oc hafu*er* en fleckæ[31]; ha*n*nu*m* ſigæ te at va*ræ* Golgata, och ſiæ te, at j ten ſten løff en ſtor deel af *Chriſt*i blod; oc ter er eth altær*æ*, oc for*æ* t*et* altæ*ræ* æ*ræ* be-grafnæ *cri*ſtnæ koni*n*gæ, Gotfrid*us* de Baylon[32] oc fleræ 30 *b* ko‖ni*n*gæ, ſom vnder[33] vors h*er*ræs arr tuſe*n*næ oc hu*n*drædæ wnnæ ten helly ſtad oc alt t*et* helly la*n*d

lat. [23] *C;* oc, *A;* vel, *lat.* [24] ved v, *C;* v, *lat.* [25] *Indsat efter C:* kyſze paa; leftæ opp, *A;* oſculat*ur*, *lat.* [26] *Så rettet.* ſkikcæs, *A*; Sluckis, *C.* [27] *Indsat efter CD:* om langfredag; *mgl. i A;* in die ſancto pa*ra*ſceues, *lat.* [28] *Så A;* rette, *C.* [29] t*amen*, *lat.* [30] talia . . . . *con*fingentes diuulgauerint, *lat.* [31] Sprecke y ſigh, *C.* [32] *A;* Babylon, *C*; Babiloniæ, *D*; Boilhon, *lat.* *A*; balion, *lat. msc.* [33] *Så A (fejl for* hoos?*)*; *mgl. i CD*; circa, *lat.* [34] ſa^w^cene, *så A.*

vdh af Saracenerœ[34] henner oc forueruædæ tem ter[35] eth [verdicth nafn[36] intil dommen, oc at[37] te troes at[38] varœ meth gud j hemmærygæ. Jtem hos ten fornefnde ſtæd, ſom vor herræ vor pinter, ſtannæ ſcrefnæ teſſæ[39] ord, ſom her effter nefnes, ponnæ gretzſkæ: [Otheos baſileon yſmon proſtonos ergazeen azachis gea[40]. [Tennæ ſcrift ter[41] er ſa meget ſaut, at tennæ vor gud oc koning, forœ verdens ophoff, hafuer giort ſaliched met[42] ponnæ iorden. Jtem ter ſom korſſeth ſtodh fæſt j ſtenen, ſtor tettæ efter ſcrefnæ malet: [Chyos niſkios baſes con piſceos thoy coſmotzi[43]. Thet er ſa meget ſauth: ‖ Tet ſom tu[44] ſeer, tet er beginnelſſen af troen 31 a
ofuer [al uerden[45]. Jtem ey longth fran ten caluarie ſtædh ter er eth altærœ, oc ter ligger ten ſtwd, ſom vor herræ vor bunden oc hudſtrugen til[46] oc vnner tet altærœ er en graf[47], [tolf oc trætyuæ[48] trapper dyub, ter ſom ſancta Elena ſan te try korſſ, ſom *Chriſtus* oc te to røfuærœ hengdæ ponnæ[49] oc ter er eet rwm j veggen [af grafuen[50], ſom te naſlæ fundes ſom *Chriſtus* vor til korſſ-

---

[35] *A*; der, *C*. *Måske opr.*: ter met; per hoc, *lat.* [36] euigt naffn oc verdigt, *C*. [37] *Mgl. i C.* [38] at ‖ at, *A*. [39] *Herefter har A* hræ *med* æ *over* r; *mgl. i C og bör vel udgå.* [40] *Så A;* Etheos Baſileon Jſmos, Proſtonos Ergozeen arachis gea, *C*; Otheos baſileon yſmon perroſeonas ergazeen ozochis gea, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 76 giver dette således*: Ὁ Θεὸς Βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. [41] *Så A*; der, *C*. *Opr. måske* thet, *idet* tennæ ſcrift *i A skyldes afskriveren, og* ter (der) *beror på fejllæsning for* tz; *jfr. nedenfor l. 11.* [42] mectig, *C*. [43] *Så A*; Ehios niſtijos baſces chon piſteos Choy thoſzmaiſzi, *C*; Chio iuſtis baſis ton piſteos choy coſmon, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 77 giver dette således:* Ὃ εἶδεις, ἐστὶ βάσις τῆς πίστεως ὅλης τοῦ κόσμου τούτου. [44] *Efter C*: du; nu, *A*. [45] *Som ét ord i A.* [46] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [47] cripta, *lat.* [48] *Så rettet efter C*: xlij = *lat.*; tolf oc tynæ, *A*. [49] *Indsat*

eth ſeſt*er* m*et*. Jte*m* mith j koret[51] j for*nefn*de kyrkæ er en ſtæd, uel ofu*er* bretter . . . .[52] rumt, ſom vor h*er*ræs lege*m*mæ vor laugt, ter ſo*m* Ioſep af Arimatia m*et* ſinæ hielp*er*æ todæ oc ſmurdæ oc yrtædæ vor h*er*ræs lege*m*mæ m*et* aromatibus. Jt*em* j for*nefn*de kyrkæ po*n*næ ten øſtræ[53] ſidhæ ter viſes then ſtæd,
31 *b* ſom *Chriſtus* obenbarædæ ‖ ſek ſ*anc*ta Ma*ri*a Magdalena efter ſin oppſtonnelſſæ, ten tid hu*n* tenktæ, ath han vor en yrtæ gartz plantær*æ*. Jte*m* pa te*n* høgræ ſidæ, ſom man ingar j kirken[54], ter er attæn *tr*apper, oc vnn*er* tøm er tørr*æ* capel af India, oc ter ſynghæ tørr*e*s clærkæ meſſæ och tider eft*er* tørr*e*s ſed, huilke*n* meſſæ te giør*æ* gantzæ ſtakcæt. Te *con*ſec*r*e*r*æ førſt j meſſæ*n* m*et* te rettæ ord, ſo*m* ter tel hør*æ*, oc ſiden hafuæ te faa or*ati*ones, ok ſien ſennæ te meſſe*n*[55] m*eth* p*ate*r n*oſte*r, oc ſe*n*ne*n*[56] at ſiæ, ta giøræ te tørr*e*s embydæ m*et* ydmighed och ſtor gudælighed[57].

Aff te andræ tre[1] kyrk*er* och ſinderligæ[2] aff[3] te*m*plo domini[4].

Capitulum xv[5].

Merk, at ſynder uth fran tennæ for*æ* ſc*r*efnæ kyrkæ ſtor eth ſtorth hoſpitale, oc tet er hofu*eth*[6] oc be-

efter C: paa; *mgl. i A*. [50] *Indsat efter C:* aff graffuen*; mgl. i A;* cripte, *lat.* [51] *Efter C*: Chorit; korſſet, *A*; chori, *lat.* [52] *Efter* bretter *har A*: ſaſz; *C. har*: ſaa. *Hvad skal der læses? Lat. har*: ſtratus mire *et* pulcre ad integri figuram compaſſi. [53] *AC*; ſeptentrionali, *lat.* [54] *A tilföjer*: oc. [55] *A;* endis alt ſammen, *C; con*cludunt officium, *lat.* [56] ſidſt, *C;* verum, *lat.* [57] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Kapitlets slutning (2 spalter i lat.) er forbig.*

Kap. 15. [1] *A;* fire, *C;* tribus, *lat.* [2] *Rettet.* ſinderliga, *A.* [3] *Rettet.* a, *A; om, C*; de, *lat.* [4] *Indsat efter C*: domini = *lat.; mgl. i A.* [5] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [6] *A;* høyt, *C*; caput, *lat.* [7] *Så bör der vist læses med*

ginnelſſæ af ten ‖ orden, ſom kalles hoſpitaleo*rum*. Ter 32 a
mwæ tee lææ hus [allæ Chriſtnæ[7], ho ſo*m* te helſt
æræ, ſom tid ko*mm*æ[8]. Jte*m* ſtar j t*et* ſa*mm*æ cloſter[9]
[hu*n*drædæ oc tyuæ[10] pelæræ af malm*er*ſten, ſo*m* te*n*
bigni*n*g oppæ holdæ, och j vegge*nn*æ ſta firæ oc half-
*tre*diæſinztyuæ pellæræ at ſkildæ, ſom tiænæ til for-
*neſn*de bygni*n*g. Jte*m* nogit ſa ner te*n* ſtæd, ſom nw
er nefnd, er en anne*n* kyrkæ, ſom kalles de d*omi*na
n*oſt*ra magna, oc ey lankt ter fran er en anne*n* kyrkæ,
ſo*m* kalles d*omi*ne n*oſt*re Latino*rum*, oc hu*n* er bigd
pa te*n* ſtæd, ſom Maria Magdalene oc Ma*ri*a Cleophe
m*et* fler*æ* andræ, te*n* tidh te ſowæ vor h*err*æ Ih*eſu*m
*Chriſtu*m hengæ pa korſſeth, grædæ oc ie*mm*e*r*ligæ
lodæ. Jte*m* nog*et* ſa fran te*n* kyrkæ, ſom ten helly
graf ‖ j ſtar, er en vnn*er*lig oc coſtælig bigni*n*gh och 32 b
megit ſkøn oc[11] t*ri*nd, ſom kalles templu*m* d*omi*nj[12],
oc er hu[n]drædæ oc tyuæ oc en ſex alnæ høgt, oc ter
ær*æ* ma*n*gæ pelær*æ* j, ſom[13] t*et* vppæ hollæ, oc mit j
templet ter er en ſtæd, ſom er høghræ en fiorte*n*[14] t*ra*pper,
oc ha*n* er all om giort m*et* pellæræ oc hafuer fir*æ*
p*or*tæ po*nn*æ ſek eft*er* firæ v*er*dens delæ, ok te p*or*tæ
æræ coſtæligæ gior*æ* oc vd ſkornæ af cip*r*eſſ. [Jnne*n*
for*æ* te*n* nør*r*æ port[15] er en kellæ m*et* clart oc rent
vatn, ſom fordom pleydæ[16] at ry*nn*æ, me*n* nw er t*et*
ſtillet[17]. [Vdhen for templ*et* er eet ſkønt, rumt hus[18],
oc gulu*et* er lagt m*et* huid malm*er*ſten, och t*et*tæ tempel
ſtar j ten ſtæd, ſom gudz tempel vdy ſtod j Ih*eſ*u
*Chriſt*i tiid, ‖ oc effter hans opſto*n*delſæ vor tet for- 33 a

C: alle Chriſtne; all c*ri*ſtenhed, *A*; o*mn*es *chriſt*iani peregrini, *lat.* [8] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [9] *AC*; hoſpitalis, *lat.* [10] *A*; cxx, *C*; centu*m* vigintiquatuor, *lat.* [11] *A tilföj.*: er. [12] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom ſom, *A.* [14] *A*; xiij, *C*; xiiij, *lat.* [15] ante portam aquilonarem intra templu*m*, *lat.* [16] *Så A; sikkert fejl for* pleyædæ. [17] ſtille, *C.* [18] In toto circuitu edificij extrinſecus eſt velut

d*er*fuet af te Rome*ræ*. Sien bigdæ keyfæren Adry-
an*us* tet opp j gen j ma[n]gæ aar oc lang tid men ey
j fadan form, t*et* førmeræ[19] tempel bygh[20] wor, oc te*n*
høwæ bigni*n*gh[21], fom ter vdy ftondher, fo*m* før er
rørt, te*n* kallæ Iødernæ f*anc*ta f*anc*to*rum*, oc mwæ j
vidæ, at Sa*ra*ceni giø*ræ*[22] te*n* tempel megit[20] v*er*dicheth
oc heder. Nor te tiid indga fkulæ, taa drawæ[23] te af
tø*rres* fkoo oc fallæ[24] po*n*næ tø*rres* knæ oc bedæ inder-
ligæ til te*n* all mektiftæ gud, oc ter er*æ* engæ belædhæ
j templet, me*n* [ma*n*ghæ lamp*er*[25] æræ ter, fom altid
b*re*nnæ. Te ftædæ enghæ [Criftnæ eller Iøder[26] at
gongæ ter ind oc menæ, at te ær*æ* w*er*digæ[27], at tee
33 *b* ter ind gaa fkullæ. ‖ Hadæ iec ey haft foldanens breff,
ta hadæ ey iec ko*mmet* ter jnd. Tha iek ter jnd gik
met mit felfkap, ta droo iec af minæ fkoo oc tenktæ
faa met ftor ruelfæ, at oos burdæ th*et* meget yder-
me*ræ* at giø*ræ* en tee wtro Sa*ra*cene*r*, och veffæligæ
bør ten ftet at holleff j ftor v*er*diched, forty at ten
tid Salomo*n* koni*n*g førft[28] hadæ bigd templet vdy ten
fa*m*mæ fted, fo*m* gud ha*n*nu*m* bødh, oc ha*n*s fader
Dauid ha*n*nu*m* befoel, ta bad han gud om, alt Ifraels[29]
folk neruæ*r*end*es*, at hoo fom badæ gud om noger
retferdich[30] fagh j ten ftæd, at ha*n* fkullæ vordæ
hørt. Ta fe*n*næ gud ha*n*nu*m* eet tegn af he*m*mælind m*et*
en fky, at ha*n*s bø*n* vor hørt, fom iftoria veritat*is*
34 *a* vdhuyfer j te*n* t*re*diæ ‖ koni*n*gæ bogh. Jte*m* j ten ftæd,

---

p*ro* atrio latum fpaciu*m* loci, *lat.* [19] *Rettet.* førmæ, *A*; formere, *C.* [20] *Så A.* [21] locu*m*, *lat.* [22] *Rettet.* gior*æ*, *A*; giorde, *C*; exhibent, *lat.* [23] droge, *C.* [24] fulde, *C.* [25] multe la*m*pades, *lat. B*; multi lapides, *lat. A.* [26] *Indsat efter C*: ingen Chriften eller Iøde; *mgl i A. Lat. har*: Neminem *chrif*tiano*rum* feu iudeo*rum*. [27] *Så A* (= wverdigæ); megit wuerdige, *C*; indignos, *lat.* [28] forft . . . templet; primu*m* . . . templu*m*, *lat.* [29] *C og således ellers altid i A*; ifrael, *A.* [30] *Efter C*: retferdig; retferdiched, *A.* [31] *Mgl.*

ſom for*nefn*de koni*n*gh hadæ bigd eet altær*æ* at offræ ofuer po*nn*æ, [ſo*m* ta vor ſedh[31], [ſom ſtod[32] vden ten veſtræ port ved templ*et*, ter er end nw eet altær*æ* me*n* ikcæ ſkapt ſom tet ann*eth* oc [ey heller[33] ſadan tiæneſtæ. Jtem [for*æ* then port[34] ſines en en deel af ten port, fordo*m* wor oc hed ſpec*i*oſa, ter ſom Petrus[35] *oc* Ioh*ann*es ewangeliſta[36] ſadæ til ten ſyugæ, ſo*m* laa k*ru*mpen [oc bad almøſæ[31]: «Vdy Ihe*ſ*u *Chriſti* nafn, ſtat opp [oc gak», huylken ſom geeniſten opp ſtodh oc lofuædæ gudh[37].

Aff fler*æ* hellyæ ſtæder ter vdy ſtaden.

Cap*itul*u*m* xvj[1].

Hoos tettæ for*nefn*de tempel[2] vedh ten[3] høyræ ſidæ noget ſa neer er en anne*n* kyrkæ, ſom nw kalles ſcola[4] Salomo*n*is, ‖ oc ſien j ſynn*er* er en anne*n* kyrkæ, 34 *b*
ſom[5] kalles nw templu*m* Salomonis, ſom fordom wor hofu*eth* oc beginnelſſæ til templ*ariorum*[6] orde*n*. Jte*m* nør ter vdh fran er en ſkøn ſ*an*cte Anne[7] kyrkææ[8], oc ter ſigs, at vor fruæ [vor vndfonge*n* oc fød af ſ*an*cta Anna[9], oc Ioachi*m*s oc ſ*an*cte A*n*nes gr*a*ff viſes j ten

i lat. [32] *Mgl. i C.* [33] nec, *lat. B*; ſed tame*n*, *lat. A. Herefter er vel glemt* til = *lat.* ad. — *6 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] in hac atrij p*ar*te, *lat.* [35] *Rettet.* petretrus, *A.* [36] *Indsat efter C*: Euangeliſte; *mgl. i A*; eua*n*geliſta, *lat.* [37] *et* ſtatim *con*ſolidaban*tur* illi plante, *lat.* — *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 16. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *i*atrio, *lat.* [3] *Efter C*: *den;* tennæ, *A.* [4] *Efter C*: Stola; te*m*plu*m*, *A;* ſcola, *lat.* [5] *A tilföjer*: oc. [6] *A = lat.*; templorum, *C.* [7] *Så må der læses med D*: Annæ; aririe, *A*; *mgl. i C*; anne, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [9] *in* eiuſde*m* mat*r*is ſue vtero fuiſſe

ſa*mm*æ [kyrkæ, giort[10] koſtæligæ af ſteen, too trapper oc
tyuæ neder at. Tok førdæ ſ*anc*ta Elena drotni*n*g ſ*anc*te
A*n*ne lege*mm*æ tædhen oc intel Co*n*ſta*n*tinopol*im*, ſom
nw ligger j ſa*n*cte Sophie[11] kyrkæ, oc ſ*anc*ti · Ioachims
been liggæ end kuer. Jte*m* j te*n* ſa*mm*æ kyrkæ[12] er
te*n* p*ro*batica piſcina, ſo*m* engælin pleyædæ fordom at
35 *a* rør*æ*, oc huylke*n* en ſyugh ‖ ter førſt vdy ku*n*dæ ko*mm*æ
effter hans rørelſſæ, ha*n* vordæ karx[13] af allæ ho*n*næ
ſyugæ, huylk*et* vatn ſom nw er glømt oc ligg*er* ſom en
wren bek[14]. Jte*m* Sions byerg er te*n* høxtæ ſtæd, ſom
j ſtade*n* er, oc ter næden hoos er eeth ſkønt ſloet[15] bigd
af en ſoldan, oc øfuerſt po*n*næ byerget ter æræ ma*n*gæ
koni*n*gæ beg*ra*fnæ, ſom ær Dauid oc Salomo*n* oc ma*n*gæ
fle*ræ*, ſom efter tøm æræ koni*n*gæ vornæ; oc ſom mand
ind gar til bierget, ter [ligg*er* te*n* ſteen, ſom laa
po*n*næ vor h*er*ræs *gra*ff[16], oc ha*n* er ga*n*tzæ ſtoor, ſom
oc ſtor ſc*re*fu*et*: Erat q*ui*ppe magn*us* valde. Ter ligger
oc eth ſtikcæ [af ten ſtydh, ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dhen
vedh[17], oc en deel af tet bord, ſom vor h*er*ræ odh ſin
35 *b* afthen madh po*n*næ m*eth* ſinæ ‖ ap*oſto*li[18], oc [nog*er*
t*ra*pper vnd*er* te*n* capellæ[19] ter viſeſſ te*n* ſted, ſom
vor h*er*ræ han odh ſin afte*n* moltid vdy, ſom var*et*
hafu*er* eet ſkønt oc rwmt hws, oc er ter t*et* vatn
fad, ſo*m* vor h*er*ræ todæ ſinæ diſcipules[20] føder inde*n*,
oc hoos t*et* vatn fad ter vor ſ*anc*tus Stephan*us* førſt

genita *et* concepta, *lat.* [10] kircke gaard, *C; lat. har*: in deſcenſu eccl*eſ*ie. [11] *Rettet.* ſophiem, *A.* [12] *Her ender D.* [13] *Se indl.* [14] ciſterna, *lat.* *Herefter 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [15] *A;* ſtad, *C;* caſt*rum*, *lat.* [16] h*abetur* capella. *et* in illa lapis monumenti, *lat.* [17] *Således må der læses.* ſom vor h*err*æ vor bu*n*dhen po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh, *A;* aff denn ſtytte ſom vor herre vor bunden ved, *C*; columne flagellationis, *lat.* [18] *A;* diſciple, *C;* ap*oſ*tolis, *lat.* *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] Vnder den Capell nogen trapper neder, *C.*

iord*et* af Gamaliele oc andræ [gutz ve*n*ner[21], ok vdy te*n* ſa*m*mæ ſtæd jn ko*m* Ihe*ſ*us at luctæ d*ø*r*æ* efft*er* ſin opſtonnelſſæ til ſinæ[22] diſcip*u*lis oc ſadæ: «Freth m*et* eder»[23]. Ha*n* ſendæ tøm oc te*n* hellyæ and pinzæ dagh vdy te*n* ſa*m*mæ ſted j bre*n*ne*n*næ tu*n*ger. Jte*m* fra*n* tet bierg [Syon he*n*n*er* ſtade*n*[24] [er en kyrkæ[25] ſo*m* er vidh [ſ*anc*to Saluatori[26] til[27]. Ter ligg*er* nw meſtæ delen aff ſ*anc*ti Steffani ben, ſo*m* før er nefndh-*er*, oc ſ*anc*ti C*ri*ſoſtomi[28] ve*n*ſtræ arm; oc [fra*n* bierg*et* veſt*er* vd j mod gade*n*[29] er en ſkøn vor fruæ kyrkæ, ter ſom ‖ vor fruæ lengæ bodæ[30] efft*er* vor 36 *a*
he*r*ræs opfa*r*elſæ[31]. Hun[32] bodæ[33] oc en ſtu*n*dh jn valle Ioſaphat, oc [ter dødæ hu*n* oc vor hederlighæ beg*ra*fue*n* af allæ appo*ſto*læ. Jte*m* [fram at te*n* gadæ, ſo*m* ma*n* gong*er* he*n*n*er* ten dal Joſaphat[34], ſtonder en keldæ, ſom kalles natato*r*ia Syloe. Tid ſe*n*næ vor h*er*ræ te*n*, ſom blinder vor fødder, at too ſinæ øfue*n*; han kom j gen wel ſende; oc ſo*m*mæ ſiæ, at Yſaias p*ro*ph*et*a ligger ter. Jte*m* er ter eet ſteen bierg, ſom fordom hed Morea; tet ligg*er* ikcæ lonkt fran templeth ſinder vdh. Øfuerſt po*n*næ ten ſten plæyædæ vor h*er*ræ at ſidæ oc ke*n*næ ſinæ diſcipulæ oc folk*et* oc gior*æ*[35] ter ma*n*gæ miracula, oc ter forlod ha*n* q*w*innæ*n* allæ[36] ſinæ ſinder

Angående capellæ *jfr. not. 16.* [20] *Efter C*: diſciplers; appo*ſto*los, *A;* diſcipulo*rum*, *lat.* [21] viris timoratis, *lat.* [22] *Rettet.* ſina, *A.* [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *A;* ſom ved ſtadenn er, *C;* ſyon verſus ciuitatem, *lat.* [25] *Indsat efter C*: er en kircke; *mgl. i A*; habet*ur* . . eccle*ſ*ia, *lat.* [26] *A;* S. Saluatoria, *C;* ſaluatori, *lat.* [27] *AC.* [28] *Rettet.* cr*i*ſtoſtimi, *A*; criſoſtomi, *lat.* [29] ab hoc monte verſus auſt*rum* ab oppoſito platee, *C.* [30] *A synes nærmest at have* bedæ; e *og* o *ligner ofte meget hinanden.* [31] *A*; opſtandelſze, *C;* aſcenſione*m*, *lat.* [32] *Rettet.* hum, *A.* [33] in iſto loco defungebat*ur* *et* in illo . . . fuit ſepulta, *lat.* [34] ab hoc mo*n*te in vico eundi verſus valle*m* Ioſaphat, *lat.* *C har*: . . . ganger den dall Joſaphatt forbj. [35] giere, *C.* [36] *Indsat efter C:* alle; *mgl. i A*; omnia, *lat.*

ſo*m* gr*e*ben vor j hoord. Jte*m* tuert fra*n* te*n* kellæ
36 *b* natato*r*ia[37] er eet belædæ hugg*et* j en ſten, grofuæ‖ligæ giort — tet kallæ te [manus Abſalon[38]; huorfor*æ* t*et* ſa heder, t*eth* find*es* [in libro regu*m* ſec*un*do[39] —, oc [ter hos ſtor[40] en hyld, ter ſo*m* Iudas ſek ſelf he*n*gddæ, [vdy te*n* hyll eller en anne*n*, ſom ter hoos ſtondit hafuer[41]. Jte*m* fra*n* t*et* bierg ſinder vd [vel eet ſten kaſt[42] er en dall Acheldemag[43], [ſom køpt vor[44] for*æ* trætyuæ pe*n*ni[n]gæ, oc ter æræ beg*ra*fnæ ma*n*gæ pelæg*ri*mæ, oc ter ſines end ma*n*gæ boligæ, [ter ſom ærmædæ fordom vdhy boot hafu*er*[45].

Aff tee helliæ ſtæder, ſom æræ vdh*e*n ſtatzens mwr.

Cap*itulu*m xvij.

For vde*n* ſtatzens mwr[1] Iher*uſ*al*e*m oppa[2] ten øſtræ ſidæ er[3] ten dal Ioſaphat, hart intel muren[4], oc j te*n* dal er ſ*an*cti Stepha*n*i p*ro*to m*a*rtir*is* kyrkæ j te*n* ſtæd, ſo*m* ha*n* vor ſtender j hiell, oc ter ey lonkt fran
37 *a* er endh ‖ ſtatzens porth, ſo*m* kalles au*r*ea, te*n* forgiltæ

[37] *Herefter har A et forkortet* et cetera; *uden tilsvar. i C og lat.* [38] *Efter C:* manus Abſalonn = manus abſalon, *lat.*; *A har:* magn*us* abſolon. [39] *A = lat.;* i denn tredie konninger*nes* bog, *C.* [40] *A;* ſaa der hofz øenn, ſtaar, *C;* vbi de p*ro*pe vidi, *lat.* [41] *AC*; ad qua*m* (*v. l.* in q*ua*) uel c*i*rca cui*us* locu*m*, *lat.* [42] vltra valle*m* ad iactu*m* lapidis, *lat.* [43] *A;* hackeldama, *C;* acheldemach, *lat.* [44] in quo fuit emptus ager, *lat.* [45] *Så omflyttet.* ſom ærmædæ ter vdhy boot hafu*er* fordom, *A;* ſom Eremitter i fordom tiid vdi boit haffuer, *C; lat. har: et* veſtigia cellularu*m* de quondam illic co*m*morantibus heremitis. *Efter* fordom *har A et forkortet* et cetera.

Kap. 17. [1] *Rettet.* nwr, *A.* [2] *A har her og oftere først haft* oppæ, *der ved en lille streg senere er rettet til* oppa. [3] *C*; oc, *A;* eſt, *lat.* [4] *C;*

port; ha*n* ſtor nw altid lucter. Ter red wor he*rr*æ ind[5] oppa aſni*n*d, oc ter ſines en try ell*er* fle*rœ* fieth, ſom aſnen gik, j ſtenen, [oc ter neſt[6] er tet biergæ Oliueti, ſom ſa heder af oliæ træ, ſom ter ſta, oc vdy dalen løber eet vatn, ſo*m* heder to*rr*ens Cedron, oc ter hoos er en ſkøn kyrkæ, ſom vor frues *gra*ff er vdy; [th*er* er[7] [ſiræ oc førrætyuæ[8] t*ra*pper at gaa ned j kyrken[9]. Dalen er vden til for høuet af vatn*et* eller aff ann*eth* fall. Ter viſes vor frues *gra*ff[10] altings tom, och j ſkullæ veſſæligæ thro, at hu*n* er opp [ſtondhen oc[11] tagen til he*mm*æ*ri*gæ [m*eth* kropp oc ſiæll[12] aff Ihe*ſ*u *Chriſt*o, ſin ſøn, oc opphøfuet ofuer allæ ænglæ koor, ter ſo*m* hu*n* beder foræ oſſ oc for al v*er*de*n*; ‖ oc 37 *b*
hoos *gra*fuen ter æræ tu altæ*rœ*; vnn*er* t*et* enæ er[13] en kellæ, ſo*m* ſigs at ko*mm*æ[14] af en te floder, ſo*m* vdh løbæ af Parad*is*. Jte*m* nog*et* ſa ner te*n* kyrkæ er te*n* ſtæd Getſemani oc en capel, ſom Iudas fo*rr*odæ vor he*rr*æ Ihe*ſu*m *Chriſtu*m, oc ter vor mek viſt [en figu*r*æ af[15] en hand, ſo*m* vor trykt j en ſten, ſa at engin malæ*rœ* eller meſtæ*rœ* ku*n*dæ hafuæ giort he*nn*æ ſuptilæ*rœ* m*et* ſin konſt. Te ſiæ ter, at Ihe*ſus* *Chriſtus* gio*rœ* t*et* m*eth* ſin hand, te*n* tid Iøde*r*næ togæ po*nn*æ ha*nn*u*m* m*et* tø*rr*es wrenæ he*n*der. Jte*m* tæden af oc eet ſten kaſt ſinder vdh ter er te*n* ſtæd, ſo*m* han bad til ſin fader oc gaf blodich ſued af ſeg, [ſo*m* ſc*r*ifte*n* vduyſer[12], oc ey lo[n]gt ter fra*n* ter viſes Joſaphats graff, ſom fordom vor koni*n*g j Iødæland, oc af ha*nn*u*m* hed*er* te*n* dal Ioſaphat, oc tro vy veſſæligæ, at Ihe*ſus*

A har murz, *der måske foruden* muret *også kan betyde* muren, *da* mz *et par gange står for* men. [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] Statimq*ue* vltra valle*m* ioſaphat, *lat.* [7] *Så må der vel læses.* ther, *A;* och er, *C.* [8] *Så rettet.* ſiræ oc tratyuæ, *A;* xliij, *C;* quadragintaq*ua*tuor, *lat.* [9] *Efter C:* kircken; kyrkæ, *A.* [10] *C tilf.:* men hun er. [11] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* [12] *Mgl. i lat.* [13] *Indsat efter C; mgl. i A.* [14] *Rettet.*

38 *a* ſkal ko*m*mæ til ‖ ten dall [domæ dagh[16] at[17] hollæ ter ſin dom och allæ me*n*niſkæ at *r*ettæ[18] eft*er* ſinæ g*er*ni[n]ger. Jte*m* hoos eet armbørſtæ ſkut fra*n* ten g*r*aff er en kyrkæ, ter ſom ſ*anc*tus Iacob*us* maior vor førſt beg*r*afuen, oc ſien ferd*es* ha*n*s ben til Gallici-am oc liggæ j Compoſtelle[19], ter ſo*m* te nu hold*es* j ſtor heder. Jte*m* øfu*er*ſt po*n*næ t*et* biergæ Oliueti er ten ſtæd, ſo*m* vor h*er*ræ ford opp tel he*m*mælind m*eth* opløftæ hender, ſo*m* ha*n*s ap*oſto*læ oc diſcip*u*li ner-uæ*r*end*es* ſowæ clarligæ, oc po*n*næ te*n* ſted er en ſkøn kyrkæ, oc ter ſynes j ſtenen eet ſiet af vor h*er*ræs venſtræ fod[20], ſom ſiſt vor oppa iorde*n*, ter han opp ford, oc ter ey lankt fran er end capel, ter ſom vor h*er*ræ ſad oc p*r*edikcædæ te ottæ ſalichedh[21], oc
38 *b* meen ma*n*d, ath ha*n* ter ke*n*næ ſinæ diſcip*u*lis ‖ te*n* helly bøn p*ate*r n*oſte*r, oc ter ey lonct fran er ſ*anc*te Ma*rie* Egipciace kyrkæ, oc ter ſines en he*n*næ kyrkæ[22], ſo*m* hu*n* vor laut vdy, oc ey lankt tæden er te*n* gadæ[23] Betfage, ter ſo*m* vor h*er*ræ viſdæ to af ſinæ diſcip*u*læ efter aſina*m* oc he*n*neſſ føll, [te*n* tid ha*n* ridæ vildæ intel Ih*eruſ*alem[12]. Jte*m* ſom ma*n* gar neder af bierg*et* Oliueti, he*n*ner ſtaden, er te*n* ſtæd[24], ſo*m* vor h*er*ræ ha*n* g*r*æth, te*n* tid han ſa ſtade*n* Ih*eruſ*alem, oc ſadæ ſa: Si cognouiſſes *et* tu. Jte*m* [neder bæder hoos bierg*et* øſter vdh[25] er Bethania, ter ſo*m* Simo*n* lep*r*oſus[26] bad vor h*er*ræ til geſt, oc ſ*anc*ta Ma*r*ia Magdalena fek ter

ko*m*ma, *A*. [15] *Mgl. i C.* [16] *Her foran har C* paa. *Også A har ellers* ponnæ domæ dagh. [17] *C;* oc, *A*. [18] *Herefter skulde man vente* huer. [19] *C = lat. B msc.;* compoſtole, *A*; Compoſtellis, *lat. A*. [20] *Efter C:* foid; fiæd, *A*; pedis, *lat.* [21] *Så A;* ſaligheder, *C;* beatitudines, *lat.* [22] *Så A;* oc ter . . . kyrkæ *mgl. i C. Der skulde stå* graff = *lat.* tumba. [23] vicus' *lat.* [24] *Så må der sikkert læses med C:* ſted; ſtæden, *A*. [25] vltra montem in deſcenſu eius in orientem, *lat.* [26] *A;* den

afløſn af allæ ſinæ ſinder, och vdy ten ſammæ by,
ſom hørtæ te to ſøſtræ til, Marie oc Marte, ter op-
uoktæ han tørres broder Lazarum, ſom firæ dagæ hadæ
varit døder. ‖ Jtem er fem milæ, ſom leuca heder, 39 a
tæden .oc tel Iherico, ſom fordom vor en ſkøn ſtad,
men nu er tet en liden by. Ter crøph ten righæ Zacheus
oppa tet [træ ſiccomorum[27], at han mattæ ſe vor herræ,
ſom ter fram gik, oc han [i gaff[28] firæ folth [al tet[29], ſom
han met vrætæ fouget hadæ, och ſek afløſn af allæ ſinææ[30]
ſinder. Jtem af Betania oc intel Jordans[31] flod ær
ottæ milæ, ſom leuca kalles, alt biergæ oc dalæ. Jtem
af Betania æræ ſex milæ øſter udh tel tet biergæ, ſom
diæfuælin freſtædæ vor herræ, ten tid han hadæ faſtet
førrætyuæ[32] dawæ, oc ter ſtod fordom en kyrkææ[30],
men nu [er ter entæ vden fa Criſtiani[33], ſom hedæ
Georgici[34]. Jtem allæ vegnæ bland Saracener oc het-
ningæ finder mand criſtnæ falk boendes, oc gifuæ ſtor
ſkath. Te æræ allæ døptæ oc thro ‖ ponnæ te helly 39 b
trefoldichet. Tok ſkil tøm at[35] thørres feder oc tro,
fa at te hollæ tøm ikcæ efter romſkæ kyrkæ[36]. Sommæ
af tøm hedæ Iacobite[37], ſommæ Surii[38], ſommæ Veſto-
rònj[39], ſommæ Arreanj[40]. Jtem tet forſcrefnæ ſtoræ
byergæ teth heder ortus Abrahæ[41], forty at Abraham
patriarcha fordom bodæ ter, oc løber en ryuer fram

Spedalſke, *C; mgl. i de benyttede lat. udgaver.* [27] *A;* Morber træ, *C.* [28] *Så A;* igienn gaff, *C, og dette er vel det rigtige.* [29] altz, *A.* [30] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [31] *C;* iordens, *A.* [32] *Efter C:* xl; trætyuæ, *A;* quadraginta, *lat.* [33] habetur ibi quaſi cenobium quðrundam chriſtianorum, *lat.* [34] *A = lat.;* georgiti, *C.* [35] *C tilföj.:* y. [36] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [37] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Så A;* veſtoruni, *C;* neſtorini, *lat. BC;* Neſtori, *lat. A.* [40] *C;* aranj, *A;* arriani, *lat.* [41] *C;* habraee, *A;* abrahe,

hoos bierg*et*, ter ſo*m* vor h*er*ræ bødh Helizeu*m*[42] kaſtæ ſalt*eth*[43] j vatn*et*, oc tet biergæ tet er fra*n* Ihe*r*ico ey[44] mer en een ſtor mil, ſom leuca kalles[45].

Aff te andræ merkæligæ ſtæder oc af tet dødæ[1] haff.

Capitulu*m* xviij.

Fremdelis fra*n* Ih*eru*ſ*al*em veſter udh en mil, ſom leuca kalleſſ, er en ſkøn kirkæ, ter ſo*m* ſigs, at t*et* træ voxtæ[2], ſom teth helly korſſ vor vdh aff[3], oc meen mand, at t*et* er ſa*n*th, [ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[4]. Jte*m* tæthen to milæ
40 *a* fra*m* ‖ er en anne*n* kyrkæ, ter ſom ſ*anc*ta Ma*r*ia oc Elyzabeth he*n*nes fenckæ møtt*es* oc helſed*es*[3], oc tæde*n* een leuca er Emaus[5] [teen by[6], ſom er fra Ihe*ru*ſ*al*em ſexagi*n*ta ſtadio*rum*, ter ſom diſcip*u*li ke*n*dæ vor h*er*ræ poſkæ dag, ter han opſtonden vor af dødæ, [th*e*r vdy, ath han brød brød*et*[7]. Jte*m* fra*n* Ihe*ru*ſ*al*em een anne*n* vey vdh æræ tho ſtadia tel[8] en ſtor[9] g*ra*ff, ter ſom te tolf tuſendæ[10] marti*rum*[11] vor*æ* vdy laudæ,

lat. [42] *Så rettet.* henerzeum, *A*; Eliſzeum, *C*; helizeum, *lat.* [43] *A*; ſalt, *C og således vel oprindeligere.* [44] *Indsat af udg.*; *mgl. i AC*; nec, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 18. [1] *Rettet.* rødæ, *AC*; mortuo, *lat.* [2] *Efter C*: voxte; voxer, *A*; creuiſſe, *lat.* [3] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [4] *Så A og tilsvar. i C*; *lat. har derimod:* q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore feru*n*t*ur* per orbe*m*. [5] *Så C*; emws, *A.* [6] *Mgl. i C.* [7] in fractio*n*e panis, *lat.* [8] tel till, *A.* [9] *Indsat efter C*: ſtoer; *mgl. i A*; gra*n*dis, *lat.* [10] *Rettet.* ſuſendæ, *A.* [11] *A*; martyres, *C*; marti*rum*, *lat.*

ſom j hiel vor*æ* ſlafnæ, ten tid Coſdre[12] keyſæræ aff Perſen vor for*æ* Iheruſalem, oc een løwæ[13], ſom bodæ j ten ſammæ kulæ, til ſammen ſankcædæ allæ te legemmæ effter vor herræs velliæ oc kom thøm allæ ſammen[14] j iorden. Jtem fran biend at too leucas er ſancti Samuelis graff oppæ ponnæ eet byergæ, ſom ‖ 40 a heder exultacionis uel leticie, forty at pelægrimæ, ſom paa ten ſidæ jnd gaa j ſtaden, ſa ter førſt at ſee Iheruſalem. Jtem fran Iherico er trætyuæ ſtadiæ til Iordanen, ter ſom ſanctus[15] Iohannes døpte[16] vor herræ Iheſum *Chriſtum*, oc ter fran[17] [at een mil[18] er en ſkøn kyrkæ bigd j ſancti Iohannis hedher, oc ey loncth ther fran vor [mek viſt[6] eet hus, ter ſom fordom bodæ Ieremias propheta. Jtem ær*æ* mangæ godæ feſkæ j Iordanen. Hwn begindes vnder eet biergæ, ſom heder Libanus, af too keldher, Jor oc Dan; ty hedher hun Jordanis[19]. Hun løber fram at en ſtad[20] ſom hedher Maron, oc fram at tet vatn, ſom hedher mare Tiberiadis, och vnder te biergæ, ſom heder Gelboe, oc blifuer longt[21] ‖ 40 b tidh vnder iordhen oc ter neſtb brøſter hun vdh ponnæ een ſlet mark[22], ſom kalles Meldan[23], [j*d eſt* forum, forty at ter[24] er eet marketh [een tid om aar*eth*[25], oc ponnæ tet ſiſtæ tha løber[26] hun jnd j tet dødæ haff. [Tet vatn[6], ſom kaldes mare mortuum, tet er ſex hundrædæ ſtadia lankt oc [tu hu[n]dr*eth*[27] ſtadia breth; tet gar intel Ierico oppa ten enæ ſidæ,

[12] *Efter C:* Coſzdre; coſdres, *A;* coſdre, *lat. msc.;* coſdroe, *lat. AB.* [13] *Rettet.* lowæ, *A.* [14] *Rettet.* ſammem, *A.* [15] *Rettet.* ſancti, *A.* [16] *A har først haft* døpter; r *er overstreget, men* e *er bleven stående i steden for det alm.* æ *i udlyd.* [17] *Efter C:* fra; hoos, *A; lat. har:* a fluuio. [18] *Lat. har:* ad dimidiam leucam. [19] *A;* Jordan, *C;* nomen iordanis, *lat.* [20] locum, *lat.* [21] *Så A.* [22] *Se indledn.* [23] *A = lat. B msc.;* Meldon, *C = lat. A.* [24] *A;* i forneffnde forey, *C.* [25] certis temporibus, *lat.* [26] *Rettet.* lober, *A.*

oppa fir*æ* leucas nær, ſom er til tee march*er*, ſom kald*es* Engaddi, ter ſom te balſami træ[28] voræ optaghnæ oc førdæ[29] in vdy Egipten, oc ſtonnæ hoos Chayr, ſom før er ſc*r*efu*et* aff. T*et*tæ for*nef*n*de dødæ haff heder ſa, forty at th*et* ſtor alt[30] ſtellæ, oc forty ath tet er beſt [vatn af tæff[31] oc tet luct*er* illæ, oc ten iord, ſom ligger neſt ſtran- 41 b ba*n*kcæ*n*, ‖ hu*n* gifuer ey grødæ for*æ* ten beſkched, ſom aff vatnn*et* gar[32]. Jtem æræ ter engæ feſkæ vdy ell*er* ann*et* t*et*, ſom lif hafuer[33]. So*m*mæ kallit mare Alphaide, ſo*m*mæ kallit flumen[34] demonu*m*. Jte*m* ſom[35] p*r*ophetin ſadæ fordom[36] tel tee bierg Gelboe, at huerke*n* dug eller regn ſkal ko*m*mæ[37] po*n*næ[38] tøm, tet ſkal ma*n*d forſto andæligæ, forty ter voxer høwæ træ, ſom cedri hedæ. Ter voxer oc abeldh*er*, ſom æblæ bær*æ*, ſa ſtor*æ* ſom en mantz hofuet, oc ter giøræ tee god drik aff. Jte*m* tet for*nef*n*de dødæ[39] haff teth atſkillier tet helliæ la*n*d oc Arabiam, oc forthy bigdæ Gotfridus de Baylon[40] eet ſkønt floth oppæ po*n*næ ten annen ſidhæ hafuet oc ſettæ ter oppæ[41] ma[n]gæ C*ri*ſtnæ [at gø*m*mæ oc foruaræ t*et*, ten tiidh ‖

---

[27] centu*m et* quinq*ua*ginta, *lat.* [28] *Rettet.* tra, *A.* [29] *Rettet.* fordæ, *A.* [30] altiid, *C; lat. har:* q*uod* no*n* viuide currit. ſed *eſt* velud lacus. [31] *Indsat efter C:* vand vdi ſmag; *mgl. i A; lat. har:* amara *eſt* eius aq*ua* (*jfr. s.* 142*a i cod.*: er vatn*et* ther all ſa*m*men bæſt aff tæff). [32] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] *Rettet.* flu*m*em, *A.* [35] Quod aute*m*, *lat.* [36] *Så C = lat.* olim; *A har:* fortøm, *der vel skyldes misforståelse* (for tøm), *da ordet ellers ikke skrives med* t. [37] falde eller komme, *C;* veniant, *lat.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] *Indsat efter C:* døde; *mgl. i A;* mortuum, *lat.* [40] *A;* baelonn, *C; lat. har:* vnus ſucceſſo*rum* godefridi de belioen (*A;* boilhon, *B;* balion, *msc.*). [41] *A* (ↄ: oppa, *jfr. kap. 17, not. 2*); paa

ter land*et* vor j *cri*ſtnæ me*n*tz wæræ[42]. Nu er ſlot*eth* 42 *a* j ſoldanens vær*æ* oc kalleſſ Carach[43], tet er ſa megit ſom eet koni*n*gælict bie*r*igh. Næden tet bie*r*ig eller ſloth er een by, heder Soball[44]; ter boo ma*n*gæ C*ri*ſtnæ, ſom ſtor ſkath gifuæ[45].

Aff Nazareth och aff Sama*r*ia.

Capitulum xix[1].

Nazareth ligger vdy Galilee land. Th*er* vor [wor h*err*æ[2] opfødder, [ty kald*es* han Nazarenus[3]. Teth er tre dags ferd fran Ihe*ruſa*lem. Tet vor fordo*m* en køpſtæd, nu er th*er*[4] faa hus, ſa at teth ka*n* nøfuæ hedhæ eet torph, oc vdy ten ſted, ſo*m* engelind kom til io*m*ffrue Ma*r*iam, oc ſadæ: Aue, gr*ati*a plena, d*omi*-*n*us tecu*m*, ter vor fordom een ſkøn kirkæ[5]. Jte*m* hoo ſom gaar fra*n* ‖ Naza*r*eth tel ryggæ j gen gø*m*me*n* 42 *b* Galilee land, ha*n* ko*m*mer fram til [Ramatha Sophim[6], ter ſom ten tro Samuel p*r*oph*et*a er fødder, oc frem at Silo, ter ſo*m* Jødernæ bønæ hus vor før*r*æ en vdy Ihe*ruſa*lem, oc frem at Sichem[7], een dal gantze fruct-

C. [42] ad terram promiſſionis cuſtodiendam, *lat.* [43] *A* = *lat. msc.;* karach, *C* = *lat. A;* carath, *lat. B.* [44] *A*; Sebal, *C;* ſobal, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 19. [1] *Herefter har A et 3 gange gentaget forkortet* et cetera. [2] *A;* vor herre Jeſus Chriſtus, *C;* d*omin*us, *lat.* [3] de qua agno*min*atus eſt, *lat.* [4] *A*; dett, *C.* [5] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Så C;* ramata ſophin, *A;* ramatha Sophym, *lat. msc.;* Ramatha in Sophim, *lat. AC;* ramathaim ſophin, *lat. B.* [7] *Rettet.* ſichen, *A;* Sichim, *C;* Sychem, *lat.*

z*ø*mmælich[8], ſom er vdy Sa*m*ma*ri*e land, oc ter er end
god ſtadh, heder Neapol*is*[9], ſom er fran Ih*eruſa*lem
een dags ferdh, oc ſa frem at Iacobs p*at*riarche kellæ,
ſom Ihe*ſ*us ſad, ten tid han vor træter af veyyen, oc
talædæ m*et* te*n* [q*wi*nnæ, ſom wor Sama*ri*tana[10], oc
ter ſines ath hafuæ waret en kyrkæ, ſom nu nøder
fallen er, oc ter[11] er een by, ſom kald*es* Sichem[7]; ter
er Ioſep begrafuen, ſom vor Iacobs p*at*riarche ſøn; ter
43 *a* er oc ‖ noger[12] tel ſøgni*n*g til af Iøder for hans ben[13]
ſkildh, ſom ter ligg*er*; oc ey lo*n*kt ter fra er eęt
bierghæ, ſom heder Garizim, och eet gamelt tempel,
ſo*m* Saraceni[14] pleyæ[15] at bedæ vdy. Siden ko*m*m*er*
hand tel Sama*ri*am til[16] th*e*n ſtad, ſom nu kald*es*
Sebaſte, t*et* er tørr*es* høxtæ ſtadh j tet[17] land, oc th*er*
wor ſ*anc*tus Ioh*ann*es baptiſta[18] førſt beg*ra*fue*n* mellom
teſſæ helly lege*m*mæ, [Elyſei och Abdie p*ro*phete[19].
Tet er hoos xj leuce a[20] I*heruſa*lem, och ter er end en
anden keldæ eller brøn vdy bland bierge*n*næ, ſom oc
kald*es* Iacobs keldæ, oc he*n*nes vatn omſkifth*er* ſin
ferghæ [ſiræ ſinnu*m* om arith[21]; tet wordher røth oc
grønt och clart oc vrent. Jte*m* ten tid ter ap*oſto*li
43 *b* p*re*dikcædhæ, ta ‖ togæ te af Sama*ri*am ved troen [oc

---

8 *Så A.* 9 *Så C;* neopolis, *A;* Neapolis, *lat.* 10 *A*; Samaritaniſke quinde, *C;* ſamaritane, *lat.* 11 *Efter C*: der = *lat.* ibi; teth, *A.* 12 *Indsat efter C:* nogenn; *mgl. i A;* non minima, *lat. A.* 13 *Rettet.* benn, *A.* 14 *Så AC;* ſarracenorum, *lat. A; det rigtige* ſamaritanorum *findes i lat. B msc.* 15 pleyede, *C. Lat. har:* cum vetuſto templo orationis. 16 *AC; lat. har:* Extunc intratur ſamariam que modo appellatur Sebaſte. til *er urigtig tilsat.* 17 *Efter C*: det; tørres, *A.* 18 *A;* Euangeliſta, *C;* baptiſte, *lat.* 19 helizei *et* abdie prophetarum, *lat. Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* 20 *Så A;* fra, *C*; ab, *lat.* 21 *A;* met tider om Aarit, *C; lat.*

voræ lengghæ Criſtnæ[22] oc gingæ[23] ſiden fran troen j gen oc fuldhæ [efter tøm[24], ter lærdæ[25] tøm omod then helly troo, [oc ſien kom Otgerus oc vatn døm met ſtridh met mangæ fleræ land och rigæ indtel criſtendommen j gen, oc han vor endh hertug af Danmarch[26], oc ſiden lang tid ther effter ta dictædæ thee thøm een low[27], kettæry och leſnet, ſom ſinderlich er vdh fran alth andet folk, oc ſiæ, ath the throo oppa then gud, ſom alting ſkap[28] hafuer[29], oc tee bæræ eet røth linet clædæ weep[30] om tørres hofueth, oc Saraceni te weuæ[31] tørris hofueth meth hwet linet, och Criſtnæ meth iacinctino[32] oc Iødernæ ‖ met gult. Jtem 44 a fran Nazareth æræ firæ leuce[33] intel Naym[34], ter ſom vor herræ opuoctæ vden portin en qwindes enighæ barn, [ſom la ponnæ baren dødher[35]. Jtem firæ[36] leuce tæden er ten ſted, ſom Iezabel fordom bodhæ, ten verſtæ drotning, ſom j hiel vor træd vnner heſtæ fødher oc opp vor ædhen aff˙hu[n]dæ af gutz rettæ heſn for henniff ſindher ſkildh[37].

---

har: ſecundum quatuor anni tempora. [22] *Mgl. i lat.* [23] *Indsat efter C*: ginge; *mgl. i A. Svarende til* oc ſiden . . . Danmarch *har lat.*: quos tamen poſtea per quendam caliphorum peruerſos Ogerus dux danorum per preliorum virtutem rurſum ſubiugauit criſtianitati. [24] *A har*: tøm efter tøm. [25] *Rettet. A har* lærœ‖dæ. *Afskriveren har vist først tænkt på* lærœ = lærdæ *(jfr.* føræ = førdæ *o. s. v.) men så alligevel i den nye linje tilföjet* dæ. *En form* lærœdæ *er ikke sandsynlig.* [26] *Mgl. i C. Om* Danmarch *se indl.* [27] bog, *C. Svarende til* dictædæ . . . folk *har lat. B msc.*: fixerunt ſibi hereſim propriam et ritum ab omnibus nacionibus ſingularem. [28] *Så A;* Skabt, *C.* [29] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Så A;* vundit *C.* [31] *A;* verme, *C;* inuoluunt, *lat.* [32] indico hoc eſt aereo ſiue iacinctino, *lat.* [33] *Herfra og til* leuce *(l. 16) er forbig. i C.* [34] *A = lat.* [35] *Mgl. i lat.* [36] v, *lat.* [37] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff Galilea oc Samaria och aff then olyæ, ſom kalleff ſardinay.[1]

Capitulum xx^m[2].

Nota. Fran Naza*re*th en half[3] leuca ſynes fiæd vty en ſten, ter ſom Iødernæ villæ hafuæ ſcud*et* [wor herræ[4] Ih*eſum* *Chriſtum* neder ath biergit[5]. Jeſus aute*m* *tra*nſiens *etc.*[6]. Jte*m* fir*æ* leuce fran Naza-
44 *b* reth er th*e*n by Chana Galilee, ter ‖ ſom vor h*err*æ om ve*n*dæ vatn tel vin. Jte*m* er Tabor tet ſtoræ biergæ fir*æ* leuce fran Nazareth, ter ſom Ih*eſ*us *Chriſt*us [*tra*nſfig*ur*atus fuit[7] for [ſommæ af[8] ſinæ ap*oſto*læ, oc Moyſes och Elyas obe*n*bar*æ*des[9]. Th*e*r vor fordom een ſtad m*et* ma*n*gæ kyrker, men nu ſines ter [entæ, vden ath th*e*r hafu*er* va*r*et bygdh[10], vden[11] tok vor nogith folk in loco *tra*[n]ſfigura*ci*onis, oc th*e*n ſted[12] kald*es* ſcola[13] dej[14]. Jte*m* fran Naza*r*eth ær*æ* tre leuce til Saffra, ſo*m* iek før hafuer ſc*re*fu*et* aff [quarto capitulo[15], oc ſien ko*mm*er ma*n*d til mar*e* Galilee. Tet er en ſøø oc er [ſøth vatn[16] oc er uel hu[n]drædhæ ſtadia lankt och ty oc halft*re*diæſinztyuæ ſtadia breth oc

---

Kap. 20. [1] ſardonay, *lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] *Mgl. i C;* medium, *lat.* [4] *Indsat efter C:* vor herre; *mgl. i A*; domini noſtri, *lat.* [5] ter ſom... biergit *er forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [6] *AC; lat. har:* per medium illo*rum* ibat. [7] bleff forklarit, *C.* [8] *Indsat efter C*: ſomme aff; *mgl. i A;* quibuſda*m*, *lat.* [9] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A og tilsvar. i C;* ſola... veſtigia, *lat.* [11] *Så A, jfr. lat.*: excepto q*uod; mgl. i C.* [12] *A;* Stad, *C.* [13] *Så A (eller* ſtola); Stola, *C;* ſcola, *lat.* [14] *A = lat.;* do*m*ini, *C.* [15] *A;* det fierde Capittel, *C.* [16] aque dulcis, *lat.*

fult af godæ ſeſkæ oc hed*er* ‖ eet and*et* nafn ma*re* 45 a Tibe*ria*d*is*; teth heder och Geneza*re*th; tet[17] om ſkifter[18] nafn*et* eft*er* ſtædernæ oc lande*n*, ſom tet oppa ligger. Jte*m* hoſſ t*et* haff plæyædæ Ih*eſus* oftæ at varæ oc vandræ. Th*er* kallædæ ha*n* ſ*anc*tæ Pædh*er*, Andream, Jacobu*m et* Joh*annem* tel ſin tiæneſtæ; th*er* gik han oppa vatn*et* m*et* tørr*æ* fødh*er*[9], oc th*er* ko*m* han til ſinæ diſcipulæ[19] eft*er* ha*n*s opſtondelſæ oc fyltæ th*ø*rr*es* garn m*eth* ſtor*æ* feſkæ, hu*n*dr*æ*dæ oc halftrediæſinztyuæ[20] oc try. Jte*m* j ten ſtad Tibe*ri*a, ſo*m* ligg*er* hooſ ſa*m*mæ[21] haff, er t*et* bordh, ſom vor h*er*ræ odh[22] aff j Emaus m*et* ſinæ diſcipulæ, ten tid han forſuand af tørr*es* aſyn. Jte*m* ter hoos viſes th*et* bierghæ, ſom vor h*er*ræ ‖ ſpiſædæ fem tuſe*n*næ falk m*eth* fem[23] 45 b brøth oc faa feſkæ. Jte*m* hoos for*neſn*de haf er teth faſteſtæ ſloth, ſom vdy tet helly land er, ſo*m* er j een by, ſom heder Cafarnau*m*[24], ter ſom te ſiæ, at ſ*anc*ta Anna, vor frueſſ moder, vor fødher; [ter vor oc then godæ ſentu*ri*o føddher[25]. Jte*m* nor te godæ pellæ g*ri*mæ hafuæ føkt allæ teſſæ godæ[26] for*neſn*dæ ſtædher oc [ſiædh ſpor[27], ſom vor h*er*ræ ſelfuer hadæ go*n*ghet, [for afladh oc tørr*es* ſindhers forladelſſæ ſkild[28] [m*et* ſa dan gudælichedh, ſo*m* te af gud foru*er*uæ ku*n*dæ[29], ta mwæ te far*æ* thennæ eft*er* ſc*re*fnæ vey hem j gen: Førſth til Damaſcu*m*, ſom er een lang ſtad [oc ſtor[30]

---

17 de, *C.* 18 *Rettet.* om ſk*ri*fter, *A;* omſkiffte, *C.* 19 *Rettet.* diſicip*ul*æ, *A.* 20 *Indsat efter C:* l; trætyuæ, *A;* quinquaginta, *lat.* 21 *Rettet.* ſommæ, *A.* 22 *Indsat efter C:* aad; *mgl. i A.* 23 *AC;* paucis, *lat.* 24 *A;* Capernaum, *C;* Capharnaum, *lat.* 25 *Mgl. i C;* ſtetiſſe habitat*i*o vnius de bonis centurionib*us*, *lat.* 26 *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* 27 *Så A, vel fejl for* ſiædh *eller for* fodſpor; *C har:* fodſpor. 28 *Mgl. i lat.* 29 *cum* deuotione mentis *et* reuerentia debita, *lat.* 30 *Indsat*

och ful aff allæ hondæ k*ø*mmanſkaph. Han ligg*er* ‖
46 *a* fran th*e*n hafn, ſom te vdh ſeylæ muæ, tree dags ferd, oc th*er* j mell*ø*m f*ø*ræ tee all ting oppa aſnæ, heſſtæ, dromedariis oc cameel. So*m*mæ menæ, at th*e*n for-*nefn*de ſtad ſtor po*n*næ th*e*n ſtædh, ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell, Abell. Oc fran Damaſcu*m* ikcæ lonkt er t*et* biergh Seyr, [oc th*er* ponnæ ſtor en ſk*ø*n ſtad met too mwræ om kring[31], oc er megit folk vdy. Jte*m* ey lonkt fra*n* Damaſco er eet ſloth ful faſt, ſom heder Darkeſſ[32]. Ter neſt hafuæ pelæg*ri*mæ fem[33] milæ til en by, hed*er* Sardanay[34], ſom ligg*er* oppæ eet h*ø*yth ſten byergæ, oc th*er* æræ ma*n*gæ kyrker oc cloſter, ſom *cri*ſtnæ mw*n*kæ[35] oc nu*n*der æræ vdy[36].
46 *b* Th*er* neſt ko*m*mer mand [til end by[37] ſom ‖ heder Bokar; th*er* er megin[38] god fæ gongh til allæ hondæ fææ; oc th*er* neſt ko*m*mer ma*n*d ind vdy biergen, ſom ma*n*gæ keldh*er* æræ, ſom flydæ m*et* haſt aff Libano[39], oc ſa til eeth h*ø*yth bierg hoſſ en ſtad, heder T*ri*polis. Ter bor nogræ C*ri*ſtnæ vdy, ſo*m* ſtord n*øø*d lidhæ aff tee Saracener. Ther muæ pelæg*ri*mæ berodæ[40] th*ø*m, huot hafn ſo*m* te vellæ ſ*ø*gæ at ſeylæ vdh aff land*eth*, eller[41] til Beruk eller til [Sur eller til Tiru*m*[42]. Nu

---

efter C: och ſtoer; *mgl. i A; et* grandis, *lat.* [31] *Indsat efter C:* och der paa ſtaar enn ſkienn ſtad, met tho mure omkring; *mgl. i A; lat. har:* mons Seyr ciuitas gra*n*dis firmata duplicibus muris. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Efter C:* v; *firæ*, *A;* quinq*ue* *lat.* [34] *A;* Sardinaj, *C;* Sardonay, *lat.* [35] *A;* meniſke, *C.* [36] *Herefter er forbig. 21 spalte-linjer i lat., hvori der tales om den undergörende olje, der nævnes i kapitlets overskrift.* [37] per valles, *lat.* [38] *A;* megit, *C og således sikkert oprind.* [39] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Efter C:* beraade; berettæ, *A;* deliberet, *lat.* [41] *Så A* (= enten), *jfr. s.* 78^{15}; enthenn, *C.* [42] *Så A og tilsvar. i C;* Sur id *eft* tyrum, *lat.;*

pa th*et* ſiſtæ muæ j vidæ, at th*et* hellyæ landh hafuer j lengdom[43] fran Dan, ſom er vndher Libano, oc til Berſabe[44] find*er* vdh hu[n]drædæ ha[l]ſt*re*diæſinztyuæ oc trætyuæ ‖ lu*m*berſche leucas, och fran Ihe*ri*cho lx[45]. 47a

Af[1] te Saracener oc th*erres* leffneth.

Capitulum xxj[2].

Nu uel iec ſiæ nog*it* af te Saracener oc th*erres* lefnet meth ſtakcædæ ordh, ſom iek oftæ ſelfuer af thøm hørt hafuer, [och Machomets[3] bogh, ſom tee kallæ Alchoran[4] eller Meſahaff[5] eller Harme[6], thøm butith hafuer, huykken bogh iek ſelfuer ſeet oc offtæ ofuerlæſt hafu*er*, fforty at Sa*ra*cener te thro oppa[7] ten gudh, ſom he*m*mel och iordh oc[8] all tingh, ſom ter vdy ær, ſkapt hafu*er*, oc for vdhen ha*nn*u*m* er enktæ giort, oc bidæ then yd*er*ſtæ domæ dagh, j huylke*n* ‖ thee ondæ 47b m*et* liff oc ſiæll neder far*æ* ſkulæ til heluit*eff*[9] euygh pinæ, oc te godæ ſkulæ far*æ* indh j P*ar*adiis til then

eller *er urigtig tilsat.* [43] *Så A;* lengdenn, *C.* [44] *A;* bethſabe, *C;* Berſabee, *lat.* [45] *Indsat efter C; A har et 3 gange gentaget forkortet* et cetera; *lat. har*: a hiericho i*n* totali latitudi*ne* circiter ſexaginta. *Noget mgl. vistnok i AC.*

Kap. 21. [1] *Her foran har A:* Nu wel iech ſyæ nogit, *der mgl. i C og vel er indkommet fra kapitlets begyndelse.* De ſecta deteſtabili ſaracenorum, *lat.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *Rettet.* och ma oc ma‖chomets, *A;* och om Machometz, *C.* [4] *Så C (senere rettelse?);* acharon, *A;* alkara*n*, *lat. ABC;* alkaron, *lat. msc.* [5] *Efter C:* Meſzahaff; meſel haff, *A;* meſahaf, *lat.* [6] *A = lat.;* harne, *C.* [7] *Opr.* oppæ *rettet til* oppa, *A (jfr. kap. 17, not. 2).* [8] *Indsat efter C; mgl. i A.* [9] *Her-*

euig ſaliched, och then thro hafuæ ner[10] allæ menniſkæ, te ſom tungghæ och ſkel[11] nydhæ[12]. J muæ oc vidæ, at the Saracener ok hetningæ oc allæ andræ, ſom ikcæ æræ Criſtnæ eller[13] Iødher, te thro, ath[14] ikcæ er andet hemmærigæ, ter ſom godæ oc helgæ[15] menniſkæ j blifuæ ſkullæ efther tettæ neruærendes liff, ſom vy her vdh y lefuæ, vdhen thet Paradiis, ſom paa iorden er, ther ſom voræ forældræ Adam oc Eua foræ therris vlidelſſæ voræ [vdh ſcutnnæ oc[16] vth kaſtæ. Tee ſiæ
48 *a* och, ath ther ryndher honikh, ‖ melk oc vin, oc at the faa ther coſtæligæ hus foræ thøm bigdæ meth gul oc ſølf oc koſtæligæ ſtenæ oc allæ honnæ legemligæ løſt oc glædæ til euig tyd, effter thi ſom her huer fortiænt hafuer. Teſſæ forſcrefnæ [faræ thi ver blindæ[17], effther ty at tee hafuæ ikcæ tee helly trefollichets thro, oc tro ikcæ ponnæ Iheſum Chriſtum, gutz enigæ[18] ſøn. Jtem Criſtnæ oc[19] allæ the, ſom døptæ æræ, oc Iøder, the troo oppa tet hemmelſkæ Paradiis, oc at[20] allæ menniſkæ effter tørres godgerningher ſkulæ ther hafuæ løn [meth gudh oc[21] nydæ oc ſee guts claræ enlydhæ oc neruærelſſæ met[22] vbegrifuælich, ewinnælig[23] glædæ til euig tiidh[24].

---

efter har C: i, *der måske burde indsættes.* [10] *Rettet.* nor, *A*; moxenn, *C*; pene, *lat.* [11] *Efter C*: Skiell; ſiæl, *A*; rationibus, *lat.* [12] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *A*; alle, *C.* [14] *Svarende til* ath ikcæ...vth kaſtæ *har lat.*: bonorum paradiſum fore terreſtrem illum de quo fuit expulſus propter inobedienciam prothoplaſtus. [15] *Rettet.* helga, *A.* [16] *Rettet.* vdh ſcuntnnæ oc, *A*; *mgl. i C.* [17] *A*; erre der vdi forblindede, *C.* [18] euige, *C*; *mgl. i lat.* [19] *AC. Lat. har:* Iudei vero *et* omnes baptiſati. [20] *Indsat efter C:* att; *mgl. i A. Svarende til* oc at...tiidh *har lat. kun*: vbi quilibet ſecundum meritum diuinitati vnietur per cognitionem *et* amorem. [21] *A*; oc met gud, *C.* [22] *Så C*; och, *A.* [23] *Så må der vel læses med C*: Euindelige; ændelſſæ oc, *A.* [24] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat.*

Jtem C*ri*ſtnæ, ſom th*e*n hel||lyæ thro hafuæ oc fullæligæ 48 *b*
hollæ m*eth* gudh vdy[25] tørr*es* hiert*eff* ydmighedh, tee ær*æ*
alz eneſtæ liſſens børn och æræ vdy then rettæ vey til at
ko*m*mæ vdy tet he*m*melſkæ Paradiis, huilketh ſom Ih*e*ſus
*Chriſt*us p*r*edicchædæ her j verdh*e*n, oc han hædh*e*n[26]
tidh opp fordh [oc ſider hoos gudz faders høyr*æ* hondh
oc hiid igeen ko*m*mæ ſkall ath dømæ lefue*ndeff* oc
dødhæ[27]. Jte*m* nota, at Saracen*er* thro oc [een deel[28]
ath varæ ſandh [th*et*, ſom gudh talædæ j ge*m*me*n*
p*r*ophet*er*næ mu*n*d[29], men thee thro teth ikcæ
beſkedæligæ; ikcæ[30] vellæ tee oc ladæ thøm vnderuyſæ[31]
af nogh*er* mand omod th*er*riſſ || Makomets bogh. Jte*m* 49 *a*
nota. Sa*r*acen*er* ſettæ firæ[32] p*r*opheter øfuer allæ tee
andræ oc ſighæ, ath Ih*e*ſus, io*m*ffru Ma*r*ie søn, er th*e*n
høxtæ ofuer allæ p*r*ophet*er*, oc ſighæ, at hand[33] ſkal
uth ſiæ gutz ordh oc rettæ dom[34] po*n*næ domæ dawæ.
Ffor*æ* then anden ſettæ thee Abraham; ha*n*nu*m* ſighe
tee at var*æ* gutz veen oc thro p*r*ophetæ; fforæ th*e*n
trediæ Moyſen oc ſighæ ha*n*nu*m* at var*æ* gutz fortalæræ[35],
ſender aff gud til Iødernææ[36]. Ffor*æ* then fiærdhæ
nefnnæ thee Makometh, [th*e*n ſkalk[37], oc ſighæ ha*n*nu*m*
ath var*æ* hellik och [ſigæ ha*n*nu*m* at[38] var*æ* thøm ſendh*er*
aff gudh m*eth* then low [oc thro[39], ſom ſtor vdy hans
bogh. Jte*m* holle the t*et* || for vdh*e*n all tuyl, at ſancta[40] 49 *b*

(om Jøderne) forbig. [25] *A;* oc, *C.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Mgl. i lat.* [28] omnia, *lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *Svarende til* ikcæ.... bogh *har lat.*: quia neſciu*n*t ſpecificare. nec curant ſibi ſpecificari. ymmo ſpecificanti contradicerent de facile vel negarent. [31] vndher || vnderuyſæ, *A.* [32] *C tilf.*: fuldmectige. [33] *Indsat efter C; mgl. i A.* [34] *C;* thøm, *A.* [35] *Efter C*: fortalere; fortabær*æ A;* prelocutori, *lat.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [37] *Mgl. i lat.* [38] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [39] oc tiderne, *C; mgl. i lat.* [40] *A;* Jomfru, *C;* beatiſſima

Maria føddæ Iheſum oc bleff [iomfru en[41] [efter hans fødilſſæ, ren vdhen all ſmittæ[42]; the høræ oc gernæ thalæ om hennæ[12]. Jtem Makomets bogh [ſier oc, at iomffru Maria føddæ Iheſum Chriſtum oc bleff iomffru[43], oc at han er høxt[44] øfuer allæ propheter och wor ſand meth ordh ok gerningher[12]. Jtem ſien ſetthæ the ſanctum Iohannem ewangeliſtam neſt effther the for ſcreſnæ firœ, oc han er høxth øfuer allæ the andræ oc[45] er full aff ſalicheth ok ſand kennædom, oc han gaff blindæ therreſſ øfuen[46] oc giorœ cloſter ſyughæ renæ oc gaff dødhææ[34] liff, oc at[47] han opford leſuendeſſ til hemmærygiſſ ryghæ[48]. Jtem nar[49] ſom ‖

50 a the Saracener læſæ ſancti Iohannis eller Luce ewangelium j then ſtædh: Miſſus eſt [angelus Gabriel[50], ta hollæ tee bodæ therris henner ofuer therreſſ hofueth, oc ſidhen kyſſæ tee[51] ther oppo met ſtor ydmygheth[52]. Jtem ſiæ Saracener, at Iødernæ æræ vantro oc giorœ illæ, at the ikcæ villæ thro Iheſum, ſom thøm aff gud ſendher wor[12]. [Te thro oc ikcæ, at han villæ ladæ

---

virgo, *lat.* [41] *Rettet.* iomfruer, *A* (er *fejllæsning for* en, *jfr. kap. 11, not. 7*). [42] intacta, *lat.* [43] *Så A og tilsvar. i C; forkortet (og uheldig) gengivelse af 24 spalte-linjer i lat.* [44] *Rettet (jfr. l. 8).* høxta, *A*; ophøyet, *C.* [45] *Herefter er i AC forbig.:* hans ewangelium; *lat. har:* Cuius et euangelium fatentur eſſe plenum ſalutari et veraci doctrina. [46] *AC;* illuminaſſe cecos, *lat.* [47] *Så AC. Efter* firœ, oc *(l. 8) er vel forbig.:* te ſiæ at. [48] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* nar ſom...ydmygheth *(l. 16) har lat.:* ſi quando ſarraceni teneant ſcriptum euangelij ſancti Iohannis. aut illud beati Luce. Miſſus eſt angelus Gabriel a deo et cetera. eleuant ambabus manibus pro reuerentia ſuper capita apponentes. et ſuper oculos ac oſculantur quamſepe. cum ſumma deuotione. [50] *Så C = lat.;* gabriel angelus, *A.* [51] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [52] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat.*

fek pinæ af Iødernæ, men at Ihe*ſ*us ford til he*m*mærygiff, och Iødernæ pintæ een a*n*ne*n*[53]. Saa dan vantro[54] oc villelſſæ hatuæ tee vſlæ *Sar*aceni [oc ma*n*gæ vtaligæ andræ oc ville ey war*œ* vnderuyſdhæ, ſaa at tee ko*m*mæ mattæ vdy rettæ veyyæ[55]. Toch[56] ath the j ſinnerligæ article well || ke*n*næ the*n* rettæ thro, tha[57] 50 b
ær*œ* ma*n*ghæ aff thøm kompnæ til then rettæ thro oc bekennelſſæ oc ær*œ* wordnæ *cri*ſtnæ. ok ma*n*ghæ aff thøm wordæ godhæ[58] at ko*m*mæ vdy rettæ veyyæ, hafdæ[59] tee p*re*dikcær*œ*, ſom thøm guts ordh clarligæ for*œ* ſighæ villæ. Jte*m* ke*n*neſſ tee end[60] ſelfuæ, at Machomets bogh oc hans low ſkal een ſuygæ thøm, ſaa ſom nu giør[61] Iødernæ low, oc ſighæ, at the*n* *cri*ſtnæ low oc thro ſkal blifuæ til then yderſtæ domæ dagh[62].

---

forbig. [53] *Forkortet gengivelse af 23 spalte-linjer i lat.* [54] *A*; tro, *C*. [55] *Lat. har*: que*m* (errorem) *et* argume*n*tis ſuis munire conantur. *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [56] *Svarende til* Toch ath...for*œ* ſighæ villæ *(l. 5-11) har lat.*: Iſti tamen qui in aliquibus appropinquant vere fidei. multi eorum quandoque ſunt conuerſi. *et* plures adhuc de facili co*n*uertere*n*tur. ſi haberent predicatores ſincere eis verbu*m* dei tractantes. [57] oc, *C*. [58] *Herefter har A*: oc ko*m*mæ oc, *der mgl. i C og vist bör udgå.* [59] *Her foran har A*: oc; *C har*: om de haffde. [60] *Indsat efter C; mgl. i A;* iam, *lat.* [61] *A;* bedrager dennom, *C;* perijt, *lat.* [62] *Herefter har A et forkortet et* cetera.

[Her effter maa mandh fongæ ath høræ[1] aff Machomets lefneth.

Capitulum xxij[2].

51 a Iech iettæ foræ j boghen at ſiæ ‖ nogit aff Makomets
lefnyt, [ſom tee Saracener ſettæ tørres høxtæ troo
oppa[3], ſom iech hafuer fundit beſcrefuit, och jech[4]
hafuer hørt j therriſſ landh. Huot[5] heller mand[6]
kaller hannum [Makon eller oc Makomet eller Mahon
eller Makometus[7], thet er thøm ther all ens. The menæ
ther, ath han er fødh aff Yſmaels [folk eller aff hans[7]
flekth, ſom vor Abrahams ſøn, huylkin han hadæ meth
Agar[8], [hans huſfrues tiæneſtæ qwyunæ[9], oc ther aff
kaleſſ end ſommæ Saracener Yſmaelite oc ſommæ
Agareni, oc ſommæ Moabite ok ſommæ Amonite aff
51 b thoo Lots ſønner, Moab oc Amon, ſom føddeff ‖ aff too
hans eynæ døtter per inceſtum. Jtem vor tennæ for-
ſcrefnæ Makomet fødder vor herræſſ ardh ſex hundrædæ
vdy Arabia. Han vor førſt een fatik mand oc giømdæ
afnæ, oc ther neſt fuldæ han køpmend[10] ind vdy
Egipten och bor therres ſekcæ om ſin halſſ foræ løn
ſkild, oc then tid vor Egiptus[11] criſten; thy nam

Kap. 22. [1] *Mgl. i C og lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] legiſlatoris ſarracenorum, *lat.* [4] *C tilföj.:* nu; *mgl. i lat.* [5] *Svarende til* Huot...ens *har lat. A:* Itaque machomet (*læs:* mahon) ſiue machom vtrum in ſecunda ſillaba ſcribatur c littera vel non idem refert. Et ſi tercia ſillaba addatur vt dicatur machomet. vel eciam quarta machometus nihil differt. quia ſemper idem nomen repreſentat. [6] *Efter C;* han, *A.* [7] Machomet eller Machon, *C.* [8] *Så C = lat.;* agor, *A.* [9] concubina, *lat.* [10] *Efter C:* kiøbmend = mercatores, *lat.*; en køpmand, *A.* [11] *A = lat.*; Ægyp-

ha*n* oppa [thee reyſer[12], han tiidh ford, nogit aff ten helly throo, oc ſinderligæ nam han aff eet ærmæthæ, ſom bodhæ vdhy een øtken, ſom ther j melløm wor, th*er* ſom han offtæ natiteſſ, och [aff ſa da*n*næ reyſer och andher biæri*n*gh[13] wordæ han møgith riigh, ſaa at falkith beg[i]nnædhæ ‖ at[14] hollæ aff ha*n*nu*m* ſa lenggæ, 52 *a*
til han wor tagen [til een ſtyer*æ*[15] øu*er* eet land, ſom hedher Cor*r*odana, ſom ligger vdy Arabie koni*n*ghæ ryghæ, ſaa lenghæ til th*er* dødæ end h*er*ræ j teth ſa*m*mæ landh, ſo*m* han ſtyr*e*re wor, [oc Makometh fek hans huſfruæ, ſom hedh Cadigeran, oc ſien wor han oc foræ henniſſ ſkild megit mer opphøfuit. Han wor[16] een ſultagæ mand och ſkøn och ofuer madæ clog vdy hans ord oc g*er*ni*n*gg*h*er, oc [vor han fræ*m* drawen oc ælſker aff falkith[17]. Jtem hadæ han th*e*n fallendæ ſooth, oc th*et* veſtæ engin. Ten tid hans huſfruæ teth fornam, taa wor hu*n* høfuæligæ bedrøfueth, at hu*n* hadæ fongh*et* ſadan mand, huylket han forſua*r*œdæ[18] oc ſueg huſfruen m*eth* een ſalſk orſagæ oc ſadæ, ath guts helly engild Ga‖b*r*iel 52 *b*
vor ſender til ha*n*nu*m* at ſyæ ha*n*nu*m* nogit aff guts hø*m*mæligæ velliæ, oc at ha*n* offtæ plæyædæ ſaa ath giøræ; thy ku*n*dæ han ikcæ lydæ hans clarhedh oc nørua*r*elſſæ, vdh*e*n ha*n*nu*m* burdhæ at fallæ til iordh*e*n

---

ternne, *C.* [12] reyſzenn, *C.* oppa...ford, *mgl. i lat.* [13] *Lat. har 6 spalte-linjer af andet indhold.* [14] *Efter C;* til oc, *A. Svarende til* ſaa at .... til han *har lat.: et* prudens ab omnibus reputatus intantum vt poſtmodum.... [15] *Så A. C har:* till at regiere. [16] *Indsat efter C:* oc Machomet fich hanns huſzfrue ſom hed Cadigeran, oc ſiden bleff hand oc for hindis Skyld, megit megre ophøyet. hand vor; *mgl. i A. Lat. har:* per coniugium Cadigam. illius relicte in eiuſdem prouincie principem eleuaretur. Erat aute*m* machom.... [17] ſatis diligebat*ur* a ſuis. magis tamen

oc[19] then tid teffæ ord vor*œ* obenba*rœ*dæ, thaa kom
han[20] vdy eet ftort loff, [faa at[21] tha[22] koni*n*gin aff
Arabia bleff dødh nogith ter effter, tha wor han for
[hans falfkæ fkalkæ par och[23] hans falfkæ helliheth,
fo*m* aff ha*n*nu*m* fad*eff*[24], oc for koftæligæ gafuer, fom
han udh gaff, oc [koftælich iæth oc fardeel, fom han
udh iætthæ oc fran fek fadæ[25], kefth*er* til koni*n*gh ‖
53 *a* ofuer alt Arabie koni*n*gs ryghæ. Ten finnu*m* han vor
ftadfeft*er* vdy hans rygæ och høxftæ maieftaath, fom
vor ard effth*er* gudz byrdh fex hu[n]dret oc eet oc
tyuæ oc hu*n*dretæ [dawæ oc pa*n*næ ten tolftæ[26], die
Iouis[27], fom er om een torfdagh, tha obenba*rœ*dæ han
oc lod vdkynnæ th*e*n forba*n*nædæ bogh oc logh, full
aff vantro oc villelfæ, [fom ha*n* dict*et* hadhæ[28], oc
bødh allæ finæ vnderdanæ, ath the he*n*næ faa hollæ
fkullæ all hans tidh udh, huylken bog faa mangæ
wtalyghæ ardh intil th*e*n*n*æ dagh aff fa møgit wtal-
licth[29] folk til th*er*r*iff* eghen forderuelfæ nu hold*eff*
53 *b* for troo ok low eft*er* ‖ hans død. Tet ma ftor foruæ oc
vfelhed[30] wær*œ*, at fa megit folk [fkal blifuæ forfø*m*mit
foræ end mantz villelffæ fkildh[31]. Jte*m* vor eet ann*et*
ermetæ vdy hans rigæ Arabia, [th*e*n tidh han vor kon-
i*n*g, j øtken[29], huilk*eth* ermetæ han offtæ plæyædæ
ath føghæ oc hadæ m*eth* fek noger aff hans rodh och
tiænæræ, oc th*et* fortrøth thø*m* offtæ[1], at han tid far*œ*
villæ faa offtæ; thy hadæ tee j velliæ, ath tee villæ

metuebat*ur*, *lat.* [18] *con*folobat*ur*, *lat. B.* [19] oc then . . . . loff, *mgl. i lat.* [20] *Indsat efter C*: hand; *mgl. i A.* [21] *Rettet.* fa aat, *A.* [22] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* Saa bleff. . . [23] *Mgl. i C og lat.* [24] fimulationem fanctitatis, *lat.* [25] copiam *pro*miffionum, *lat.* [26] *Så må der vel læses. A har*: oc pa*n*næ *tet* tolftæ dawæ. [27] *A* = *lat.*; Johannis, *C.* [28] *Mgl. i lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *A*; vildelfze, *C;* miferabile, *lat.* [31] *A og tilsvar. i C;* in illa (lege) perduntur, *lat.* — forfø*m*mit *er vel*

ſlaa tet ermetæ j hell. Teth ſkedæ ſa een nath, at
koni*n*gin vor hoos ermet*et*, oc tee drukchæ thøm bodæ
druknæ aff win, ſa ath tee ſofnædæ bodæ til ſa*m*me*n*.
[Ten tid hans tiænær*æ* fornu*m*mæ, at tee vor*æ* bodæ
druknæ oc lowæ til ſa*m*me*n* oc ſofuæ[32], ‖ ta vdh drowæ 54 *a*
thee he*m*mæligæ koni*n*gins ſuerd, ſom han hoos ſin
ſidæ hadæ, oc ſtu*n*gæ ærmed*et* j heel[33]. Ter koni[n]gin
oppuoknædhæ oc ſa ma*n*nen liggæ dødh hoos ſek, ta
vor han megit galend oc vred*er* oc ſkyldædæ ſinæ
tiænæræ ter for*æ* oc ſadæ, at the teth giort hadæ, oc
villæ th*er* for*æ* hafuæ død*et* thøm allæ ſa*m*men. Ter[34]
han meth thøm [kom for*æ*[35] viſæ me*n*d oc for*æ* retthæ,
taa ſadhæ the allæ, ath koni*n*gin hadæ teth ſelu*er*
giorth j ſin drukce*n* ſkaph, [thy huerman at han teth
ikcæ veſtæ[36], [oc til eth tegin ta ſadæ the, at hans
ſuerd tet vor end blodicth i ſkeden, oc at han ikcæ
afftiwrdæ blodith, før en han indſtak ſuerdet, huilket
koni*n*ggin ſa ‖ ſan blodicth[37], oc [ter han ter til[38] 54 *b*

---

fejl for fordømt *(jfr. s. 72*[19] *og 96*[17]*)*. [32] Et ecce hac habita occaſio*ne*, *lat.* [33] *Herefter har lat.*: iterum clam condentes cruentatu*m* gladiu*m* in vagina. [34] *Svarende til* Ter .... retthæ *har C:* Da hannd beſkickede dennom i rette for viiſze mend; *lat. har:* Cu*m*q*ue* ſuper his coram iudicibus *et* ſapientibus ageret*ur*. [35] *A har:* for*æ* kom for*æ*. [36] *Indsat efter C*: thj huer mand det icke viſte; *mgl. i A*; q*ua*muis forte eſſet factus oblitus, *lat. A.* [37] *Så omtrent må der vel læses; teksten i A er helt forstyrret af afskriveren:* ſuerd*et* huylkent koni*n*ggin ſa ſan blodicth huilket the ſadæ ath teth ſkulæ var*æ* eeth tegin at hans ſuerd tet vor blodicth oc han ſan ſuerd*et* ſa blodict, *A*; oc till itt tegenn ſagde de at hanns ſuerd vor ennd blodigt i Skedenn, oc at hannd icke afftiurde blodit, før end hand ind ſtack ſuerdet, huilcket konngen ſaa ſannt, *C; lat. har:* Et in plenaria*m* rei *pro*bat*i*onem dixerunt eum repoſuiſſe mucronem in loculum nondum terſum, ſed calido cruore madentem. Quo ita inuento.... [38] *Så må der vel læses.* ter til

hørdæ ſa ma*n*ghæ vitnæ omod ſek, ta føruædæ han
meg*it* ſaræ och gik m*eth* ſtor bluelſſæ bort oc forlofuæ-
dæ ath drikcæ vin nogh*e*r tidh j ſinæ daghæ oc for-
bød vdy ſin logh[39] noger mand at drikchæ win oc for-
bannædæ [allæ tøm[40], ſom vin [plæyædæ at drikcæ eller
at ſeliæ[41], huylke*n* forba*n*nelſſæ ſkal gongæ ofuer ha*n*s
eyg*it* hofueth[42], effth*e*r ty ath th*et* ſtondh*e*r ſc*re*fueth,
at win glædh*e*r bodæ gud och me*n*niſkæ, oc for*æ* te*n*næ
ſag ſkild taa drikcæ Sarace*n*e*r* ikcæ win. Huot ſom
55 *a* the ikcææ[43] || giør*æ* obenba*ræ*, t*eth* giør*æ* tee tok [een
deel aff tøm[44] he*m*mæligæ. Teth ſom tee hafuæ
for*æ*[45] drik, tet er ſøth oc løſtict at drikcæ, oc tet
føth*e*r[46] vel, oc t*eth* er giort[47] aff kallamell, ſom
ſukch*e*r pleyer at vordæ aff. Jte*m* nor for*nefn*de Mako-
met vor dødh*e*r, taa vord han koſtæligæ ſmurder m*et*
yrth*e*r oc lauth udy een kiftæ, koſtæligæ giort met[48]
guldh oc ſølff, vdy een ſtad [i Arabia[49], ter ſom te
begindæ ath hollæ ha*n*nu*m* for*æ* eend hellig mand oc
for*æ* gutz veſſæ ſendæ budh til tøm, oc effter gutz
byrdh ny hu[n]dr*et* ard vor teth[50] fulæ aas, hans
lege*m*mæ, tæden ført oc til || een v*er*digær*æ* ſtad, ſo*m*
55 *b* kald*eſſ* Merk[51], ter ſom ha*n* nu hetris oc ſøg*is* aff

---

han, *A*; der till. *C*. [39] *A*; bog, *C*; lege, *lat.* [40] *A har*: tøm allæ tøm. [41] *A*; dricke eller pleye att denn att ſielle, *C*. [42] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [43] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [44] *Mgl. i C; lat. har*: plures eorum. [45] *A har*: førœ forœ. [46] *Efter C*: føder; føther, *A*; *lat. har:* nutritiuus. [47] *A*; grønnt, *C*; confectus, *lat.* [48] *Så C og sikkert oprind.*; aff, *A*; *lat. har*: argento auro . . . . perornata. [49] *Så C*; Arabian, *A*; *lat. har*: in vna ciuitatum arabie. [50] *Indsat efter C*: det; *mgl. i A.* [51] *Se indl.* Merch vel

megit falk, ſom ſuygnæ ær*œ* aff diæfuælind oc hollæ ha*n*nu*m* for*œ* een hellich mandh[52].

Aff hans, ſom tennæ bog giordæ[1], vedertalæ m*eth* ſoldanen.

Capitulum xxiij.

Merk[2], at Saraceni ſiæ lødernæ ath varæ megit
ondhæ, meſt forty at tee ikcæ hollæ gutz logh,
ſom thøm ſe*n*d er m*eth* gutz budh Moyſe. Tee ſiæ oc
oſſ *cri*ſtnæ at var*œ* oudæ oc ſiæ, ath vy ikcæ hollæ
[vor low, ſom tee helly ewa*n*gelia vdhuiſæ[3], huylkæ[4]
vy hafuæ ana*m*m*eth* och veder korith oſſ at holdæ.
Yder mer*œ* ta æræ the ſelfuæ vdy een villelſæ ‖ oc 56 *a*
me*n*æ ſa. at holler me*n*niſkæ th*e*n low, ſom han eer
fødder vdy[5], ee huot th*et* er, ta ma ha*n* ko*m*mæ til
nodhæ, oc forthi menæ tee, at the ær*œ* bædræ end
andr*œ*, oc ſiæ, at tee hollæ Makomets bud oc low, ſo*m*
ha*n* thøm gifuet[6] hafuer, oc giør*œ* th*e*r enktæ omod.
[The aktæ ikcæ teſuer, at th*e*n bog holler thøm j th*e*n
willelſſæ, ſom tee allæ meth fordømdæ blyfuæ[7].

Jtem vel iek ſiæ edh*e*r, huot mek een dagh vederford m*et*
ſoldane*n*, th*e*r iek j hans tiæneſthæ vor, oppæ eet ſloth,
hed*er* Cayr. Ha*n* tok mek all enæ vdy ſith mak oc
viſdæ allæ andræ vdh[8] och ſpurdæ mek, huordant
regime*n*t er j bla*n*d ‖ *Cri*ſtnæ j th*e*rr*eff* land. Jek 56 *b*

Iachrib, *lat.* [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera. ***Slutn. af kapitlet, 25 spalte-linjer i lat., er forbig.***

Kap. 23. [1] *Indsat efter C*: giorde; *mgl. i A.* [2] *Se indledn.* [3] lege*m* euangeliorum chriſti, *lat.* [4] *AC*; quam (legem), *lat.* [5] vnder, *C.* [6] *A har*: gifu*er* eller gifuet. [7] *Mgl. i lat.* [8] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.*

fuarædæ hannum oc sadæ: »Ther er god[9] regiment,
meth gutz hielp«. Ta fuarædæ han j gen oc sadæ, at
tet ikcæ saa er, oc sadæ yder meræ: »Edræ prester,
som skullæ varæ allæ andræ eet effter syn, te liggæ vdy
onder[10] lefneth oc tagæ ikcæ til varæ then tiænestæ,
som tee j templeth skullæ giøræ. [Tee wilæ ligneff
vedh verdens folk meth therres clædæ sedh[11], tee
drikcæ thøm druknæ, thee brydæ therreff kyskhed, tee
gifuæ herræ oc førstæ ondæ roodh och [vnderuyndæ
tøm mangæ ærendæ, som tee ikchæ skulæ beuaræ thøm
57 a meth[12]. Och thet annet folk, ‖ tee hollæ ikcæ therriff
helly dafuæ; then tid tee skullæ tiænæ therriff gud vdy
templeth meth gudælicheth och ydhmygheth, tha tagee[13]
tee andet varæ, tee køpsla, tee æræ j kruend[14] oc ædæ
oc drikchæ til ofuerflødichedh; [sa tale tee illæ, saa
slass tee oc lefuæ wrenlygæræ end andræ vskelligæ
dyur[7]; the ogræ, tee stiælæ oc røfuæ, the fortalæ huer
annen, tee sueriæ meen edher [oc øfuæ thøm j mangæ
andræ vdygdher, oc giøræ tet saa obenbaræligæ, at
voræ [ther noger ther[15], som ikcæ thet meth thøm
giøræ wildæ, ta woræ han aff tøm forsmodher oc hold-
57 b en foræ een daræ, och ‖ aff stor hofferd tha vidæ tee ey,
huor lund tee villæ hafuæ tørres clæder skornæ,
sommæ[16] for langæ oc sommæ[16] for stakcædæ, sommæ[17]
for widæ oc sommæ[17] for snefræ; [sommæ huggæ thøm
vdy tungher oc faræ saa met therriff clædæ sedh[18], at
the æræ bæder wæræ ath spottæ foræ darer, een at the

---

[9] *Så A*: gott, *C*. [10] *Rettet.* ander, *A*; ont, *C*; malis, *lat.* [11] se conformant mundo, *lat.* [12] cum fraude negociantes, *lat.* [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). I steden for* tagee ....kopsla *har lat.*: concurrit in circis in spectaculis. [14] kruenn, *C*; tabernis, *lat.* [15] *Så A; måske bör det første* ther *udgå (jfr. kap. 22, not. 35, 40), eller står det andet* ther *for opr.* theræ *(pron.)? C har:* der nogenn. [16] nunc, *lat.* [17] quandoque, *lat.* [18] *Tilsvar. synes at mgl. i lat.*

æræ clæddæ ſom viiſt folk[19]. Thøm burdæ ath lefuæ effther therris Chriſti [kennædom oc lefneth, ſom han thøm kendæ[20], oc varæ eenfollæligæ, gudælighæ, ydmywghæ oc faræ meth ſandhedh oc rethferdiched oc hafuæ kerlichedh indbyrdiff oc forladhæ tøm, ſom thøm giør j modh. Vy vidæ well, ‖ at Criſtnæ hafuæ meſth 58 a tettæ godæ land, ſom wy nu hafuæ[21], for edhræ ſinder[22] ſkild; vy rædeſſ oc enthæ, at j[23] fonget fran oſſ j geen, [før een j hafuæ bædhret edher leffnet[24]; toch æræ vy ther veſſæ oppa, ath j fonget j gen vdh aff woræ hendher, j nar thet ſkee ſkal». Ter iek Iohannes[7] teſſæ ordh meth manghæ ſleræ aff hannum hørth hadhæ, tha ſtodh iech oc veſtæ ey megit at ſuaræ mod ſennen. Jech vndrædæ[25] oppa, at iech ſaa dannæ ord aff een vantro Saracener høræ ſkuldæ; toch ſadhæ iek ſaa til hannum: «Herræ, meth edher orloff, huorlund kundæ j nu vidæ thettæ ſaa fullæligæ, ſom j nu ſagt hafuæ?» Han ſuarædæ mich oc ſadæ: «Jech ſender offtæ aff minææ[26] tiænæræ ind vdy tee criſtnæ ‖ land oc rigæ foræ 58 b køpmendh meth dyræ ſtenæ, meth balſamo, met ſilchæ, meth yrtir. Ter meth fonger jek all tingh udh ſpurth, huorlund edher keyſæræ oc koningæ oc beſcoppæ oc prelatæ, herræ oc førſtæ hollæ therris ſtadh oc lefneth, oc huor lund[27] edhræ preſter, clerchæ oc almueſſ mend lefuæ; [ty weth iech, at ſenth er, ſom jek ſauth hafuer»[28]. Ther neſt kallædæ ſoldanen thee herræ oc førſtæ, hans radh, ind j geen, ſom han til foren bad wd ga, oc

[19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] doctrinam, *lat.* [21] *C har:* vdi verre haffuer; *måske burde* i væræ *indsættes.* [22] *Rettet.* ſender, *A.* [23] *A;* de, *C, og således også i l. 9:* de haffue....deris. [24] quamdiu taliter ſe gubernant, *lat.* [25] *A;* ſtod oc vnndrede, *C.* [26] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [27] oc huor lund oc huor lund, *A.* [28] *Lat. har et par linjer*

kallædæ fir*æ* aff thøm til ſek oc badh[29] thøm berettæ
mek om allæ ſtikchæ, land oc righæ oc tu*n*gæ mool,
ſom thøm vor viderlict[30]. Tee begi*nn*ædæ at ſiæ mek
59 *a* af || England oc Fra*n*kæ rygæ oc ma*n*gæ andræ land[31],
ligh*e*r viis ſom tee hadæ wærit th*e*r føddæ eller oc
haft th*e*r bolig j mangæ aar. Jec hørdæ ter ſoldanen
talædæ[32] met thøm r*e*th Fra*n*kæ rigæ moll, ſaa[33] at
iek ſtorligæ vndrædæ, huor lu*n*d[34] tee ku*n*dæ vidæ allæ
ſtikcæ ſaa clarligæ vd at ſigæ. Nu, kiæ*ræ* wenner,
beder [iek edher[35] allæ, at j tenkcæ her*æ* nu ppaa
meth eet goth hiertæ, huot bluelſſæ oc ſkam[36], at guts
och *cri*ſtendoms w venn*er* tee ku*n*dæ ſaa breydæ oos
wor*æ* ſinder, [ſom vy oſſ ty wer ey foræ orſagæ ku[n]dæ[7],
oc at wy leggæ wind oppa at omue*n*dæ wor leſneth
[till een bæt*ri*ngh[37], ſaa at gud foræ ſin ſtor*æ* barm-
59 *b* hierticheth ſkild we*n*uæ[38] ſin || nadæ til oſſ oc ſkikchæ[39]
oſſ tee land raſkæligæ j geen, ſom han megit keer*æ*
hafuer oc ſelff hellig giort hafuer [m*eth* ſind hordæ dødh
oc pinæ, oc ſaa ma*n*gæ wtaligæ helly ments been

---

af andet indhold. [29] *Svarende til* badh...andræ landh *(l. 1-4) har lat.*: fecit eos mihi expreſſe *et* debite p*er* ſingulas diuiſiones in lingua gallicana diſtinguere per p*ar*tes. *et* ſingul*arum* nomina p*ar*tium omnem regione*m* terre anglie *et* alias *chriſt*ian*orum* terraſ multas. [30] *Efter C*: vitterligt; vnderlict, *A*. [31] *C tilföj.*: ſom dennom vor vitterligt. [32] talæ||dæ, *A*; tale, *C og således måske oprind.* [33] *Svarende til* ſaa at...ſigæ *har lat*: Itaq*ue* in hijs omnibus mente co*n*ſternatus obmutui cogitans *et* dolens de predi*ct*is ſingulis rem taliter ſe habere. [34] *A har*: huor lu*n*d huor lu*n*dh. [35] *Indsat efter C*: ieg eder; *mgl. i A; lat. har*: rogo. [36] *Herefter har C*: det er oſz, oc alle Chriſtendoms venner, oc guds venner, *hvilket mgl. i lat., der blot har*: quante ſit co*n*fuſionis *et* qualis obprobrij. *Efter* ſkam *burde måske indsættes*: tet er. [37] *Mgl. i C.* [38] *Her foran har C*: vilde, *der måske burde indsættes.* [39] *Rettet.* ſkilckæ, *A*; ſkicke, *C.*

liggæ[7], huilkæ land ſom hand[40] off *cri*ſtnæ me*n*niſkæ, ſom hans le*m*m*er* æræ, gifuet hafuer. Wy villæ oc bedæ gud th*er* om, at tee vtro S*ar*acener, ſom willæ far*æ*, at the muæ raſkæligæ ko*m*mæ til th*en* helly throo och vndh*er* th*en* helly kyrkeff lydelffæ[41], och at teth[42] mattæ wordæ een hyrdæ oc een faræ ſtigh meth Ih*eſ*u *Chriſt*o, ſom er [b*e*n*e*dict*us* in ſecula ſeculoru*m*[43]. Amen.

Tettæ foræ ſc*re*fnæ wor th*en* førſtæ deel.

---

[40] *Indsat efter C; mgl. i A.* [41] *Rettet.* vydelffæ, *A*; liudelſze, *C*; obedientiam, *lat.* [42] *A;* der, *C.* *Svarende til* at teth.... Amen *har lat.*: vt ſimul omnes per dominu*m* noſtrum Iheſum *chriſtu*m *con*ſubſtantialem dei filiu*m* perueniamus ad celeſtem *et* perpetuum paradiſum. Amen. [43] benedidit oc velſignet fra Euighed och i all Euighed, *C.*

Nu beginneff th*e*n anne*n* deel.

Til thøm[1], fom ikcææ[2] [well thro w*er*dens vnd*er*lichedh[3].

Capitulum xxiiij.

60 *a* Herræ gud, huot thu efth wnn*er*lich inde*n* allæ tinæ g*er*ni[n]gh*er*[4], oondæligæ oc lege*m*ligæ, vdy he*m*mælind oc po*n*næ iorde*n*! Willæ wy tok tenkcææ[2] all ting ower, taa eer enghen ting ha*n*nu*m*[5] vnderlich, effter thy ath han all mektig er oc all ting fkapp[6] hafuer, men hans g*er*ni*n*ger tee æræ off vnderligæ oc fynd*er*ligæ, tee fom oos wkendæ ær*œ*, oc the fom vy aldry feet hafuæ, [forty ath naar os mennifkæ hender nogit at fee, teth fom wy til foren ey feet hafuæ[7],

Kap. 24. [1] *Efter C*: dennom; then, *A; lat. B har*: ad no*n* credentes. [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] tror verdfsenns vnderlighed vdi mannge maade, fom i adfkillige lannd finndis, *C*; multa mirabilia huius mundi, *lat. A.* [4] *Som begyndelse af kapitlet har C:* Gud er vnderlig i alle fine Gierninnger. Herræ . . . . iorde*n* *er forkortet gengivelse af 13 spalte-linjer i lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Så A*; Skabt *C.* [7] *Indsat efter C:* fordj at naar ofz menifke hender nogit at fee det fom vi icke til fornne feet haffue; *mgl. i A. Svarende til* hans g*er*ni*n*ger . . . throot hafdææ *(s. 77¹⁰-78³) har lat. kun:* Sed ecce du*m* nobis *con*tingit videre re*m* qua*m* prius non vidimus mira-

tha fødiff eet vnder, och tenkcæ vy[8] vdi wor[9] hiertæ
fa, at vy teth til foren effter noger mantz fawn nøwæ
throot hafdææ[2]. Forty[10] fkal een viff[11] man ikcæ
vndræ, naar han hører atfkilligæ ting waræ j mangæ
land vdy verden[12]. Tee fom aldry vdkommæ aff therris
fødelffæ land, tee thro || nøwæ andræ, fom vydæ wærit 60 b
hafuæ [och thøm fent foræ fiæ[13] aff vnderligæ ting,
fom tee feet hafuæ, [aff folk, dywr, fulæ oc mangæ
andræ ftikcæ[14]. Wildæ[15] tee, fom w forføktæ æræ,
rættæ thøm felfuæ, taa mwæ tee her oppa kennæ, ath
mangæ hondæ regiment æræ j werden, fom tee ikcæ
aff wydhæ, forty at huoo fom er fødder j een by, ftad
eller land, far han til neftæ by[16], ftad eller land, taa
finner han ther for vdhen twyll noger omfkiftelfæ,
eller[17] j therris mool, vdy therris fedher, j therris low
eller vanæ, eller[18] vdhy noger ftikcæ, fom ther fødiff
oppa iordhen, vdy vatnet eller vdy vædæret, || [fom han 61 a
icchæ før feet hafuer[19]. Kan han faa dan atfkillielffæ
finnæ neer fek, huot maa han tenkcæ at wæræ maa
lonkt [eller lenkft bortæ[20] [j tee land, fom hannum
w bekendendiff ær[14].

---

tur nofter animus. non quia fimpliciter id mirum eft fed quia id nobis mirum *et* nouum eft. [8] *Indsat efter C*: vi; *mgl. i A.* [9] *Så A*; vort, *C.* [10] *Her foran er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [11] *Efter C*: viifz; w viff, *A*; fapiens, *lat.* [12] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *Således må der vel læses.* och then oc then fent foræ fiæ, *A*; om dennom fore figis, *C*; *lat. har*: alijs vero narrantibus. [14] *Mgl. i lat.* [15] *Svarende til* Wildæ ....wydhæ (*l. 9-12*) *har lat. kun*: attamen tales de facili fi vellent videre poffent fuum errorem. [16] *Indsat efter C; mgl. i A.* [17] eller . . . eller = *lat.* vel . . . vel; *jfr. s. 61*[22]; *C har*: enthenn . . . eller. [18] *Indsat efter C; mgl. i A*; vel, *lat.* [19] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [20] *A*; fra haanden,

Nu efter ty at iec til foren fagt hafuer [aff myn pelægryms reyfæ[21], fom mangæ fleræ maa wel viderlict varæ, tee fom ther varit hafuæ, oc tem viderlict vordæ maa, fom tid een kommæ[22] fkullæ, ta vell iek nu fiæ her effter, huot iek faa och hørdæ weft wæræ, vdy teth at iek vandrædæ j mangæ land och rygæ for forføgelffæ[23] fkill j mangæ aar, fom foræ[24] eer rørth; thy vell iek ey tiæ fendhen foræ thøm, fom w for-‖
61 *b* føktæ æræ[25].

Aff Armenia oc Perfia oc aff Amazonia.

xxv^m^ *capitulum.*

Iech wel nu [ofuer fee meth[1] tee rigæ, fom liggæ om kringh Iødæ land, fom [er Arabia[2], Egiptus oc Suria, och veil ladæ andræ pelægrymæ fcrifuæ aff thøm, fom[3] tee land føøkt hafuæ eller føgennæ ordæ[4]. Jek vel nu foræ taghæ andræ land, fom megit lenger bort ligendæ æræ, fom er førft Armeniam teth myndræ, [faa megit fom iek ter faa, taa iek ther ford frem j gemmen land[5]. Jek [kom førft frem at[6] eet floth, fom heder Delefplenir[7]. Tet vor megit ftort oc hafuer ligghit

C; vel (in) remotiori feu remotiffimo loco, *lat.* [21] de hijs que in peregrinatione mea . . . vidi, *lat.* [22] *A har*: kommæ maa eller kommæ. [23] forfylgelfze, *C.* for...fkill *mgl. i lat.* [24] *A har* førœ. *men en lille streg over og under* ø *antyder vistnok, at der skal læses* o (*jfr. kap. 13, not. 16*). [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *9 spalte-linjer i lat. er forbig.*

Kap. 25. [1] *Lat. har*: modicum ftatui vltra narrare. [2] *Efter C*: erre Arabia; *A har*: ærabia (*for*: ær arabia). [3] fom...ordæ, *mgl. i lat.* [4] *Så A* (*vistnok fejl for* vordæ); *C har*: forføge fkulle. [5] *Lat. har*: non per fingulas ciuitates. fed celeriter tranfiens. [6] vidi (Ubi, *A*) a remotis, *lat.* [7] *A*; Delefspemir, *C*; Delefprenir, *lat. A.*

ma*n*gæ aar ødhæ, oc mich wor ſauth, at ter vor [een
fruæ, ſom maa calliff een trolkouæ[8]. ‖ Hu*n* hafuer een 62 *a*
høg, ſom ſtar altid j een ſtor ſaal. Hoo ſom ko*m*mer
tid och kan hollæ th*e*n høgh ſyu dagæ oc ſyu nætter
vogendæ, ſa at engin th*e*ræ ſofuer, ha*n* fongh*e*r aff te*n*
fruæ, huot han bed*iff*. Ha*n* fonger ten fruæ ikcæ at
ſee, før en tee ſyw daghæ frem go*n*gnæ ær*œ*. Sofnædæ[9]
han oc j tee ſyu dagæ, ta gullæ tet hans liff. Tettæ
villæ iek ikcæ thro, me*n* mek vor ſagt, at th*et* vor for
ſøkt ikcæ langæ[10] ſiden aff thoo p*er*ſoner; th*e*n enæ vor
een koni*n*g, oc th*e*n a*n*ne*n* vor een hyrdæ. Th*et* gik
koni*n*gin ikcæ vel, forty at ha*n* bed*eff* wmuælik[11] ting,
me*n* hyrdhen gik th*et* wel; han fek alth, huot ha*n* hafuæ
villææ[12] Jte*m* nota, at j th*e*n ſtoræ ‖ Armenia er een 62 *b*
ſtor ſtadh oc god, oc heder Artiron[13] oc liggher po*n*næ
een dags ferdh ner eet vatn, ſo*m* heder Øuffrate*n*, oc
th*e*r hoos ligæ tu ga*n*tzæ høyæ biergæ. Tet enæ heder
Sabiſſatolle[14], tet and*it* heder Aræret[15]. [T*et* enæ[16]
er ſyu leucas opp at gaa, oc [tet and*it*[17] er altid fult
aff ſnø. Ter ſiæ tee, at arch*e*n bleff ſtonne*nd**iff* j Noes[18]
flodh, oc een ſiæl[19] af arachen er vdy eeth mu*n*kcæ
cloſter, ſom er vnder th*et* ſa*m*mæ biergæ. Tok torff
engin forſøgit at gongæ opp paa teth ſa*m*mæ bierghæ
for kuld[20] ſkildh. Th*e*r er een ſtath hart hoos, ſom
heder Laudanie[21]; tee ſigæ at Noe ‖ bigdæ ha*n*nu*m*. 63 *a*

---

[8] fantaſtica quada*m* d*omi*na, *lat.* [9] *A*; Soffuer, *C;* obdormiret, *lat.* [10] *Så A.* [11] *Efter C:* wmuelige; om vellik, *A; lat. har:* indebite fecit petitio*nem*. [12] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* han fek... villææ, *mgl. i lat.* [13] *A = lat. B*; Arthichonn, *C*; Azyron, *lat. A.* [14] *A*; Sabiſzatolle, *C*; ſabiſſatelle, *lat. B;* ſabiſſacolle, *lat. A.* [15] *A;* ararach, *C = lat. A.* [16] quo*rum* vltimuſ, *lat.* [17] *Mgl. i lat.* [18] *C*; *A har* nous *med* e *over* u, *hvilket sidste afskriveren har glemt at overstrege.* [19] *Efter C*: fiell; fiæl, *A.* [20] *Efter C;* guld, *A*; frigore, *lat.* [21] *A = lat.*

Ther er een[22] ſtø*rræ*[23] ſtadh ikcæ lankt thæden, heder Hani; th*er* wor*æ* tuſendæ[24] kyrker ſvdy, ter han vor *cri*ſten[25]. Th*er* er oc end[26] ſkøn ſtadh, heder Thau-*riz*a, och hand er vnder keyſæ*r*end aff P*er*ſen, oc th*er* er vtalich meke*n* køpma*n*dſkaph, ſom hanthe*ri*s meth wicth. Tædh*en* oc ty dags ferdh øfter vdh er een ſtadh, hedh*er* Sadone; th*er* boer keyſæ*re*n aff P*er*ſen om ſo*m*mæ*r*end[27]. Hand hafuer oc een god ſtad, hedh*er* Caſach; ha*n* ligg*er* fran Ih*eru*ſ*a*l*e*m tre daghæ oc half-*tre*diæſinztyuæ daghæs ferdh. Hand hafu*er* oc een ſtad, ſom hedh*er* Geth; th*et* er een keyſæ*ræ* ſtadh oc er th*e*n beſtæ ſtadh j all P*er*ſen. Oc er ter een andhen
63 *b* ſtadh[28], hedh*er* Corna[29]; ‖ han er megit ſtø*rræ*. Yderſt j P*er*ſen er een[30] ſtadh, hedher turris Babel eller Babilonia; ſter ſines inthæ, men ær aldeliſſ forfallind oc ødh[31]. Ter boo draghæ oc fuglæ oc dyur oc ma*n*gæ ondæ ormæ, ſom edher hafuæ, oc teth land hafu*er* keyſæ*re*n aff P*er*ſen aff keyſæren aff Tartaria[32], ſom iek til for*e*n ſadæ, oc ligger th*er* teth land hoos[33], ſom ſ*anc*tus Iob fordom[34] bodhæ, oc th*et* kald*is* nu Suezæ, oc ther liggher eet biergæ, oc th*er* oppæ po*n*næ finde*ff* ma*n*na, ſom ſelgiſſ j appotechen. Jtem opp til th*e*n ſa*m*mæ Suezæ[35] ligg*er* eet land, heder Caldea. Theth er ikcæ ſtort,

A msc.; landanis, *C*; landanie, *lat. B.* [22] *Indsat efter C*: en; *mgl. i A.* [23] *AC*; grandis, *lat.* [24] *A*; en, *C*; mille, *lat.* [25] *A;* vdi denn vor Chriſtne, *C*; te*m*pore criſtiano*rum*, *lat.* [26] *A har*: een end. [27] *A;* Vintheren, *C*; eſtate, *lat.* [28] *Indsat efter C.* Stad; *mgl. i A.* [29] *AC;* Cornaa, *lat. A;* carnaa, *lat. B msc*: [30] *A tilföj.*: ſterr*æ*, *der mgl. i C og lat. og sikkert bör udgå.* [31] *Så A og tilsv. i C, der dog har* wdenn *i steden for* men. *Lat. har*: nec apparet ibi aliud q*uam* parietes *et* ruine grandes *et* vetuſte ciuitatiſ que ab omnibus eſt deſerta. *Noget er måske glemt i AC.* [32] *Efter C; A har:* tartaro. [33] *Så A;* hoſz, *C; lat. har:* terra Hus. [34] *Rettet.* for*æ* thøm, *A;* før, *C.* [35] *Efter*

men t*et* er eet goth righæ, och tæden far mand intil Amazo*n*ia*m*, oc th*et* ftirer al eneftæ q*wi*ndæ[36], ‖ oc 64 *a*
th*et* kom faa til: Ten tid th*e*r voræ bodæ me*n*d oc q*wi*nnæ til fa*mm*en, tha vor th*e*ræ ko*nn*i*n*g, fo*m* heed Colopi*us*[37], m*eth* allæ finæ velbornæ mend j heel flage*n* vdy een ftridh af koni*n*gh*i*n aff Sichia[38]. Ten tid q*wi*nnæ*n*næ[39] fingæ th*e*n tiendæ at vidæ, at th*e*ræ me*n*d voræ allæ dødæ, oc the wor*æ* allæ enkcer, thaa foræ[40] tee til j th*er*ris haft[i]chedh oc gælnæ[41] och togæ allæ harnifk po*n*næ oc ruktæ til marken omodh koni*n*gin aff Sichia[42] oc j hell flogæ koni*n*gin oc allæ hans mend ok fordrefuæ[43], faa•at the q*wi*nder tee blefuæ faa uell enkcer fom tee andræ. Ter neft gioræ q*wi*nne*n*næ m*eth* thøm felfuæ een euigh freth [oc faa[44], at tee villæ felfuæ radæ oc ftirdæ[45] ‖ landen vden 64 *b*
noger ma*n*tz hielpp, oc nu kefæ tee tøm altid een drotni*n*g, j een effter th*e*n anne*n*, fom een aff gaar, th*e*n fom fkøn, fterk[46], karffk[46], viis oc velbore*n* er och vell gidh*er* redhith j harnifk oc befkermæ thøm oc th*er*ris land. Jtem vdhen for*æ* th*er*re rigæ æræ noghr*æ* øør; een hedh*er* T*ri*margite[47]. Wd aff tee øø er thøm lofueth ath hentæ tøm mend tøfuer[48] om aarit, toch

---

C: Sueze; fwetzen, *A;* terre fueze, *lat.* [36] *A;* enn quinde, *C;* mulieres, *lat.* [37] *A* = *lat.;* Calopins, *C.* [38] *Efter C;* fithia, *A;* fichie, *lat. B;* Sychie, *lat. A.* [39] vxores nobilium, *lat.* [40] *Efter C*: fore; vor*æ*, *A.* [41] *Efter C*: gelne; galnæ, *A.* [42] *Efter C;* fithia, *A; mgl. i lat., der svar. til* ruktæ . . . andræ *(l. 10—13) har*: ad plures congreffiones occideru*n*t feu fugauerunt omnes aliarum mulierum maritos. ne fcilicet fua ingenuitas fubiaceret voluntati *et* poteftati plebeie. [43] *Efter C*: fordreffue dennom; forderuædæ, *A*; fugauerunt, *lat.* [44] *Lat. har*: inito *con*filio ftatuerunt. *Noget er vel forbig. i AC.* [45] *Så A* = ftiræ, ftyræ. [46] *Se indledn.* [47] *A;* Trimargitte, *C;* Trimagite, *lat. msc.;* Carmagite, *lat. B;* Tergamite, *lat. A.* [48] *A;*

at engin mand maa th*e*r blifuæ le*n*ger een ſyu daghæ huer tid vnder hans liff. Jte*m* nar th*e*r fød*eff* eet ſuøn barn, taa ſkal modæren fødit, til t*eth* ka*n* gaa oc ædhæ, oc ſend*it* ſydh*e*n heem til fadær*en*. Jtem naar th*e*r fød*eff* nogit velbyrdict[49] møøbarn, taa ſkal mand
65 *a* af ſkær*æ* ‖ teth venſt*ræ* briſt meth een glødendæ kniff for*æ* ſkioldh*e*n ſkildh, ſom hu*n* oppa th*e*n ſidæ føræ ſkal. Fød*iff* oc nogit andhit møø barn, taa ſkall mand aff ſkær*æ* t*eth* høgr*æ* bryſth for*æ* buend eller armbørſth, ſom hu*n* oppa th*e*n ſidæ hanter*æ* ſkall. Jtem th*e*n ſa*m*mæ drotni*n*gh hu*n* ſtyer ſith la*n*d gantzæ vell m*eth* ſith rad oc embitzme*n*d oc hold*er* thøm hordæligæ vndh*er* lidelſſæ meth low och reth, ſom [tee beſc*re*fnæ hafuæ[50]. Jtem nar and*ræ* h*er*ræ oc koni*n*ghæ, ſom hoos hennæ beſidendæ æræ, hafuæ krigh eller orloff, taa plæyæ the ath bed*eff* hielp aff he*n*næ, oc hun ko*m*mer thøm til hielpp meth ſtor makt, ſaa ath hu*n*
65 *b* fortiæn*er* aff ‖ thøm ſtor*æ* ſwmm*er* guld oc pe*n*ni*n*gæ. Oc muæ j vidæ, at hu*n* m*eth* he*n*nes ær*æ* wiſæ j rad oc fro*m*mæ j harniſk oc ful hordæ j ſtridh oc fultagæ j all hofuerk[51].

Aff Ethiopen oc dyamant oc af th*e*n nætræ oc medælæ India.

Capitulum xxvj^{m}.

Merk, at Ethiopia liger ſinder hoſſ Caldeo*rum* land, oc hu*n* er twennæ, [then ſindræ och then øſtræ.

tre gange, *C;* bis, *lat.* [49] *A har* velbordict, *idet afskriveren vist først har tænkt på* velboret. [50] *A;* der beſkriffne erre, *C;* *con*ſcriptas, *lat.* [51] *Se indledn. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Then førſtæ[1] heder ther j thee land Chuſis[2]; then annen hedher Mauritania, forty[3] at falchit er ther megit ſuortæræ een j then førſtæ, oc er ter thet koningæ rigæ Saba, [ſom læſeſſ aff, at koningæ aff Arabia oc aff Saba[4] førdæ[5] koning Salomonj ſkath [*et cetera*[6], oc at drotningin aff Saba kom a[7] finibus [*et cetera*[8] ‖ 66 a at høræ Salomonis viſdom. Jtem alt teth vatn, ſom j Etiopen er, [kellæ eller flother[9], teth hafuer ſalther theff af then meglæ hedæ, ſom ther er, oc ther eer een keldæ, hun er ſaa hedh om natthen, ath engin tool at tagæ ther vdy meth ſin hondh, oc ſaa cold om dagin, at mand kan nøwæ ter drikcæ aff for kullæ. Jtem tee blamend aff Mauritania tee ædæ lidet oc vordæ ſnart druknæ; the hafuæ blod ſyughæ; tee leſuæ ikcæ lenghæ.

Jtem vdaff Etiopia far man ind j then medelæ Indiam. Tee æræ tre Indie: then næderſtæ er ſommæ ſtædæ megit kalt ath boo vdy, oc then medelſtæ er wel til madæ koldh, oc then høxſthæ for megit heed. Vdy then nætherſtæ Indiæ fødhes ‖ 66 b criſtalle aff [iis oc[10] vatn vdi ſtort[11] froſth[12]. Weſt er thet, at ther er ſtoræ ſtene aff criſtallæ[13], oc ter j fødeff tee beſtæ diamante, ſom tee ther callæ hameſech. Dyamant er lidhen oc coſtælich oc hafuer ſtoræ digder, ſom ſcriſuis

Kap. 26. [1] *Så AC; derimod har lat.*: orientalem ethiopiam et meridionalem. Et quarum prima. [2] *A;* Cuſzis, *C;* cuſis, *lat. BC;* tuſis, *lat. A;* Chaſis, *lat. msc.* [3] *A har*: ſo ‖ forty. [4] *A;* oc aff Arabia, *C.* [5] *Efter C*: førde; *A har*: for ¹tee. [6] *A; mgl. i C; lat. har*: dona id eſt tributa. [7] *Rettet.* tel, *A;* de, *C;* a, *lat.* (a *læst som* ti *(jfr. kap. 2, note 8) og dette i A rettet til* tel?). [8] *AC; lat. har:* hoc eſt a longinquis terre partibus. [9] *A;* er kielder eller flyder, *C.* [10] *Mgl. i lat.* [11] *Så vistnok A* = ſtoert, *C.* [12] *Lat. tilföj.*: ſicut quidam aſſerunt.

af [j ſtenæ boghen[14]. So*m*mæ æræ ſtor*æ* ſom een ært oc ſo*m*mæ ſom een bøøn; engin er ſtør*ræ* end een valnøt. Hoo ſom bærr ha*n*nu*m*, ſo*m* kyſker och [æddru er[15], han giør ha*n*nu*m* diærff oc ſtor hugnit. Hoo ſom ha*n*nu*m* ppaa ſigh hafuer j reth ſtridh, ha*n*nu*m* for[16] ſiældhen ath ſkadhæ. Han fordrifuer falſkæ drø*m*mæ, [troldom oc diæfuelſſens æggelſſæ[17]. Ko*m*m*er* edher til ha*n*nu*m*, taa ſued*iff* ha*n* oc væd*iff*. Tee
67 *a* beſtæ diama*n*t af India the lignes ‖ megit *cri*ſtalle j th*er*ris lid, oc tee ku*n*dæ ikcæ polleres for*æ* th*er*ris hordheth ſkill. Th*er* find*is* oc ſommæ [ſom æræ . . . ., oc ſo*m*mæ æræ aff lidh ſom fioler[18]. Ter fød*eff* oc andræ diamant j Arabia; tee ær*æ* mi*n*dræ oc fortær*æ* aff lidh; oc ſo*m*mæ fød*is* j Macedonia oc Cipren[19]. Th*et* ſkeer oc offtæ, ath ma*n*ghæ fød*es* til ſa*m*men, forty at tee fød*iff* aff huer anne*n* inbyrd*eff* af dugge*n*, ſom oc giøræ marga*r*ite[20]. Tee hafuæ oc g*er*næ mangæ ſlindh*er*, ſo*m*mæ tre, ſo*m*mæ firæ oc ſo*m*mæ fler*æ*; marga*ri*te thee æræ allæ *tri*ndæ. Jte*m* nota, at køpme*n*ne*n*næ ſiæliæ offtæ andræ ſtenæ for diama*n*te, ſoo ſo*m* æræ aff gulæ *cri*ſtalle, aff ſaphiræ oc ſmaa ſtenæ, ſom find*eff*
67 *b* j muſæ redhæ. Ma*n* maa tok ‖ forſøgæ tøm, om te ær*æ* rethferdigæ, førſt ther m*eth*, at find*eff* tee ſaa, ath tee ladæ poller*æ* tøm, tha dugæ tee ikcæ. Jte*m* kan han ikcæ ſkær*æ* glas, ſaphir*æ* eller *cri*ſtalle[21], taa dugh*er* han ikcæ. Jtem tak eet lid*et* ſtikcæ aff ſieylſten oc legh [th*er* oppa[22] diama*n*t, taa hafu*er* ſieylſte*n* enge*n* makt at draghæ jern eller nall effter ſek, om tee ſtenæ

[13] *Rettet.* criſtalla, *A.* [14] *A;* enn Steenne bog, *C;* in lapidariis, *lat.* [15] *A har:* æddruer. [16] *Så A, for* far? *C har:* hand vorder ſieldenn att Skade. [17] *Svarer til 5 spalte-linjer i lat.* [18] *A*; *erre* ſom fioler, *C. Et ord mgl. sikkert i A, svarende til lat.* ſubnigri. [19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *C tilföj.:* met ha*nn*om.

æræ bodæ ligæ ftoræ[23]. Jtem ber een wkyfker eller een drankæræ een diamant hoos fek, ta hafuer diamant then tiid engin makt.

Jtem nota, at India hedher aff eet vatn, fom ther løber, fom hedher Indus, oc ther gongher oolæ vdi, fom æræ tyuæ føder langæ. Jtem vdi ten medelftæ Indiæ fkall ‖ mand faræ ouer mangæ øør oc intil [teth veftræ 68 a haff[24], til een øø, heder Ormes. Tid faræ offtæ kiøpmen af Venedia[25]. Ter torfuæ engæ faræ fram met fkib, fom iern er vdy, [forty at ter æræ ftoræ ftenæ oc grundæ aff fielften, fom til tøm dragæ bodæ fkib oc gotz[26]. Jtem j tettæ land ok Ethiopen hafuæ bodæ qwinnæ oc mend een ondh feed. Om fommæren, nar fom heet er, ta løbæ the uth til vatnit oc kølæ thøm ther, [oc ta[27] løbæ tee al tings nøgnæ oc leghæ for vdhen all bluelffæ, huilkith mek tottæ væræ megith vhøfueft. Jtem er eet land jnden Jndien, heder Kana[28]. Ther boor ondæ hetningæ. Sommæ bedæ til folen, fommæ til monen, tel ildhen, til vatnit, til iordhen, til thræ, till ‖ hugormæ eller huoth thøm førft mødher 68 b om moruennen, tee vdh gaa. Jtem æræ ther ftoræ røtter fom fmaa hundæ, oc tee kundæ ikcæ tagiff aff kattæ; tee[29] hafuæ tee hundæ ter til, fom teth giøræ. Jtem jordæ tee ikcæ therris folk, nar thet døør, jkcæ helder een andræ[30] dyur, nar tee døø. Tee hengæ thøm opp modh folen oc ta vordæ tee geneften j een ftakcæt tid fortæræde aff hedhen. Jtem maa man tæden feylæ intil ten øfuerftæ eller ftørftæ[31] Indiam,

[23] *A;* denn paa, *C.* [23] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [24] mare occeanum, *lat.* [25] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [26] ne retineantur a rupibus magnetum, *lat.* [27] *Indsat efter C:* oc da; *mgl. i A.* [28] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *A* = thi, *C.* [30] *A har:* andræ andræ. [31] *A;*

fom er j p*re*fb*ite*ri Joh*anni*s keyfær*æ* rigæ, [vdi een hafn for*æ* endh ftad[32], heder Sarke, oc teth eer end fkøn ftadh. Ter boord ma*n*gæ *cri*ftnæ me*n*nifkæ. Ter æræ mangæ [abacie, clofter oc kirker[33], fom hertu Otgerus ‖
69 a aff Danmark fordom ftiktædæ, oc th*e*r aff hedæ en nu kyrkernæ ecc*le*f*i*e Dani, teth er Danmarfk[34] kyrker, oc tæde*n* maa ma*n*d taa feylæ oc til eet land, heder Lombæ[35].

Aff th*e*n fkow, fom peberr voxer, oc aff vngdoms keldhæ.

Capitulum xxvij[m].

Nota[1]. Teth rigæ eller *ø*ø, fom Lombæ[2] heder, teth er eet fkønth oc rumt land oc hafuer een fkow j fek, oc heder Kombær[3]; atten dags ferd eer handh langh. Engin ftæd[4] finn*er* man peber voxæ vden th*er* all eneftæ j th*e*n fkow, oc [j th*et* land[5] æræ thoo ftædh*er*[6], huylkæ te fiæ, ath hertug Otgerus [aff Danmarch[7] th*ø*m fordhom bigdæ oc kallædæ th*e*n enæ
69 b effter fin fadær moder oc th*e*n ‖ anne*n* effter fin moder modh*er*; een heder Flandrina[8], ten anne*n* heder Fl*ore*nta[9]. Jt*em* gi*ø*r*æ* tee faa m*eth* pebæren, fom tee gi*ø*r*æ*

---

førfte, *C;* maiore*m*, *lat.* [32] ad portum ciuitatis, *lat.* [33] abbacie religioforum, *lat.* [34] *Se indledn. C har:* det er dannfke mends kircker. [35] *A;* lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.*

Kap. 27. [1] *Rettet. A har* Nw, *der sikkert skyldes fejllæsning af et forkortet* Nota; *mgl. i C.* [2] *A;* Lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.* [3] *A;* lomber, *C;* Combar, *lat.* [4] *C tilföj.:* i Verdenn. [5] In quo (*sc.* forefto), *lat.* [6] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A;* Danus, *lat.* [8] *Efter C = lat.;* flandrina, *A.* [9] florenta*m*, *lat. B;* florencam, *lat. A.*

j andræ land m*eth* viin træ: Tee ſætten[10] hoos andræ høwæ træ, ſaa at peber [træ løber[11] opp vedh andræ træ oc ſprete*ſſ* vdi *gr*enn*æ*n*n*æ, ſa at han hafu*er* ſin opp hollelſſæ af træſens *gr*enæ, oc fructen he*n*ger nedh ſo*m* andræ claſæ eller windrw, oc tee peber træ [tee bæræ tre*n*næ[12] ho*n*næ peber om arith. Ten førſtæ peber er modher, før end løfuæ*n*næ vdh ſp*ri*ngæ, oc th*et* er lang peber[13]; han tag*is* aff om tortmonitz tidh. Ten anne*n* han vdh woxer m*eth* løfuen, oc han er ſmaa ‖ ſom[14] win bær; han tags grøn aff in iulio oc thør*r*es 70 *a*
j mod ſolen. [Then worther hordh, oc rynkcher ſidhæ vdy, oc th*et* heder ſoorth peber[15]. Ter neſt ta voxer then trediæ peber, oc han vorder huider oc ſmaa. Ha*n*nu*m* behollæ tee ſelfuæ j land*it*; ter faa kø*m*p-me*n*de*n*næ[16] ſiælde*n* vd aff. Then førſtæ peber kallæ tee forbotin[17], then anne*n* fulful, then trediæ banos[18]. Ther ær*œ* ma*n*gæ ondhæ, forgiftigæ ormæ j then ſa*m*mæ ſkow[19]. [Vor*œ* ikcæ een yrth, ſom the hafuæ, ta thor*œ* engin ma*n*d ko*m*mæ j ſkowe*n*[20]. Then yrth heder lemo*n*ſe[21]. M*eth* he*n*næ oos ſmør*i*æ tee theræ he*n*dher, føder, ſkinæ been oc armæ, oc ther for*œ* flyr alt ødher.

Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. [10] *Rettet.* ſættæ, *A;* ſette denn, *C.* [11] *Skrevet to gange i A.* [12] *A har:* tee bæræ ‖ træ*n* tee bær*œ* tre*n*næ. [13] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad ſimilitudine*m et* modu*m* vuarum paruarum. [15] vt accipiat nigredinem *et* rugarum contractionem, *lat.* [16] *Så A.* kø*m*pm- *er dog vistnok at betragte som fejl, idet afskriveren først har tænkt på at skrive* kømm- *(jfr.* kømmanſkaph *s. 61*[1]*) men så alligevel har foretrukket det alm.* køpm- *og sat* p *til det skrevne* køm *uden at slette forkortelsesstregen over* ø. [17] *A;* Sorbatin, *C;* ſorbotyn, *lat. B;* ſorbocin, *lat. A.* [18] *AC;* bauos, *lat. AB;* bonas, *lat. msc.* [19] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Mgl. i lat. I C er* ſom the . . . Then yrth *forbig.* [21] *A;*

Vdhen[22] ten for*nefn*de ſkow ligg*er* eet bierg, 70 *b* ſom hedh*er* ‖ Polu*m*be[23], oc vnder biergit er[24] een ſtad, ſom heder Palu*m*ba[25], oc [paa th*e*n anne*n* ſidæ biergit[26] er een keldæ, ſom kald*eſſ* fons iuue*n*tutis, vngdoms keldæ. Th*et* vatn gifuer ſaa godh lucth oc ſødher døn oc teff aff ſek, [at engæ honnæ yrter ku*n*næ luctæ eller teſuæ bæder[27], forty at j huer ſtu*n*d ta omſkiftiſſ teth vatn oc hafuer ſind*er*lich[28] lucth oc teff, oc hoo ſom drikcer th*er* aff nog*ræ* daghæ faſtend*iſſ*, han ſonghe*r* bodh aff allæ hondhæ ſyughæ, ſom ha*n* hafuer inden j ſith liff, vdi een ſtakcæth tid vdh*e*n helſoth, oc tee ſom th*er* hoos boo oc th*er* aff drikchæ, tee ſines all 71 *a* th*er*æ lefnet at wær*æ* ‖ vngæ. Jek drak th*er* trøſuer eller fir*æ* ſinnu*m* aff; jek hafu*er* følt ter goth aff [tel mith lege*m*mæ[29] intel th*e*nnæ dag. Mand men*er*, at th*e*n keldæ løber ſtrax vnner iordh*e*n vdh aff een keldæ, ſom er j P*ar*adiis, ſaa at hu*n* bland*iſſ* m*eth* entæ vatn[30], [før en hu*n* ko*m*m*er* tidh[31].

Jt*em* vdi tet[32] ſa*m*mæ rigæ oc j tee øør, ſom om k*ri*ngh liggæ, voxer gantzæ goth ingæferd, ſa at køpme*n* aff Venedia faræ tidh at[33] kiøbæ bodæ peper oc ingæferd. Th*et* folk, ſom th*er* boer[34], the hafuæ een vnderlich throo. The bedæ til een oxæ eller nødh oc caldæ ha*n*nu*m* ath var*æ* teth[35] alt hellieſthæ dyur for hans enfolliched[36] ſkill.

---

lemonſze, *C;* lymo*n*ſe, *lat. B msc.;* lymoſe, *lat. A.* [22] *AC; lat. har:* In cuius foreſti capite. [23] *AC;* polumbo, *lat. msc.;* pole*m*bo, *lat. B;* polobo, *lat. A.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *AC;* Polomba, *lat. A msc.;* pole*m*ba, *lat. B.* [26] ſub eode*m* monte, *lat.* [27] quaſi de omni genere aromatu*m*, *lat.* [28] *A tilföj.:* godh, *der mgl. i C og bör udgå.* [29] *Mgl. i C;* corporaliter, *lat.* [30] *Indsat efter C:* vand; *mgl. i A; lat. har:* nulla lue decurrentium ſup*er* terram fluminum. [31] *Mgl. i lat.* [32] *Efter C:* dett; tee, *A; lat. har:* In iſta . . . regione. [33] *Efter C;* oc, *A.* [34] vor, *C.* [35] *Efter C:* det; eth, *A.* [36] *Lat. har:*

J*te*m eet ‖ felfcap vdi ftade*n* eller byen[37] tee fødæ all 71 *b*
tiidh een oxæ, fa ath nar fom han hafuer fex[38] ar
dragueth plaw, taa offræ tee ha*n*num oc æden m*et* ftor
høtidh, oc hoo fo*m* kan ter fongæ eet lidet ftikcæ at
ædæ aff, ha*n* meene*r*, at ha*n* er the*r* aff gantzæ helligh.
Jte*m* gø*m*meff een finne*r*ligh oxæ [til koni*n*gens be-
hoff[39], oc the*n* fom ha*n*nu*m* taghe*r* waræ, han tage*r*
hans vatn vdi eet kar aff guld; fa giør han oc vidh
hans møk, ok the*r*ræ øfuerftæ p*re*latæ, fom heder archi-
prothopate*n*[40], ha*n* taghe*r* th*et* for*fcref*ne vatn [oc
møk[31] vdi tee fa*m*mæ kar elle*r* oc j koftæligæ*ræ* oc
bær th*et* indh ‖ for*æ* koni[n]gin oc gnide*r* oc fmør the*r* 72 *a*
koni*n*ggens brift m*eth* oc ænlid*it*. Th*et* fa*m*mæ giør ha*n*
oc m*eth* møgh*it* m*eth* ftor ydmigheth, the*r* till at kon-
i*n*gin maa faa [te fir*æ* digder, fom oxen hafu*er*[41].
The*r* neft taa fmørg*iff* andræ h*er*ræ oc førftæ, fom hoos
ha*n*nu*m* æræ, ther neft al menigæ hobe*n*, fom th*er* til
ku*n*dæ ko*m*mæ, oc tenkcæ, at thee fkulæ vordæ helly
aff [the*n* ting[42], fo*m* entæ duer oc vhøfuefc[43] err.
Jte*m* hafuæ tee afgudæ, fo*m* æræ giordæ halfuæ efter
menifkæ belædhæ oc the*n* anden halfdell efthe*r* een
oxæ, oc the*r* bedhæ tee til. Gud gifue*r* fith thol the*r*
til, at diæfuælind boor the*r* vdy ok gifue*r* th*ø*m fuar
m*eth* ‖ falfk oc fuegh til tee tingh, fom tee ha*n*num 72 *b*
atfpøriæ, oc the*r* tel ofræ tee koftæligæ gafu*er*, oc
fo*m*mæ ofræ the*r*ris eg[næ] børn, oc ftenkcæ tee blodit
po*n*næ augudhin. Jte*m* nar manne*n* døer, oc huffrue*n*

fimplicitatem. maturitate*m*. patientia*m*. *et* vtilitatem. [37] *Efter* *C*: byenn; by, *A*. *Svarende til* eet felfcap . . . byen *har lat.*: Multitudo cuiuflibet ciuitatis vel ville. [38] *A* = *lat.*; fiu, *C*. [39] apud rege*m*, *lat.* [40] *A* = *lat. A;* Archipretopato*n*, *C;* archip*ro*thoplauftu*m*, *lat. B.* [41] *Jfr. note 36.* [42] *A;* det møg, *C*; rem, *lat.* [43] *A har:* vhøfuefc *eller* vhøfueft; whøfffk, *C.*

leſu*er* j geen, taa ſkal huſfruen iordiſſ[44] m*et* then dødæ
k*r*opp, vden ſaa er, ath hwn hafuer nagit hans barn
lefuend*iſſ*; taa ma hwn vdh keſæ at lefuæ m*eth* ſith
barn, oc giør hwn th*et*, taa er hw*n* ikcæ ſaa werdich
ſidh*en* ſo*m* før, [efter ty hu*n* villæ ikcæ følghæ ſin
ma*n*d[31]. Døør[45] oc huſfrue*n*, ok manne*n* lefuer j geen,
taa hafu*er* ha*n* koor*e*th, om han vell, [huot heller han
73 *a* vil følgæ eller ey, oc[46] huot heller tee[47] ‖ hafuæ børn
eller ey tel ſa*m*men. Jte*m* voxer th*er* ſterkt win oc
goth; th*et* drikchæ q*wi*nnænæ oc ikcæ me*n*ne*n*næ. Jtem
hafuæ q*wi*nnennæ[48] ſkeg lighæ ſo*m* me*n*nennæ, oc
q*wi*nne*n*næ ladæ all tid ragæ th*e*rriſſ ſkegh oc ikchæ
mennennæ[49].

Aff ſancti Thome[1] apoſtoli kirkæ oc aff hans [velſinædhæ oc helly[2] lege*m*mæ.

Capitulu*m* xxviij[m].

Øfter[3] udh fra*n* forſc*r*efnæ land tyy dags ferdh ow*er*
ma*n*gæ øør ko*mm*er ma*n*d j eet rigæ, heder Mea-
boaron[4]. Ther j er een ſtad, heder Calamie. Ther
ligg*er* ſ*an*cti Thome ap*oſto*li lege*m*mæ j eet ſtort tempel
73 *b* och ſkønt vdi ten ſa*m*mæ ‖ ſtadh, ſom han toldæ dødh[5].

---

[44] combur*itur*, *lat.* [45] *Svarende til* Døør ... ſammen *(l. 6—9) har lat*: Attame*n* in caſu *con*ſimili ſi vir non vult cremari cum vxore mortua non minuit ei honorem. [46] *Så A; C har blot*: følge hende, *og dette er måske det opr.* [47] *A har:* tee ‖ tee. [48] *C tilföj.*: der. [49] *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 28. [1] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [2] *A;* helligdom oc, *C; mgl. i lat.* [3] *Lat. har*: in meridie*m*. [4] *A;* Moaboaron, *C;* Mabaron, *lat. A;* mabiron, *lat. msc.;* mabron, *lat. B*

Thet er ikcæ lengæ ſidhen teth rigæ vor alt ſammen criſtnit, oc nw æræ tee ty uer bort vendæ til te ſnødæ hetningiff vantro oc ville[l]ſſæ oc actæ ey ten helly apoſtoles legemmes neruærelſſæ, ſom thøm ſtor hielp oc velgerningher beuyſer, ſom iek her efter nogit ſiæ wel. Jtem findiff ther vdynnen ſinnerlygæ bøgher, at hertu Otgerus aff Danmark[6] van allæ tee land oc bigdæ[7] then fornefnde koſtæligæ kyrkæ, then[8] tid then verdigæ apoſtoles been [først voræ[9] opphøyædæ, oc han lod leggæ thøm j koſtæligæ[10] ſkrin, meth guld oc ſølff och coſtæligæ ſtenæ ſkønligæ giort, oc try hundreth aar ther effter ta togæ tee ‖ Affirii[11] thet fornefnde 74 a ſkrin meth then verdiges[12] apoſtoles been oc førdit jndi Meſo potamiam til een ſtadh, hedher Edeſſa[5], oc ther efter trætthen oc halftrediæſinztyuæ aar fingæ the fornefnde ſancte Thome[1] ſkriin oc legemmæ j geen, oc er nw j fornefnde hans kyrkæ, oc til eet tegn, ath thet ſa tid i geen kom, taa henger hans høyræ arm meth honnen for vdhen ſcrineth, ſom han vdy ligger, meth huil[kin] hand man mener, ath han tok vdi Iheſu Chriſti vnder, [oc til eet tegn ta giør then hand ſtoræ iertegn[13]. Nar too trættæ om nogher ſak, tha ſcriſuæ tee til ſammen tee æræendæ, ſom te trættæ om, oc leggæ bodæ ‖ delænæ j fornefnde handh oc gaa ſaa allæ bort 74 b [ok kommæ j geen om een timmæ ter effther, oc ta finnæ tee hans ſkrifth, ſom reth hafuer, ligendæ quer

[5] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Se indledn.* [7] *C tilföj.*: der. [8] *Svarende til* then tid . . . opphøyædæ *har lat.*: in exaltationem ſanctarum apoſtoli reliquiarum. [9] *A har*: woræ førſt voræ. [10] *A*; it koſtelige, *C. Lat. har*: in nobiliſſimo loculo. [11] *A har*: affrij (*med* r *overstreget*) affirii. [12] *Så A men sikkert fejl for* verdigæ. [13] Eadem quoque manus ſolet vſque hodie ſue potentie tale manifeſtare miraculum. vt..., *lat.*

j honde*n*, oc hans fc*ri*ft, fom w reth hafuer, ligger bort kaft lankth bort po*n*næ guluyt[14].

Nu ty wer er th*et* for*nefn*de folk, fom iek før fadæ aff, ie*m*merligæ forblind*eth* aff diæfuelfe*ns* ægelffæ, oc æræ allæ hetni*n*gæ oc hafuæ opp feth j for*nefn*de f*anc*te Thome[15] kyrkæ mangæ affgudæ, [oc finderligæ ta hollæ tee aff een, fom er ftørft oc giort fo*m* een mand, ok fider[16] oppa eet høyt fædæ, fom er behenkt m*eth* [guld
75 *a* oc følff och filchæ[17] oc coftæligæ dyræ ‖ ftenæ oc[18] hafu*er* om fin hals he*n*gendæ ma*n*gæ koftæligæ bæltæ[19] meth gull oc dyræ ftenæ, oc til th*e*n affgud er megh*i*n føkni*n*gh af hethni*n*gæ langueyeff aff andræ land [m*eth* ftor ruelffæ oc ydmikhedh oc m*eth* ftørr*æ*, een[20] tee c*ri*ftnæ føgæ f*anctum* Iacobu*m* vdi Gallicia, th*e*r fom han liggh*e*r. Tee æræ ok fa [for hindrædæ[21] aff diæfuælind, at fo*m*mæ vellæ ey fee opp vdh*e*n fee ligæ nedh*e*r for thøm[22] all th*er*ris reyfæ, oppa t*eth* at tee entæ hindh*e*r fo*n*gæ fkullæ, fom thøm fkadæ kan j th*er*ris [gudælichedh, fom the hafuæ til th*e*n for*nefn*de augud[23]. Jt*em* tee, fom ner boo oc tidh føgæ for pelæg*ri*mæ, tee
75 *b* fallæ pa*n*‖næ th*er*ris knæ [huerth ann*it* eller hue[r]th trediæ[24] fiæth[25], oppa th*et* at th*er*ris reyfæ fkall giøres

---

[14] p*ro*tinus fub vnius hore tempore reiecta lo*n*gius falfitate veritatem fibi referuat, *lat.* [15] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [16] *Lat. har*: Ex quibus vnu*m* quod multo maius eft alijs apparet fedens homo. [17] *A;* guld filcke, *C;* aureis oloferícis, *lat.* [18] oc . . . ftenæ *(l. 9—11)*, *mgl. i C.* [19] cinctoria, *lat.* [20] *Så A og tilsvar. i C; opr. vel*: meth ftørr*æ* ruelffæ oc ydmikhedh een. in valde feruentiori deuocio*n*e. q*uam*, *lat.* [21] *Så A;* forblindede, *C, og dette er vel rigtigere. Svar. til* Tee æræ . . . . . . reyfæ *(l. 15—17) har lat.*: Quoniam multi eorum per totum p*e*regrinationis it*e*r no*n* audent erigere palpebras oculorum. [22] *Rettet.* then, *A*; dennom, *C.* [23] deuotio, *lat.* [24] ad terciu*m* vel quartum, *lat.* [25] *Rettet. A har* fioth *med en lodret streg*

thøm lang, [at tee ſkuldæ faa teſſ me*ræ* løn oc noodhæ, nar te fre*m* ko*m*mæ[26]. So*m*mæ æræ oc ſa galnæ[27] aff diæfuelſſe*n*s ingidelſæ, at the giø*ræ* thøm ſelfuæ ſaa*ræ* m*eth* the*r*ris knifuæ eller m*eth* andræ vabn, oc ſo*m*mæ ſkæ*ræ* ſtikcæ aff the*r*ris køth oc kaſtæ intil afgudin til ofuer, nar tee tid ko*m*mæ[28]. [Jte*m* nar the*r*res høxtæ høtiidh er, ſa ſom at then dag, der the*r*res afgud vor førſth opſetter j templ*it*, eller oc ter han førſt gaff ſuar[29], ta er tiidh megit groff ſøkni*n*g. Tid ko*m*me*r* ta meſtæ delin aff alt falk*it* aff ‖ th*et* gantzæ righæ och 76 *a* hafuæ ther p*ro*ceſſiones m*et* ſtor høtiid oc føræ[30] [then augud[31] ok følgæ ha*nnu*m all ſtaden om k*r*ingh vdy een vogn, koſtæligæ clædder [m*eth* guld oc ſilkæ oc di*ræ* ſtenæ[26], oc for ha*nnu*m gongæ mangæ[32] io*m*ffruer, too oc too til ſa*m*mæn, oc ſingæ oc quædæ ſkønligæ po*n*næ terreſſ mool, oc[33] ther neſt gaar eet an*n*e*t* party m*eth* ma*n*gæ hondæ ſeydæ ſpell oc andræ behennikt[34], huer[35] effther ſith embitæ, oc ther neſt følgher then vogn, ter afgudæn j er, och vedh[36] bodæ ſider trænge*ſſ* pelæg*r*imæ, ſom longhveyeſſ tidh kompnæ æræ, oc aff thøm maa ma*n*d ſee een ſtor vylleſſæ, huorlu*n*d tee æ*ræ* ‖ eggædæ aff diæfuelſens falſkæ gudæliched h. 76 *b* So*m*mæ aff thøm kaſtæ thøm vnne*r* hiwlennæ aff vogne*n*, ok vogne*n* gongher ofuer tøm oc brider ſender the*r*ris armæ, been, hals, rygh, ſidæ oc andræ ledher, oc

(med en hage foroven) over o, *som vel derved betegnes som urigtigt.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *Efter C*: galnne; kalnæ, *A.* [28] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *Lat. har*: In ſole*n*nitatibus vero ſicut in dedicat*i*one ſeu intronizatione ſimulacrorum. [30] *Efter C*: føre; for*æ*, *A.* [31] maius idolum, *lat.* [32] *Indsat efter C*: Mange; *mgl. i A;* in magno numero, *lat.* [33] *Svar. til* oc . . . embitæ *har lat.*: Succeditq*ue* pluralitas muſicorum inſtrumentis varijs ſimphonizans. [34] *Så A;* behenndighed, *C.* [35] *Efter C;* huert, *A.* [36] *Efter C*: ved; vdh,

fo*mm*æ blyfuæ all tings dødæ oc figyæ[37], at tee
fkullææ[38] fongæ th*er* foræ løn j th*et* P*ar*adiis, fom
oppa iorden er. Oc nar te*n* p*ro*ceffio er ta giorth, oc
augude*n* er opp feth inne*n*[39] j fin ftædh, ta ko*mm*æ
ind for ha*nnum* ma*n*gæ oc grædæ, oc fo*mm*æ dræbæ
thøm feluæ. [Tee ær*æ* tee ver fa forblindæ[dæ], at te
tenkcæ ta ftrax at ko*mm*æ ind vdi Paradiis ok faa
77 *a* th*er* godæ dawæ ‖ til euig tid m*eth* th*er*ris augutz hielp,
huilken fom thøm ind fører tel euig fordø*mm*elffæ[26].
Th*et* fkeer ftu*n*dom j fligh[40] een høtidh, fom foræ er
nefnd, at ther finde*ff* tu hu*n*dr*et* eller fleræ dødæ ligind-
eff, fo*m* thøm feluæ hafuæ dræpt, oc taa ko*mm*æ tee
død*es* ve*n*ner oc tagæ therris[41] dødæ k*ro*ppæ, oc[42]
diæfuelfens martir*es* æræ, oc bær*æ* tøm m*eth* een finn-
*er*lich fangh, fom tee tertil hafuæ, ind for*æ* th*er*ris
augud for*æ* eet ofu*er*, oc th*er* neft giør*æ* tee eet bool
oc brennæ thøm allæ fa*mm*e*n* vdi, th*er*ris augud til
hed*er*, oc fo*mm*æ ge*mm*æ aff tee been oc afkæ for ftor
helly dom[5]. Oc for[43] for*nefn*de tempel er eet vatn ‖
77 *b* fom eet lid*it* fefkæ vatn, oc ter vdi kaft*er* falkit th*er*ris
ofu*er*, fom er guld oc følf, dyr*æ* ftenæ, coftæligæ kar[44]
oc [ann*et*, huot te hafuæ, fom coftælict er[45], oc t*eth*
ofuer tagæ tee opp, fom j templ*it* tiænæ, vdy fi*n*ner-
lighæ tidher om arit [och giø*mm*i*t* til templens big-

A. [37] *Så A. Rimeligvis står* figyæ *ikke* = figiæ (figjæ) *men må vist snarere forklares på den måde, at afskriveren først tænkte på at skrive* figæ *men så alligevel foretrak* fyæ *og föjede* yæ *til det skrevne* fig *uden at slette* ig. [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] igenn, *C, og dette er måske oprindeligere.* [40] *A har:* fkigh. [41] *Indsat efter C:* deris; *mgl. i A.* [42] *Så A (jfr. f. eks. s. 5¹); C har:* deris kroppe fom erre døde, oc dieffuelfens Martyres; *lat. har:* taliu*m* diaboli marti*rum* . . . totu*m* corpuf. [43] *Indsat efter C; mgl. i A;* ante, *lat.* [44] *A;*

ni*n*gh oc til augude*n*næ ok til andræ ſtikcæ, ſom tertil hør; tok hollæ tee ſelfuæ th*e*n beſtæ dell til tørreff eygit behoff[46].

All[47] kiæreſtæ[48] ve*n*ner met gud! Vy *cri*ſtnæ me*n*niſkæ ku*n*dæ aldry ful lofuæ oc æræ oc takcæ oc tiænæ vor gud oc[49] vor ſkabær*æ*, th*e*n hellygæ tre follæliched, fader oc ſøn oc th*e*n helligæ andh, ſom ‖ een 78 *a* gud oc tre p*er*ſon*er* er, for th*e*n ſtoræ w begryuælich k*er*lichetb, noodæ oc trøſt, løn oc glædæ, ſom han off beuyſt oc gifu*et* hafu*er* j ma*n*gæ vtaligæ moodæ oc ſi*n*nerligæ her m*eth*, at han, ſom ſandhetz[50] lyus er, hafu*er* gifu*et* oos[51] th*e*n helligæ troff lyus j t*ett*æ verdh*e*n oc ter til off allæ, ſo*m* vor troo oc vor lefn*it* hollæ, ſom ha*n* off gifuit oc budit hafuer, th*et* ewi*n*næligæ lyus m*eth* ſøk ſelfu*er* j he*m*mær*i*gæ, och [hafuer frelſet[52] off fran ſa dan vhørlig diæfuelſens villelſæ, va*n*tro oc mørk, ſo*m* te vſlæ hetni*n*gæ thy uer ie*m*m*er*ligæ j [fordømdæ blifuæ[53]. ‖

Vaare, *C*; ciphos, *lat.* [45] ſimilia, *lat.* [46] *Lat. har*: prouident eccleſie *et* ſimulachriſ ac ſibi ipſis abu*n*danter. [47] *Herfra og kapitlet ud mgl. i lat., der i stedet har 8 spalte-linjer om St. Thomæ skrin.* [48] *C tilföj.*: Chriſte*n*ne oc. [49] ſom er, *C.* [50] *Efter C*: Sandheds; ſantz, *A.* [51] *C tilföj.*: alle. [52] *Efter C*: haffuer frelſt; ha*n* frelſædæ, *A.* [53] *Således må der vel læses her ligesom s. 72*[19]. fordømth hafuæ, *A;* fordømpte e*rr*e oc bliffue, *C. Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

78 *b* Aff nogræ øør, ſom ſinder uth liggæ, och af Otge*ri* mæl, honik [*et cetera*[1].

Capitulum xx nonu*m*.

Ithem nar ma*n*d [vdh faar[2] af t*e*ttæ forſcrefnæ land oc rigæ, bort ſinder udh ouer ma*n*gæ vnderligæ la*n*d hoos[3] tu oc halft*re*diæſinztyuæ dags ferdh, ta k*om*m*er* ma*n*d vdi een øø, ſom kald*eff* Lambo*ri*[4]. Ter gar alt falkith nøgit, oc huot ter er, t*eth* hør*er* tøm allæ til. Engin hafu*er* ſinn*er*ligh laas eller nøgel til nogh*er* ſtikcæ, och allæ q*wi*nnæ*n*næ æræ huer mantz, vdh*en* ſa megit, at engin maa tagæ tøm m*eth* wol vnner ſin hals. Tee hafuæ oc een anne*n* oond ſedh, at the ‖ 79 *a* ædæ g*er*næ vngæ mendz køth. Tith ko*m*mæ køpmend oc før*æ* falæ vngæ børn. Æræ te ikcæ ſaa fedæ, ſom thøm tikceſſ, ta ſettæ tee thøm ind at fed*eff*[5], ſom ma*n*d giør m*eth* kaluæ eller ſwin[6]. Jte*m* øſt*er*[7] vdh fran te*n*næ forſc*re*fnæ øø er een a*n*nen, ſo*m* kalliſſ Su*m*mobor[8], oc the, ſom th*er* boo, hollæ thøm var*æ* gantzæ ædlæ, oc forti bær*æ* tee eet ſinnerlict tegn vdi th*er*ris ænlidæ. Te hafuæ altid orloff m*eth* t*e*ttæ for*æ*ſc*re*fnæ folk aff Lamor*ri*[9]. Jkcæ megit lankt tæde*n* er een øø, heth*er* Betinigo[10]. Hu*n* er righ aff ma*n*gæ ho*n*næ gotz, oc tæde*n* ſinder udh fra*m*[11] ær*æ* ma*n*gæ

Kap. 29. [1] *A og ligeledes C. Lat. har*: vino *et* piſci*bus*. [2] *A*; kommer oc vdfarer, *C.* [3] *Rettet.* ou*er*, *A;* ved *(der ellers svarer til* hoos *i A), C* = ad, *lat.* [4] *A;* lamorij, *C (jfr. not. 8);* Lamory, *lat.* [5] *Rettet.* fed*eff*, *A;* fede, *C. Lat. har:* eos ſagina*nt*. [6] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] ad meridie*m*, *lat.* [8] *A;* Synobor, *C;* ſumobor, *lat.* [9] *A;* laborij, *C (jfr. not. 4);* Lamory, *lat.* [10] *A;* Bartinigo, *C;* Betenigo, *lat. A;* botenigo, *lat. msc.;* rotonigo, *lat. B.* [11] *Mgl.*

andræ rigæ oc øør, ſom lank wor*œ* at ſc*ri*fuæ ‖ aff, 79 *b*
oc er th*er* eet ſtort rigæ, ſom heder Jana, oc [holler j ſek[12] ij^m [13] milæ, ſom[14] leuce heth*er*. Th*er* er een mektich koni*n*g; ha*n* hafu*er* vnn*er* ſech vij andræ koni*n*gæ, ſom ær*œ* koni[n]gæ vdi tee øør, ſo*m* ther neſth hoos ha*nn*u*m*[15] liggæ, oc vdi hans rygæ er megith falk, oc th*er* voxer øffrit aff allæ ho*nn*æ yrt*er*, ingæferd[16], canell[17], muſcat, giffuerſ noglæ oc andr*œ* koſtæligæ yrt*er*, men tee hafuæ th*er* ikcæ wiin, ſom ter voxer, men guld oc ſølff er th*er* megit, [ſo*m* vell oppa ke*nn*eſſ[18] j koni[n]gins palatz. Th*et* er ſa koſtælict, at iek th*et* ikcæ gantzæ vdſc*ri*fuæ kand. Allæ thee thrapper, ſom opp gaa till palatzeth oc thil herbæ*rœ*næ ‖ oc til came*rœ*[næ], te allæ ær*œ* gior*œ* aff 80 *a*
guld oc aff ſølff, oc allæ gulue*nn*æ ær*œ* ſkacker*œ*dæ, ann*it* ſtikcit aff gull oc ann*it* aff ſølff. Jte*m* vegge*nn*æ ær*œ* clæddæ m*eth* guld oc ſølff, oc ter oppa ær*œ* [g*ra*fnæ oc[19] ſc*re*fnæ ma*n*gæ he*rr*æ oc førſtes lefnith oc g*er*ni*n*gher. Vdi then øpperſtæ[20] [ſall er[21] fuldælygæ [vdh ſcrefuit[22] hertug Otg*eri* lefnith fra*n* th*et* førſtæ, ha*n* vor føddher, oc intil then[23] dagh, han [bort kom[24] intel Fra*n*kæ rigæ, ſo*m* ſo*m*mæ ſiæ. Jte*m* no*ta*, at vdi koni*n*g Karlſſ tid, ſom koni*n*g wor

i C. [12] habens in circuitu, *lat.* [13] *Efter C;* ij^c, *A; lat. har:* leucarum duum miliu*m*. [14] ſom ‖ ſom, *A.* [15] dennom, *C.* [16] ingæferd . . . yrt*er*, *mgl. i C.* [17] *Rettet. A synes at have* camell, *næppe* caniell *(hvilken form findes hos Harpestr.);* canella, *lat.* [18] *Så A;* ſom vel paa kiennder, *C;* q*uo*d patet, *lat.* [19] *Mgl. i C. Lat. har blot* exſculpta [20] *Rettet.* opperſtæ, *A.* [21] *Som ét ord i A.* ſtad er, *C. Lat. har:* In principali vero aularum. [22] *Indsat efter C:* vdſkreffuit; *mgl. i A;* exp*re*ſſa, *lat.* [23] *Indsat efter C:* denn; *mgl. i A. Svar. til* fra*n* th*et* . . . dagh *har C:* fra denn førſte dag hand vor fød oc till. [24] *A;* vdkom, *C;* reuerſus, *lat.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Rettet.* trækteth *eller*

j Fra*n*kæ rigæ, ta vadn for*nefn*de h*er*tug Otgerus til
*cri*ſten do*mm*e*n* ner allæ te land, ſom oppa hin ſidæ
mæ*re*th[25] ær*æ* fra*n* Ihe*rufale*m oc intil arbo*re*s ſol*is*
80 *b* *et* lune, ſom er intil ſolſens oc monens træ, ‖ ſom er
ner' th*et* P*ar*adiis, ſom oppa iorden ligg*er*. Jte*m*
hafu*er* keyſæ*re*n aff Tartaren, ſom kalles Gra*n*tka*n*,
offtæ haft ſtor ſtriidh oc orloff omod tettæ forſc*re*fnæ
rigæ Jana och villæ hafuæ trænkteth[26] vnn*er* ſich;
tok ku*n*dhæ ha*n* [*teth* end aldri vinnæ[27]. Jte*m* ma
ma*n*d· far*æ* tæden oc vdi eet rigæ til ſkips, ſom kalliſſ
Talamaſſy[28]; *teth* heder oc eet anneth nafn Pather[29].
Th*er* vdi ær*æ* ma*n*gæ godæ oc coſtæligæ ſtædh*er*.
Ther voxer oc fir*æ* honnæ vnn*er*ligæ thræ: Aff *teth* enæ
fonger mand meel til brødh, aff *teth* a*n*net honik, aff
th*et* t*re*diæ viin, aff[30] teth fierde[31] edh*er*. Melit fong*er*
81 *a* mand vd aff trææth ſy*nner*ligæ tider om ‖ arith, oc ta
[ſla te oc feſtæ bulend aff træet all om k*ri*ng[32] nedræ
hoff rodh*en* m*eth* een øxæ, ſa at barkend ha*n* refner,
oc th*er* løber ud een honnæ[33] tiwk vætſkæ. He*nn*æ
thørræ[34] the j mod ſolen, oc th*er* aff vorder huith
mell, ligæ ſom th*et* wor*æ* aff korn, oc th*et* brød, ſom
th*er* aff bagi*ſſ*, tæfuer ikcæ ſom huedæ brødh; *tet*
hafuer[35] tok een god tæff. Sa*mm*æligæ giør*æ* tee m*eth*
tee andr*æ* trææ, ſo*m* win oc ho*n*nik giſuæ, vdhen at
tee th*et* ikcæ tørr*æ*, ſom the giør*æ* vedh melith. Ter
ſigs, at engelin viſdæ hertug Otg*er* tee træ, oc huor

trækceth, *A;* trengt det, *C;* ſubiuga*n*da, *lat.* [27] *A;* icke, *C.* [28] *A;* Talamoſzus, *C;* thalamaſſy, *lat. A;* calamaſſi, *lat. msc.* [29] *A;* Pattam, *C;* pachem, *lat. A msc.;* pa*n*chon, *lat. B.* [30] *Indsat efter C; mgl. i A.* [31] *Tilföjet i randen med yngre hånd i A.* [32] *Så A;* ſla de oc ba*n*cke ſamme tre, *C;* percutit*ur* ſtipes arboris vndiq*ue*, *lat.* feſtæ *i A må vel være fejl.* [33] *A;* haard, *C; lat. har:* liquor ſpiſſus. [34] *A har en streg over* rr, *som det synes, uden rimelig betydning.* [35] *Rettet.* hafuerer, *A.* [36] *Så*

lu*n*d ha*n* ſkulæ ther vd fongæ wiin, honik oc meel,
te*n* tid ha*n* ‖ led ſtor nødh oc hu*nger* ter j landit 81 *b*
meth ſinæ h*err*æ oc folk. Jte*m* hoo ſo*m* vor[36] for
gifue*n* aff teth eder, ſom vd aff t*eth* fier*æ* træ fong*iff*,
ta er ha*nn*u*m* ikcæ ann*it* til hielpp: Ha*n*[37] ſkal blandæ
ſith eygit møk m*eth* rent vatn oc ſigæ[38] t*eth* j giø*m*-
me*n* een ren cludh oc drikcæ t*eth*, ta fong*er* ha*n* bodh.
Jte*m* oppa ten[39] for*nefn*de øø er eet døth haff, ſom
illæ lucter, oc [ſo*m*mæ ſtæder ter udy er[40] ſa dypt, at
th*er* ald*ræ* engin ku*n*dæ finnæ bodn, oc ter udhy· voxæ
ſtor*æ* rør, tu hu*n*dr*it* føder høfuæ. Jek ſelff tywe*nn*æ[41]
gad ey løfft een endæ opp [fran iordhen aff eet[42] rør.
Ter voxæ oc my*n*dræ rør [vd meth landit[43], oc te
hafuæ t*er*ris røder hoos [tyuæ alnæ[44] ind j ‖ landit, oc 82 *a*
vdi te knwder, ſom oppa rødernæ[45] ær*æ*, finneſſ
ma*n*gæ dyræ ſtenæ, [huylkæ offtæ forſøktæ ær*æ*[46].
Synn*er*ligæ hafu*er* een the*n* dygh, ath hoo[47] ha*nn*u*m*
hoos ſek hafu*er* vdi ſtridh, hannum ka*n* entæ jern
ſkadææ[48]. [Vedh oc hans fiendæ, at[49] han te*n* ſten
hoos ſek hafu*er*, [ta ber ha*n* entæ jern mod ha*nn*u*m* j
ſtridh, men han møder ha*nn*u*m* m*et* ſtor*æ* ſtengher oc
andræ verr*i*æ, ſom ikcæ er ko*m*mit jern till, oc ter j
mod hielp*er* ſtenen entæ[50]. Jte*m* far ma*n* tæden oc j

A i slutn. af linje; fejl for vorder? [37] end hand, *C.* [38] *Rettet.* ſig, *A;* ſyde, *C.* oc ſigæ . . . cludh, *mgl. i lat.* [39] *A har* tȝ, *der vist står for* tȝ̄, *hvilket s. 109*[18] *må opløses* ten *(jfr. kap. 13 note 14; kap. 17 note 4).* denne, *C.* [40] *A;* er Somme ſteder, *C.* [41] *Rettet.* twe*nn*æ, *A;* tiuffuende, *C; lat. har*: viginti ſocij mecu*m*. [42] *A;* aff ſamme, *C.* [43] ad fluuij ripam, *lat.* [44] trece*n*to*rum* aut amplius cubito*rum*, *lat.* [45] *A;* rerne, *C;* radicum, *lat.* [46] *A;* huilckitt offtte forſøgt, *C.* *Svar. til* huylkæ . . . hoos ſek hafu*er* *har lat.:* de quib*us* expertu*m* eſt ſi quis vnam habuerit. [47] *Herefter har C:* ſom, *der vist er glemt i A.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *A;* aff hans fien‖ende, om, *C.*

eet ſtort rygæ[51], ſom kalliff Kalanoth[52], megit frukt-
ſommelicth oc rykt. Therræ koning er megit mektik.
82 b Hannum er lofuit at nydæ allæ qwinnæ ‖ vdi hans
rigæ, nar hannum løſter[53]. Han holder altidh tuſennæ
oc firæ hundret elefantes[54] til at hafuæ j ſtridh, nar
han thøm veder torff, oc thøm fødæ bønnernæ alt
rigæt om kring. Elefantes kallæ te warkes oppa
therriff mall. Jtem kommæ aff allæ honnæ fiſkæ een
ſinne om arith hart in til landit och duællieff tør tre
dawæ oc [ſtædiæ at tagæ thøm, hoo ſom vel tagæ
thøm[55], meth hendernæ, [huilkith eet ſtort gutz vnner
er[56]. Jek hafuer feluæ [tagit aff[57] tee ſammæ feſkæ.
Jtem nota, at feſkænæ kommæ aa[58] then ſammæ tidh
om arith, ſom [then ſammæ[59] meel, win oc honik vdh
83 a ‖ tags aff træen, ſom foræ er rørth, oc teſſæ fornefnde
tu vnnerligæ ting giordæ gud bodæ oppa in tidh foræ
hertug Otgeri ſkil [aff Danmarch[60], oc hannum til
amynnelſſæ lader vor herræ forny teſſæ forſcrefnæ
vnnerligæ ting huert aar. Jtem j fornefnde land er
ſnielæ[61] ofuer modæ ſtoræ, och ther aff gioræ tee
koſtælich madh for koninghin oc hans falch, oc muæ

---

[50] aggreditur eum fuſtibus non ferratis, *lat.* [51] inſulam, *lat.* [52] *A;* kalonot, *C;* calanoch, *lat. AB;* Calamoch, *lat. msc.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *Indsat efter C:* Elephannther; *mgl. i A;* elephantes, *lat.* [55] *Så A;* Stedis at tage aff dennom huo ſom vill, *C;* prebent ſe omnibuſ libere capiendos, *lat.* [56] *A;* huilcket er it ſtort tegenn, *C; mgl. i lat. Efter* er *har A: tet, der sikkert bör udgå.* [57] *Så må der vistnok læses.* tagit thøm eller aff, *A;* verrit der oc tagit aff, *C; lat. har:* egoipſe cepi *quorum*plures. [58] *Så A, men* p *er måske glemt foran;* paa, *C.* [59] *Så A;* dett, *C og således vel oprind.* [60] *Mgl. i C og lat. Om* Danmarch *se indl.* [61] *Så vist oprind. i A (jfr. s. 102¹), men* e *er nu skjult med senere blæk, hvormed i randen*

j vidæ, at iek[62] hafu*er* ſeet ſa ſtoræ[63] ſnielſſ hus ter, at try falk mattæ ſkyulæ tøm ter j[53]. Jt*em* nar ma*n*ne*n* dør j t*ett*æ for*nefn*de[10] landh, ta ſkal huſfruen jord*is* leſuend*iff* m*eth* ha*n*nu*m*, oppa teth at ha*n* ma hafuæ he*n*næ m*eth* ſek vdi hint || ann*et* 83 *b*
v*er*den[64].

Aff eet rigæ, ſom heter Smafaloru*m*[1], oc andræ øør.

Capitulum xxx[m][2].

Nota, at aff for ſc*re*fnæ land ma mand ſeylæ ofu*er* [t*eth* veſtræ haff[3] oc til een *øø*, heter Caſpho[4]. [Ter hafuæ tee ſa dan ſedh[5]: Nar ter vorder nager ſyuger, ſa at tee ikcæ trøſtæ ha*n*nu*m* at leſuæ, ha*n*nu*m* he*n*gæ tee vdi eet trææ leſue*n*diſſ, før ha*n* dør, oppa t*eth* at ormæ ſkulæ ikcæ ko*m*mæ til hans lege*m*mæ, men tee villæ, at he*m*mællens fulæ ſkullæ ædæ hans køth, oc tee tro, at allæ fulæ ær*œ* gutz ænglæ. Jt*em*[6] haf[uæ] te oc een anne*n* ſed[7]: Nar nog*er* vorder ſyuger, ta kaſtæ tee een ſnaræ at[8] || hans hals oc 84 *a*

er skrevet ſneyle. *Lat. har:* teſtudi*n*es. [62] iek || jek, *A.* [63] *Efter C:* ſtore; ſtort, *A (i randen er med senere hånd tilföjet:* et). *Lat. har plural.* [64] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 30. [1] *Så A* (m *for* in)*;* Smaffalorum, *C;* Cynophal*orum*, *lat. A;* cynaphil*orum*, *lat. B.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] mare occeanum, *lat.* [4] *A;* Chaſzpho, *C;* kaffo, *lat. AB;* Caffo, *lat. msc.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Svar. til* Jt*em* . . . hu*n*dæ *(s. 103*[1]*) har lat.:* In alia aut*em* inſula faciu*n*t ſuos infirmos an*te* mort*em* ab edoctis i*n* hoc magnis canib*us* ſtra*n*gulari. [7] *C tilföj.:* at.

kylken j heel meth ftoræ hundæ, oc fyden retæ te hannum koftæligæ til oc æden foræ vilbrath [oc hollet[9] foræ een godh reth j therris geftæ budh. Jtem nar man vd far aff th[e]nnæ øø, tha æræ ther mangæ landh oc øør, fom nw er lanct at fcrifuæ aff. Ther nefth kommer mand till een øø, heter Melchy[10]. Ther er teth grummæftæ[11] oc verftæ falk, fom iek hafuer noger tiid feet; te huggis oc flaff al tidh, oc foræ een liden ting fla tee huer annen j hiel; the fparæ oc engin, oc nar too, fom wenner[12] æræ, forlicheff, ta er venfkabit[13] ikcæ ful goth melløm thøm[14], før en tee
84 b hafuæ drukchit een ful ftor drik aff || huer annens blod. Tæden feyler man fræm foræ mangæ øø, [fom mangæ vnnerligæ ting æræ vdy, fom lankt er nw at fcrifuæ aff[15], oc kommer til een øø, heder Trachoide[16]. Ter er falkit vilt[17] fom andræ dyur; te boo vdi [clepper, biergæ oc grafuer[18] oc ædæ hugh ormæ oc andræ ormæ oc dyur, fom the ther faa kundæ; te talæ oc jkcæ, men therræ velliæ[19] vifæ tee met tegn fom andræ dummæ. Tee elfkæ megit dyræ ftenæ for therris fkøn heth och jkcæ for therris dygh fkill, oc finnerligæ [hafuæ tee[5] een ften, han hafuer ty oc halftrediæfinztyuæ hondæ
85 a lidhæ; han heter Tracoitides[20]. Tæden || oc ofuer [teth veftræ haff[21] far man ind vdi eet rygæ, hether Natu-

---

[8] om, *C.* [9] *Mgl. i C.* [10] *A;* Mechj, *C;* Milke, *lat.* [11] *Efter C:* grommifte; grofuæftæ, *A;* crudeliffimi, *lat.* [12] *A* (= w venner); venner, *C.* [13] befkickit, *C;* pax, *lat.* [14] *C tilföj.:* faa viidt wenfkabit Skall holdis, oc fig belanger. [15] qui in fingulis intrare *et* moram facere fiue trahere voluerit. ftupenda multa videbit, *lat.* [16] *A;* Trochaide, *C;* Tracoyde, *lat. A;* tracoide, *lat. B.* [17] abfque vllo ingenio, *lat.* [18] cauernis, *lat.* [19] *A;* bolige, *C;* conceptus, *lat.* [20] *Efter C;* trachotides, *A;* trachoitidis, *lat. A;* tracoides, *lat. B.* [21] occeanum, *lat.* (*jfr. not. 3*).

meram[22]; teth er vel tuſennæ milæ ſtort[23], ſom leuce kalleſſ. Teth falk, ſom ther fødeſſ, hafuæ hofuith ſom andræ hundæ; [tee hetæ[24] in greco Cynophaly[25]. Te ga oc altid nøgnæ wden een liden cludh, ſom te hafuæ foræ oc bagh at ſkiwlæ therræ lønlich tingh meth; toch hafuæ te ſkel oc vidh, te æræ oc megit dyugdæligæ oc vel voxnæ falk oc ſterkt aff leder oc [hordhæ at rettæ[26]. Nar tee hafuæ kryy, ta hafuæ te [ikcæ annen vobn en[5] langæ ſpyuth oc bretæ ſkiollæ. Te ſtridæ megit mannæligæ oc clogligæ; huilkin[27] fongæ te gribæ j ‖ ſtriden, then[28] ædæ te geneſten vden 85 b noger meſcundæ. Te bedæ oc allæ[29] til een oxæ[30], oc ter foræ bær huer terræ ther j[31] ſith ænlidæ een oxæ aff guld eller aff ſølff. Jtem er therræ koning megit mektik oc righ; han ber om kringh ſin hals vdi eet bond try hundreth øſter lands margaritas, oc ther læſſ han ſynæ bøner oppa [huer daw, før han æder[9], ſom vy gioræ meth pater noſter. Han ber oc om ſin hals een koſtælig robin, ſom ædlæ, ren, ſkøn oc ſkinendæ er; han er ſa lang ſom een mantz fodh oc fem fingræ bred. Then lader han koſtæligæ forwaræ, [thy at hans ligæ findeſſ ikcæ[5]; meſtæ han then ſteen, tha huldis han ‖ ikcæ lenger for koning. Keyſæræ 86 a Grantkan hafuer offtæ oc ydæligæ meth ſtor clogheth arbeydit ther om, [at han mattæ fa then ſten[32], bodæ

[22] *AC;* Natumeran, *lat. A;* natimeram, *lat. B msc.* [23] *Lat. har:* de circuitu. [24] *Oprind. vel:* tee (= ty) hetæ tee = Unde *et* . . . vocantur, *lat.* [25] *Rettet.* Cynophalij, *C* (ij *for* y); rimaphali, *A;* cynophali, *lat. A.* [26] *A;* haarde att ſette til rette, *C;* de omni foreſacto rigidam iuſticiam exercentes, *lat.* [27] *Efter C:* huilckenn; huilkæ, *A; lat. har singul.* [28] *Efter C:* den; thøm, *A (jfr. not. 27).* [29] *A;* altiid, *C;* omnes, *lat.* [30] *Første bogstav ligner i A mere* e *end* o. [31] *Mgl. i C og lat.* [32] *Indsat efter*

m*eth* gafu*er*, forrethzlæ eller orloff, men[33] han ku*n*dæ aldry fongin. Jte*m* nar ma*n*d ſeyler thæten, ta ko*mmer* ma*n* til een *ee*, hether Silla[34]. Hu*n* er ottæ[35] hu*n*-dr*eth* milæ, ſom leuce kalliff, ſtoor[28], oc th*er* boer[36] ikcæ megit falk vdy for*œ* ma*n*gæ hondæ[9] ondæ ormæ ſkil, [oc ſinn*er*ligæ æræ th*er* kokodrylly[37]. Te æræ ſtrybædæ, fortæ och gulæ, oc hafuæ fir*œ* ſtakcædæ been oc brethææ[38] cleer; ſo*m*mæ aff thøm ær*œ* træt-tyuæ føder langæ oc ſo*m*mæ ſtækgræ[39]. Huor tee frem
86 *b* gongæ, th*er* liggh*er* een wey [effth*er*, lighæ‖ſom[40] een ma*n* hadæ dragh*eth* th*er* frem een ſtoor knwb. Wdi th*et* ſa*m*mæ land er eet høgt biergh[41] oc breth; øfu*er*ſth oppa [teth ſammæ bierghæ[42] er eet digæ m*eth* vatn, oc doræ fiær[43], at vor*œ* forældræ Adam oc Eua[44] the [grætæ th*et* vatn[45], th*er* tee vor*œ* vd kaſtæ aff P*ar*adiis, oc oppa botnen j th*et* ſa*m*mæ vatn fød*eff* ma*n*gæ koſtæ-ligæ ſtenæ, marga*ri*te oc andr*œ* ſtenæ. Teth fattigæ falk th*er* aff landit plæyer altid[31] m*eth* koni*n*gins orloff indh tid om arit at go*n*gæ j th*et* vatn oc feſkæ th*er* opp koſtælighæ ſtenæ; tok ſmør*i*æ tee tøm til

---

C: att hand motte faa denn ſteenn; *mgl. i A;* Pro iſto carbunculo acquirendo, *lat.* [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* ſed, *lat.* [34] *A = lat.;* Sila, *C.* [35] *Efter C:* viij; ſyu, *A; lat. A msc. har:* octingentas, *lat. B:* lxxx. [36] vor, *C.* [37] Sunt autem cocodrilli ſpeciales ſerpentes, *lat.* [38] *I slutn. af linje (se kap. 4 not. 17).* [39] *Efter den lat. tekst skulde der stå:* længræ. [40] *Efter C:* effter, lige ſom; *A har:* lighæ effther ſom. [41] *Tilföjet over linjen (efter* breth) *med senere hånd i A; C har sikkert den oprind. orden:* høyt bierge oc brett. [42] *Efter C:* dett ſamme bierge. *I A findes kun med senere hånd:* teth. [43] *Over mellemrummet mellem* i *og* æ *har A en hage, hvis betydning ikke er klar; denne og* r *synes at skyldes senere hånd.* [44] *I A oprind. skrevet* euæ, *ved en lille streg rettet til* eua *(jfr. kap. 17 not. 2).* [45] *A;*

foren met een yrth, ſom hether lemonſe[46], ſom før er
nefnd, ‖ thi at ther er ma*n*gæ forgiftigæ ormæ, oc aff 87 *a*
th*et* vatn flither een ſtrøm, ther vdi finneſſ oc ma*n*gæ
dyræ ſtenæ. Jte*m* ſieſſ[47] ther, at te dyur oc ormæ,
ſom ter vdi landit æræ, ſkadæ entæ *fre*mmædæ falk
me*n* all eneſtæ th*er*ris egit falk[48]. Jte*m* æræ ther
[huidæ løw*er*[49], gantzæ ſtoræ, oc mangæ andræ dyur
och fughlæ, ſma oc ſtoræ, ſom ikcæ æræ vdi vor*æ*
landh. Jek ſa ther oc fler*æ* ſtæder eet ſtort vnder,
ſom iek til foren nøwæ troth hadæ, ſaſom er geſſ m*et*
tu hofuit. Jte*m* ſyneſſ ther hafuit fler*æ* ſtædæ megit
høgræ een landit; hoo ſom langled*is* ſeer ther til,
ha*nn*u*m* tikcher, at vatn*i*t hengher ‖ ved ſkyen, huilkith 87 *b*
mek hatæ varit eet ſtort vnn*er*, hadæ jek ikcæ leſt
t*et*tæ efther ſc*re*fnæ[5]: Mirabiles elac*i*ones[50] maris *et
cetera*[51].

Aff mangæ øør ſindher vdh.

Capitulu*m* xxxj^m.

Hoo ſom far aff for ſc*re*fnæ land ſindher udh, ha*n*
finn*er* eet rwmt koni*n*gs righæ, ſom kallis Dondyn[1],
oc then koni*n*g hafu*er* fir*æ* oc halft*re*diæſinz tyuæ
koni*n*gæ vnner ſek, ſo*m* om k*ri*ng ha*nn*u*m* beſidendæ
æræ vdi tee *øø*r, ſom ther om k*ri*ngh liggæ. Nar
nog*er* ma*n*d vordher ther ſyug, ta gar een [hans veen[2]
til aff guden oc forhører aff ha*nn*u*m*, om ha*n* ſkal ‖ døø 88 *a*

giorde det vand, met deris graad, *C.* [46] lymonſe, *lat.* [47] *A har* ſieſſ *med en streg over* e; ſigis, *C.* [48] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Rettet.* huidæ lower, *A;* hinde løbe, *C;* leones albi, *lat.* [50] *A = lat.;* elocutiones, *C.* [51] *AC; mgl. i lat.*

Kap. 31. [1] *A;* Dondin, *C;* dondyn, *lat. msc.;* doudin, *lat.*

aff th*e*n ſyugæ. Sier[3] affguden ney, tha ſier ha*n* ha*n*-
nu*m*[4] oc lægædom m*eth*, ſom ha*n* ſkal fongæ bod aff;
ſier ha*n* oc, at han ſkal d*ø*ø, ta [byudæ te til ſa*m*me*n*
allæ ve*nn*er[5] oc ſla [then ſyugæ[6] j heel oc r*e*th*e*n uel
til oc ædh*e*n m*eth* ſtor høgtidh m*eth*[7] glædæ oc ſeydh*e*n
ſpell. Jte*m* vdi [th*e* øør[8], ſom th*e*r om *kri*[n]g ær*æ*,
finde*ſſ* falk, [ſo*m* vtroligæ vnn*er*ligæ æræ ſkaptæ[9]. J een
øø er falkit ow*er* madæ megit[4] ſtort, oc the hafuæ
jkcæ vden eet øfuæ, t*eth* ſider for*æ* vdi endit[10]; te ædæ
all th*err*is mad raa, kiøt oc feſk[11], for vde*n* ſalt
ell*er* nog*ræ*[4] andræ yrt*er*. Jte*m* er th*e*r een anne*n* øø,
88 *b* ter boer falk, ſom gantzæ van‖ſkapt er oc vſinlicth. Te
hafuæ huerke*n* hofuith ell*er* hals, oc ty hetæ tee
Acephaly; øwe*n* hafuæ tee[12] [for*æ* thøm, eet po*nn*æ
huer ſidæ oppa briſt*ith*, oc th*e*r j mell*ø*m een ſtor
oben mu*n*dh[13], ſkapt ſom een heſtæ ſkow. Jte*m*
po*nn*æ een anne*n* øø er falk, [ſom hafu*er* ſleth ænlidhæ
for vdh*e*n næſæ oc øgnæbraa oc[4] [hafuæ ſma gab vdi
th*e*n ſtæd oc gantzæ lidh*e*n mwn[14]. Jte*m* vdi een
a*nn*e*n* øø er falk, th*erris*[15] øfu*er*ſtæ læbæ er ſa ſtor
oc wider, at m*eth* ha*nn*u*m* mwæ tee betekcæ alt th*err*is
ænlidæ. Jte*m* j een a*nn*e*n* øø er falk, ſom[16] hafuæ ſa
9 *a* liden mwn, at[17] ‖ te ſkulæ tagæ [t*ø*r*ræ* fødæ til thøm,
øll och madh, m*eth* ſma piber[18], oc the hafuæ

B; Dyndon, *lat. A.* [2] aff hans gode venner, *C.* [3] ſier ‖ ſier, *A.* [4] *Mgl. i C.* [5] *A;* till hobe ſamblis alle hans ve*nn*er, *C; co*n-uocatis *am*icis, *lat.* [6] *Efter C:* denn Siugge; ha*nn*u*m*, *A;* in-firmus, *lat.* [7] for, *C.* [8] *A;* enn Øe, *C;* inſulis, *lat.* [9] *A;* ſom wtrolige er*r*e, dee erre vnderlige Skabtte, *C; lat. har:* incredibiliter diuerſe gentes. [10] *A;* anſictet, *C;* frontis, *lat.* [11] *A;* fleſk, *C;* piſces, *lat.* [12] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [13] ante ad ſcapulas. *et* in loco pectoris os ap*er*tum, *lat.* [14] cum p*ar*uis foraminib*us* oculo*rum*. *et* fiſſura modica loco oris, *lat.* [15] ſom deris, *C.* [16] *Efter C;* at te, *A.* [17] at ‖ at, *A.* [18] deris mad

huerke*n* tu*n*gæ eller te*n*n*er*, thi ku*n*næ tee ikcæ talæ vde*n* m*eth* tegn. Jte*m* er j een anne*n* *øø* falk, ſom vel er ſkapt oc voxith; te hafuæ føder ſom andræ heſtæ oc æræ ſa raſkæ løbend*iſſ*, at te g*ri*bæ villæ dyur j ſkowen, tee ſom te ædæ. Jte*m* vdi een anne*n* *øø* er falk, ſo*m* ga*n*tzæ lodnæ æræ oc ga oppa he*n*der oc føder oc løbæ opp at træ ſo*m* andræ aber. Te ku*n*dæ jkcæ talæ, tok ſineſſ tee at var*æ* ſkæligæ, ty at te hafuæ koni*n*g oc andr*æ* embitzmen, ſom th*ø*m ſtirer[19]. Jtem oppa een annen ‖ *øø* æræ tee allæ 89 *b* haltæ; thy huer man [at tee[20] hafuer føder, ta gaa tee toch vnn*er*ligæ paa th*er*ris knææ, [ſa at te offtæ fallæ neder, ter te gaa ſkullæ[21]. Jte*m* vdi een anne*n* *øø* er falk, ſom hafuæ bodæ delæ, [q*wi*nnæ oc ma*n*d[22]; nar te [nydæ ma*n*nen[23], taa gi*ø*r*æ* the børn, nar te [nydæ q*wi*nne*n*[24], ta giørs tøm børn, ſom tee fødæ, nar th*er*ris tid ko*m*mer. Jte*m* vel jek nu ladæ beſtonnæ ma*n*gæ vnn*er*ligæ ting, ſom finneſſ vdi for*nefn*de fir*æ* och halfſt*re*diæſinztyuæ *øø*r, bodæ om falk, oc andræ ſtikcæ, aff ſkafnith, aff ſeder, aff g*er*ni*n*gher ſom megit vtrolicth er th*ø*m, ſom ſingit ath ‖ hør*æ*, 90 *a* ty at tet vor*æ* meg*i*t lank all ting fullæligæ vd at ſc*ri*fuæ, ſom te ter ſkaptæ æræ[25].

---

till ſig mett Smaa piber, diſligiſte deris øll, *C.* [19] ſtyre oc raade, *C.* [20] *Indsat af udg.; mgl. i A. C har:* de viiſze huermand att de. *Lat. har:* qui lic*et* pedes habeant. [21] vt de paſſu in paſſum videant*ur* caſuri in terra*m*, *lat.* [22] *A;* Quinders oc mends Skabning, *C; lat. har:* ſexu*m* tam maſculinu*m* q*uam* femininu*m* habenteſ. [23] *A;* bruge mandenns, *C;* maſculino vtuntur, *lat.* [24] *A;* lade ſig bruge, *C;* feminino (vtuntur), *lat.* [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 26 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Aff teth godhæ rygæ Manti[1].

Ca*pitulu*m xxxij[m] [2].

Nota[3]. Efft*er* ty at ſaa ma*n*gæ me*n*niſkæ oc troll[4] æræ vdi for*nefn*de *øø*r, ſom vnn*er*ligæ ſkikcædæ oc ſkaptæ æræ, ta vil[5] jek ey nw ytterme*ræ* [ſc*ri*fuæ aff th*ø*m aff tee *øø*r[6], ſom ſinn*er*me*ræ* udh æræ, ſom megit vnn*er*ligæ ting oc falk oc andræ c*re*atu*r*æ vdi finneſſ, meſt forty at hoo ſom t*eth* leſtæ eller h*ø*r*æ*, ha*n* teth n*ø*wæ tro villæ, och villæ[7] jek ikcæ ydermeræ far*æ* ſinn*er* vdh for ma*n*gæ honnæ far*æ* ſkil, ſom te 90 *b* mek beretæ, ‖ ſom t*eth* vel veſtæ. Thy vell jek nw ſiæ af t*eth* ſtor*æ* rigæ[8] ruktæ oc makt oc æræ, ſom keyſæ*re*n aff Tarta*re*n hafuer. Ty for jek ta [ſinn*er* ud[9] m*eth* mit ſelſkap til ſkips oc vor lengæ vdæ j ſ*ø*en oc led ther ſtor n*ø*dh, f*ø*r en jek frem kom til t*eth* rygæ, ſom kalles Ma*n*ti, huilk*eth* ſom ligg*er* til t*eth* *ø*fr*æ*[10] India po*n*næ te*n* enæ ſidæ oc l*ø*ber intil Tartaren pa t*en* anne*n* ſidæ. T*eth* rygæ Ma*n*ti efft*er*

Kap. 32. [1] *Her og i det følgende har A:* Manti, *C:* Manti, *lat. A:* Manty, *lat. msc.:* Mantzi, *lat. B:* manchus. [2] *A har:* xxxiij[m]; 32, *C.* [3] *Rettet.* Nw, *A;* Nu att, *C; mgl. i lat. (se kap. 27 note 1). Svarende til det følgende* (Efft*er* ty . . . ſkips, *l. 3—14) har lat.:* Quonia*m* igit*ur* tot *et* talia in iſtis inſulis vidimus mo*n*ſtra. que ſi explicarem ſcribendo vix a legentib*us* o*m*nia crederent*ur*. *(lat. A tilföj.: et)* no*n* curauimus vlterius p*ro*cedere ſub polo auſtrali. ne in maiora pericula incideremus. ſed p*ro*pter audita*m* *et* nobis inuiſa*m* famoſitate*m* potentie. nobilitatis *et* glorie imp*er*atoris tartaro*rum* verteba*m* facie*m* cu*m* ſocijs nauigare magis verſus oriente*m*. [4] trelle, *C.* [5] *Efter C:* vill; villæ, *A.* [6] *Så AC.* [7] vill, *C.* [8] *Så A;* Rigis, *C og således måske oprind.* [9] *Så AC;* verſus orientem, *lat.* [10] *A;*

ſin ſtorlichedh er bæter, løſtælicher[11] oc rigæræ aſt allæ honnæ ſtikcæ een noger te rigæ, [ther om[12] liggæ, oc æræ allæ dyur, fulæ oc falk fedæræ oc ſkønæræ[13], oc ‖ nøwæ finneſſ thy[14], ſom gongæ oc [bed*is* ther[15] 91 *a* mad, thi at tee hafuæ ther allæ nok. Teer æræ ſkønæ mend oc en ſkønæræ[16] q*wi*nnæ. Mennennæ hafuæ faa hord oc langæ vdi therris ſkeg, [oc ſidhæ oppa bodæ ſidher vidh therris mund, ſa danæ hord ſom her hafuer woræ kattæ[17]. Jtem ther wy førſt kommæ oppa land*i*t, tha fundæ wy een ſtad, ſom heth Lachori[18], eend dags ferd fran hafuith, [oc the, ther bodæ, the voræ allæ *cri*ſtnæ[19]. Tha vndrædæ wy m*eth* ſtoor glædæ, at wy fwnnæ een hell ſtath m*eth* *cri*ſtnæ falk, oc er for*nefn*de rigæ meſtædel beſeth m*eth* *cri*ſtnæ falk, oc vor vdi for*nefn*de ſtadh godh tiid oppa allæ ‖ honnæ 91 *b* ſtikcæ oc ſinnerlygæ ponnæ ædendæ waræ. Ter er oc een hondhæ ormæ, ſom te ædæ ther j allæ honnæ geſtæbudh, oc fingæ tee ikcæ aff hannum til ſiſtæ reth, ta takchædæ tee lidit for geſtæbud*it*. Jtem æræ vdi for*nefn*de rigæ mangæ ſtæder, kyrker och cloſter, ſom hertug Otgerus[20] ſtiktædæ. Jtem æræ ther ſtoræ høns; te hafuæ ik[c]æ fiædræ ſom woræ høns hafuæ, men te hafuæ ſkøn, huith[21] wll. Jtem æræ ther mangæ

eſtre, *C;* ſuperiorif, *lat.* [11] *A;* koſteligere, *C;* delectabilior, *lat.* [12] *A;* ſom der omkring, *C.* [13] *Herefter har lat.:* alijs. [14] der x, *C. Lat. tilföj.:* in vna ciuitate. [15] bede deris, *C.* [16] *A har:* ſkonæræ. [17] *Således må der vel læses.* oc ſidhæ bodæ vidh mundin ſom her hafuer woræ kattæ ſa danæ hord ſider ther ved therris mund, *A;* och ſide oc viide paa begge ſider vid deris mund, ſaadanne haar ſom vorre katte her haffue, *C. Lat. har:* ſed viri loco barbe habent perpaucos pilos. rigidos *et* longos ab vtraque parte oris quemadmodum noſtros videmus habere cattos. [18] *Rettet.* lathori, *A;* lachorij (ij *for* y), *C;* Lachori, *lat.* [19] *Mgl. i lat.* [20] *C tilföj.:* aff danmarch. [21] *Mgl. i C.*

ta*m*mæ odræ, ſom nedh løbæ j vatn*ith* oc hentæ ſeſkæ
til th*err*æ h*err*æ, nor tee[22] tøm til ſigh*er*. Ffra*n* th*en*
ſtad oc nog*ræ* dags ferd ko*m*m*er* mand til een anne*n*
ſtad vdi t*eth* ſa*m*mæ rigæ, ſom heth*er* Caſſaye[23]; t*eth*
92 *a* er ſaa megyth ‖ at ſiæ ſom he*m*melſſens ſtad, forti at
ma*n*d men*er*, at t*eth* er th*en* ſtørſthæ ſtad, vdi verden
er. Ha*n* er halft*re*diæſinztyuæ leuce eller milæ om
k*ri*ng oc er ſa ſnæwert beſeth m*eth* falk, at th*et* ſtort
vnn*er* er, oc ligg*er* th*et*[24] vdi hafuit, ſo*m* We*n*nedie
giør. Th*er* er oc mer end tuſennæ oc tu hu*n*dr*it* broer
eller briggh*er*, oc [for*æ* broen[25] er eet ſtort torn koſtæ-
lict oc ſterkt oc falk oppa, ſo*m* ſtaden beuoogæ[26]. omod
keyſær*en* G*ra*ntkan. Th*er* ær*æ* oc ma*n*gæ C*ri*ſtnæ oc
cloſth*er* aff[27] fortæ brøder oc gra brødræ, ſom th*er*
ikcæ tiggæ. Th*er* er oc megin ſøgni*n*g aff kiøpmend
92 *b* aff allæ ‖ land. Th*er* vox*er* oc godh wiin, ſom th*er*
kald*iſſ* bigon. Jte*m* er th*er* eet cloſt*er* een mill fra*n*
ſtadh*en*, ſom er een abbacia aff hetni*n*ge[28], oc hoos
th*et* cloſter er een ſkow, ſom all om k*ri*ng iñ er lucth*er*.
Th*er* ſta vdi ma*n*gæ træ aff ma*n*gæ ho*n*næ fructh, oc mith
vdi ſkowe*n* er eeth høgt biergh oc wiit, oc j for*nefn*de
ſkow ær*æ* ma*n*gæ vnn*er*ligæ oc ſiælſinæ dyur[29], huilkæ[30]
dyur mu*n*kænæ aff cloſtær*et* gifuæ th*en* almøſſæ, ſom tee
optagæ aff bordhit[31], vdi koſtælygæ gulkar oc leggæ
megit[21] mer til, en allmøſſæn til ſigh*er*, och nor th*en*,
93 *a* ſom almøſe*n* ſkyftæ ſkal, ringh*er* een ‖ clokcæ, ſom er

22 hannd, *C.* 23 *A;* Caſzaj, *C;* Caſaie, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* 24 *Så A;* den, *C.* 25 in quolibet (ponte), *lat.* 26 *A;* beuare, oc beuoge, *C;* tuenda, *lat.* 27 *Efter C;* oc, *A;* de, *lat.* 28 hertugen, *C;* pagana, *lat.* 29 *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* 30 *Svarende til* huilkæ . . . til ſigher *(l. 25) har lat.:* deferuntur reliquie ciborum cum magno additamento n vaſis auro lucentibus ad hunc pratum. 31 *C tilföj.:* vdi kloſterit.

aff ſølff, huilken han ber vdi ſin hand, tha kommæ løbendiſſ mer end tu tuſennæ dyur, ſtoræ oc ſmaa, oc ſettæ thøm allæ vdi een ring ligæ ſom andræ fatigæ falk. Taa[32] gaa tee, ſom thet befalit er, oc ſkiftæ maden melløm thøm [ſom j bland annit fatikt falk[19], oc nar tee høræ clokken een[33] annen tidh, ta løbæ tee allæ bort j gen, huer ſin wey, at ſkowen. Wy ſtrafuædæ thøm, foræ huy te gafuæ ikcæ fatikt falk ten mad; ta ſuarædhæ tee j gen oc ſadhæ, at tid kommer entit fatikt falk, oc kommæ te en tid, tha wyllæ te en heller fødhæ te fatigæ dyurr || ther meth. Therris wanthro er ſaa, 93 *b* at nar noghræ ædhlæ eller welbyrdigæ folk døø, ta faræ therris ſiælæ vdi tee ædhleſt oc bæſtæ dyur, oc nor [nogit annit falk[34] døør, ta faræ therris ſiælæ vdi [te andræ dyur, ſom myndræ æræ[35], oc ther pinæſſ tee[36] foræ therris ſindher ſa lengæ, til tee hafuæ fult giorth, oc kommæ ta ſtrax til Paradiis, [huilkit te wer een ſtor wantro och willelſſæ er[37]. Jtem æræ manghæ[38] vnnerligæ ting j fornefnde ſtadh, aff huilkæ jek ikcæ nw[39] ſcrifuæ wil.

---

[32] der, *C.* [33] *Mgl. i C; lat. har:* denuo. [34] ignobilium, *lat.* [35] beſtiarum vilium, *lat.* [36] *Indsat af udg.* [37] *Mgl. i lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] multa . . . alia *lat.* [39] *C tilföj.:* ydermere.

Aff een honnæ folk, ſom hedæ Pigmei[1], och wæyyen til Cathay.

Ca*pitulu*m xxxiij^m^.

Fran the*n* for*nefn*de ſtad oc til en[2] annen, ſom heth*er*
94 *a* Tilonſo[3], er || ſex dags ferd, oc then ſtad er mwrith[4]
oc tyuæ milæ lang, ſo*m* kallæff leuce, oc vdi ſtadh*en*
er tryſinztyuæ ſtenbriggh*er*; jek ſa th*ø*m aldr*æ* ſkønær*æ*.
Th*er* er[5] koni*n*gins førſtæ ſædæ aff Ma*n*ti, thy at th*et*
er een faſt ſtadh oc løſtik oc full aff allæ honnæ rig-
dom, oc th*er* neſt wor hans ſædhæ j for*nefn*de ſtadh
Chaſſaye[6], men nw er ha*n*s ſædæ vdi een anne*n* ſtad.
Jte*m* yterſt vdi for*nefn*de rigæ Ma*n*ti løber eet ſtort
watn, ſom kalleff Dolay[7], oc th*er* ſom the*n* flod er
ſnæfreſth, th*er* [er hu*n* fir*æ* milæ breth, och th*er* neſth[8]
94 *b* vdi een ſtakceth tidh ko*mmer* ma*n*d || vdi [eet keyſær*æ*
rigæ aff Tarta*ren*[9], oc mand ſkal følliæ th*et* vatn, ſom
for*æ* er ſc*re*fuit, intil th*et* land, ſo*m* Pigmej vdi boo.
Tee Pigmej æræ ſtakcædæ aff vexſt oc æræ ikcæ
lenghræ eend een ma*n*tz arm eller ſa langæ ſom tre
hendh*er*, oc thee ær*æ* gantzæ ſkønæ oc lyfffaligæ, bodæ
q*w*innær oc me*n*d. The leſuæ ikcæ menæligæ[10] le*n*gh*er*
en ſex aar eller ſyw; te, ſom leſuæ ottæ ard, tee
æræ megit gamlæ, oc tee mwæ giftis, nar te ær*æ* eet

Kap. 33. [1] *C har her og i det følg.:* pingmei. [2] *Efter C:* enn; then, *A.* [3] *A;* Tilonſze, *C;* Tylenſo, *lat. A;* tylenſo, *lat. B.* [4] *A;* nu ret, *C. Lat. har:* cuius muri per circuitu*m* tendunt*ur* ad ſpacium .xx. plene leucarum. [5] *Så AC; læs:* wor; fuit, *lat.* [6] *A;* Caſzaj, *C;* Caſſaye, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* [7] *A;* Dolaj, *C;* Dalay, *lat. A mſc.;* dylayde, *lat. B.* [8] *Mgl. i C.* [9] imp*er*ium tartaroru*m*, *lat.;* aff *mgl. i C.* [10] *Efter C:* meenlige;

halt ar gamlæ, oc vdi teth annit ar tha fødæ te børn. Tee æræ[11] ſkellighæ oc witthigæ oc hafuæ goth nøm- ‖ mæ at allæ te gerninger, ſom te kundæ giøræ aff ſilcæ 95 a eller guld[12]. Tee[13] ſtridæ offtæ omod ſtoræ fughlæ, ſom tid j landit[14] ſankcæff j ſtoræ flochæ oc giøræ thøm ſkadæ, ſa at ther bliſuer mangæ dødæ aff thøm oppa bodæ ſider. [Te giøræ engtæ groft arbeydæ, the ſaa ey, te pløyæ ey, te arbeydæ ey j win gord[15], mæn ther boer[16] annit falk j bland tøm, ſom[17] ſa ſtoræ æræ, ſom wy æræ. [Te tiænæ[18] thøm oc giøræ therræ arbeydæ, huilkæ ſom lidæ oftæ[19] forſmædelſæ aff fornefnde ſmaa falk. Tettæ effterſcrefnæ er eet ſtort vnner, at[20] tettæ ſtoræ falk føddæ børn j bland tettæ fornefnde ſma falk, ‖ [huilkæ børn aldri woræ ſtørræ 95 b een tettæ ſma falk[8]. Terres land er ikcæ ſtort, tok er ther tolf ſtæder udi, oc een aff thøm er ſtor oc vel om mwrit, huilken keyſæren Grantkan ladher wel foruaræ meth webn[21] folk j mod koningin aff Manti[22]. Ter neſt kommer man in j keyſæræ Grantkans land, fræm ath ma[n]gæ ſtæder oc byæ, ther ſom mangæ atſkiligæ ſeder oc vnnerligæ ting æræ, ok ſa vdi eet rigæ, ſom

---

mannæligæ, *A; communiter, lat.* [11] *A har:* aræ. [12] *Så AC; læs:* wld; *lat. har:* lana arborum. [13] *Svarende til* Tee . . . ſider *(l. 7) har lat.:* frequenter preliantur contra grandes (grues, *lat. A*) aues proprie exercitibus congregatis hinc inde et fit ſtrages vtrimque (vtrumque, *lat. A*). [14] *Efter C:* lanndet; land, *A.* [15] non laborant terram predia ſeu vineas, *lat.* [16] *A;* vor *C;* morantur, *lat.* [17] *Indsat efter C; mgl. i A.* [18] *A;* ſom tiene *C. Lat. har:* qui eis incolunt. ſicuti ſerui. *Har det oprind. været:* . . . tøm, ſaa ſtoræ ſom wy æræ, ſom tiænæræ oc giøræ . . . ? [19] *C tilföj.:* ſtor. [20] *Svarende til* at. . .falk *(l. 15) har lat.:* dum dicti homines in terra generant vel pariunt non creſcit proles ſupra pigmeorum ſtaturam. [21] *A har* wobn *(for* webn = webnt, *jfr.* væpnt (væptn) folk, *s. 23[13]);* beueffnit,

hether Janicha*n*, ſom er eet aff te tolf rygæ, ſom
[keyſær*æ* rigæ aff Tarta*r*en[23] er vnn*er*gifuit. Then
beſtæ ſtad vdi t*eth* righæ hedh*er* och Janichan[24]; han
96 *a* er full aff kiøpma*n*ſkaph ¦ oc rigdom vdh*en* ændæ oc
gifuer keyſær*en*[25] ſtoor ſkath; [ſom iek hørdæ vdi then
ſammæ ſtad[26], [ta hafuer keyſæren[27] aff th*en* ſa*m*mæ
ſtad [huert aar[8] [halftrediæſinztyuæ tuſennæ[28] [cume*n*
gildænæ[29], oc j hue*r*t cumen er ty[30] tuſe*n*næ[31], th*et*
giør halft*re*diæſinz tyuæ tuſennæ[32] ſy*n*num thy tuſe*n*næ
gildænæ; oc fem hetenſkæ milæ thæth*en* er een anne*n*
ſtad, heth*er* Mecheyn[33], oc [th*er* giør*es*[34] coſtæligæ oc
ſtor*æ* ſkib aff eet honnæ træ, ſom er gantzæ huith[35];
af th*et* ſa*m*mæ thræ biggiſſ th*er* pallacia oc koſtæligæ
huſſ. Jte*m* tædhen oc ottæ dags ſerd ko*m*m*er* ma*n*d
fræm at ma*n*gæ koſtæligæ ſtæder ok byæ oc intil een
ſtad, ſom heth*er* Lancherin[36], ſom megit beruktik er aff

C. [22] *A har her:* mo*n*ti. [23] *A;* keyſzens rige er aff Tartarenn, *C.* *Lat. har*: quibus diſtinguit*ur* totum imp*er*iu*m* tartaro*rum*. [24] *Efter C;* jænichan, *A.* [25] proprio regi. *lat.* [26] *Indsat efter C*: ſom ieg hørde vdy denn ſamme ſtad; *mgl. i A;* ſicut illi de ciuitate fatent*ur*, *lat.* [27] *Indsat efter C:* da haffuer keyſzeren; *mgl. i A.* *Svarende til* ta hafuer . . . gildænæ *(l. 8) har lat. A*: valent anni regni redditus milia cuman floreno*rum* auri; *lat. B*: valet a*n*nue regi quinquaginta milia . . .; *lat. msc.*: val*et* a*n*nuati*m* regi .l. milia . . . [28] *Efter C:* lm; fir*æ* oc ha[l]ftrediæſinztyuæ, *A; angående lat.*, *se not. 27.* [29] gyldenne cuman, *C.* [30] *Efter C:* x; er, *A;* dece*m*, *lat.* [31] *Det følgende:* th*et* . . . tuſe*nn*æ *mgl. i C.* [32] *Indsat af udgiv.* *Lat. B har:* ſumma tributi a*n*nui quinquaginta milium milia floreni; *mgl. i lat. A msc.* [33] *A*; Mecheion, *C.* *Lat. har:* meke. in qua . . . [34] *A;* deris, *C.* *Svarende til* ther . . . huſſ *(l. 14) har lat.:* in qua fiunt de quodam albiſſimi *(B;* abietu*m*, *A)* genere ligni naues p*er*maxi*me* cu*m* aulis *et* thalamis ac multis edificijs tanq*uam* pallacium tellure fundatum. [35] *C tilföj.*: oc. [36] *Efter C;* lacherin, *A;* lanceryn, *lat. msc.;* Lauce-

ftor rigdom oc køpmandfkaph. ‖ Han ligger oppa eet 96 *b*
vatn, fom heth*er* Tarame*ran*[37], oc ter neft ta ko*m*m*er*
man indy Tarta*ren*[38], fom heter Kathay. Vdi *te*ttæ
Katay er ma*n*gæ koftæligæ oc mektigæ ftader oc byæ,
oc ter giøres oc koftæligæ *ger*ni*n*ger aff filkæ oc andræ
ftikcæ. Ter er oc megit[39] ha*n*tæ*ri*ng aff kiøpma*n*fkap
oc yrther. Jte*m* gø*m*me*n* for*nefn*de la*n*d Katay øft*er*
udh ko*m*m*er* ma*n* f*re*m at ma*n*gæ koftæligæ ftader oc
byæ til een ftad, fo*m* heth*er* Fugarmago[40]; ha*n* er
righer aff ma*n*gæ ho*n*næ køpma*n*fkaph, fom fiælfin er;
oc f*re*mdelis øfter udh er een ga*m*mell ftadh, fo*m*
heter Caydo, oc th*er* hafu*er* keyfæ*re*n ‖ Gra*n*tkan meen- 97 *a*
lighæ fith fædæ, oc th*e*n ftadh Caydo er hoos tyuæ
hetenfkæ milæ om k*ri*ng, oc ha*n* haffu*er* paa fek tolff
p*or*tæ[41].

Aff keyfæræn[1] Gra*n*tka*n*s palatz.

Ca*pitulu*m xxxiiij[m].

Nota[2]. Keyfæ*re*n Gra*n*tkans pallatz, fom er vdi th*e*n ftadh Caydo, [*teth* er om k*ri*ng meer een too hetenfkæ milæ oc er mwrit m*eth* koftælich *ger*ni*n*g[3], oc ther udi er ma*n*gæ falæ, fkønlygæ giordæ oc[4] megit koftæligæ. Th*e*n fall, fom hand[5] felff vdi fider oc [ftørft er[6], hafu*er* vdi fek fir*æ* och tyuæ høwæ pelær*æ*,

ryn, *lat. A.* [37] *A;* taramerari, *C;* Carameran, *lat. A;* Cacameran, *lat. B.* [38] principale*m* prou*i*ncia*m* imp*er*ij tartarie, *lat.* [39] *Så A;* mege*n*, *C.* [40] *A;* Fagarmago, *C;* fugarmago, *lat. AB.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 34. [1] *A har:* key ‖ keyfæræn. [2] *Rettet.* Nw om, *A; mgl. i C og lat. (jfr. kap. 27 not. 1).* [3] continet circuitu proprij muralis. vltra duas leucas fpacij, *lat.* [4] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] *A;*

ſtøptæ aff purt guld, och allæ veggennæ[7] inde*n*[8] til er
97 *b* clædæ m*eth* eet ho*n*næ ſkin aff dyur[9], ſo*m* ‖ kalliſſ paties[10], oc te ſkin ær*æ* r*e*th blod rødæ [oc gifuæ ſkin aff tøm ſom ſool giſler, ſaa at eet menniſkens øwæ kan nøwæ tolæ ten clarheth, ſom th*e*r aff ſkin[11]. Tee ſkin hollæ te dyer*æ* een [nogit guldh[12], oc æræ ſo*m*mæ af tee hetni*n*gæ ſa galnæ, at tee bedæ til ſa*m*mæ dyur for th*er*ræ koſtæligæ farwæ oc ſkønheth ſkill[13]. Jte*m* wil iech ey tyæ t*et*tæ eft*er* ſc*re*fnæ for*æ*[14] thøm, ſom mek ey tro vellæ, [oc ho ſo*m* wil ikcæ troo, han ka*n* ikcæ forſtaa, huot ha*n*nu*m* ſieſſ[15]. Ta ſier jek nw veſſæligæ for ſe*n*nen, at øfuerſt vdi for*nefnde* keyſær*e*ns [pallatz eller ſaal[16] er keyſærens ſædhæ, ſo*m* er høgth
98 *a* ‖ opp m*eth* ma*n*gæ trappher, th*e*r ſom han plæyer at ſidæ j hans høxſtæ mayeſtath[17] oc t*eth*[18] ſædæ eer opp giort fra [næth*e*rs oc til høxſtæ aff[19] guld oc aff ma*n*gæ honnæ dyr*æ* ſtenæ. Huer trappæ er giort aff ſinn*er*ligæ[20] ſtenæ, ten førſtæ aff ametiſto, ten annen aff ſardino[21], ten tr*e*diæ aff chryſolito[22] oc ſaa te

---

ſine førſter, *C; eſt* maxima, *lat.* [7] *Efter C:* vegene; veynæ *A;* par*i*etes, *lat.* [8] *Rettet.* inge*n*, *A.* [9] *A;* it diur, *C;* quorunda*m* *ani*maliu*m*, *lat.* [10] *AC;* pachies, *lat. A msc.;* pathees, *lat. B.* [11] ita remicantes vt ſole deſup*er* relucente vix oculus valeat hu*m*anus ſufferre ſplendore*m*, *lat. B. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [12] aurea*rum* tegimen lamina*rum*, *lat.* [13] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] propter, *lat.* [15] Nam quicunq*ue* nihil credu*n*t hij nihil *et* ſciunt, *lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* pallatz, *C;* aule, *lat.* [17] *A har* mageſtath, *hvor* g *sikkert er fejl for* y. [18] *Svarende til* teth ... guld *(l. 16) har lat.:* in *cuius* throni toto corp*or*e nihil appar*et* min*us* nobile auro. [19] *Så A;* nederſte, oc till øffuerſte met, *C.* [20] *A;* dyrebare, *C;* ſingulis ac inter ſe diuerſis, *lat.* [21] *Efter C;* ſardine, *A;* ſardio, *lat.* [22] *Efter C;*

andıæ trapper aff andræ[23] koſtælighæ ſtenæ, [huilkæ ſtenæ oc trapper[24] til ſammen løddæ æræ ok[25] koſtæligæ om kringh lafdhæ meth renth guldh[26]. Jtem oppa then wenſtræ hond, ſom keyſæren ſidher, een trappæ næther meræ, ſydher hans førſtæ høffrw, oc henneſſ ſædæ er giort aff jaſpidibus, koſtæligæ laukt om kring meth guld[27]. ‖ Jtem een trappæ næther 98 b meræ ſider hans annen huffruæ, oc adher een trappæ næther meræ ſydher hans trediæ huffrwæ, forty han hafuer all tid tree huffruer, oc næthen for [then trediæ huffıuæ[28] ſidær velbyrdigæ oc godæ qwinnæ, [huer effther ſyn ſtaath. Jtem nota, at[23] allæ qwinnæ j thet land, ſom mand hafuer, the bæræ oppa therris hofuit eet tegn, giort ſom een mantz food, [aff koſtælich gerningh, huer efter ſin formwæ[29], oc ther [p]onnæ [ſkullæ te[30] kennæ thøm wæræ bæthræ een andræ løſæ qwinnæ. Jtem oppa[31] keyſærens høygræ hondh, [een thrappæ[32] nedher, ‖ ſider keyſærens førſtæ ſøn oc ſa alt nedher 99 a ath herræ oc førſtæ aff keyſærens ſlecth[33]. Jtem[34] for owen ouer te ſædæ, ſom [keyſæren oc tee fornefnde ſidhæ[35], er giort ſom een dræth vdi vinbæræ qwiſtæ oc j een [23] annen koſtælich gerning aff reent guld hoff

chryſolicho, *A;* criſolito, *lat.* [23] *Mgl. i C.* [24] Qui ſinguli (*sc.* lapides) ad formam cuiuſque gradus . . ., *lat.* [25] *A;* aff dyrebarhed, oc, *C.* [26] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Rettet.* nædhen srediæ huffruæ, *A;* diſze tre huſtruer, *C;* tercia, *lat.* [29] *Forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [30] ſkall mand, *C.* [31] fra, *C.* [32] er it trape tren, *C.* [33] *Efter C:* Slecte; ſloth, *A;* cognatione, *lat.* [34] *Svarende til* Jtem . . . guld *(l. 22) har lat.:* Jtem deſuper thronum et deſuper ante ipſius throni locum tanquam pro celato ſeu operimento in throno reſidentium et eorum miniſtrantium eſt extenſa ſimilitudo vitis operata in palmitibuſ et pampinis de auro, *lat.* [35] *Således må der vel læses.* koningin oc tee oc te fornefnde ſidhæ, *A;* keyſzeren er, oc

halft*re*diæ finz tywæ alnæ lankt, oc th*er* aff nedh*er* he*n*gæ windruer ell*er* vinbær*æ* claffææ[36], giordæ aff allæ ho*n*næ ftenæ, fom koftæligæ oc dyræ ftenæ æræ[37], aff ma[n]gæ hondæ lidhææ[36,38], oc keyfæ*re*n oc allæ tee, ner ha*n*nu*m* fidbæ, fo*m* for*æ* er[39] fc*re*fuith, hafuæ huer fith fy*n*nerligæ bordh meg*i*t koftælicth, fa at theth ||
99 *b* my*n*ftæ ftor ey til[40] ath regnæ wid nogh*er* pe*n*ni*n*gæ fwm vdi wor*æ* la*n*d[41], [oc nar keyfæ*re*ns høxtæ høytid er[42], ta er hans bordh aff purt guldh, koftæligæ belaut och giort m*eth* koftælighæ[43] ftenæ, fo*m* oos[23] j teffæ land vbekennæ æræ[27], oc tee andr*æ* bord[44] ær*æ* [fo*m*mæ aff aloes, eet træ fom faa heth*er*[45], fo*m* flydh*er* ud aff P*ar*adiis, oc fo*m*mæ aff røth oc fkine*n*næ filff been, oc allæ ær*æ* tee koftælygæ giordhæ oc belaudæ m*eth* guldh. Ffor*æ* te bord ftaa oc tiænæ h*er*ræ oc førftæ oc banæ*r*æ h*er*ræ och thagæ th*er*ris æmbythæ, [fom thøm befalædæ ||
100 *a* æræ[23], gra[n]tgifuæligæ waræ[46]. Engin aff thøm er fa dyerff, at han torff talæ eet ordh, vdh*e*n keyfæ*re*n beth*er* ha*n*nu*m*, eller oc keyfæ*re*n taler nogit til ha*n*nu*m* me*n*[47] th*er* ftaa andr*æ*, fo*m* ær*æ* qwædær*æ* oc fangær*æ*, for*æ* bordhith; te widæ, nar thøm bør at giør*æ* th*er*ris æmbythæ. Ter ær*æ* oc tee, fom pleyæ at læfæ cronicas[48]

---

de forfkreffne feder, *C*. [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not 17).* [37] *Så A;* giorde aff alle honde dyrebare fteenne, *C;* de gemmis *et* granellis, *lat.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Indsat efter C; mgl. i A.* [40] *Efter C:* till; wil, *A. Svarende til* ftor . . . la*n*d *har lat.:* preualet thefauro grandi. [41] *C tilföj.:* brugis. [42] in folemnitatib*us*, *lat.* [43] mange dyrebare, *C.* [44] interdum, *lat.* [45] *A;* fomme aff træ, oc fomme aff it andett, oc it aff aloes, *C;* interdum de ligno aloes artificiofe *com*binato, *lat.* [46] *Indsat efter C:* vaare; *mgl. i A.* [47] *Svarende til* me*n* . . . figs *(s. 120²) har lat. B msc.:* Illis du*m*taxat exceptis qui certis int*er*fpacijs canu*n*t aut recitant de princip*um* geftis; *mgl. i lat. A.* [48] *A synes at have* tronicas.

aff h*err*æ oc førſtæ lefnit, oc th*et* gi*ørœ* te oc, naar thøm til ſigs. Jte*m* nar for*nefn*de keyſær*œ* ſidher vdi hans[49] maieſthath, ſom for*œ* er rørth, ta ſidæ fir*œ* notarii hoos hans fødher. Te ſc*ri*fu*œ* t*eth* mynſtæ ordh, ſom udh gaar aff hans mwnd, thy at huot ſo*m* han ta[50] taler, t*eth* ſkal fræm gaa vdh*en* [noghergenkallelſſæ[51]. ‖ Jte*m* allæ fadh oc kaar oc andræ ſtikcæ, ſo*m* beehøfuiſſ 100 *b*
til ha*n*s bord, [nar ha*n* ſidher vdi hans høxſtæ majeſtath[52], te ær*œ* aff koſtæligæ dyr*œ* ſtenæ oc gior*œ* mæſtærligæ m*eth* guld[53], oc andr*œ*[54] dawæ æræ allæ hans kar till drik oc madh aff clarth guld; ſa ær*œ* och allæ ſtikcæ, ſom hand hafu*er* vdi hans hærbær*œ*. Entæ ſkødhæ the th*er* ſølff vdh*en* til pæller*œ*, trapper oc ath leggæ th*er*ris gulff m*eth*. Oc nar keyſær*en* er vdi th*en* for*nefn*de ſaal, tha ſtaa ma*n*gæ banær*œ* h*err*æ och andræ h*err*æ [m*eth* th*er*ris ſuerd oc m*eth* th*er*r*is* tiænær*œ*[55] ok forwar*œ* the dø*rrœ*[56] koſtæligæ, ‖ thi[57] at th*er* maa 101 *a*
engin[58] jnd ko*m*mæ vde*n* thee, ſom kallædæ vordhæ eller bud hafuæ til keyſær*en*, at tee ind[59] mwæ gongæ; [tet ſa*m*mæ eer oc j allæ hans h*er*bæræ eller huſſ, j huor ha*n* eer[23]. Jte*m* er th*en* for*nefn*de ſall mi*n*æ

[49] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* in hoc ſolio maieſtatis. [50] *Indsat efter C:* da; *mgl. i A;* tunc, *lat.* [51] *A har:* nogher ger genkallelſſæ; nogen Igenſigelſze eller igenkaldelſze, *C. Lat. har:* neceſſe eſt eſſe. vel effici. nec valet ipſe idem verbu*m* ſuum mutare vel reuocare niſi magno co*n*ſilio co*n*uocato. [52] in ſolemnitatib*us*, *lat.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *A;* alle andre, *C;* priuatioribus, *lat.* [55] *Så A;* met ſine tiennere, *C; mgl. i lat.* [56] dørre*n*ne, *C.* [57] *Svarende til* thi at . . . ha*n* eer *(l. 21) har lat.:* quia imp*er*atore p*reſ*ente nemo niſi adductus (a dictis, A) in quacunq*ue* camera vel habitatio*n*e intromitti*tur* donec interrogatuſ iuſſerit imp*era*tor. [58] *Rettet.* emgin, *A.* [59] *A har* end *med* e *overstreget og*

hu*n*dredæ føder bredh oc meer en mi*n*æ [fir*æ* hu*n*dredæ[60]
fødher lang[61], oc vdi keyſæ*re*ns h*er*bær*æ*, ſom hans ſeng
vdi er, [er een pellær*æ*[62] aff purth guldh, oc th*er* vdi
ſid*er* een roobin, een mantz fodh lang, ſom alt ha*n*s
h*er*bær*æ* lyuſer klarligæ om natth*e*n. Jte*m* vdi een
anne*n* ſall, ſom er mit vdi for*nefn*de palatz, er een
101 *b* høyg[63] vpgangh, oc th*er* || ſtoer eller ſidh*er* keyſæ*re*n
offthæ, nar ha*n*nu*m* løſt*er*, huilke*n* oc koſtælic er
giordh, ok vdi te fir*æ* hyrnæ [aff for*nefn*de ſal[64] ſta
fir*æ* hugormæ[65], koſtæligæ giordæ aff guldh [oc koſtæ-
ligæ ſtenæ[66], oc vedh ſidernæ aff for*nefn*de ſall[67]
henghæ koſtæligæ cortiner eller dretth*er* aff ſilkæ, knittæ
ſom andr*æ* garn, oc til huer knwdæ hengh*er* een ſtor
marga*ri*te ſteen, oc vdhen[68] for*æ* te drætter er eet rwm,
ſom ha*n*s kellær*æ* ſkal wær*æ*, och th*er* vdi gi*ø*m*m*eſſ
hans drikcæ oc hans drikcæ kar, ſom[39] koſtæligæ oc[39]
102 *a* vtallygæ æræ, [oc th*er* te ſke*n*kæ || dagligæ drik vdi
oppa allæ hans bord[69]. Jtem vdi for*nefn*de palatz
omgong[70] er een park[71] eller træ gard, ſom ma*n*gæ
ho*n*næ træ oc fructh vdi find*iff*, ok mith vdi for*nefn*de
park[71] ſtor een ſkøn ſal oppa eet høyt biergæ aff
vnn*er*lig bigni*n*gh, ſa at jek ha*n*nu*m* vdh ſc*ri*fuæ ikcæ
kand for*æ* hans koſtælicheet ſkil, [oc th*er* gongh*er*[72]

---

j *i randen.* [60] *AC* = quatuor centu*m*, *lat. B;* quingentos, *lat. A.* [61] *Efter C;* laghth, *A.* [62] *A*; erre pillere, *C;* co*n*ſtat vnus pilarius, *lat.* [63] *Rettet.* hoyg, *A.* [64] *AC; mgl. i lat.; i steden for* ſal *skulde der stå:* vpgangh *(jfr. not. 67).* [65] *Herefter tilföj. A:* vdi. [66] *Mgl. i lat.* [67] throni, *lat.* [68] *Svarende til* vdhen . . . wær*æ* *(l. 15) har lat.*: Quibus cortinis obtegitur officina quam in gallico dicimus boncalarie. que p*ro*pter magnitudine*m* throni in eius concauitate tenetur. [69] quibus potus omnibus miniſtratur, *lat.* [70] *A;* vdgang, *C;* ambitum, *lat.* [71] *Se indledn.* [72] *Skrevet to gange i A. Svarende til* oc ther . . . ingang er *har lat.*: At vndiq*ue* per collis gyrum aque

vatn [ſom kr*i*ngh vde*n*[73] oppa then enæ ſidæ, th*er* ſom
broen gongh*er* til, ter ſom hans ingang er, oc oppa
te to ſidh*er* ær*æ* ſkønæ feſkæ vatn, ‖ ſom ma*n*gæ 102 *b*
honnæ[74] godæ feſkæ vdi gongæ oc [ma*n*gæ honnæ
fuglæ[75], [ſom j vatn*eth* plæyæ at væræ[76], ſom er geſſ,
ænder, ſwanæ, ſtorkæ, heyr*æ*; oc vdi for*nefn*de [park
eller[77] trægard ær*æ* oc ma*n*gæ honnæ dyurr, ſa at
keyſæ*r*en, nar ha*nn*u*m* løſter, ta ma ha*n* ſto*nn*æ vdi
hans[78] vinduæ oc ſee, at hans ſwønæ tagæ feſkæ,
fuglæ oc[79] vilbrath, [ſa offtæ ſo*m* ha*nn*u*m* løſter[80].
Oc mwæ j vidæ for ſa*nn*e*n*, at fiældh*e*n finneſſ noger
ſa ſtor by vdi vor*æ* la*n*d, th*er* ſo*m* ſa ma*n*gæ[81] boligæ
æræ vdi, ſo*m* vdi for*nefn*de keyſæ*r*ens palatz ær*æ*. ‖
Jtem for vden t*ett*æ forſc*r*efnæ palatz vdi Caydo ta 103 *a*
hafu*er* keyſæ*r*end ſligæ andr*æ* tryy[82] palatz, eet vdi
een ſtad, heth*er* Sadus; th*er* er wel til madæ kuldhæ;
th*er* er ha*n* g*er*næ om ſo*m*mæ*r*end. Th*et* ann*et* palatz
er vdi een ſtadh, heth*er* Camalaeth[83]; ter er vel til
madæ hethæ; ther eer ha*n* g*er*næ om vintæ*r*re*n*. Teth
t*r*ediæ palatz eer vdi een ſtad, heth*er* Io*n*gh; ther oc
vdi Caydo hau*er* keyſæ*r*en mæſt ſith ſædæ, thy at
ter[84] er wætæreth [alltid meſth[85] tidælicth, [thy huer
ma*n* at[86] th*et* ſineſſ thøm at vær*æ* heet, [ſom tid til
ha*nn*u*m* ko*m*mæ[87].

---

foſſatum *pro*fundum *et* latum. vltra q*uod* pons vnicus ducit ad collem. [73] *Så må der vel læses.* vde*n* om kringh, *A;* alt omkring, vden *C.* [74] *Står i A efter* godæ; *mgl. i C.* [75] der erre oc mange honde fule vdi, *C.* [76] indomita*rum*, *lat.* [77] *Mgl. i C.* [78] *Efter C;* eet, *A.* [79] *Indsat efter C; mgl. i A.* [80] *Mgl. i C. og lat.* [81] *C tilföj.:* koſtelige. [82] *A*; iiij, *C;* tria, *lat.* [83] *A;* Camaelet, *C*; Camalalech, *lat. A;* Camaalech, *lat. B;* Camaheth, *lat. msc.* [84] *Efter C*: der; teth, *A.* [85] *Så må der vel læses.* meſth alltid, *A;* altiid meſt, *C;* magis, *lat.* [86] thj att huer mand weed, at, *C;* q*uam*uis, *lat.* [87] noſtratib*us*, *lat.;* *måske er* aff woræ land *glemt.*

[Jtem nu vel iek ſiæ nogeth[1]
103 *b* ud aff te ‖ fir*æ* høgtider, ſo*m* ha*n* hafuer om arit.

Ca*pitulu*m xxxv[m].

Fræmdeliſſ mwæ j vidæ, at jek och mith ſelſkap gafuæ
oſſ ind j tiæneſtæ m*eth* fornef*n*dæ keyſær*æ*, [oppa
t*eth* at vy mattæ faa ath vidæ hans ſtor*æ* verdicheth[2],
oc tiæntæ wy ha*n*nu*m* for*æ* ſold[3] vdi k*ri*gh oc orloff
omod koni*n*gin aff Ma*n*ti, ok wor*æ* wy hooff ha*n*nu*m*
vdi femten manædhæ; ta fu*n*dæ[4] wy veſſæligæ megit
yderme*ræ* om allæ hans ſtikcæ, [end ſo*m* nw for*æ*
ſc*re*fuit ſtonder[5], ath widhæ.

Jte*m* hafuer han tyy[6] cuma*n* æmbitz falk vdi ſin
104 *a* gard daghlighæ dags, [oc huerth ‖ cuma*n* giør ty tu-
ſe*n*næ, ſom for*æ* er ſc*re*fuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer
ſith ſinn*er*ligæ [arbeydæ oc[9] æmbitæ war*æ* at thagæ.
Jte*m* hafu*er* ha*n* ty tuſe*n*næ elepha*n*tes och andræ vtal-
ligæ dyurr. [So*m*mæ hollis[10] udi jern kæder, ſo*m*mæ
[ær*æ* in mwr*æ*dhæ[11], oc ſo*m*mæ giø*m*meſſ nethr*æ*[9] vdi
dybæ kwler, oc th*er* til hafu*er* han ma*n*gæ ſiælſinæ[12]
fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer,
ſo*m* talæ ku*n*dæ, oc ma*n*gæ andr*æ*[14], ſom ſyu*n*gæ
ku*n*dhæ. Te, ſom for*nefn*de dyur och fughlæ var*æ*
tagæ, æræ hoos ſex cuma*n*. Jte*m*[15] hafu*er* han [dag-

[1] *Mgl. i C og lat. og er vist uoprind.* [2] *pro* fama magni-
fice*n*tie huius imp*er*atoris, *lat.* [3] *Efter C;* ſkiold, *A.* [4] *Så A;*
finge, *C og således vist oprind.* [5] *et* media*m* p*ar*tem nobis
no*n* fuiſſe relata*m*, *lat. A.* [6] *A;* xx, *C;* x, *lat.* [7] *Mgl. i lat.*
[8] *Efter C:* de; ta, *A.* [9] *Mgl. i C.* [10] *Rettet.* ſo*m*mæ hollæ,
A; som holdis, *C;* q*uarum* queda*m* tenent*ur*, *lat.* [11] tenent*ur*
. . . in ſtabulis muralib*us*, *lat. A* (mirabilibus, *lat. B msc.*).
[12] rapaces, *lat.* [13] gribfalcke, *C.* [14] honnde fule, *C.* [15] Jte*m*

lighæ j ſin gardh[16] [hoffolk til hæſth[17], ſom tiænæ
met ‖ fult harniſk, fem cuma*n*; jte*m* fodgongh*er*[18], ſo*m* 104 *b*
ha*n*nu*m* følgæ til ſtridh[19], ty cuma*n*. Jtem allæ, ſom
ko*m*mæ till hans gard oc tiænæ velæ, j huædhen te
ær*æ*[20] udh aff all w*er*dhen, [te wordæ th*er*[21] geneſthen
ind ſc*re*fnæ oc ana*m*mædæ til hans tiæneſtæ. Jte*m*
hafu*er* hand [j ſind gardh[22] tyuæ hethenſkæ liffiægæ
oc ſaa ma*n*gæ ſarlægæ[23] och [tu hu*n*drit[24] *cri*ſtnæ
lifflægæ oc ſa ma*n*ghæ ſaarlægæ[23], oc te *cri*ſtnæ
lægæ troer keyſæren bæther end ſinæ egnæ lægæ oc
landme*n*. Oc mwæ j vidæ for ſæ*n*ne*n*, at dagligæ dags
tagæ ‖ meer end trætyuæ cuma*n* falk løen oc fødæ 105 *a*
aff keyſæ*re*ns gard[25] for vdhen dyur oc fughlæ, ſom
ikcæ regneſſ m*eth* tøm[26]; [toc er ther[27] [tu ſſo*m*-
megit[28] falk hoos ha*n*nu*m* [vdi hans høxſtæ høghtid[29].
Ha*n*nu*m* fattiſſ oc aldry pe*n*ni*n*gæ, thy at th*er* gar
engen my*n*t aff guld ell*er* aff ſølff eller nogh*er* anne*n*
malm, me*n* hans mynt er all eneſtæ aff lædh*er* eller
papir, oc th*er* udi er keyſæ*re*ns ſigneth trykth, th*et*
ſtø*rræ* eller th*et* my*n*dræ, effth*er* thy ſom pe*n*ni*n*gin
ſkall geldæ meer ell*er* my*n*dræ, [oc hoo ſom[30] hafu*er*
een brudhen penni*n*gh, ell*er*[31] ſo*m* ikcæ duer[32], ‖ ber 105 *b*
ha*n* ha*n*nu*m* tel keyſæ*re*ns cam*er* meſtæræ, tha ſkal
han fo*n*gæ ha*n*nu*m* een ny th*er* for*æ* j geen.

. . . cuma*n* *(s. 124²) er forbig. i C.* [16] iugit*er* ad curia*m*, *lat. B.* [17] *A;* equites, *lat.* [18] *Så A; vel fejl for* fodgongheræ. [19] *C tilföj.:* e*rr*e. [20] erre komne, *C.* [21] da bliffue de, *C.* [22] *A;* enn ſøn heder Geodus, *C; mgl. i lat.* [23] *A;* ſeerlige, *C;* phiſicos, *lat.* [24] *I A skrevet som ét ord.* [25] *A;* børd, *C;* curia, *lat.* [26] *Mgl. i C og bör måske udgå.* [27] *Efter C:* dog er der; oc er, *A;* cum *ta*men . . . ſint, *lat.* [28] *Så A (fejl for* tu ſinnum ſa megit?); tho gannge ſaa megit, *C.* [29] in feſtis maiorib*us*, *lat.* [30] *A har:* oc ſaa ſom *med* hoo *over linjen, over mellemrummet mellem* oc *og* ſaa. [31] *C tilföj.:* en. [32] *C*

[Huilkæ lu*n*d keyfæ*r*end holler finæ fir*æ* høgtidh*er*
om arit[33]: Th*en* førftæ er ha*n*s fødelfæ dagh; th*en*
a*n*nen [then dagh, fo*m* han vor offreth[34] vdi therris
te*m*pell, fom Mofeac[35] kald*eff*; teen trediæ, tha th*er*ris
affgud vor opfeth j templith; th*en* fierdæ th*en* dag,
th*er*ris affgud gaff førft fwar fra*n* fek. Ffler*æ* høg-
tidh*er* holler ha*n* ikcæ, vdh*en* nar ha*n* holler fin føns
ell*er* dotters brøtløpp. J for*nefn*de fir*æ*[1] høgtider fankc-
106 *a* æff th*er* faa || megit falk, at te ær*æ*[36] vtalligæ. Tok
ved huer, vodh[37] ha*n* giør*æ* fkal, ok th*er* war*æ* te oppa
huer j fin ftædh, oc th*er* til ær*æ* fkikcædæ[38] fir*æ* tuf-
e*n*næ banær*æ* h*er*ræ. So*m*mæ[39] aff thøm ær*æ* ko*n*-
i*n*gæ oc fo*m*mææ[40] faa mektigæ fo*m* koni*n*gæ: fo*m*mæ
h*er*tugæ, fo*m*mæ margr*e*fuer. [The hafuæ th*en* tid full
makt at ftir*æ* oc radæ om allæ ftikcæ vdi keyfær*e*ns
gard[41]. The ær*æ* allæ koftæligæ clædhæ, oc th*er*ris
clæder æræ allæ befettæ m*et* dir*æ* ftenæ, m*eth* guld
koftæligæ giord; hoo fom hadæ een aff te kiortlæ her
udi wor*æ* land, han wor*æ* een ofu*er* madæ r*i*gh ma*n*d.
106 *b* Jte*m* huer[42] tufe*n*næ aff for*nefn*de fir*æ* tufe*n*dæ || banær*æ*
h*er*ræ hafuær fin fynn*er*ligæ egin[43] ferwæ[44]: t*eth*
førftæ tufe*n*næ ber grø*n*t, t*eth* a*n*n*it* bru*n*t, t*eth*[45]

---

tilföj.: da. [33] Quater in anno celebrat imp*er*ator feftiuitates folemnes, *lat.* [34] die prime prefentationis, *lat.* [35] *Så A;* Mofeas, *C;* mofeath, *lat. B;* Mofyach, *lat. msc.;* Mofcach, *lat. A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *C tilföj.*: moxen; *lat. har:* quafi abfq*ue* numero. *Måske burde* nær *indsættes.* [37] *Så A på dette ene sted.* [38] *Efter C*: Skickide; te fkilcædæ, *A;* electa, *lat.* [39] *Efter C*: Somme; fom, *A;* no*n*nulli, *lat.* [40] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A synes nærmest at have*: huor. [43] *Mgl. i C.* [44] *Rettet.* frwæ, *A;* kleders farffue, *C. Måske burde der læses:* clædæ ferwæ *(jfr.* clædæ fedh, *s. 73*[7, 26]*).* [45] *teth* . . . p*u*rpur, *mgl. i*

trediæ gulth, thet fierdæ [røth purpur[46]. Oc om
morgennen orlæ[47], ther keyſæren ſetther ſek j ſin
maieſtat[48], [ſom foræ eer rørt[49], ta indgaa foræ han-
num te fornefnde firæ tuſendæ herræ oc ladæ hannum
ſee thøm [oc giøræ hannum tiæneſtæ[49] j ſa dan madæ:
Førſt[50] gar eet tuſennæ foræ[51] vdi par, too oc too
ſammen, oc foræ thøm gaa allæ hondæ ſeyden ſpellæræ,
ſom ſødæligæ oc tækkæligæ legæ kundæ. Te fornefnde
tuſennæ hafuæ huer therræ j ſinæ henner foræ ſinæ
bryſt een taulæ, giord aff koſtælik ‖ ſtenæ, jaſpide, 107 a
criſtallæ[52] oc ametiſto oc andræ koſtæligæ ſtenæ, oc
nar te kommæ iæfnæ[53] foræ keyſæren, ta neyæ thee
hannum dypt[53] meth ydmydælicheth[54] [oc ga allæ
tiendeſſ fram[53], oc ther neſt gar thet annet tuſennæ
frem oc[55] ſa thet trediæ oc ſa teth fierdæ [j allæ
madæ[53], ſom foræ ſcreſuit er oc allæ tyendiſſ, oc nar
tee thet ſa giort hafuæ met ſtoer ydmykheth[56], tha
ſidhæ oppa then[57] enæ ſidhææ[58] lankt næthen [veth
keyſærens bordh[59] mangæ philoſophy[60], ſom[61] na-
turligæ meſtæræ æræ, oc andræ mæſtæræ vdi [mangæ
koſtæligæ[62] hondhæ konſter, ſom æræ ‖ vdi aſtronomia, 107 b
geometria, piromancia[53], ydromancia[63], cyromancia,
nigromancia[53], auguria, aruſpicia[53] oc andræ fleræ

C. [46] purpureum ſiue indicum, *lat.* [47] *Lat. tilföj.*: in die ſolemni. [48] maieſtatis thronum, *lat.* [49] *Mgl. i lat.* [50] Førſt . . . . . kundæ *(l. 8), forkortet gengivelse af 9 spalte-linjer i lat.* [51] *Så AC; vist fejl for* frem *(jfr. l. 15); lat. har*: procedunt. [52] *Rettet.* criſtalla, *A.* [53] *Mgl. i C.* [54] *Jfr. kap. 14 not. 10.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] maturitate, *lat.* [57] then . . . bordh, *mgl. i C.* [58] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 not. 17).* [59] a latere throni ad proprias menſas, *lat.* [60] *Rettet.* phiſoloſophy, *A.* [61] *Svarende til* ſom . . . konſter *(l. 21) har lat. blot*: ſeu artiſte. [62] naturlige alle, *C.* [63] *Mgl. i C og*

ſlygæ forbwdhnæ[64] konſter, och huer mæſtæræ holler
foræ ſek tet jnſtrument, ſom til hans konſt høer.
Sommæ hafuæ aſtrulabia, ſommæ ſand vdi guld kar,
ſommæ brennendhæ gløder, ſommæ vatn, ſommæ win,
ſommæ olliæ, ſommæ hafuæ dødæ mentz houit panner;
thøm kommæ te til at talæ oc gifuæ ſwar fran thøm;
oc the haffuæ een eller too ſeyæræ aff guld. Effther[65]
thy ſom te ſlaa, och thøm wordher til ſagth, ſa øfuæ
108 a te therris konſt huer vedh ſin thimæ. ‖ Te æræ ther
til ſkikcædæ, ſom[66] roobæ oc bediſſ lyud, nar thet
ſkee ſkal, oc ta opſtor[67] førſt een philoſophus eller too
oc bedæ giøræ keyſæren verdiched oc ſiæ, at han er
then alzom mektiſtæ gutz ſøn oc herræ ofuer allæ
herræ, j verdhen æræ, forty at teth er nw tymmænd,
oc geneſten ta neyæ te allæ keyſæren, ſom ther indæ
æræ, oc hollæ hofuædit meth kroppend ſa lengæ
nether[68], till then ſammæ mæſtæræ ſier: «Retter edher
opp!» Oc ther neſt æræ[69] qwædæræ oc ſanggæræ
redæ, ſom ſødæligæ oc vel ſyungæ vdi [allæ madæ,
oc[70] allæ honnæ ſeydæ ſpeel. Jtem nogher ſtund ther
effter ta opſtor eend annen philoſophus[71] ok ſier ſaa:
108 b «Eder mynſtæ fingher ‖ vdi edert øræ!» Geneſten

---

lat. A; idromancia, *lat. B.* 64 *Rettet.* forlwdhnæ, *A;* forbornne, *C; mgl. i lat.* 65 *Svarende til* Effther . . . . bedæ *(l. 12) har lat.*: Et ad certas horaſ ſecundum curſum horologiorum innuunt philoſophi ſeruis ad hoc ſibi deputatis. vt faciant preſtari ſibi per aulam auditum. Quorum vnus aut duo conſcendentes ſtallum. magna ac alta voce proclamant. Audite et auſcultate. Et omnibus intendentibus dicit philoſophorum vnus. 66 *Efter C;* ſommæ, *A.* 67 *Efter C:* opſtaa *(jfr. l 21)*; ſtor, *A.* 68 *Indsat efter C:* neder; *mgl. i A; lat. har*: manentes accliui. 69 *Svarende til* æræ . . . ſeydæ ſpeel *har lat.*: muſici ſuis inſtrumentis ſuauem perſonant melodiam. 70 *Indsat efter C:* alle maade oc; *mgl. i A.* 71 meſtere, *C.* 72 *A har streg*

hafuer huer ma*n*d ſin fingh*er* udi ſith øræ ſa[72] le*n*ghæ, til for*nefn*de philoſoph*us* ſier: «T*eth* er øfrit». Jte*m* ter neſt effter een lide*n* ſtu*n*d opp ſtor the*n* trediæ phi*loſophus*[73] oc ſier ſaa: «Eder hond oppa edher mwnd ok ſa oppa edert hofuit!», huilkit[74] te oc ſa geniſte*n* giør*æ*. Sa[75] giør*æ* te ok m*eth* andræ fler*æ*[53] ſlygæ tegn, oc all tid er th*er* nogh*er* dwalæ j melløm. Te menæ, at th*et* hafu*er* meg*it* at thidhæ, keyſær*en* til v*er*dicheth, ok allæ ſada*n*næ teg*in* end*iff* m*eth* [ſøder ſangh[76]. Oc mwæ j vidæ, at jek ſp*ur*dæ mek th*er* for*æ* aff thøm, [huoth tee tegh*in* hafuæ at tydæ[77] || eller 109 a at m*er*kæ; ta vor mek ſa ſwa*r*et, at nar te ſa neyæ m*eth* hofuid*ith*, t*et*[78] vor eet teg*in* til ydmykhetz[79] ſtad feſtælſæ oc trofkaph m*eth* tiæneſtæ, ſo*m* thee keyſær*en* giør*æ* villæ ſa lengæ, ſom te lefuæ[80], oc ter[71] ey imod at gaa [eller giør*æ*[82] for nogher ſagh, ell*er*[83] gafuæ eller jæth, ſkild. Jte*m* t*eth*, ſom te ſtu*n*gæ fingær*en* udi ørit, betidædæ, at tee engæ ting[84] høræ[85] villæ eller fulbordhæ, ſo*m* keyſær*en* ell*er* ha*n*s ry[gæ] omod gar, oc ſa*mm*æligæ hafuæ allæ andr*æ* teg*in* th*err*is ſinn*er*lighæ betydelſſæ[86], effte*r* ty ſo*m* tee hetni*n*gæ

over a. [73] *A har i slutn. af linje* phe *med forkortelsesstreg over og bindetegn efter;* Philoſophus, *C.* [74] *Her foran har A*: oc. [75] *Svarende til* Sa . . . . verdicheth *(l. 9) har lat.*: Atq*ue* i*n* hu*n*c modu*m* iuxta corporis curſum imponunt facienda ſigna diuerſa innuu*n*tq*ue* in eiſ magna latere miniſteria. [76] *A;* ſøye ſang, *C*; melodia . . . muſic*orum*, *lat.* [77] *Gentaget i A på den nye side*: huot te tegin hafuæ at tydhæ. [78] *Svarende til* t*et* . . . ſkild *(l. 17) har lat.*: foret *con*firmatio omnibus dieb*us* vite ad obediendum ipſi. *et* ad fidelitate*m con*ſeruanda*m* imperio nec poſſe corrumpi p*ro*miſſionibus ſiue donis. [79] ydmyghed, oc, *C.* [80] *Efter C*: leffue; lefdæ, *A.* [81] det, *C.* [82] enthenn, *C.* [83] eller . . . eller *står vist her på samme måde som s. 61*[22], *78*[15]. [84] *Efter C;* tegin, *A.* [85] *A har*: hør*æ* høræ. [86] meen-

109 b teth ſelfuæ || dictæ oc ſammen ſettæ[87]. Jtem nar te, ſom keyſærens[88] gard ſtyræ, hafuæ nogit[89] hørt aff ſaa dant drafuil, ſom nw er foræ ſcrefuit, ta ladæ te roobæ oc byudhæ thøm allæ tyæ. Ter neſt ſkullæ te offræ keyſæren. Ta ga førſt in allæ banæræ herræ, koſtæligæ clæddæ, te ſom aff keyſærens ſlekt æræ[90], oc[91] foræ thøm gongæ qwædæræ oc ſpellææ[40] mend. Te offræ førſth huidæ hinkſtæ, [ſa mangæ[24] ſom thøm løſter, oc ſien offrer huer ſinnerligæ foræ ſek nogit thet, ſom ſiælſint er, ſom tee fongæ ſkimt oc kompæny
110 a aff, oc gongæ allæ tiendæ frem || foræ keyſærend. Ther neſt ta gaa ind prelatæ och abbædæ aff therris hetenſkæ[92] klærkæ[93] oc cloſter oc offræ keyſæren noghit, huer effter ſin ſtad, oc ga ſa frem foræ hannum oc neyyæ hannum met ſtor ydmikheth, oc therræ øpperſthæ prelatæ velſiner keyſæren ok allæ hans oc læſſ ouer hannum een bøen effter therreſſ[94] low oc troo. Ter neſt ta ind letæ thee elephantes, løyer, leopardæ, æbennæ och ſkow kattæ oc andræ ſiælſinæ dyur, ok tee, ſom thøm ledæ oc varæ tagæ, neyæ keyſæren ok gaa ſa allæ frem [foræ hannum[53] therris vey. Ter neſt
110 b fremlediff ørnæ, ſtrutzer, papægoyer, falkæ, gir||falkæ[13], høgæ oc man[gæ] andræ fughlæ oc ter neſt mangæ hondæ[53] grwmmæ ormæ och lefuendiff feſkæ, oc allæ te, ſom fornefnde ſtikcæ [ledæ eller fram bæræ[95], te ga frem foræ keyſæren oc neyæ hannum meth ſtor verdic-

ing, oc vdtyelſze, *C.* [87] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [88] *Rettet.* keyſære||rens, *A.* [89] *Så AC men sikkert fejl for* nok (nokt, nogt); ſatis, *lat.* [90] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [91] *Svarende til* oc . . . førſth *har lat.*: Quorum primus cum reſonante ſimphonia premittit ad oblationem. [92] *A har*: hetenſkærkæ *med de to sidste bogstaver overstregede;* hedenſke, *C.* [93] *A;* kircker, *C.* *Lat. har*: iuriſdictionibus. [94] *A har*: therroſſ. [95] *A;* frem føre, *C.* *Lat. har*:

heth, [oc teſſæ forſcrefnæ ſtikcæ giøreſſ forty[96], at allæ honnæ[1] creaturæ, ſom oppa iordhen æræ, ſkulæ [bukcæ oc neyæ[97] keyſæren Grantkan, then mektigæ gutz ſøn. Jtem nar teth ſaa giort er, tha foor mand at hørœ allæ honnæ ſang oc harppæ ſpeel.

Kkiærœ[98] wenner! Heer udi mwæ wy veſſælighæ kennæ, [ath thee[99] || forblindædæ hetningæ ærœ ind 111 a
weptæ aff dyæfuælſſens ingidelſæ vdi fordømmælicth mørk, ſa at the huerkæn ſee eller kennæ wilæ, at te faræ willæ, oc actæ ey, ath therris keyſærœ er eet dødælict mennifkæ, ſom te oc allæ ærœ, oc vordæ ſkal[100] til jord ok mwl vdi een ſtakcith tidh, huiken te bedhæ til oc kallæ wærœ[53] gutz ſøn vdi then ſtad, ſom te ſkullæ bedæ til[101] och dyrkcæ oc tiænæ ten all mektigæ gud j ſin tre follichet, ſom thøm oc allæ creaturæ aff entæ[102] ſkafth hafuer. Nw, kiærœ venner! kundæ wy aldræ fullæligæ[53] lofuæ, || tiænæ oc fult 111 b
giørœ for then ſtorœ kerlichet, ſom gud oſſ j manghæ madæ[103] beuiſt hafuer, oc ſinnerligæ ter foræ, at han oſſ løſæ villæ meth ſin hordæ dødh och pinæ fran ſa dan dyæfuælſens bond[53], ſom thee hetningæ oc[104] mangæ andrœ, ſom j wrettæ veyyæ æræ, thy[105] ver meth bundæ[106] æræ. Wy vellæ oc nw bethæ forœ tee vtro hetningæ, at te mwæ raſkæligæ fongæ [vederkennelſſæ aff[107] ſendhetz lyuſſ, Iheſu *Chriſto*, gudz

quorum portitores. [96] Quoniam dicunt, *lat.* [97] *A;* ære neye oc dyrcke, *C;* debere adorationem, *lat.* [98] *Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den lat. tekst.* [99] *Gentaget i A på den nye side:* at tee. [100] *Efter C:* ſkall; ſkullæ, *A.* [101] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* tilbede. [102] *A har:* entæ || entæ. [103] *A har:* mæ madæ. [104] met, *C.* [105] thy . . . bundæ æræ, *mgl. i C.* [106] *Så A* (= bundnæ). [107] *A;* omuendelſze till, *C. Lat. har:* agnita veritatis luce.

euigæ[108] ſøn, ſom then rettæ vey er til hemmærygis[109]. Thet gifuæ oſſ allæ gudh fader, ſøn oc ten [helli on[24], amen!

Aff kogel ſpel oc diæfuelſkap, ſom ſker udi fornefnde keyſeres høgtider[1].

Capitulum xxxvj^m.

112 a Nota[2]. Then[3] tid teſſæ for ſcrefnæ ſtikcæ ſa ſkedee oc til gongnæ æræ[4], ſom foræ ſcrefuit ſtor, [taa er oc keyſærens maltid giort meth alt hans falk, [huilkit maltid ganzæ føwæ er[5]. Ikcæ ædæ te ok aldry meer en een tidh om daghen. Huor lundh tettæ maltid til goor, teth woræ la[n]kt at ſcrifuæ aff, [ty lader jek nw teth ſtaa[6].

Ter neſt indgaa tumbælæræ[7] oc andræ, te ſom vnnerligæ tingh bedrifuæ meth therris hendher, føder, armææ[8], ſkuldræ, hofuit oc meth all kroppen, oc na[r] thee ſaa gieræ, ta hafuæ te ther til ſinnerligæ ord oc ſang, ſom ter til høræ[9]. Ter neſt ta indga koglæræ[10]
112 b oc meſtæræ aff[11] ‖ fortæ konſth oc vdi te andræ forbudnææ[12] diæfuelſens conſter, huilkæ ſom vnnerlich ting aff ſtædh kommæ. Tee ladæ ſolen oc manen opp gaa ok nether[13] j geen, ligæ ſom thet woræ oppa

[108] *AC (fejl for* enigæ? *jfr. s.* 63^{16}*);* coequalem, *lat.* [109] *C tilföj.:* glede, *der måske er glemt i A.*

Kap. 36. [1] *Rettet.* hogtider, *A.* [2] *Rettet.* Nw, *A*; *mgl. i C og lat.* [3] *Svarende til* Then . . . falk *(l. 9) har lat. kun:* Celebratoque poſt hec prandio. [4] *Efter C:* erre; woræ, *A.* [5] ſatis moroſo quod, *lat.* [6] *Mgl. i lat.* [7] *A;* Jubileer, *C;* geſticulatoreſ, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Svarende til* koglæræ . . . conſter *(l. 20) har lat.:* ioculatores . . . *et* magi. [11] i denn, *C.* [12] *Se note 8.* forbundne, *C.* [13] neder gaa, *C.*

he*m*mælind, ſom for*œ* folkit ſineſſ oc gifuæ ſa ſtort ſkiin aff thøm, at een ma*n*d kan nøwæ ke*n*næ een anne*n*, oc ta ſiæ tee meſtæ*rœ* oc lywæ at falk, at ſoell oc man*œ* giør*œ* keyſæ*r*en th*e*n v*er*dicheth[9]. Ter neſth [ſineſſ ind ko*m*mæ[14] ſkønæ jo*m*fruer oc da*n*tzæ m*eth* høfuiſkæ ſedh*e*r, oc tee bær*œ* drik j koſtæligæ gulkar for*œ* ‖ h*er*ræ oc fruer aff[15] horſæ melk m*eth* 113 *a* knæ fall oc ydmicheth, [thy at th*et* er th*e*n beſtæ drik, ſo*m* the hafuæ[6]. Ter neſth ſineſſ indko*m*mæ r*i*ddæ*rœ*[16] til hæſtæ[17], fuluel væpntæ[18], oc ridæ ok r*e*ndæ m*eth* glafue*n* oc ſpeer ok ſtingiſ ſaa, at [thee ſpæ*r*en briſthæ, oc ſtikcær th*e*r aff ko*m*mæ oppa bordh*e*n oc alt[19] guluit ofuer. Oc th*e*r neſt ſineſſ ind ko*m*mæ yeiæ*rœ*, m*eth* hu*n*dæ, oc for*œ* thøm løbæ hiortæ, wilbaſſæ, vlfuæ, byørnæ, haræ, merkatthæ, aff [huilkæ fol[k][20] hafuæ ſtor løſth ok thidko[r]tni*n*g th*e*n lillæ ſtu*n*dh, ſo*m* t*eth* warer. ‖ Tok er t*eth* [thøm, ſom vidh hafuæ[21], 113 *b* een ſtoerr ſorgh at tenkcæ oppa, at ſlykt falk oc ſaa megit hafuer altings forglømt th*er*ris ſiæls ſalicheth oc indgifuit thøm til ſaa dant diæſuælſe*n*s ſpeel oc villelſæ; veſt er t*eth*, at enghin kan ſaa dan makt fonghæ aff diæſuælin vde*n* tee, ſo*m* ſek[22] allti*n*gs intil diæſuælind gifnæ hafwæ. Jte*m* for udhen teſſæ forſc*re*fnæ ſtikcæ ta opp ſetteſſ noghr*œ* bredhæ [tafueler for*œ* keyſæ*r*ens bordh, giordæ aff guld, ther ſom lignelſæ vdi æræ, giordæ effter haner, effte*r* poh*en*s oc effte*r* andræ fler*œ* fughlæ, huilke fughlæ koglernæ[23]

[14] *A*; fiunis der att verre, *C*; *com*parent, *lat.* [15] *Efter C*; oc, *A.* [16] *A har*: riddær*œ* ‖ riddær*œ*. [17] *Så A her*; *ellers*: til hæſt. [18] *Rettet.* vapntæ, *A.* [19] ſperenene bryſte vdi ſtycker der aff kommer paa bordit oc, *C.* [20] huilckit folckit, *C.* [21] *A*; dennom ſom viid oc ſind haffue, *C*; pie menti, *lat.* [22] *Indsat efter C*: ſig; *mgl. i A.* [23] *Så må der vel læses.* tafueler for*œ* keyſærens

114 a kom*m*æ til ath go*n*ghæ oc hoppæ, ædæ ‖ oc drikcæ oc huggi*ff* oc ſyu*n*gæ, oc t*eth* tottæ mek væ*rœ* t*eth* ſtørſtæ vnd*er* ou*er* allæ andræ vndh*er*[24]. Jek talædæ til een aff te mæſtæ*rœ* oc jættæ ha*nnu*m mi*n*æ gafu*er* oc [ſadæ ha*nnum*[25] megit goth, om han villæ lær*œ* mek th*en* ko*n*ſt, huilke*n* ſom falſk oc clogh wor, [oc han jættæ mek, at ha*n* t*eth* villæ giør*œ*, oc holth mek lengæ vdi eeth hob[26]. Tok opp[a] t*eth* ſiſthæ ta ſadæ ha*n* mek[27] ney oc ſadæ, at ha*n* hadhæ lofuæt th*en* vdødæligæ gud, at ha*n* aldr*œ* engin villæ ke*n*næ ſin konſt vdhen ſin egen ſøn then elſtæ, oc th*er* m*eth* ta
114 b frelſædæ mek gud ‖ omod my*n* velliæ, ath jek ikcæ ſadan ting ne*m*mæ ſkullæ. Jte*m* er th*er* gantze ſubtilth falk til allæ ho*n*næ ko*n*ſth*er*; te ær*œ* oc clogæ vdi falſkheth ou*er* allæ tee, ſom jek [nogh*er* tid[27] hafu*er* kenth. Tee ſiæ oc, at tee allæ ſe m*eth* tw øghen, oc at te *cri*ſtnæ all eneſtæ ſe[22] m*eth* eet øghæ, oc at allæ [andr*œ* me*n*niſkæ[28] j v*er*dhen ær*œ* blindhæ, me*n* te lywæ oppa thøm ſelfuæ, forty ath te ſee all eneſtæ meth eet øghæ tennæ v*er*dhen oc all forge*n*gælic tingh, oc vy *cri*ſtnæ me*n*niſkæ ſee m*eth* tu øghen[29] thennæ
115 a forge*n*gæligæ v*er*dhen; nydæ ‖ vy he*n*næ m*eth* ſkellichet,

---

bordh giordæ efft*er* pohe*n*s oc efft*er* andræ fler*œ* fughlæ koglernæ, *A;* taffler, der erre giort aff guld, der vdi er effterlignelſzer giorde effter hanner, effter Paahens, oc effter andre ſule, huilckee ſule koglerne, *C.* *Lat. har:* ante imp*er*atoris menſam erigunt*ur* late tabule auree cu*m* ſculptis ac ſi viuerent ymaginib*us* galloru*m*. pauonu*m*. ac diuerſa*rum* voluc*rum*. artificioſe. q*uas* preſtigiator magus facit . . . [24] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *A;* ſagde ieg att giffue hannom, *C.* [26] *A;* oc holt mig vdi it haab, oc loffue mig att ville dett giere, *C.* [27] *Mgl. i C.* [28] Chriſtnne, *C.* [29] *Herefter har A:* m*eth* t*eth* enæ ſee vy, *hvilket mgl. i C og sikkert er uoprind. Svarende til* thennæ . . . he*m*mærighæ *(s. 134[1]) har lat. kun:* q*uia* cum terrenis videmus

ta ſee vy oc[30] ten vforgengælic oc euigæ glædæ, ſom gud oſſ meth ſek gifuit hafuer vdi hemmærighæ, oc mwæ j vidæ, at Naas, teth eer diæfuælin, hafuer giort meth tee hetningæ eet pact, ſaa at han vdh brødh allæ therris [høyrœ øghæ, ſom tee meth ſkullæ ſee andælich tingh, ſom then helly troo oppa ſtoer[31], och tee behuldæ teth wenſtrœ øghæ, ſom er intil all forgengælich tingh.

Aff teſſæ fornefnde ſtikcæ hafuer iek nw nok ſcrefuith ath thennæ tidh. Tha mwæ j nw wydæ, ‖ at 115 *b* noor fornefnde keyſærœ Grantkan vil ferdiff fran eet aff ſinæ firœ palatz oc til eet annet eller oc udh aff eet rigæ oc til eet annet forœ noghrœ ſinæ merkæligæ ærendhæ ſkildh, ta er hans folk al tiidh vdi firœ hobæ, forœ och bagh oc vedh begghæ ſidher. Ten førſtæ hær er een dags ferdh forœ keyſæren, oc huor then hær hafuer liggit om natthen, ther kommer keyſæren ind om afftennen ther neſt effter, och then ſammæ hær, ſom forœ keyſæren er, hafuer vdi[32] ſik halftrediæ[ſins tyuæ[33] cuman vergennæ[34] falk, oc er [altid giort ‖ oc 116 *a* reth[35] omod keyſæren, huor han kommæ ſkall meth allæ hans[36], ſa at te faa allæ therris biæringh, huot heller te liggæ til marken eller j by, oc ten annen hær oc then trediæ er ok ſa megit falk vdby, ſom vdi then

---

(lat. B) ſpiritualia *et* manſura. [30] *Herefter har A:* meth thet annet øghæ; *mgl. i C og er sikkert uoprind., jfr. note 29.* [31] *AC;* oculos dexteros ſcilicet ſpirituales. *lat. AB;* oculos dextros ad videndum terrena et non ſpiritualia, *lat. msc. Det følgende* och . . . tingh *(l. 8) mgl. i lat.* [32] *Efter C;* meth, *A.* [33] *Tilföjet over linjen i A.* [34] *A* = vergende, *C. Lat. har blot:* virorum. [35] *Så A;* alle ting giorde rette, *C. Lat. har:* Semperque preuiſum eſt vt inueniant neceſſaria. [36] *Herefter er vel glemt:* falk. [37] *Efter C:* fierde; trediæ, *A;* quartus, *lat.* [38] *C tilföj.:*

førftbæ. Ten enæ far oppa keyfæ*r*ens høyr*æ* fidhæ [oc te*n* anne*n* oppa the*n* we*n*ftræ fidæ[27], too eller tre milæ fra*n* ha*nn*u*m*, och the*n* fiærdæ[37] hær han følgher bagh effther keyfæ*r*end, hoos eet armbørftæ fkud fra*n* ha*nnu*m, oc then er megith ftørr*æ* end nogher aff tee andre. Jte*m* er alt th*ett*æ for*nefn*de falk infc*r*efuit til keyfær-
116 *b* ens tiæneftæ, oc te mwæ ikcæ ‖ vær*æ* end[57] førr*æ*, me*n*[27] nar een bort far eller oc aff døer, ta infc*ri*fueff een anne*n* mand vdi then ftæd j geen, fa at talith blifuer[38] fult. Oc nar keyfæ*r*en faa ferd*eff*, fom førr*æ* er rørt, ta fidher ha*n* udi eeth [herbær*æ* eller oc[27] kam*er*, fo*m* bygdh er oppa een ftoer wagn, fterk ok koftæligæ giorth, och [th*et* huff, ha*n* j fidher[39], er giort aff eet[40] træ[41] aloes, fom ud flidher af P*ar*adiis oc fødælighæ oc vel døn*er*. [Wognen er takther[42] m*eth* fc..fther[43] aff[44] guldh, koftæligæ giort m*eth* dyræ ftenæ; ha*n* hafu*er* fir*æ* [hyul; ha*nn*u*m* draghæ fir*æ*
117 *a* elefa*n*tes ‖ oc fir*æ*[27] huidæ hinkftæ. Te ær*æ* koftæligæ beetaktæ [m*eth* guld och følff oc filkæ[45], oc fir*æ* aff te øpperftæ he*rr*æ, ther j hans gard ær*æ*, te følgæ altid [hooff vogne*n*[46] oc wor*æ* oppa ha*nn*u*m*. Ther ma engin aff effter her eller fkar*æ* ko*m*mæ ha*nn*um nermeer end eet [armbørftæ fkud[47], [vde*n* ftyndom[48] [plæyer keyfæ*r*-*e*n at byudæ[49] een eller too, huilkæ fo*m* ha*n* wil, at

---

altid. [39] cella, *lat.* [40] *Indsat efter C*: itt; *mgl. i A.* [41] *C tilföj.*: fom heder. [42] parietes celle operti (funt) in quibufdam locis, *lat.* [43] *? A har*: fc'fth'r (' *bruges i A for* er, re, ir, ri). Sølff, *C;* laminis, *lat.* [44] oc, *C.* [45] ditiffimis tegumentis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [46] hans Vogen, *C.* [47] *AC. Lat. ABC msc. har*: iactum vt dixi fagitte, *men i det foregående står ikke* fagitte *men* balifte. [48] *Så A, fejl for* vnder ftyndom? vnndertiiden, *C;* autem . . . interdum, *lat.* [49] *A;* tør keyfzerenn bede, *C;* dominus . . . . . iubet, *lat.*

ſidhæ opp til ha*nn*u*m* [oppa vogne*n*dh oc talæ m*eth*
ha*nn*wm[27] for*æ* tidkortni*n*g ſkil. [Oc ofue*n* oppa taghit
vdhi *teth* rwm, ſo*m* keyſæ*re*nd ſidh*e*r, er eeth ‖ vinduæ, 117 *b*
ſom likkeſſ oc opp ladiſſ maa; th*e*r ſidh*e*r altid[50] [firæ
eller fler*æ*[51] girfalkæ[52] oc andræ fughlæ, ſo*m* oſtroneſſ[53]
hethæ, om keyſæ*re*n ſowæ [nogræ fughlæ fluæ udi
vædæ*re*th, ſom æræ duer, hæyræ, geſſ eller andr*æ*
fughlæ[54], tha lader ha*n* geniſte*n* too eller fler*æ* løſſ til
thøm at gribæ thøm. Oc mwæ j vidæ, at keyſæ*re*ns
førſtæ ſøn oc hans tre drotni*n*gh*e*r te hafuæ oc ſa
dant følgæ och forwo*ri*ngh vdi veyyen m*eth* fir*æ* ſkar*æ*,
ſom keyſærend hafuer, een for*æ*, een bagh oc een
po*nn*æ huer ſidhæ, ok[55] te ær*æ* ‖ megit færr*æ* j tal 118 *a*
end te, ſom keyſæ*re*n føllgæ[9]. Vnn*er*ſtu*n*dom nar thee
ikcæ ferd*iſſ* la*n*gh weyeſſ, ta er hans førſtæ[56] ſøn oc
te tre drotni*n*gher ⌊allæ udi een hær met ſa dan
forwa*ri*ngh oppa allæ ſidh*e*r, ſom for*æ* ſc*re*fuith ſtoer[57].
Jte*m* nar keyſæ*re*n ferd*eſſ* j giømme*n* kiøpſtædher ell*e*r
lants by, tha hafu*er* huer mand, ſom th*e*r boer, eld
for*æ* ſin døør oc kaſt*er* ther udi koſtæligæ yrther, ſo*m*
vel dønæ, oc ſtor th*e*r ſelf hoos oppa ſinæ knæ, keyſæ*r*-
*e*n til tiæneſthæ oc verdichedh. Jtem nar ha*n* fra*m*
farr for noghr*æ* cloſt*er* ellerr abbacier, ther ſo*m*
c*ri*ſtnæ mwnkcæ æræ vdhy, ‖ huilkæ h*er*tug Otger*us* 118 *b*
[aff Danmark[58] ſtiktædæ, ta ud go*n*gæ mwnkænæ m*eth*

[50] In celle quoq*ue* culmine quod *et* aperiri valet *et* claudi aſtant in partica, *lat.* [51] *A;* træ eller fire, *C;* quatuor aut plures, *lat.* [52] gribfule, *C.* [53] *Efter C;* aſtroneſſ, *A;* oſtrones, *lat. A.* [54] *Lat. har*: in aere aquilam vulturem. ardeam vel collectore*m*. [55] *A; mgl. i C;* ſed, *lat.* [56] *A;* ſtørſte, *C.* [57] ſub vna comitatuum diſtinctione, *lat.* *C har:* alle vdi met hanno*m* vdi een ſkare, oc en foruaring paa . . . [58] *Indsat efter C*: aff danmarck; *mgl. i A; lat. har:* dux danorum. [59] Et q*uu*m neceſſe

proceſſ oc kors oc fanæ omod keyſæren oc meth with
vatn oc røgelſæ och ſyungæ: Veni creator ſpiritus.
Nar han ſeer thøm kommæ, ta kaller hand thøm til
ſøk oc tager ſin hielm aff omodh korſſeth oc neyer theth
meth ſith baræ hofuit, oc ta leſſ abbædhen eller therris
øfuærſtæ ouer keyſæren een bøøn oc giør kors ofuer
hannum och ſtenkcher wit vatn oppa hannum. [Ther
er oc ſed[59], at nar nogher fremmædæ kommer foræ[60]
keyſæren, tha ſkal han offræ hannum noghit; thy offrer
119 a abbæden ‖ hannum udi eet ſølfkar nogher frukt, æblæ
eller pæer [eller annen frukt[6], oc ey[61] meer en ny
ſtikcæ, ty at teth tal er thøm megit[27] tækcælegeræ
en nogit annit tal, oc ther aff tagher keyſæren eet
ſtikcæ, oc [tee andræ[62] tagher andrææ[8] herræ, ſom
ther hoos hannum æræ, oc noor thet ſaa giort er, ta
bør mwnkænæ raſkæligæ at bort gaa, oppa teth ath te
ikcæ vordæ nether træddæ aff then [bag hær[63], ſom
[effter kommer[64]. Jtem then hielm, ſom keyſæren hafuer
oppa ſith hofuith, er megit koſtælich giord meth guld
119 b och diamant oc margaritis oc andræ[65] dyræ ‖ ſtenæ, ſa
at een mektik koning udi voræ land for mattæ hannum
ey at bethalæ. Jtem [ſaa ſom teſſæ fornefnde kloſter
giøræ keyſærend therris tiænæſtæ oc ydmicheth, ſa
giøræ te oc[66] drotningernæ[67] oc hans elſtæ søn, huor
ſom te fram kommæ[68].

---

eſt, lat. [60] *A;* till, *C;* ante, *lat.* [61] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har: et* hoc in numero nonario. [62] *Rettet.* teth andræ, *A;* dett andet, *C;* reliqua, *(n. pl.) lat.* [63] *Rettet.* bag herræ, *A;* bagherre, *C.* [64] *Efter C;* bagh kommæ, *A.* [65] mange, *C.* [66] ſicut hec ſiunt tranſeunti imperatori ſiunt *et, lat.* therris tiænæſtæ oc ydmicheth *mgl. i C.* [67] *Efter C:* drotningernne; drotningin, *A;* imperatricibus, *lat.* [68] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Huor foræ keyſæ*re*n heth*e*r Gra*n*tkan, oc aff th*e*n titulo, ſom oppa ha*n*s inceghlæ ſtor.

Ca*pitulu*m xxxvij[m].

Om edher tikches at hør*æ*[1], huor for*æ* keyſær*e*n hether
Gra*n*tkan. Mek wor ſakt then tid, jek vor udi
th*et* helliæ land, at ha*n* er ſa kallit aff Noe ſøn Kam,
men[2] ſidhen jek kom udi hans egit landh Kathay, ta
fech ‖ jek ret ſe*n*nen at vidæ[3] ſa, at effte*r* gutz byrd 120*a*
tuſe*n*næ oc hu*n*drædhe aar ta vor then førſtæ Tarta*ri*a,
ſom iek fø*rr*æ rørdhæ her udi boge*n* udi t*eth* femtæ
capittil, megit fortrikch*ith* vnd*er*[4] trældom oc tiænøſtæ aff
te koni[n]ghæ, ſom th*er* om vor*æ* beſide*n*dæ, oc nar gud
ta[5] tektes, ta gaff ha*n* thøm then nadæ, at te mekt-
iſtæ h*er*ræ aff th*et* Tarta*r*ia ophøwædæ een aff thøm
ſelfuæ oc gior*æ* ha*n*nu*m* til th*er*ris koni*n*g, ſom hedh
Guiſka*n*[6]. Ha*n* hadæ tolff mannæligæ[7] ſø*n*ner, oc
m*eth* te tolff ſønner oc met [megit annit[8] falk tha
vadn ‖ ha*n* vnn*er* ſek allæ te koni*n*gæ, ſom om k*ri*ng 120*b*
ha*n*nu*m* beſide*n*næ wor*æ*, huilkæ ha*n*s la*n*d[9] til fore*n*
j ma*n*gæ aar hadæ fortrikch*et* v*n*der th*er*ræ lidelſæ.
Jte*m* obe*n*baræ diff[10] oc engelind ha*n*nu*m* oppa een

Kap. 37. [1] *Lat. tilföj.*: dicam. [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A;* ſed, *lat.* [3] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] aff, *C.* [5] *Så A*; hannom, *C.* *Svarende til* oc nar . . . nadæ *har lat.*: Quando aut*em* deo placuit. [6] *A*; Guiſkam, *C*; guis can, *lat. B*; Gius can, *lat. A.* *Herefter er tre spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Rettet.* me*n*næligæ, *A.* *C har*: mectige Sønner oc megit mandelige; viriles, *lat.* [8] *Efter C*: megit andit; entæ annen, *A*; *lat. har*: cu*m* eis *et* populo ſuo. [9] *Herefter tilföj. A*: hadæ. [10] *Efter C*: obenbaredis; obe*n*barædæ, *A.* [11] *Så AC*

huydher hæſth ſom een riddæræ udi ſkinennæ vaben oc
roddæ hannum ath [drawæ ouer eeth vatn, ſom hether
Alpia, oc frem at eet bierg, ſom hether Belian[11] oc
ofuer hafuit oc til eet rigæ, ſom hedher Katay, oc til
andræ flerœ ryghæ oppæ then ſidhæ. Han giordhæ oc
121 a ſaa ok foer ther ofuer och ‖ vadn vnner ſek meth ſinæ
ſønners hielp mangæ aff te rigæ. Nota[12]. Effter thy
at engælind obenbarædæ ſek hannum opp[a] een huidh-
er heſth, [ta bad enghælind[13] hannum[14] udi haffnen,
før end han ud foer, at han ſkullæ bethæ til gud meth
ny bøner, oc ther foræ ta elſkæ allæ hans effterkom-
mæræ keyſæræ huidæ hæſtæ; te hafuæ och [ſynnerligæ
godh velliæ[15] til teth tal, ſom er ny. Jtem then tid
fornefnde keyſæræ Guiſkan vor gammell oc kennæ
[dødhen ner wæræ[16] oppa alders vegnæ, ta kallædæ
han foræ ſik ſinæ tolf ſønneer[17] oc bad thøm, [at
121 b the ‖ ſkuldæ hordælighæ til ſammen hollæ oc blifuæ,
ſa at engin ſkuldæ ſkillies fran huer annen, oc elſkæ
hueer annen indbyrdis[18] oc høræ oc lidhæ therris ælſtæ
brødher, ta hobædeſſ hannum veſſæligæ til gud, at tee
ſkulæ hordæligæ[19] vnner thøm betwingæ oc vindæ alt
thet ſtoræ keyſæræ rigæ effter ty, ſom ængælin hannum
ſagt hadæ, huilkith tee effther therris faders dødh
mannæligæ oc hordælighæ fulkommædæ [effter therris

---

tranſiret alpes illas per montem belian (balyon, *msc.*), *lat.*
[12] *Rettet.* Nw, *A*; Nu att, *C*; *mgl. i lat. (jfr. kap. 27 note 1; kap. 32 note 3).* [13] *Så AC. Lat. har*: qui eciam . . . iuſſit. *Den rette mening vilde fås ved at læse*: . . . heſth oc bad hannum . . . bøner, ther foræ. [14] *C tilföj.*: oc, *jfr. lat.* eciam. [15] *Efter C*: ſynderlige god villie; ſynnerlicth gudælichet, *A*; *lat. har*: habent pre ceteris in gratia. [16] dødzens till kommelſze, *C.* [17] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [18] ſi per concordiam vos inuicem dilexeritis et iuueritis, *lat.* [19] *Mgl. i C*

faders radh[21]. Nota[22]. Effter ty at te hadæ huer therræ ſith egith nafen, ſom endis meth Kan tel eet tilnafen[23], ‖ ta hedh then elſtæ ſøn Grantkan, tet er 122 a
ſa megit ſom then ſtoræ Kand[24], oc then keyſæræ, ſom effter hannum kom, han hedh Othocokan[25], oc hans ſøn regnerædæ effter hannum, han hed[27] Gniokan[28], oc ten fierdæ [effter hannum[29] han hed Magokan[30]; han vor døpther oc criſtnit [och bleff een godh criſten[31]. Han ſennæ ſin brother, ſom hedh Hallaon[32], meth ſtor makt intil Arabiam oc Egipten at forderfuæ[33] oc forſtøræ al Makomets tro oc low oc kommæ te rigæ oc land vnder criſtnæ mæntz henneer. Oc før end then fornefnde Hallaon[34] teth fulkommit hadhæ, ta fek han thydhendæ, at hans broter ‖ vor dødh, keyſæren[35], 122 b
ten ſom hannum ud ſennæ[29], oc ther met ta foer han heem j geen oc ful giordæ ikcæ ſin reyſæ, ſom hannum befalit vor. Oc ther neſt ta wor en keyſæræ, ſom heth Cobilakan[36]; han vor oc criſtnit, oc han regnerætæ [j femten aar oc een ponnæ teth ſextennæ[37];

---

og lat. [20] *A*; hanns, *C*. [21] *A*; effter hanns raad, *C*; *lat. har*: deo ſibi proſperante. [22] *Rettet.* Nu, *AC (jfr. note 12). Svarende til det følgende har lat.*: Et quia ſinguli cum proprijs nominibus habebant cognomen Can primogenitus pro differentia obtinuit nomen Grant Can. [23] *A har*: talnafen; tillnaffn, *C*. [24] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *Så A*; Ottorokam, *C*; Ochoto Can, *lat. AB.* [27] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [28] *Så A* (ni *for* iu); Gmokam, *C*; Giuo Can, *lat. A*; guican, *lat. B*; Girican, *lat. msc.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *A*; magekam, *C*; magocan, *lat. msc.*; Margo Can, *lat. A*; mangocan, *lat. B.* [31] *Indsat efter C*: och bleff enn god Chriſtenn; *mgl. i A*; *et* permanſit chriſtianus fidelis, *lat.* [32] *A* = *lat. AB*; halckam, *C*. [33] *Efter C*: forderffue; fordrifuæ, *A*; deſtrui, *lat.* [34] *A*; halckan, *C*; *mgl. i lat.* [35] *Mgl. i C.* [36] *Rettet.* cobilækan, *A*; Cobilackam, *C*; Cobilacan, *lat.* [37] *Så A*; 16 Aar, *C*; vlij annis, *lat. B msc.*

han bigdæ then ſtoræ ſtad Jongh, ſom er megit
ſtøeræ end Rom, och ther er eet ſtorth keyſæres
palatz, oc [ten ſtadh holler nw allæ te keyſæræ[38] intil
thennæ dagh vdi hetenſkææ[39] low oc vontro. Jtem
123 a udi myn tid, ta iech ther wor, ta hed key‖ſærend
Chiantkan[40], och hans førſtæ ſøn hedh Koſnekan[41],
oc for udhen hannum ta hadæ han andræ tolff ſønner[24].
Hans førſtæ huſfruæ hun hed Siroghkan[42]; hun vor
Preſbiteri Johannis dotter aff India; ten annen huſfruæ
hun hedh Wonrakkan[43], ten trediæ hedh Coract-
kan[44].

. Jek tror jkcæ, at nogher mektigæræ herræ eller
keyſæræ findiff vnder ſolen end keyſæræ K[a]n[45] oc
Preſbiteri Johannis a[ff] Indiæ, oc keyſæræ Ka[n]
ſcriſuer ſa j ſinæ bre[ef]f: «Kan then høxſtæ [gutz
ſøn[46], [ſom høxſtæ keyſæræ er ouer allæ te, oppa jordhen
æræ[47]». Hans ſtørſtæ inceyglæ hafuer om kring vdi
123 b ſik ‖ ſcrefuit: «Gud j hemmælin oc Kan [hans ſtirkæ[48]
oppa jordin keyſæreſſ inceghlæ ouer allæ menniſkæ».

Fejlen i AC beror på, at xlij *er blevet læst som* xvj. [38] *Så AC. Lat. har:* Hinc vſque hodie omnes ſucceſſoreſ paganiſmo fedantur. *Oversætteren har vel læst* hanc (ciuitatem) *i steden for* hinc. [39] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [40] *A = lat. A*; Grandkam, *C*; chiancan, *lat. msc.*; Echiantcan, *lat. B.* [41] *A*; Coſznekam, *C*; coſuecan, *lat. B*; Conſuecan *lat. msc.*; Conſuo can, *lat. A.* [42] *A*; Syrogkan, *C*; Seroch can, *lat. A*; ſerochan, *lat. B*; Gorochan, *lat. msc.* [43] *A*; vonrackan, *C*; vonrach can, *lat. A*; vorouchan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [44] *Så A*; Charackam, *C*; Caranch Can, *lat. A*; caranthcan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [45] *De indklamrede bogstaver i denne og de to næste linjer er bortfaldne i A ved at der er skåret huller i papiret.* [46] *Efter C*: guds Sønn; gudh, *A*; filius dei, *lat.* [47] *A*; ſom keyſzere er offuer alle de keyſzere paa Jordenn er, *C*; omnium vniuerſam terram colentium ſummus imperator, *lat.* [48] *A*; hand ſtyrer, *C.*

Wdi hans my*n*dr*æ* inceylæ ſto*n*ner ſa: [«Gutz ſtirkæ, allæ me*n*niſkes keyſær*æ*, incighlæ[49].

Jte*m* mwæ i vidæ, at [thi huerma*n* at[35] falkit er ter ty uer hetni*n*gæ, ta tro te tok pa th*e*n vdødæligæ gud oc almektigæ oc ſwer*i*æ oppa ha*n*nu*m* oc kallæ ha*n*nu*m* oppa th*e*rris mall Yrago[50], j*d* *eſt* deu*m* natur*e*, th*et* er natu*r*ens gudh. Tok bedæ te til afgudæ, ſom giordæ ær*æ* aff guld, ſølff, ſtenæ oc trææ, af ſilkæ, aff lin*eth* oc aff vllith[51]. Gud almektiſt han we*n*næ fra*n* thøm ‖ raſkæligæ teth mørk oc mwln, ſom th*e*rris 124 *a* vnn*er*ſtondilſæ oc ſa*m*uid m*eth* bu*n*dit oc forherdit er aff diæfuelſens makt, oc vdi rettæ veyæ, ſom te oc allæ andr*æ* m*eth* oſſ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ vdi ko*m*mæ ſkullæ[52].

Aff thet righæ Katay[1] oc te Tartares ſedeer.

Capitulum xxxviij[m].

Nota, at for*neſn*de keyſær*es* rigæ [er at ſkild[2] vdı tolff koni*n*gæ rigæ, ſo*m* for*neſn*de Guiſkans[3] tolff ſø*n*ner melløm thøm ſkifth hadhæ, oc huer rigæ hafuer udi ſek ſex tuſe*n*næ ſtader for udhe*n* the by, ſom jkcæ æræ mwretæ, huilkæ ſom æræ vdh*e*n tall, och ‖ huert 124 *b* rigæ hafu*er* ſin ſinn*er*ligæ koni*n*g ouer ſek. Huer koni*n*g hafuer vnn*er* koni*n*g vdi tee *øø*r[4], ſom vnn*er*

Lat. har: Can ſup*er* terram eius fortitudo omnium hominum imp*er*atoris ſigillum. [49] *A*; Gud ſtyrcke alle meniſkis Indzegle, *C*; Dei fortitudo omnium hominum imp*er*atoris ſigillum, *lat.* [50] *A*; Irago, *C*; yroga, *lat.* [51] *Den følgende slutning af kapitlet mgl. i lat.* [52] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 38. [1] *Rettet.* kætay, *A*; Chatai, *C*; Cathay, *lat.* [2] *Efter C*: er adfkildt; ær*æ* at ſkildæ, *A*; diſtinctum eſt, *lat.* [3] *A*; Guiſkams, *C*; Guiſcan, *lat. msc.*; Guis Can, *lat. A.* [4] *A;*

ha*nnu*m liggæ; ſo*m*mæ hafuæ halft*re*diæſinztyuæ koni*n*ghæ oc ſo*m*mæ fler*æ* [oc ſo*m*mæ fære[5], huilkæ allæ vnn*er*danikæ æræ Kan m*eth* lidelſæ oc tiæneſthæ, oc th*et* mektiſtæ rigæ[6] oc beſtæ aff te tolff hether Katay oc ligg*er* udi th*et* dybæ Aſia. Tee æræ tree Aſiæ: Førſth[7] th*e*n dybæ, ſom nw er nefnd; ten anne*n* heth*er* th*e*n ſtørr*æ* Aſiæ, oc hu*n* ligg*er* neſt *cri*ſtnæ 125 *a* land; ten trediæ hedh*er* th*e*n my*n*dræ Aſiæ; ‖ th*er* udi liggh*er* Epheſim[8], [ſom ſ*anc*tus Joh*ann*es aff ſc*ri*fuer[9]; th*er* aff er noogith til fore*n* ſc*re*fuith. Ter[10] er oc til fore*n* ſc*re*fuit aff keyſær*e*ns ſtad, huorlu*n*d ha*n* holliſſ; ta mwæ j vidæ nw[7] aff annit[11] falk udi [te ſtæder[12] oc andræ ſtædh*er* ther udi landit udi Tarta*re*n, huor lu*n*dh th*er*ræ regime*n*t er. Udi for*ne*ſ*n*de righæ udi Katay[13] ter er ou*er* madæ megin kiøpma*n*ſkaph aff yrtir oc koſtælich g*er*ni*n*g, aff guld och ſilkæ, ſa at jek villæ ſaktær*æ* faa th*er* een koſtæl[i]ch kiortil en een ſkiortæ aff lær*i*th [udi wor*æ* land[5], oc allæ tee, ſo*m* 125 *b* noogit formwæ, tee hafuæ ter koſtæ‖ligæ clæder, oc bodhæ q*wi*nnæ oc me*n*d tee hafuæ widæ[14] clæder oc ſtakcædæ nedh*er* til knæet oc obnæ wed bodæ ſidh*er*, huilkæ tee th*er* til knappæ, naar thøm løſter; oc mend oc q*wi*nnæ hafuæ lo*n*ghæ brøgh*er*, ſom te uel[15] m*eth*

land, *C*; inſula*rum*, *lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Indsat efter C*: Rige; *mgl. i A.* [7] *Mgl. i C.* [8] *Så A (jfr. kap. 4, not. 25)*; Epheſz-enn, *C.* [9] *AC*; *lat. har*: Epheſum beati Johannis eua*n*geliſte. [10] *Svarende til* Ter . . . er *(l. 14) har lat.*: Audiſtis ſtatum magnato*rum* *et* nobiliu*m* eſſe permagnificum *et* glorioſum. ſed ſciatis lo*n*ge ſecus *eſſ*e apud *com*munes *et* priuatos homines tam in ciuitatib*us* q*uam* in forenſib*us* totius Tartarie. [11] *C tilföj.*: mere. [12] ſtadenn. *C.* [13] *Efter C*: Chattaj; tart*a*ri, *A. Lat. har*: In p*ro*uincia aute*m* cathay. [14] *Efter C*; viide; huidæ, *A*; latis, *lat.* [15] *A*; der, *C*; plene, *lat.* [16] *C tilföj.*:

ſkiwleſſ; tee bær*æ* och aldræ kober, ey krafuæ, ey hetter. Ma*n*d kan oc ey ke*n*næ[16] een ma*n* foræ een q*wi*nnæ ſoppa th*er*ris clædæ ſedh[7], før end hu*n* er gifth, oc ſidh*e*n bær hu*n* eet tegn paa ſith hofuit ſom een mantz foeth, [ſo*m* før er rørth[17]. Oc een ma*n*d ma th*er* hafuæ ſa ma*n*gæ huſſruer, ſom ha*n* uell; ſo*m*mæ hafuæ thyy ‖ ell*er* tyuæ ell*er* fleræ, oc te mwæ gifthes m*eth* 126 a allæ q*wi*nnæ oc mør vnn*er* tagnæ modher ſøſter oc dotter och fader ſøſter. Oc ſom men[18] plæyæ at ridhæ oc ferd*iff* j lande*n*[19] tel heſt oc til fodh, ſaa giør*æ* oc allæ q*wi*nne*n*næ, j huort te ære*n*dæ hafuæ. Q*wi*nne*n*næ giør*æ* oc [allæ hand werk[20] aff vldh oc lædh*er* och aff ſilkæ, oc te kiør*æ*[21] wognæ[22] oc k*er*rer och giør*æ*[7] megit ann*ith* ſlikt, oc me*n*ne*n*ne te ſmedjæ jern, koober och all anne*n* malm och giør*æ* alt th*et*, ſo*m* aff thrææ oc ſtenæ gørs, och engin q*wi*nnæ eer ‖ ſa velbyrdich, 126 b at hu*n* eller nogher a*n*ne*n* q*wi*nnæ ædh*er* meer end een tid om dagh*e*n. Jte*m* er th*er* megit fææ, me*n* th*er* er engæ ſwin. Ter ædis lidet aff brød[23] vdh*e*n *teth*, ſo*m* h*er*ræ*n*næ oc te rigæ ædhæ. Te ædæ oc [kiøth aff[7] allæ ho*n*næ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, ſaa ſom er aff fææ, faer, gedh*er*, heſtæ, aſnæ, hu*n*dæ, kattæ, møſſ oc røtth*er*, oc ſubæ ſaadhit, oc te drikcæ oc melk aff allæ honnæ dyur. H*er*ræ*n*æ oc te velbyrdigæ drikcæ choo melk oc horſæ melk foræ th*er*ræ bæſtæ drik; the andr*æ* drikcæ vat*e*n ſadith ‖ m*eth* lidit honik. Teer er oc 127 a entæ win. Tee fattigæ oc tet menigæ ſalk drikcæ

---

der. [17] *A*; oc er ſaa ſom før er om rørdt, *C*; vt *dictum* eſt ſupra, *lat.* [18] *A*; mand, C; viri, *lat.* [19] *A*; landett, C *og således måske oprind.*; *lat. har*: per patriam. [20] *A*; alle baande handuerck, C. [21] *A*; giøre, C; mina*n*t, *lat.* [22] *Efter* C: vognne; wogn, *A*. [23] *A*; kiød, C; pane, *lat.* [24] *A*; giort, C; *con*texte,

meſtæ delin vat*e*n. Te hus, ſom oppa landit bignæ
ær*æ*, te ær*æ* allæ t*r*indæ oc g*er*dhæ[24] om k*r*ingh m*eth*
ſma trææ, ſom wy giør*æ* her fuglæ burdh. Te hafuæ
eet t*r*inth gaff øfuerſth oppa taghit; ter far røgin uth,
oc ter faa tee oc daghen ind. Te huſſ ær*æ* inde*n* til
clæddæ m*eth* filth, oc te æræ oc taktæ m*eth* fillt, oc
nar tee ſkullæ om ſkiftæ terræ[25] boligæ eller langveyeſſ
127 *b* far*æ*, ta ſettæ te te[26] hus oppa vognæ || oc før*æ* thøm
m*eth* thøm[27]. Jte*m* huot[28] te giør*æ* ſkullæ, tet giør*æ*
te eft*er* thy [at, ſo*m* ma*n*ne*n*[29] eer ny[30], eller oc ha*n*
aff voxer, oc menæ, ath ther effter ta ſkal t*eth* gaa
thøm j th*er*ris ære*n*næ. Te bedæ oc till ſoel oc manæ
ok fallæ for*æ* thøm oppæ knæ. Jte*m* ridæ te ikcæ[31]
met ſpordæ; huer ma*n* hafuer een ſwøbæ udhy ſin
ha*n*d, ſo*m* ridæ ſkal, ty at tee hollit th*er* for een[32]
ſtoer ſyndh, om nogh*er* ma*n*d ſloowæ ſin hæſth[31] m*et*
thø*m*me*n* eller m*eth* noget[33] annyt vdhen m*eth* ſwøben.
128 *a* The hollæ ma*n*gæ || ting for*æ* ſind, t*eth* ſom entæ er
wert, ſom er at leggæ ſin kniff udi elden oc ſlaa eet
been ſender m*eth* eeth ann*it*[33] oc ſpillæ melk eller
anne*n* drik oppa iordhen, oc t*eth* er ſtørſt ſind at
piſſæ udi eet huſſ, ther ſom falk udi boer[34]. Hoo
ſom th*er* vordh*er* ou*er* greben, ha*n* hafu*er* forbrudit
ſit liff, oc allæ ſada*n*næ ſindh*er* ſkal ma*n* ſc*r*iftæ til
th*en* hete*n*ſkæ p*r*eſt oc gifuæ ther for*æ* een ſwm pe*n*-
ni*n*gæ, eft*er* thy ſo*m* ſinne*n* er ſtoer till. Worder

---

lat. [25] *Andet bogstav ligner i A mere* o *end* e. [26] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Svarende til* huot . . . voxer *har C:* huad de giøre dett giøre de effter Maane*n* ſom er ny eller denn voxer till. *Lat. har:* ad nouilunium quicquid eſt magni eſtimant *et* credu*n*t inchoa*n*du*m*. [29] *A har:* at manne*n* ſo*m* *med omsætningstegn foran* mannen *og* ſom. at *bör måske udgå.* [30] *Efter C;* nw, *A.* [31] *C tilföj.:* der. [32] *Mgl. i C.* [33] *C*

teth obenbaret, at han piſſer udi huſſith, tha ſkal
preſtin th[et] opp ‖ vidæ[35], før end ther ma nogher 128 b
mand ind kommæ, oc then, ſom ſinnen gør, han ſkal
[trøſuer eller firæ ſinnum[36] gaa j gømmen end eldh,
oc ter met renſes han aff then ſind. Jtem forbyudæ
te entæ falk at boo met thøm ther udi rigit, [j huot
troo tee hafuæ[37], thet værœ Criſtnæ, Jøder, Saracener,
oc aff allæ honnæ maal oc[38] logh; te viſæ engin borth.
The ſiæ oc, at therris low er ikcæ[39] godh, oc at te
ſkullæ end fonghæ een megit bæthrœ logh oc troo,
huilkin ſom tøm nw er wyderlic[40]. Ther æræ oc
mangæ aff the ‖ mektigæ [oc velbyrdigæ[41] hemmæligæ 129 a
criſtnæ oc døptæ, ſom ey torrœ wærœ[42] bekendæ vdi
keyſærens palatz, ter ſom te dagligæ udi tiænæ. Jtem
naar[43] nagith fremmædæ ſennæ bud kommer til keyſær-
end aff [andræ land[44] eller rigæ met breff eller
ærendhæ [til keyſæren[32], hannum ſtædiſſ jkcæ ind at
kommæ forœ keyſæren, før end hand hafuer in tith
eller tøſuer gongit giømmen en eld vdi eet linet clædæ,
ter forœ at han entit ſkall hafuæ hoos ſek, ſom keyſær-
en kan ſkadæ vdi hans [ſyn, døn[45] eller føllæ, [eller
nogher forgiftelſſæ[46]. Jtem [nar key‖ſæren ferdiſſ[47], 129 b
ta ærœ Tartaren allæ ſkitther, oc huer therræ hafuer
thoo buer met mangæ ſkud oc huer therræ eet tankt

tilföj.: beenn. [34] *A;* er, *C.* *Lat. har:* que inhabitatur. [35] *Så A* = opuie, *C.* *Lat. har:* oportebit reconſiliari domum per ſacerdotem. [36] ſemel. bis aut ter, *lat.* [37] *Mgl. i lat.* [38] *A har:* oc oc. [39] *Indsat af udg.;* non, *lat. B msc.; et par spaltelinjer mgl. her i lat. A.* [40] *Rettet.* wyderlict, *A* = wuitterligt, *C.* [41] *Mgl. i C; lat. har kun:* de nobilibus. [42] *Så AC; fejl for* wæreth? [43] *Efter C;* nota at, *A;* dum, *lat.* [44] *A;* India land, *C; lat. har:* ab extra imperium. [45] *Rettet.* ſyndøm, *A;* ſiun, luct, *C;* viſu. odoratu, *lat.* [46] *Mgl. i lat.* [47] in procinctu expeditionis, *lat.* [48] *Mgl. i C.* *Lat. har:* ſeu ſpatas breues et

ſpyuth, oc te velbyrdigæ te ær*æ* allæ til heſt oc hafuæ
ſuerd uedh th*er*ræ ſidæ [eller een long kniff, ſo*m* huaff
er oppa ten enæ ſidæ[48]. Te hafuæ hielmæ oppa th*er*ris
hofuit, giordæ[49] aff ſoodit lædh*er*; the æræ ikcæ høgræ,
en ſom hofuidit til ſier. Oc hoo ſom flyer th*er* ud aff
ſtridhen[50], ha*n*nu*m* forbyud*iff* geneſten rigit, oc nar
ha*n* find*is*·ſiden[51] aff thøm th*er*, ta geller t*et* ha*n*s
130 *a* liiff; oc nar te vindæ een ſtadh eller eet ſloth, ‖ [ſom
te beſtollit hafuæ[49], ta ſlaa te thøm allæ j heel, ſo*m*
th*er* indæ æræ, oc nar een ma*n*d gifuer ſek ſonghin,
ta ſkær*æ* te øernæ aff ha*n*nu*m* oc ſiwdæ thøm oc
ædæ thøm kollæ m*et* ædikcæ udi th*er*ræ gæſtæbud for*æ*
te*n* ſiſtæ reth. Jte*m* nar te Tartar*æ* ladæ, ſo*m* te fly
vdi nogh*er* ſtridh, ta er t*et* ſtoer far*æ* at følgæ efft*er*
thøm, forty· at tee ſkyudæ m*eth* th*er*ræs hand buæ
klogligæ [til riggæ[52]; oc nar te rikchæ o*m*mod th*erris*
fiendæ j ſtrid, ta dragæ te ſa teth til ſa*m*me*n*, at tee
130 *b* ſines ey at vær*æ* halfft ſa mangæ, ſo*m* te ær*æ*. ‖ Jte*m*
allæ Tarta*ræ* hafuæ ſmaa øghen oc lidhit ſkegh oc
tint. Thee trættæ eller ſlaas ſyeld*en* inbyrd*es*, ſiælden
find*iff* ter tyuæ, røfuær*æ*, ma*n*dræbær*æ* eller[53] hord
karlæ eller noger een, ſom then anden giør w reth. Nar
te[54] findis, ta geller t*et* th*er*ris liff; te mwæ ikcæ løſſes
for*æ* nogr*æ* pe*n*ni*n*gæ. Jte*m* nar noger aff thøm er
ſyug*er*, ta ſettæ te ſpyut hoos ha*n*nu*m* j iordhin, oc
nar t*et* lidh*er* ath døden, ta . . .[55]. Nar te vydhæ, at
ha*n* er død*er*, ta før*æ* te ha*n*nu*m* oppa marke*n* oc
iordhæ ha*n*nu*m* th*er* oc ha*n*s ſpyut m*et* ha*n*nu*m*[56].

latas . . . [49] *Mgl. i C.* [50] *Rettet.* tridhen, *A.* [51] *Indsat efter C:* ſidenn; *mgl. i A; quando, lat.* [52] *A;* til lige, *C;* a tergo, *lat.* [53] *C tilföj.:* ſkalcke. [54] *A;* dett, *C;* taleſ criminatores, *lat.* [55] *Noget er glemt i AC, svarende til lat.:* nullus remanet apud ipſum. [56] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff keyſæ*re*ns begrafuælſæ, [nar han dør, 131 *a*
oc[1] huorlu*n*d te giø*rœ* een anne*n* j ha*n*s ſtæd.

Capitulum xxxix^m.

Nar keyſæ*rœ* Gra*n*tka*n* er dødh, ta bæreſſ hans legemmæ geneſten aff faa hans tiænæ*rœ* udi een indluct*er* park[2] hoos hans palatz, th*er* ſom ha*n* iordiſſ ſkall. Ta ſtødæ tee førſt grø*n*ſwer*e*n aff iordin, oc ſa [ſettæ tee[3] ther oppa eet paulwn, udi huilkit te ſettæ keyſæ*re*nd oppa een [hen ſtoel[4], giord aff træ, oc *re*dhæ[5] for*œ* ha*n*nu*m* eet bord oc ſettæ for*œ* ha*n*nu*m* ther oppa ma*n*gæ koſtæligæ rætth*er* m*et* horſæ melk ‖ til at drikcæ. Te[6] ſettæ ter oc ind udi paulunit eet 131 *b* hors met ſith føel oc een huith heſth oc leggæ oppa ha*n*nu*m* megit guld och ſølfuæ[7]. Th*er* neſt grafuæ[8] tee om k*ri*ng paulunit een ſtoer graff oc dyb, ſa at, nar hu*n* er *re*dæ, ta ſyngkerr[9] paulu[n]it neth*er* m*et* alt th*et*, ſo*m* ther indæ er, nedh*er* udi then[10] graff, oc ſa kaſtæ te jord oppa oc giøre*n* ſleth j geen m*et* t*et* ſa*m*mæ g*re*ſſ, ſom[11] til fore*n* vor aff ſtøth, oppa th*et* at ther ſkall raſkæligæ voxæ g*re*ſſ j geen, oc at ſtædh*en* ‖ ſkal ikcæ ſineſſ. Oc effte*r* ty at tee aff th*er*ræ 132 *a* wittichedh[12] ær*œ* forblindædæ[13], ta[14] menæ tee, at ha*n* ko*mm*e*r* geneſte*n* til P*ar*adiis och ſkal th*er* nydæ

Kap. 39. [1] *Efter C:* naar hand deer, oc; oc nar han dør, *A.* [2] *Se indledn.* [3] *Efter C:* ſette de; ſædhæ, *A.* [4] *A;* høy ſtoell, *C;* folio regali, *lat.* [5] nedenn, *C.* [6] oc, *C.* [7] *C tilföj.:* oc. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] begraffue, *C.* [9] *Kunde også læses:* ſyugkerr (ſyu[n]gkerr). [10] *Rettet.* ther, *A.* [11] *C tilföj.:* der. [12] *A* = vonuittighed, *C.* [13] *C tilföj.:* aff dieffueleun. [14] *Svarende til* ta . . . hafuer *(s. 149[1]) har lat.:* putant in alio ſeculo (mu*n*do, *msc.*) homines (omnes, *A*) delec-

allæ ho*nn*æ ve*r*dens løſticheth til euighedh[15], ſom ha*n* her til fore*n* [haft hafuer[16], oc ſiæ, at ha*n* ſkal hafuæ paulwnit m*et* ſek til hærbær*œ* oc maad at ædæ ok melk at drikcæ oc heſt at rydæ oppa ok guld och ſølff at ſee oppa oc hors ath fødhiſſ[17] aff, ok[18] ha*nn*u*m* altidh melk gifuæ[19] ſkal. Nar ha*n* eer ſaa begrafue*n*, ta maa engin talæ om ha*nn*u*m* eller nefnæ ha*nn*u*m*
132 b for*œ* ‖ hans huſfruer[20], børn ell*er* ve*nn*er, ty at thee menæ, at th*et* giør*er* ha*nnu*m ſtorth hindh*er* udi hans roo oc glædæ, ſo*m* han udi ko*m*men er. Te tro oc[21], at ha*n* er ta[22] en[23] meg*i*t mektigær*œ* he*r*ræ udi P*ara*diis, end ha*n* vor thil fore*n*.

Jte*m* nar ha*n* er ſa begrafue*n* oc glømder, ſom [for*œ* er rørth[24], tha ko*m*mæ til ſa*m*men te ædleſtæ oc te øpperſtæ aff te ſyw ſlekth*er* aff rigit Katay oc keſæ[25] thøm een keyſær*œ*. Ta talæ te førſt til then, ſo*m* keyſær*œ* wordæ ſkal oc neſt eer af keyſær*œ* ſlekt:
133 a «Wy vellæ oc bedæ, at tu ſkalt vær*œ* ‖ vor he*r*ræ oc keyſær*œ*». Ha*n* ſwarer thøm j geen ſa: «Wilæ j hafuæ mek til een he*r*ræ ou*er* edh*er*, tha vidæ j, at edh*er* bør at hollæ mek[26] lidelſæ [udy mith liff intil mi*n* dødh[27]». Ta ſuar*œ* te [j geen[28] oc ſiæ, at[29] «vy vellæ giør*œ* [al t*et*[30], ſom tu oſſ byudher». Ta taler ha*n* til thøm oc ſier ſaa: «Efft*er* thennæ ſtu*n*d ſkal mith ordh

*t*ationibus frui terrenis. [15] euig tiid, *C.* [16] *Efter C:* haffuer hafft; giort hadhæ, *A.* [17] *Efter C:* fødis; fødhæ, *A.* *Svarende til* oc hors . . . ſkal *(l. 6) har lat.:* ſed *et* equa ei ſemp*er* lac preſtabit. [18] *A (jfr. s. 5[1]);* att, *C.* [19] giffuis, *C.* [20] *A;* huſtru, *C;* vxoribus, *lat.* [21] da, *C.* [22] *Mgl. i C.* [23] *Indsat efter C; mgl. i A.* [24] *A;* for ſkreffuit ſtaar, *C; mgl. i lat.* [25] *Først skrevet* keyſæ *(idet afskriveren har set på det følgende* keyſær*œ*); *y er overstreget.* keſæ . . . keyſær*œ* *mgl. i lat.* [26] mitt, *C.* [27] ta*m* ad mort*e*m *q*ua*m* ad vita*m*, *lat.* [28] hannom, *C.* [29] *Mgl. i C.* [30] *I A skrevet som ét ord* (altȝ).

waræ huaſt ſom eet ſwerdh•, oc ther neſt ſetter han ſek ſelff nether oppa guluit oppa een ſort filt hart[31] nædhen keyſærens høxſtæ[32] ſædhæ, oc ta tagæ te hannum ok opløftæ hannum meth filthen oppa keyſærens ſtoel oc ther neſt ‖ ta chronæ te hannum met keyſær- 133 b ens kronæ, oc ſiden ſennæ herræ oc førſtæ[33], ſtædher oc by hannum therris[34] gafuer, alt rigit ouer, [te ſom[35] ſiælſynæ oc megit koſtæligæ [æræ, oc[36] heſtæ, koſtæligæ kar, clæder, elephantes, guld, ſølff oc dyræ ſtenæ, huilkæ gafuer ſa koſtæligæ æræ, at thøm engin regnæ kan vedh nogher ſwm penninghæ, [guld eller ſølff[37].

Aff mangæ koningæ ryghæ, ſom[1] keyſæren aff Tartaren vnnerdanikæ æræ.

Capitulum xl^m.

Iæc acter nw met faa ord [at beſcrifwæ noghræ øør aff te ſtoræ koningæ righæ[2], ſom [vnner keyſæren æræ, oc førſt aff tee. ſom[3] ‖ [æræ til tet rigæ Kathay, 134 a ſom øſter ud liggæ[4] in til criſtindoms ændæ[6], ſom er Ritzen oc Pritzen. [Øſter ud fran tet fornefnde righæ Katay....oc oppa then veſtræ ſidæ liggher thet rigæ

[31] hat. *C.* [32] *Rettet.* hoxſtæ, *A.* [33] *C tilföj.:* aff. [34] *A;* herre, *C. Lat. har alene:* munera. [35] ſaa, *C.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Mgl. i C. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 40. [1] *Skrevet to gange i A.* [2] *AC;* curſum deſcribere aliquarum magnarum regionum et inſularum, *lat. Har det oprind. været:* at ſcrifwæ aff noghræ øør oc aff . . .? *Jfr. det følgende* aff. [3] *Indsat efter C:* vnder keyſzerenn erre, oc førſt aff de ſom; *mgl. i A;* imperij tartarie. Et primo illas que, *lat.* [4] deſcendunt a prouincia cathay per ſeptentrionalem plagam, *lat.* [6] fines, *lat.* [7] *Så AC. Lat. har:* Ergo prouincia cathay deſcendens a ſui oriente a regno tharſis iungitur ab

Turkweſten[7], oc ther æræ mangæ godæ ſtædher; then bæſtæ hether Octopar[8]. Oc tet ſammæ rigæ Turkueſten[9] hauer oppa ſin veſtræ[10] ſidæ thet rigæ Perſen oc oppa ſin ſindræ[11] ſidhæ tet rigæ Toraſme[12], ſom er megit rwmt ok hafuer oppa ſin [øſtræ ſidhæ[13] een ødhken, meer end hu[n]drædæ dags ferdh lang[14]. Teth
134 b er oc megit ‖ rikt aff allæ honnæ gotz, oc then bæſtæ ſtad, ſom ther er, han hether och Thoraſme[15] [effter righith eller rigit effter ſtadin[16]. Weſter ud fran tet rigæ, [hendher voræ land, ligger tet rigæ[17], ſom hether Chomanorum[18]; tet er oc[19] eet ſtort rigæ oc breet. Ther boo faa ſtædæ falk, forty at ter er ſommææ[20] ſtædæ for megin kullæ oc ſommæ ſtædæ for meghin hedhæ, oc [ther ſom falk boer, er ſtundom[21] faa mangæ[22] flwer, [ath falkit lider aff thøm ſtoer nødh[23]. Oc[24] aff tet ſammæ rigæ Coman vor fordom megit falk

occidente regno turqueſten. *Efter* Katay *synes noget at være forbig.*; veſtræ *er rettet af udgiv.*; *AC har* venſtræ. [8] *Efter C = lat.*; octo par, *A.* [9] Turkueſten . . . rigæ *(l. 3) mgl. i C.* [10] *Rettet af udgiv.*; venſtræ, *A*; occidentem, *lat.* [11] *Så AC*; ad ſeptentrionem, *lat.* [12] *A*; Toraſſme, *C*; coraſmo, *lat. A*; Coraſme, *lat. msc.*; Coraſine, *lat. B.* [13] *Efter C:* øſtre ſide; venſtræ ſidhæ ſom øſter eer, *A*; verſus orientem ſui, *lat.* [14] *Efter C*; lankt, *A.* [15] *A*; Toſſraſſme, *C*; coraſme, *lat. A msc.*; Coraſine, *lat. B.* [16] *Mgl. i lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *A*; Camenorum, *C*; comanorum, *lat.* [19] *Mgl. i C*; ſimiliter, *lat.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *A*; . . . er ſomme ſteder, *C*; in nonnullis quam ſepe, *lat.* [22] *Efter C:* mange; meghen, *A.* [23] *Mgl. i lat.* [24] *Svarende til* Oc . . . Melechmandabron *(s. 152[5]) i A har C:* oc folck aff dett ſamme Rige komme Ind j Ægypthenn oc erre der nu faa mange och mectige bleffne att de haffue fortryckt dennom ſom aff begynndelſzenn der erre indfødde, Enddog de vorre ſielff i fordom tiid forderffuit, huilcke der oc nu haffue indſett denn Soldann ſom der nu er (Melechmandabron). *Lat. har:* de iſtis comanis venit olim fugata quedam pluralitas vſque in terram egipti que ibidem

for‖dreuit[25], ſom inko*mm*æ udi Egipte*n* oc æræ th*er* 135 *a*
nw ſa ma*n*gæ oc mektigææ[20] vordnæ, at te hafuæ
fortrikcæt te aff begi*n*nelſe*n* inſøddæ ær*æ*; te hafuææ[20]
oc inſæth then[26] ſoldhan, ſom th*er* nw er, Melech-
ma*n*dabro*n*. Jte*m* giø*mm*e*n* t*et* ſa*mm*æ rigæ Coma-
norum[27] løber een ſtoer flodh, ſo*m* heth*er* Echil[28]; hu*n*
fryſſ om vintær*e*n ga*n*tzæ hordh; oc udi th*e*n øfræ[29]
deel [aff t*et*[30] ſa*mm*æ righæ melløm [thu haff[32] er eet
bierghæ megit ſtorth oc høgth, ſo*m* heth*er* Cotas[33].
Jte*m* [no*ta*, at[34] ud aff wor*æ* land ka*n*[34] engin ſtor
hær far*æ* in udi India theth øfræ[35] udh*e*n at tree
veyyæ alt eneſtæ: Een ‖ vey fram at t*et*tæ[36] for*nefn*de 135 *b*
biergh, toch ikcæ vdhen om vintær*e*nd, ter yſſend ber,
oc then[37] vey heth*er* Lodokont[38]; ten anne*n* vey fræ*m*
at Turqueſte*n* och at P*er*ſe*n*[39], [tok er th*er* thoo
ødken[40] ma[n]gæ dags ferdh, ſa at engin kan ther
fræ*m* ko*mm*æ, udh*e*n hand fører m*et* ſek, huot ha*n*
behøfu*er*. [Ten trediæ vey er fra*mm*erſt j giø*mm*en
th*et* rigæ Comano*rum* til ſkips intil eet rigæ, heth*er*
Abcats[41]. Th*e*n øperſtæ ſtad [udi th*et* rigæ, j Choman

nu*n*c ſuccreta ita inualuit vt ſuppreſſis indigenis videant*ur* regnare. na*m* *et* de ſeipſis co*n*ſtitueru*n*t hunc q*ui* m*o*do *eſt* ſoldanu*m* melechmandabron. [25] *Rettet.* forderuit, *A;* forderſſuit, *C;* fugata, *lat.* [26] *Efter C:* denn; th*err*æ, *A;* hunc, *lat.* [27] *Efter C = lat.;* camano*rum*, *A.* [28] *AC = lat. B msc.;* Echilis, *lat. A.* [29] *Rettet.* eſtræ, *AC;* ſuperiori, *lat.* [30] i, *C.* [32] duo freta Caſpie *et* occeani, *lat.* [33] *A (mulig* Cotab); Chotas, *C;* Cochas, *lat. A;* Cocham, *lat. msc.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Rettet.* eſtræ, *AC;* ſuperiore*m*, *lat.* [36] tett*æ* . . . fræ*m* at *(l. 15) mgl. i C.* [37] *Rettet.* ther, *A.* [38] *A;* lodekone, *lat. B;* Loderkent, *lat. A msc.* [39] *A;* Prydſzenn, *C;* p*er*ſiam, *lat.* [40] *Så AC. Lat. har blot:* tamen ibi ſunt deſerta. *Oprind. vel:* er ther thoo (= tamen) ødken. [41] Tercius ad primos fines regni Comano*rum*. tranſſretando tamen mare in regnum Abcha*m* *(A msc.;* abchaȝ, *B) lat.* [42] *Så A;* vdi det rige coman land, *C;* Coma-

land ligger[42], han hether Sarak[43]. Jtem fran fornefnde rigæ oc henner woræ land ligger eet rigæ, ſom
136 a kalleſſ Chalthon[44]; tet er tet yderſtæ ‖ udi hetenſkabit oc rekcher intel Ritzen oc Pritzen[45]. Jtem [nota, at[46] Perſen eræ tu [koningæ rigæ[47]: Eet er tet høghæ Perſen[48], huilkit ſom løber nedher [fram ath[49] thet rigæ Turqueſten[50], oc oppa then veſtræ[51] ſidæ liggher then flodh, ſom Phiſon hether. Ther udi æræ mangæ nafnkundigæ ſtædher; te too øpperſtæ hether: [en Ductura[52], then annen Seonerganth[53], [oc ſommæ kallin Sonārgant[54]. Jtem tet andræ[55] rygæ[56] liggher udi tet[57] nedræ Perſen; tet hafuer oppaa ſin veſtræ ſidhæ thet righæ, ſom kalliſſ Media, oc thet myndræ
136 b Armenia [liggher oppaa ‖ then ſidæ[58]; oc udi thet Perſiæ æræ tre mektigæ ſtædher: Neſſæbar[59], Saphaon[60] ok Sormaſania[61]. Jtem udi then ſtørræ Armenia[62] voræ fordom try[63] righæ, och te æræ nw vnner keyſæren aff Perſen, oc oppa then veſtræ[64] ſidhæ hafuæ te

norum, *lat.* [43] Sarach, *lat.* [44] *A;* kalchon , *C;* Laycon, *lat. A msc.;* laicon, *lat. B.* [45] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [46] *Mgl. i C.* [47] regiones, *lat.* [48] *AC;* perſia, *lat. msc.;* parſye, *lat. B;* pruſcie, *lat. A.* [49] *Så AC;* a, *lat. Det rigtige vilde være* fran *og således vel oprind.* [50] *A = lat.;* curqueſten, *C.* [51] *Efter C:* veſtre; venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* [52] *I A skrevet som ét ord* (enductura); enn diutura, *C;* Doctura, *lat.* [53] *A* = Seonergant, *C = lat. A;* Seonargant, *lat. B.* [54] *Mgl. i C;* quam aliqui appellant Sormagant *(A msc.;* Sarmagant, *B) lat. Mon oprind.:* oc ſommæ kallæ S.? [55] *Så A;* andet, *C.* [56] *Lat. har:* altera regio baſſe perſie. [57] *C tilföj.:* veſtre. [58] *Mgl. i lat. B msc. (i lat. A er her noget forbig.).* [59] *A;* Meſobar, *C;* Neſſabor, *lat. A;* Nelſabor, *lat. msc.;* aeſſabor, *lat. B.* [60] *Efter C;* ſephaon, *A;* Saphaon, *lat.* [61] *A;* Stormaſania, *C;* Sormaſanie, *lat. A;* Sormaſiaue, *lat. msc.;* Sarma ſaule, *lat. B.* [62] *Mgl. i C.* [63] *AC;* quatuor, *lat.* [64] *A;* vennſtre, *C;* occidentem, *lat.* [65] *A;* yperſte, *C;* famoſior, *lat.*

Turken. Ten ſtørræ Armenia hafuer mangæ godæ
ſtædher; tęn ofuerſtæ[65] han hether Tauriza. Jtem
tet fornefnde righæ, ſom kalles Media, thet er vnner
keyſæren aff Perſen; tet er ſmalth oc vel lankt. Oppa
ſin veſtræ[64] ſidhæ løber thet intil Caldeam, oc udi tet
ſammæ righæ Media æræ tho godæ ſtædher: een heter ‖
Seras, ten annen hether Keremen; oc ther løber eet 137 a
annit rigæ oppa, ſom hether Gyorgya, oc thet er nw
atſkild udi tu rigæ, forty then øfræ[66] deel, ſom liggher
intil Media, han beholt thet nafn Gyorgya, oc thet
annit rigæ hether nw Abcas[67], oc tet er then nædræ
deel. Bodæ te tu rigæ oc therræ koningæ hafuæ then
helly troo oc æræ døpthæ, oc folkit udi te rigæ æræ
megit gudhæligæ; te tagæ ath minſtæ een tid [huer
vgæ[68] vor herris legemmæ, ſom conſecreret er effther
then gretzkiæ ſedh. Och ‖ thet rigæ Georgia eer vnner 137 b
keyſæren Grantkan[69], men thet annit rigæ Abchas[70]
kundæ keyſæren[71] Grantkan eller keyſæren[72] aff Per-
ſen aldræ windæ vnner nogher. th[er]ris lydelſæ, ty at
[tet er megit ſterkt[73] aff vadn, ſtenæ oc clepper oc
met annen god forwaringh omod therræ fiendæ. Ok
udi tet ſammæ rigæ ma mand ſe eet ſtort gutz vndher;
thet er een ſtæd[74], ſom hether Hamſon, ſom firæ dags
ferd er om kringh. Ouer hannum[75] er altid eet tyukt
mørk, och enghin thorff gaa ther neer[76] eller ind.
The ſom ‖ aff dyurffuæ hafuæ gonghit ter ind, te 138 a

---

[66] *Rettet.* øſtræ, *AC;* ſuperior, *lat.* [67] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. B;* abcham, *lat. A.* [68] *A;* om aarit, *C;* in hebdomada, *lat.* [69] *A tilföj.:* aff Perſen, *der mgl. i C og lat. og er uoprind.* [70] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. AB.* [71] *A tilföj.:* aff, *der mgl. i C. Lat. har:* . . . nunquam ab ipſo imperatore Tartarie neque perſarum domino ſubdi potuit. *Oprind. måske:* keyſæren aff Tartaren eller aff Perſen. [72] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A.* [73] de erre megit ſtercke, *C.* [74] *A;* Stad, *C;* locus, *lat.* [75] haffuit, *C.* [76] *Så C*

kommæ aldræ til finæ[77] meer, oc fiæ te, fom ther
hoos boo, at thee hafuæ hørth ther[78] falk talæ oc
roobæ, heftæ gnæggæ, foer bræghæ, høns galæ, oc ther
aff oc aff andrœ tegn menæ tee veft, at ther boer falk,
oc then flodh, fom ther j giømmen gar, gifuer oc veffæ
teghn, at ther boer falk. Tok vedh man ikcæ, om[79]
then ftæd eller rwm er all fammen mørk inden til,
fom han udhen fines, oc te menæ, ath ther er liuff[80]
for inden mørkit. [Aldræ er oc[81] nogher udkommen[82]
138 b aff te, fom ind kommæ, eller aff thee, || fom indæ plæyæ
ath værœ, aff huilkæ man mattæ fongæ at vidæ fennen
ther om. Ther figs, at gud giordæ fordom[83] tet mørk
for eet ftort jertegin: Ten tid Sapor, fom[84] keyfærœ
vor j Perfen, ford ther frem met ftor makt at for-
drifuæ oc forderfuæ allæ Criftnæ, [ta vorœ ther naghrœ
Criftnæ[85], fom flydæ for hannum oc vorœ faa trenktæ
aff hannum, at te engæ lundæ trøftæ at vndkommæ.
Te fullæ allæ oppa therræ knæ oc badæ Ihefum *Chri-
ftum*, fom therræ gud oc therræ frelffærœ[86] wor, om
hielp oc thilfluct, at te vndkommæ mattæ. Gud, fom
139 a allæ Criftnæ || fom han[87] bedæ aff eet rent[88] hiertæ,
altid gernæ høræ uell, han fulgiordæ ter te ord, fom Yfayas
propheta fadhæ: «See, at[89] mørk[90] fkal betækcæ

og vel også A, skönt trækkene her mere ligner mer. [77] finde, *C. Lat. har:* non funt vifi reuerti. [78] *Indsat efter C:* der; *mgl. i A;* fub illis tenebrif, *lat.* [79] *Svarende til* om ... merkit *(l. 9) har lat.:* vtrum tenebre per totum ipfum territorium fint eiufdem denfitatis. an forte fint folum in circuitu per aliquod fpacium. et intrinfecuf plus luminofum. [80] *Rettet.* huff, *A;* hufze, *C;* plus luminofum, *lat.* [81] *Rettet.* æller oc, *A;* aldrig vor, *C.* Aldræ ... ther om *(l. 12) mgl. i lat.* [82] *A har* udkommon *med streg gennem sidste* o. [83] *Indsat efter C; mgl. i A;* olim, *lat.* [84] *C tilföj.:* da. [85] *Mgl. i C.* [86] *A;* fkabere, *C;* auxiliatorem, *lat.* [87] *Så A men vel fejl for* hannum. [88] *A;* rett, *C;* puro, *lat.* [89] *Mgl. i C.* [90] *Se indledn.* [91] muld, *C.*

jordin, oc muln[91] fkal betækcæ falkit», ok beuiftæ[92] ther m*et* jordzens mørk[90], fom han drog ou*er* finæ we*n*ner[93], th*et* eui*nn*æligh æ[94] heluit*iff* mørk[90], fom te faa fkullæ, fom Ihe*f*u *Chrifti* nafe*n*s we*n*ner[95] æræ. Ha*n* beuiftæ oc m*et* th*et* fa*m*mæ mørk[96], [fom han[97] hær udi verdh*e*n giø*m*dæ[98] fynæ ve*n*ner[99], t*et* euy*nn*æligæ liff oc lyus, fo*m* ha*n* finæ tro[89] ve*n*ner giømd hafu*er* udi he*mm*æ*rigis* glædæ. — Jte*m* t*et* for*nefn*de righæ Abchas[100] t*et* løber in til Turke*n* oppa th*e*n veftræ[101] fidhæ, huilkit rigæ er megit lankt ‖ oc bret 139 *b* oc hafu*er* ma*n*gæ land vnn*er* fek, fo*m* er: Sychonia[102], Capadocia, Saura[103], Brycha[104], Cheficon[105], Bachon[106] oc Gimioch[107]. Allæ theffæ la*n*d aff[108] Turke*n*, Su*ri*a och Arabia te æræ vndh*e*r keyfæ*r*en aff Babilonia, fo*m* er[109] foldane*n*, oc æræ vdi allæ teffæ land ftor*æ* ftædh*er*[110] oc ma*n*gæ. Jte*m* [no*ta*, at[111] intil t*ett*æ rigæ Turke*n* hoos een ftad, fom heth*er* Sathafa[112], løber te*n* øfr*æ*[113] deel aff keyfæ*ræ* rigit Conftantinopol*is* fra*m*

[92] *Efter C:* beuifte; beuifæ, *A.* [93] *A* (= wuenner); venner, *C.* [94] *A har* euinghæ, *der sikkert er fejl for* euinnælighæ (*jfr. l. 6*) = Euindelige, *C; næppe fejl for* euighæ. [95] *A* = wuenner, *C.* [96] *Så AC; fejl for* liff = vitam, *lat.* [97] *Indsat efter C:* fom hand; *mgl. i A.* [98] *A;* giorde, *C;* conferuauit, *lat.* [99] *A;* wuenner, *C;* fibi fidelibus, *lat.* [100] *A;* abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abcham, *lat. A;* abchaʒ, *lat. B.* [101] *Efter C:* veftre; venftræ, *A;* occidentem, *lat.* [102] *A;* Sycania, *C;* Syconie, *lat. A;* Siconie, *lat. msc.;* yconie, *lat. B.* [103] *AC;* Saure, *lat. AB;* faurie, *lat. msc.* [104] *A;* Bricha, *C;* brike, *lat. B msc.;* Bayke, *lat. A.* [105] *Efter C:* Chefzicon; thefichon, *A;* kefiton, *lat. A;* beficon, *lat. B;* byfecon, *lat. msc.* [106] *AC;* pacon, *lat. msc.;* patan, *lat. B;* Pathan, *lat. A.* [107] *A;* Gymioch, *C;* Genioch, *lat. A msc.;* gennoch, *lat. B.* [108] *Efter C;* oc, *A; lat. har:* Hij omnes Thurci. [109] *Efter C;* æræ, *A.* [110] *C tilföj.:* lange. [111] ad, *C.* [112] *A;* Satthafza, *C;* Sathafa, *lat. A;* fachafa, *lat. msc.;* Cathafa, *lat. B.* [113] *A;* øftre, *C;*

ath thet gretzſkiæ haff, oc oppa then nørræ ſidæ [fram
ath Turken[114] løber tet righæ Suria, oc eet aff tee
land, ſom ligger vnner Suria, er Terra[115] promiſſionis,
140 a [tet eer ‖ tet helli land, ſom gudh criſtnæ menniſkæ
gifuit hafuer[114], aff huilkit thil foren ſagt er[116]. Jtem
findiff mangæ andræ land, rigæ[117] oc øør, ſom therræ
koningæ hafuæ, oc mangæ honnæ falk udi, ſa at aff
tøm allæ voræ lankt at ſcrifuæ[118]. Jtem[119] løber tet rygæ
Meſopotamia oc then ſtørræ deel aff Armenia ſyndher
ind oppa Caldæam[120], oc ther oppa løber ok Ethiopia,
Mauritania, Libia[121] baſſa[122] och Nubia[123]. Jtem
nota. Vnnertagit keyſæræ rigit aff Perſen oc vnner-
tagit ſoldanens land oc rigæ ta æræ ner[124] allæ rigæ
140 b oc øør oc land veſter[125] oc ſindher ud ‖ fran Katay
oc[126] intil criſtendommen vndæ[127] keyſæræ Grantkans
herræ dømæ oc lydelſæ. Jtem [nota, at[128] kiøpmen
eller[129] chræmæræ, ſom ud faræ aff Venedia[130] eller
Room oc væræ vellæ udi Katay, te ſkullæ væræ
ellefuæ eller tolff manædæ pa reyſen, før eend te tidh
kommæ. Jtem nw uel iek ſcrifuæ aff noghræ land,
ſom tell Tartaren liggæ. Øſter[131] ud fran Katay ther
er eet rigæ, hether Cadilla, rwmt megit[128] oc ſkønt.
Ther voxer een honnæ frukt, ſom[132] ſtour er, oc udi

ſuperior, *lat.* [114] *Mgl. i lat.* [115] *Efter C;* therræ, *A.* [116] *C tilföj.:* her i bogenn. [117] *Indsat efter C:* Riger; *mgl. i A;* patrie, *lat.* [118] *A tilföj.:* aff, *der sikkert bör udgå.* [119] *Svarende til* Jtem . . . Ethiopia *(l. 10) har lat.:* Quoniam ad ſupradictam chaldeam iungitur meſopotamia et minor armenia. et velut ad auſtrum eius ethiopia. [120] *Efter C;* kaldeon, *A.* [121] Libia . . . Vnnertagit, *mgl. i C.* [122] alta et baſſa, *lat.* [123] *Rettet.* ymbia, *A (nu læst som* im *og derpå skrevet* ym); nubia, *lat.* [124] *Indsat efter C:* neer; *mgl. i A;* fere, *lat.* [125] *AC;* per aquilonem, *lat.* [126] *Indsat efter C; mgl. i A.* [127] *Så A.* [128] *Mgl. i C.* [129] oc, *C.* [130] *Efter C:* Fenedia; verdia, *A;* venecia, *lat.* [131] *A;* veſter, *C;* orientem, *lat.* [132] *C*

then fruct [fød*iff* lefue*n*d*is* fma dyur m*et* kiød oc
blodh ‖ vde*n* haar eller wl[133]; thøm ædæ tee th*er* m*et* 141 *a*
fructen [alt fa*mm*e*n*[134]. Ter vox*er* ma*n*ghæ ho*nn*æ
vnn*er*lich fruct, fom aldræ er fed udi vor*æ* land. Ter
vox*er* oc fy*n*nerlicth wyn, fom bær wtroligæ ftor*æ*
clafæ, at een førd ma*n*d fkullæ ey bær*æ* een oppa eet
fpyut. Oc tæde*n* fynder ud noger dags ferd ta ko*mm*er
ma*n*d jntil the[128] [førftæ fteenbiergæ aff Cafpan[135],
huilkæ fteen biergæ ftrekcæs net*er* tel Amafonia*m* veft*er*
ud, aff huilkit Amafo*n*ia til foren er fc*re*fuit, oc udi
te[136] bierghæ boo ma*n*gæ Iødher innæluctæ aff te
thy[137] flekt*er*, fom[138] thædhen jkcæ ud kommæ[139]
ku*n*dæ ude*n* fiælden, ‖ at nogher ko*mm*er thæthen, oc 141 *b*
hoo thædæn fkal, ha*n* fkal fre*m* at Amafonia*m*, oc
drotni*n*ge*n* ftæder thøm jkcæ fre*m* at ko*mm*æ. Jte*m*
fra*n* for*nef*n*de* rigæ Cadilla øfter udh ko*mm*er ma*n*d
til th*et* rigæ Baka*ri*a. Th*er* boer megit onth falk och
grwmt, oc[140] er ikcæ raad ath far*æ* th*er* j giø*mm*e*n*,
forty tee j hiel flaa vey fa*re*ndæ falk for*æ* een føwæ
fagh oc ædæ thøm, udhen gud thøm fy*nn*er*l*igæ hielpæ
well. Ter æræ[141] træ, fom bæræ wl fo*m*[142] andr*æ*
faar; then wl fpy*nn*æ thee oc wæwæ thøm clæder aff.
Ter er och [een hondæ dyur[143], fo*m* æræ fkaptæ oppa
ten øffræ ‖ deel fom eet me*nn*ifkæ, then anne*n* half- 142 *a*

tilföj.: megitt. [133] inuenit*ur* viua beftia in carne *et* fangui*n*e ad forma*m* agnelli abfq*ue* lana, *lat.* [134] *Efter C;* altid fa*mm*e*n*, *A;* totus, *lat.* [135] primas Cafpie alpes, *lat.* [136] *A;* dett, *C;* quas, *lat.* [137] *A;* xij, *C;* decem, *lat.* [138] *Svarende til* fom... ko*mm*æ *(l. 15) har lat.:* vt in copiofa nu*m*erofitate no*n* poffint a n*of*tra parte exire *quamquam* aliqui pauci nonunq*uam* fint vifi tranfiffe. Haberent aute*m com*petentem exitum circa infulam Amazonie. fed illum regina diligenter obferuat. [139] *Efter C:* komme; ko*m*næ *(med et overstreget* er *foran), A.* [140] *C tilföj.:* det. [141] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [142] for, *C.* [143] Ipothauri, *lat.* [144] *A;* er, *C.* [145] *A tilföj.:*

deel fom een hefth eller een thywr. The fefkæ oc jeyæ all tidh, tet fom the ædhæ; helft [ædæ te[144] mennifkæ kiøt, nar tee thøm grybæ kundæ. Jtem er vatenet ther all fammen bæft aff tæff. Ter æræ oc gribæ, fom[145] j then næthræ[146] dell æræ fkaptæ fom løwer[147] oc udi then offræ[148] halfdeel fom een ørn. Jtem mwæ j vidæ, at een ftor gribs kropp er ftørræ end ottæ løwer, oc nar han flar een bæft, nødh eller man, hadæ han oc oppa fek eet fult harnifk, ta[149] fører han hannum lettælighæ fluendiff[150], huort fom han vell.
142 b Hans cløer || æræ fom oxæ eller koo horn; tær plæyer man at giøræ drikcæ kar aff, fom møghit gefuæ æræ. Aff hans pennæ eller fiædræ giøreff hand buæ megith fterkcæ. Oc ytherfth udi thet rigæ Bacharia udi øfter ændis keyfærens Grantkans makt oc herræ dømmæ, oc ther begindiff taa then ftoræ[151] keyfæreff land aff India, huilkin fom all tid kalliff Prefbiter Johannes.

Jtem [nota, at[152] naar nogher merkælich tingh er oppa ferdæ udi thet gantzæ keyfæræ rigæ Grantkans, ta fendeff geneften bud aff koningin[153] eller aff banæræ
143 a herræ oppa hefthæ eller oppa drome||dariis meth breff, fom [føræ thøm[154] megit rafkæligæ til finnerligæ herberæ[155] oppa veyyen[156], huilkæ mangæ æræ udi rygit ther[152] til fkicchædæ. Nar budit kommer nogi[t] faa ner hufith, fom han til ridæ fkal, tha bleff han udi eet horn. Naar werdhen[157] hører thet horn, tha giør han geneften eet annit budh redæ[158] met een ferfk[159]

---

ther, *som mgl. i C og sikkert bör udgå.* [146] pofteriori, *lat.* [147] *Rettet.* lower, *A.* [148] andenn, *C;* anteriori, *lat.* [149] dog, *C.* [150] *C tilföj.:* bort. [151] *Rettet.* ftørræ, *AC;* magni, *lat.* [152] *Mgl. i C.* [153] reges, *lat.* [154] *Rettet.* foræ thøm, *A;* føris, *C;* feftinant, *lat.* [155] *A synes nærmest at have* herboræ. [156] *Efter C:* weyenn; vognyn, *A; mgl. i lat.* [157] *Så A* = verthenn, *C.* [158] *Indsat efter C:* rede; *mgl. i A. Lat. har:* paratur. [159] *Efter C;* fefk, *A.*

hæſſth eller dromedario oc fører te[160] ſammæ breff intil eet annith huſſ oppa veyyen oc ſa alt[161] fram ath, oc ther met fongher keyſæren udi een ſtakcæt tidh at vidhæ, huor lund tet ſtonder udi allæ hans land. Sammæ ledh giøræ te oc met bud, ‖ ſom tee ud ſennæ til foed 143 b met breff oc ærendæ. The bud kalliſſ [oppa therriſſ mall[152] kidibo.

Aff allæ[162] fornefnde ſtikcæ mwæ j kennæ keyſæræ Grantkans aff Katay makt oc[163] veldhæ oc hellichedh[164], oc at engin keyſæræ oppa then[165] ſidæ, ey aff Perſen, ey aff Babilonia, ey aff Greken oc ey aff Room kundæ ligiſſ hannum j nagher madæ, [huilkit ſtor ſorg ma[166] væræ, at ſa mektik [en herræ[167] met ſa mangæ land oc folk ey[168] æræ criſtnæ oc ey døpthæ oc ey hafuæ vndfongit then helly tro oc gongæ udi ſlikt eet mørk. Vy vellæ allæ bedæ gudh, at han thøm raſkæligæ ‖ frelſſæ vil[169] oc viſæ thøm [udi rettæ 144 a veyæ[170], ſom the oc allæ menniſkæ udi kommæ ſkullæ før end then yterſtæ doms dagh.

---

[160] dett, *C.* [161] *Indsat efter C; mgl. i A.* [162] dette, *C; mgl. i lat.* [163] *C tilföj.:* rige. [164] *A;* herlighed, *C;* reuerenciam, *lat.* [165] *A;* denne, *C og således måske oprind.* [166] Huilckenn ſtor ſorig maa dett, *C.* [167] *Efter C:* enn herre; ey keyſæræ ey herræ, *A;* ipſe, *lat.* [168] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* non eſt fide catholica illuſtratus et ſalutari lauacro regeneratus. Et hoc oremus vt in breui tempore eueniat per iheſum chriſtum dominum noſtrum Amen. [169] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A.* [170] denn rette vey, *C.*

Nu[1] beginnes ten trediæ dell [aff bogh*en*[2], ſo*m* er

aff keyſærens[3] aff India mekticheth oc aff hans [palatzes coſtælicheth[4].

Capitulum xl p*ri*mum.

Efft*er* ty at iek[5] til foren ſaut hafuer, at keyſæ*r*en aff India er megit mektik, tha vell jek nw ſc*ri*fuæ [aff hans[6] makt oc verdichedh. Tha ma [iek vel ſiæ[7], at ha*n*s [ær*æ*, ædlæheth, makt oc ſtoorhedh er[8] ikcæ my*n*dræ end keyſæ*r*ens aff Katay, ſo*m* nw neſt til foren
144 *b* ſc*r*ef||uit aff er. Sines ha*n* nogit my*n*dræ j ſo*mm*æ ſtikchæ, ta er ha*n* ſtørr*æ* ok mektigær*æ* j andræ ſtikchæ[9].

[Nota at[10], ſo*m* nw til forn ſc*r*efuidh er aff[11] th*et* rigæ Bacha*r*ia, oc at ter end*is* keyſær*æ* Gra*n*tkans makt, oc th*er* indgaa keyſæ*r*ens la*n*d[12] aff India, ta ma ma*n*d tæthen far*æ* oc ind udi t*et* righæ Pentexoire[13] m*et*[14] ma*n*ghæ dags ferdh, ſo*m* er meghit[15] breet oc hafuer udi ſek ſtoer rigdom aff allæ ho*n*næ gotz. Ten

Kap. 41. [1] Nu ... er, *mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A tilföj.:* ok. [4] koſtelige pallatz, *C.* [5] *C tilföj.:* nu. [6] *A har:* aff hans aff ha*n*s. [7] y vide, *C.* [8] herlighed er ſtor oc, *C.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] Jtem, *C.* [11] *Efter C;* at, *A.* [12] *A;* Mact, *C;* imperio, *lat.* [13] *A;* Pentexonte, *C;* Pe*n*texorie, *lat. A;* pe*n*toxirie, *lat. B.* [14] *Så AC.* [15] nogitt, *C.* [16] Nyſe,

øpperſtæ ſtad, ſom ther udi liggher, heter Niſe[16], oc ther hafuer keyſæren aff India eet koſtælict palatz, ſom han dwelgiff udi, nar hannum løſter, oc then keyſæræ ‖ hether altid Preſbiter[17] Iohannes. Mek[18] vor wel [før 145 a ſagt[19], før iek tid kom, huor foræ han ſaa hether, men nw ſiden jek tid kom, ta ſpordæ iech reth ſennen. Tha mwæ j vidæ, at effter [gudz byrd ottæ hu[n]drædæ ar[20] ta foerd hertug Otgerus aff Danmark[21] met andræ femten herræ aff ſith ſlektæ ok met tyuæ tuſendæ[17] wæpnæræ ouer tet gretzſkiæ haff oc vadn met gudz obenbæræligæ[22] hielph ful ner allæ te land, øør oc rigæ[23], ſom jek nw til foren aff ſagt hafuer, oc vndher keyſæren aff Katay æræ, met mangæ ſtridher [oc ſtort arbeydæ[24] och ther til allæ tee righæ, ‖ land 145 b oc øør, ſom nw æræ vnner keyſæren aff Jndia. Ther voræ met te fornefnde femthen herræ koningins ſøn aff Friſland, huilkin koning ſom hed Gondesneff[25], oc ſønnyn hed Johannes, huilkin Johannes gernæ gik til kyrkæ oc tid, ſom gutz tiæneſtæ wor, oc foræ hans gudæliched kallædæ te[17] andræ herræ hannum Preſbiter Johannes aff therris ſkymt. Ten tid ther fornefnde hertug Otgerus hadæ met gudz ſkikcælſæ wndit allæ theſſæ fornefnde land, øør oc rigæ, tha ſkiftæ han thøm j bland [ſinæ forſcrefnæ[26] herræ oc venner oc gioræ thøm ther[27] allæ til koningæ ‖ oc[28] antwordædæ 146 a

lat. [17] *Mgl. i C.* [18] *Svarende til* Mek . . . hether *har lat.:* cuius nominis cauſam audieram quandoque non veram. [19] forſagdt, *C.* [20] *Således vist oprind.* gudz fødelſæ aar effter gud byrd ottæ hudrædæ ar, *A;* guds fødſelſz aar 800, *C.* [21] *Se indl.* [22] *Så A (jfr.* obenbæræ *181*[7]*).* [23] *C tilföj.:* oc ſteder. [24] *A;* oc ſtor wmage oc arbeyde, *C; mgl. i lat.* [25] *A;* Gundeneff, *C;* Gondeborif, *lat. A.;* goudebucf, *lat. B.;* Codebucf, *lat. msc.* [26] *A;* de forſkrefne ſine, *C og således måske oprind.* [27] *Mgl. i C.* [28] oc . . . ſkullæ *mgl. i lat.* [29] *Efter C:* ſom

huer th*err*æ ſith rigæ oc la*n*d, [ſom han[29] h*err*æ ou*er* blifuæ[30] ſkullæ, oppa t*et* at c*ri*ſtindo*mm*y*n* mattæ blifuæ faſt*er* udi allæ te la*n*d oc udi then endæ aff verdhen. Ta fek ha*n* P*re*ſb*ite*ro Joh*anni* India*m* [udi ſin deel[31] m*et* fir*æ* tuſe*nn*æ øør ok rigæ oc gior*æ* ha*nn*u*m* til een keyſær*æ* [oc h*err*æ[32] ouer allæ [tee andræ ſinæ[33] frender, ſaa at the ſkullæ gifuæ ha*nnu*m ſkath oc vær*æ* vnn*er* hans lideljſſæ. Alt ſidhen hafuæ allæ ha*n*s eff*ter*-kommær*æ* keyſæræ[34] hedeth Preſbiter[35] Joh*anne*s, oc[36] tee oc allæ tee[37] andr*æ* koni*n*gæ bleffuæ ghodæ c*ri*ſtnæ, ſa lengæ til keyſær*æ* rigit atſkild*iſſ* m*et* giftær*æ* mall 146 b oc fleræ ſø*nn*ær, oc ther m*et* æræ ‖ ma*n*gæ øør, la*n*d oc rigæ om k*ri*ng go*n*gnæ [j geen[38] fra*n* c*ri*ſten do*m*-mend oc intil th*err*is [forællders gamlæ[39] hetenſkæ ſether.

Jte*m* hafu*er* then for*nefn*de keyſær*æ*[38] eet ſtort, rwmt keyſær*æ* rigæ fult aff ma*n*gæ [koni*n*gæ rigæ[40], øør oc la*n*d, at ſkildæ m*et* fir*æ* ſtor*æ* fløder, ſom ud løbæ aff P*ar*adiis, ſom ær*æ*: Phiſon[41], Gion, Tigris oc Eufrates. Oc melløm then øſtr*æ* ændhæ aff[42] hans keyſær*æ* rigæ oc P*ar*adiis ther boer entæ falk; ther er

hand; oc, *A.* *Oprind.:* oc han? [30] verre, *C.* [31] *Så A; mgl. i C.* [32] *Mgl. i C. og lat.* [33] *Efter C:* de andre ſine; hans, *A;* reliquos, *lat.* [34] *Indsat efter C:* keyſzere; *mgl. i A; lat. har:* ſucceſſores imperatores. [35] *Efter C:* Præſzbiter = preſbiter, *lat.;* preſb*ite*ri, *A.* [36] *Svarende til* oc . . . ſether *(l. 15) har lat.:* *et* vſq*ue* in hodiernum diem vel tempus boni emulatores religionis chriſtiane p*er*manſerunt. Interim tamen cauſa matrimonioru*m* vel p*ro*creat*i*onis filio*rum* diſperſa *eſt* primi imperij integritas *et* multe de inſulis *con*uerſe vel p*er*uerſe retro ceſſerunt *(B)* ad vetuſtu*m* ſqualorem paganiſmi paterni. [37] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [38] *Mgl. i C.* [39] *Omsat efter C:* foreldris gamble; gamlæ forællders, *A.* [40] regionibus, *lat.* [41] *A;* Piſon, *C;* phyſon, *lat.* [42] *Rettet.* oc, *A.* *C har:* hans Rigis øſtre Ennde = fines

oc engin v*er*dens h*er*ræ ou*er*. Jte*m* er ha*n* h*er*ræ ou*er* ma*n*gæ andr*æ*[43] rigæ[40] oc *ø*ør, huilkæ ſo*m* atſkildæ æræ m*et* [th*et* veſtræ haff[44], oc ‖ huert rigæ hafu*er* udi 147 *a*
ſek ma*n*gæ ſtæder oc by oc[45] megit vtallict falk. Th*e*r er oc *ø*ffr*i*t aff v*er*dens [gotz oc rigdom[46] alt hans keyſæ*ræ* rigæ ou*er*, ſo*m* oc megit beruktid eer ou*er* all v*er*den oc vor*æ* en megit m*eræ*, om kiøpme*n* ſøktæ tidh aff al v*er*de*n*, ſom[47] te giør*æ* til [keyſær*e*n aff[48] Katay. Tid far*æ* ſiældh*e*n kiøpme*n* aff *cri*ſtnæ la*n*d, forty at t*et* er megit lankt oc for*æ* ſtoer far*æ* ſkild til ſkibs ou*er* hafuit oc[48] for*æ* thee ſtor*æ* biergæ, ſo*m* liggæ [udi hafuit aff ſieylſtenæ oc til them dragæ ſkib, ſom ther fram kommæ oc iern er udi. Skibmennenæ, ſom ther fram foræ, te viſdæ oſſ een *ø*ø[49] [udæ mith j[50] hafuith, ſo*m* ær alt aff ſkiff, ſo*m* j ma*n*gæ aar[51] ær*æ* tid[52] dragnæ[53] aff ſiæylſtens makt. Jte*m* er bredh*e*n aff for*nefn*de keyſær*e*s rigæ fir*æ* manædæ dags[54] ferdh, ‖
oc le*n*gen ter aff kan engin ma*n* vidæ, forty at th*et* 147 *b*
rekcær iutil P*ar*adis, oc ſa lankt kan engin ko*m*mæ. Oc th*et* for*nefn*de rigæ hafu*er* vnn*er* ſek [tu ok half-

orientales eius imperij, *lat.* [43] *C tilföj.:* lannde. [44] brachia maris occeani, *lat.* [45] *A;* met, *C;* ac, *lat.* [46] Rigdom oc gode, *C. Herefter tilföj. A:* ſom. [47] *A har:* ſom ſo*m*. [48] *AC; mgl. i lat.* [49] *Indsat efter C:* vdi haffuit aff Segelſteenne, oc till dennom drage Skiib ſom der frem komme, oc Iernn er vdi. Skibme*n*dene ſom der frem fore, de wiiſte oſz enn Øe; *mgl. i A;* ſunt ibi q*uam*pl*ur*es adama*n*tini *(B msc.)* colles ad maris oram *et* intra mare qui ſua virtute attrahunt ſibi naues fer*rum* c*o*ntine*n*tes. Q*uu*m *et* mihi nauiga*n*ti monſtrabat*ur* per nautas a remotis quaſi parua inſula. *lat.* [50] *A;* vdi, *C. Lat. har:* in mari. [51] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ab antiquis *tempori-bus.* [52] *Svarende til* tid . . . makt *i A har C:* diid komne oc aff for*ſkreff*ne Segelſteenis mact til ſig dragne. [53] *Rettet.* dragna, *A.* [54] *Så A; mgl. i C. Lat. har:* dietas quatuor menſiu*m*.

fierdæſinztyuæ[55] koni*n*gæ rigæ....[56], oc huer th*err*æ
hafu*er* vnn*er* ſek ſy*nner*ligæ koni*n*gæ, margreuæ, h*er*-
tugæ ok banær*æ* h*err*æ, ſo*m* allæ ær*æ* vnn*er* [Preſb*ite*ri
Ioh*ann*is lidelſæ[57] oc gifuæ ha*nn*u*m* ſkath. Jt*em* ſider
keyſæ*re*n meſt udi een ſtadh, ſo*m* Suſa het*er*, oc th*et*
palatz, ſo*m* ha*n* th*er* hafu*er*, t*et* er ſa koſtælicth oc ſaa
dant, at jek teſſ koſtæliched jkcæ fullælygæ beſc*ri*fuæ
kan. Jek vel thok dyørfuæligæ[58] ſiæ for ſe*nn*e*n*, at t*et*
er[59] ſkønær*æ*, ædlær*æ*, tækcæligæ*r**æ*, ſtør*r**æ* oc koſtæ-
148 *a* ligær*æ* ‖ j guldh, ſtenæ oc bigni*n*g[60] end[61] t*et* for*nefn*de
palatz, ſom Gra*n*tka*n* hafuer udi Caydo, oc [then
øpperſtæ port[62] udi for*nefn*de palatz er aff een ſteen,
heth*er* ſardus[63], koſtæligæ til ſa*mm*e*n* ſøwit m*et*[64] guld
oc ſilſſbeen[65], oc allæ winduæ, ſo*m* udi ſalle*nn*æ[66] ær*æ*
oc j herbær[e]næ, te ær*æ* aff criſtal, oc bordh*e*n te ær*æ*
aff ametiſto ok aff andr*æ* koſtæligæ ſtenæ, meſt*er*ligæ
til ſa*mm*e*n* bu*n*dnæ m*et* guld, oc ſo*mm*æ bord ær*æ* aff
purt guldh oc beſettæ m*et* koſtæligæ ſtenæ, oc huert
bord hafu*er* ſin foed aff th*et* ſa*mm*æ, t*et* er ſelfuæ[67] ud
148 *b* aff. Keyſæ*re*ns høxſtæ ſædis[68] koſtæliched ka*n*[69] ‖ iek
jkcæ ful ſc*ri*fuæ, thy at th*et* go*n*gh*er* ou*er* my*n* for-
nimſt; tok mwæ j vydæ, at te trapph*er*[70], ſo*m* th*er* opp
gaa, te æræ huer [ſy*nn*erligæ aff[71] dyr*æ* ſtenæ: ten førſtæ
aff onikino, th*e*n a*nn*en aff c*ri*ſtallo, te*n* t*re*diæ aff

[55] *Efter C: 72*; tolfuæ oc halft*re*diæſinztyuæ, *A;* ſeptuaginta *et* duas, *lat.* [56] *Her er noget forbig. i AC, svarende til lat.:* quib*us* totide*m* preſunt reges pri*n*cipales ſeu p*ro*uinciales. [57] Præſbiter Johannes, *C.* [58] *Mgl. i C.* [59] *C tilföj.:* icke, *der mgl. i A og lat.* [60] *A;* gierning, *C;* ſtructura, *lat.* [61] *Efter C;* er, *A.* [62] principales portas, *lat.* [63] *Efter C;* ſardiis, *A;* ſardonico, *lat.* *Herefter tilföj. C:* er. [64] aff, *C.* [65] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [66] *A;* Sallen, *C;* aul*arum*, *lat.* [67] *C tilföj.:* giordt. [68] *Efter C:* ſedis; ſædæ, *A.* [69] *A har:* ka*n* ‖ kan. [70] aſcenſionis gradus, *lat.* [71] giort aff Synnder-

iafpide, t*en* fierdæ aff ametifto, then femtæ aff fardo,
then fiættæ aff kornelio, ten fywe*n*dhæ, fom er vnn*er*
keyfæ*r*ens fødher, aff c*r*ifolito, oc allæ ær*æ* te tel fa*m*-
me*n* ftøptæ oc koftæligæ giordæ m*et* guld[72]. Jte*m* al'æ
pellær*æ*, fo*m* ær*æ* udi ha*n*s he*r*bær*æ*, fo*m* ha*n* udi
fow*er*, te ær*æ* aff guld, befettæ m*et* dyræ ftenæ[73] oc
m*et* karbu*n*kule oc m*et* robyn, fom all natte*n* lyufæ
clarligæ alt ‖ herbæ*r*et ou*er*, oc. th*er* til hengh*er* een 149 *a*
lampæ inne*n*[74] aff c*r*iftall, ful m*et* balfamo, fom althid
b*r*enn*er* bodæ for*æ* lyus[75] fkil [ok for*æ* god luct fkill[76]
oc fa [ther for*æ*[77], ath hu*n* fordrifu*er* ud aff h*er*bæ*r*et
all ond luct[78]. Keyfæ*r*ens fengh er aff koftælik faphir*æ*,
[wnne*n* oc giord all om k*r*ingh m*et* guld[79], oppa th*et*
at [ha*n* fkall faa theff fødær*æ* føfen oc ther for*æ*, at[80]
hanff løftæ oc hans vkyfk begæ*r*elffæ fkal th*er* met
fordrifuiff. Jte*m* bewa*r*er ha*n* fek aldr*æ* m*et* q*w*inn*er*
udhen m*et* ha*n*s eyen huffrwæ oc m*et* he*n*næ [fir*æ*
finnæ om arit[81], fo*m* førft[82] er om vintæ*r*en, om wa*r*en, ‖
om fo*m*mæ*r*en oc om høfthen, oc all eneftæ ter for*æ*, 149 *b*
at ha*n* vel giøræ børn. Jek vell ikchæ nw ydermeræ[83]
fiæ aff hans palatzes koftæliched udhen t*et*tæ lillæ, fo*m*
her effther føll. Mit udhy ha*n*s palatz ouen[84] udi th*et*
ftor*æ* torn th*er* ær*æ* tho knappæ, megit ftoræ oc[85]
t*r*indæ fo*m* æblæ, aff th*et* bæftæ guld giordæ, megit
fkine*n*dæ, oc udhi thøm fidæ too carbu*n*culi ftor*æ* oc

---

lige, *C.* [72] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [73] *C tilföj.* Chryftall. [74] *Mgl. i C;* in ea (camera), *lat. Fejl for* innæ? [75] *A;* lue, *C;* lumine, *lat.* [76] *A; mgl. i C;* pro corrigendo aere, *lat.* [77] for denn fkyld, *C.* [78] odore, *lat.* [79] *A;* bunden oc giordt alt fammen met koftelige guld omkring, *C;* *con*clufis vndiq*ue* aureis vel eburneis ligaturis, *lat.* [80] *Mgl. i C.* [81] quatuor quindenis anni, *lat.* [82] in capite, *lat.* [83] *Efter C:* ydermere; faa, *A.* [84] *Efter C:* offuenn; ou*er*, *A;* in fummo capite, *lat.* [85] *Indsat efter C; mgl. i A.* [86] *Svarende til* Tee

bretæ. Tee[86] ær*œ* ſaa lyuſæ om nattheu, at tee ſineſſ, ſo*m* the wor*œ* maane*n*[87] ſelfu*er*, ther ha*n* eer fuller[88].

Aff te*n* tilføgni*n*g[1] tell hans palatz oc aff tee, 150 *a* ha*nnu*m følghææ[2], ‖ nar ha*n* ferd*iſſ*.

Ca*pitulu*m xlij[m].

All[3] tid ær*œ* ſyu koni*n*gæ hoos keyſær*e*nd, [ſo*m* ha*n*nu*m* tiænæ oc hans gard ſtir*œ*[4], oc udi huer manit tha far*œ* te bort hiem j gen til th*err*is[5], oc andrææ[2] ſyu koni*n*gæ ko*mm*æ udi geen j [then ſa*mm*æ[6] ſtæd, ſa lengæ til th*et* ko*mm*er om kr*i*ng til thøm j gen. Te ſtir*œ* ha*n*s ſal viiſælighæ m*et* [too oc halffierdæſinztyuæ[7] h*er*tugher, ſom[8] thøm lidægæ ær*œ* oc vnn*er*danighæ, oc m*et* try hu*n*dr*œ*dæ oc [tryſinztyuæ[9] *gre*fuer oc banær*œ* h*er*ræ, oc huer th*er*re[10] ved ſith æmbetæ oc tag*er* th*et* m*et* allææ[2] vel til var*œ*. So*mm*ææ[2] tiænæ udi
150 *b* ha*n*s h*er*bær*œ*, ſo*mm*æ ær*œ* ha*n*s kam*er* ‖ meſtær*œ*, ſo*mm*æ bitzær*œ* ok ſo*mm*æ gifuæ mad, ſo*mm*æ ſke*n*kæ, ſo*mm*æ tagæ ha*n*s dør til var*œ* oc ſa om allæ andr*œ* [ær*e*ndæ ok[10] æmbedæ. Jte*m* for udhen teſſæ forſc*re*fnæ ta ædæ huer dagh innæ for[11] keyſær*e*n tolff ærkæ-

. . . fuller *har lat.:* ſua virtute tenebras effugantes. *et* velut ſplendorem plenilunij *(B msc.)* nocturno te*m*pore mentientes. [87] maaneden, *C.* [88] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 42. [1] *A;* tillfølgning, *C;* frequentia, *lat.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [3] *Rettet.* Aall, *A.* [4] *Mgl. i lat.* [5] *C tilföj.:* egit, *der måske bör indsættes. Lat. har :* ad propria. [6] *A;* dèris, *C og således måske oprind.* [7] *Efter C: 72* = ſeptuagintaduos, *lat.;* too oc fir*œ* ſins tyuæ, *A.* [8] ſom . . . grefuer *står i C efter* andr*œ* *s. 168*[1] [9] *Efter C:* 60; halff fierdæſinz tyuæ, *A;* ſexaginta, *lat.* [10] *Mgl. i C.* [11] *A;* hoſz

beſcoppæ och tyuæ[12] andræ[13] beſcoppæ; tee faræ oc
til oc fra ſom koningænnæ gioræ, ſom foræ ſcrefuit
ſtor, oc[14] leſuææ[2] huer dagh aff keyſærens bordh [try
hundredæ tuſendæ[15] perſoner, om[16] tee ikcæ æræ fleræ.
Jtem ſom iek til foren ſadæ aff Grantkans gard, ta
ædher ther engin mer end een tid om daghin oc en[17]
offrit lidhit[18]. Jtem nar keyſæren ferdiſſ noger ſtæd
met ſith folk och[19] makt udi orloff, tha ‖ hafuer han 151 a
ikcæ annen banæræ foræ ſek end trætthen ſtoræ howæ[20]
korſſ, aff guld oc dyræ ſtenæ giordæ[21], Jheſu Chriſto
oc hans tolff appoſtoli[22] til hether. Te kors føres huer
oppa een ſtor, ſinnerlich vogen, ok oppa huert kors
waræ ty tuſennæ til hæſt ok hu[n]dredæ[23] tuſennæ
fod gongæræ, oc thet tal eer alt for udhen keyſærens
opperſtæ[24] hær[25] oc falk, ſom han vill ſtridhæ
met[26]. Jtem nar freth ær, oc han vil[27] ferdiſſ
fran eet palatz oc til eet annit [eller aff eet rigæ
oc til eet annit[26], ta følgher hannum megit falk,
foræ oc bagh och oppa badæ ſidher, ok taa føres
foræ hannum thry merkæligæ tingh, ‖ huilkæ ſom han- 151 b
num oc [allæ thom, hannum følgæ, ma væræ een ſtor
bekennelſæ[28]. Førſt føres foræ hannum, hoos atthen
træn [fran hannum[29], een koſtælich, ſtoor deſk, ſom er

forneffnnde, *C;* coram, *lat.* [12] *Efter C:* xx = *lat.;* thy, *A.* [13] *Se note 8.* [14] *Efter C:* och; ta, *A;* Verumtamen, *lat.* [15] *Rettet.* ty hundredæ tuſendæ, *A;* 300, *C;* trecenta milia, *lat.* [16] oc, *C.* [17] *C tilföj.:* da. [18] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] mett, *C.* [20] *Mgl. i C.* [21] *C tilföj.:* Gud. [22] *Herefter har A:* ther hether effther oc, *hvilket mgl. i C og lat. og bör udgå.* [23] *A tilföj.:* oc *C har:* c^M = centum milium, *lat.* [24] principalem, *lat.* [25] *Efter C:* heerr; herræ, *A;* exercitum, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A;* ei placet, *lat.* [28] *Så AC. Lat. har:* omnibus ea digne notantibus poſſunt eſſe ſalutaria. bekennelſæ *er vel fejl.* [29] *Mgl. i*

fuller aff [allæ honnæ koſtæliched[30], guldh, ſølff, dyræ[31] ſtenæ [*et cetera*[32]. Ter neſt ſex føder n*er*mær før*es* eet høyt korſſ aff træ giorth, ſ*om* engin koſtælichedh hafuer, [oc th*er* neſt ſex treen nermer[33] før*es* een deſk aff guldh, ful aff ſoort jordh[34]. Ten førſtæ deſk betyder[35] keyſæ*re*ns righdom oc mektichedh; korſit betydh*er* th*en* hordæ pinæ oc død, ſ*om* *Iheſus Chriſtus*[36] toldæ oppa eet eenfold træ kors for*æ* allæ me*n*niſkes ſaliched ſkil; th*en* ſorthæ jord betider døtze*ns* a*m*myn-
152 *a* nælſæ, ‖ oc at keyſæ*re*ns lege*m*mæ, ſom jord er, ſkall ko*m*mæ til iordin j geen [ſo*m* allæ andræ me*n*niſkes, bodæ rigæ oc fatighææ[37].

Aff nogh*er* vnn*er*lich ting, ſom æræ udi t*et*[1] keyſær*æ* rigæ India.

Capitulu*m* xl t*er*ciu*m*.

Nota[2]. [Ty at huerr man[3] at ma*n*gæ vnn*er*lich ting ær*æ* udi *Pre*ſb*ite*ri Joh*ann*is rigæ, tok[4] vell iek thøm een dell forthiæ oc ſtækcæ minæ ordh oc ſiæ af

C. [30] *Mgl. i C;* o*m*ni genere precioſo*rum* vaſo*rum*, *lat.* [31] *Indsat efter C, der har:* oc alle haande ædele ſteenne; gemma*rum*, *lat.* [32] *Mgl. i C; lat. har: et* ineſtimabilis artificij. [33] *Så må der vel læses.* oc ther nær ſex treen, *A;* Jtem der neſt 6. trien nermere, *C. Lat. har:* Dehinc ad ſex paſſuum ſpaciu*m* ſuccedit ibidem propinquans imperatori. [34] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *Efter C;* betydædæ, *A.* [36] *C tilföj.:* guds Sønn. [37] *Mgl. i lat.* fatighææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).*

Kap. 43. [1] dette forſchriffnne, *C.* [2] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C. Jfr. kap. 27 note 1.* [3] *A;* Dett maa huer mand vide, *C;* licet, *lat.* [4] *Efter C:* dog *(jfr. s. 35[19]);* tha, *A.* [5] *Rettet.*

te øpperftæ[5], fo*m* mek [viderligæ ær*æ*[6]. Jek fier foræ
fant, at iec faa th*er* eet ftorth haff, huilkit fo*m* entæ
er udh*e*n fma fand oc fma ften korn vdi[7]. Th*et* flydher
oc løber opp ok neth*er* fo*m* eet a*n*nit haff, oc t*et* ftor
aldrik, oc ter er entæ vatn udi. ‖ Th*er* [finneff oc 152 b
ftundom[8] fifkæ hoff landit, fo*m* ind kafteff aff flodh*e*n;
te ær*æ* ikcæ fcaptæ fom wor*æ*[9] fefkæ, tok hafuæ te
een god tæff. Entæ me*n*nifkæ ka*n* oc ko*m*mæ ou*er*
th*et* haff m*et* fkib eller j nog*er*[10] andr*æ* madæ; engin
ka*n* ok ko*m*mæ ter om kr*i*ngh for*æ*[11] le*n*gæ fkil
oc for*æ* a*n*nen far*æ*. Oc oppa thennæ fidæ aff haffuit
hoos tre dags ferdh ær*æ* ftor*æ* biergæ, oc mellom te
biergæ løber een flod, fo*m* fieff at ko*m*mæ ud aff P*ara*-
diff, fo*m* entæ er udh*e*n ftenæ for ude*n* vatn, oc menæ
thee, at ther ær*æ* ftenæ m*et*, fo*m* [ftor*æ* digdh*er*[12]
hafuer[13]. Th*e*n ftenæ flod løbeer [tree dawæ giø*m*me*n*
biergh*e*n oc[14] giø*m*men th*e*n ‖ øtke*n*, fo*m* udi India er, 153 a
noghr*æ* dags ferd, fo*m* th*et* vor*æ* een a*n*ne*n* vat*e*n flod,
faa lengæ til hu*n* taber fek udi t*et* fand haff, fom [for*æ*
aff fc*re*fuit ftar[15], oc fide*n* fineff oc entæ aff te ftenæ.
Oc nar th*e*n ftenflod løber, ta torff engin ma*n*d gaa
ther neer for*æ* t*et* buld*er* fkill, fo*m* ther aff gong*er*,
me*n* nar hu*n* ftondher kwer, ta gaar falk tid nogit fa

---

opperftæ, *A.* [6] *A;* tyckis vnderlige att verre, *C;* que vidi, *lat.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* cu*m* lapillo*rum* granellis. [8] *Efter C:* findis oc ftundenn; fineff, *A;* inueniunt*ur* interdu*m*, *lat.* [9] *A;* andre, *C; lat. har:* de n*o*f*t*ro mari. [10] *Mgl. i C.* [11] *C tilföj.:* dets. *måske oprind.* [12] ftor dyd, *C.* [13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Så AC. Lat. har:* ad intercifum tempus. quafi tribu*s* in feptimana diebu*s*, *hvilket i AC nedenfor (s. 171[1-2]) gengives ved:* Hu*n* løber oc ikcæ ude*n* trøfuer om vghen. — giø*m*me*n* bierghen *er vistnok en fejl, der stammer fra den fælles kilde for A og C. Fejlen er ikke blevet overstreget men det rigtige tilföjet med* oc *foran som oftere.*

ner, tok ey udhe*n* ftor liffs far*æ*. [Hu*n* løber oc ikcæ ude*n* trøfuer om vghe*n*[16]. Oc øfter ud thæde*n*, fo*m* the*n* flod hafu*er* fin byginnelffæ, th*er* fom hun ind gaar udi the*n* ftor*æ* øtke*n*, udi bla*n*d fo*m*mæ aff byerg-
153 *b* e*n*næ fines ‖ een fleth mark[17], tok er hu*n* alt fa*m*me*n* fa*n*d. Th*er* ma ma*n*d fe huer dag, ter fole*n* opgaar, ta opp rindh*er* th*er*[18] aff fandhen noghr*æ* q*ui*ftæ, oc[19] bæ*r**æ* fruct om[20] mitdags tid, ok fide*n*, [ter folen[21] gar neder j gen, ta my*n*tzfkæs oc tee q*ui*ftæ m*et* th*er*ræ fruct, oc th*er* folen bierg*is*, ta vor*æ* te til ga*n*tzæ entæ. Th*er* torff och engin ma*n*d [ko*m*mæ ved the*n* fructh[22]; te rædiff, at th*et* er ond tingh eller oc forgiftelffæ. Jte*m* udi the*n* fa*m*mæ ftor*æ*[23] øtke*n* ær*æ* falk, fo*m* alltings ær*æ* villæ. Oue*n* til fineff tee at war*æ* fkaptæ fo*m*
154 *a* falk och næthe*n* til fo*m* een ho*n*næ ‖ dyur, oc fo*m*mæ aff thøm hafuæ horn udi th*er*ræ ænledæ[24]. Te gifuæ røft aff thøm fom vilbaffæ eller fom andræ dyur; fo*m*mæ[25] hafuæ oc mall melløm thøm [at talæ[26], t*et* fom entæ [fkelight me*n*nifkæ[27] forfta kand; fo*m*mæ beuifæ oc th*er*ræ velgæ m*et* tegn. Ter[28] ær*æ* oc villæ hu*n*dæ, fo*m* hedæ papiones[29], thøm tæ*m*mæ tee til at iæyæ meth oc gribæ m*et* thøm andræ dyur th*er* udhy øtke*n*. Ter [ær*æ* oc fult[30] papagoyer, fo*m* [th*er* kallæff[31] pfitage[32], oc te ær*æ* aff t*r*ennæ[33] flektæ. The

[15] før er fkreffuit, *C.* [16] *Se note 14.* [17] *Se indledn.* [18] *A tilföj.:* oph. [19] *C tilföj.:* de. [20] om . . . fruct *(l. 9) mgl. i C.* [21] *Indsat af udgiv. Lat. har:* in folis decliuo. [22] *A;* komme till denn fruct eller ved hinde, *C;* vti illo*rum* fructuu*m*, *lat.* [23] *Mgl. i C og lat.* [24] *AC;* frontes, *lat. Fejl for* ænnæ? [25] *C tilföj.:* aff dennom. [26] *Mgl. i C* [27] *A;* menifke aff andre fkiellige folck, *C; lat. har:* nemo *ratio*nabiliu*m*. [28] *C tilföj.:* offuer. [29] *Efter C = lat.;* papionis, *A.* [30] *Så AC. Lat. har:* copia. [31] de kalde, *C.* [32] *A;* pfitache, *C;* pfytake, *lat. A;* pfikake, *lat. msc.;* phicake,

ædlæſtæ[34] hafuæ bretæ tungher udi nebbeth oc fem tæær oppaa ‖ huer foed, oc te kundæ naturæligæ talæ nogræ 154 b ord, ſom te helſæ falk meth[35] oc thøm vey viſæ, ſom ther fram faræ. The andræ papagoyer, ſom myndræ ædlæ æræ, te talæ jkcæ aff therris naturæ; tok[36] hafuæ te bretæ tunger ſom te andræ; nar te [ikcæ æræ ouer[37] tu aar gamlæ, [ta ma falk kennæ thøm ath talæ ſom te andræ[38]. [Te trediæ[39] papægoyer kundæ huerken talæ oc ey[40] nymmæ at talæ, men[41] te robæ ſom glænther; te hafuæ ikcæ vden tre tæær oppa huer fod.

Jtem hoff tet forſcrefnæ Pentexoiræ[42], ſom ligger till keyſæræ rigit India, ſom foræ er ſcrefuit, ter ligger ‖ een ſtoer lang øø, hether Milſtorate[43], ſom eer megit 155 a righ. Aff hennæ vell jek ſcrifuæ eet vnner. Nw foræ faa ar[44] ta bodæ ther een megit[45] riger borgæræ. Han bigdæ ſek eet megit koſtælicth palatz [oc kallædæ thet Paradis oppa jordin[46], om kring mwrit oc megit ſterkt oc faſth, oc ther innæ hadæ han allæ honnæ legemmeſſ løſtæ[47]. Ter voræ innææ[48] koſtæligæ ſalæ, torn, kamæræ oc herbæræ[35], ſom[49] mangæ herræ oc førſtæ hiſtorie oc gerninger udi begraffnæ[50] oc beſcrefnæ

lat. B. [33] diuerſa, *lat.* [34] *C tilföj.:* der erre de. [35] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] ſed ſi, *lat.* [37] *A;* erre, *C. Lat. B msc. har:* et non ſunt vltra duorum annorum etatis. *Lat. A:* et non ſit eorum differencia ydeomatiſ. [38] *Mgl. i C.* [39] *A;* Dett tredie Slaus, *C;* Alie, *lat.* [40] *A tilföj.:* kundæ, *der vist bör udgå.* [41] *Efter C;* oc, *A;* ſed, *lat.* [42] *A;* Pentexonte, *C;* pentexorie, *lat. AB;* per texonre, *lat. msc.* [43] *A;* Milſtorathe, *C;* Milſtorache, *lat. A;* Milſchorach, *lat. B;* Miltithache, *lat. msc.* [44] *C tilföj.:* ſidenn. [45] *Efter C;* megitt; mektik, *A. Lat. har:* ditiſſimus. [46] quaſi pro paradiſo terreſtri, *lat. Herefter tilföj. C:* det vor. [47] *A;* lyſt, *C;* delicijs, *lat.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *Svarende til* ſom . . . woræ *(s. 173[1]) har lat.:* cum . . . hyſtoriacis picturis. [50] ind-

wor*æ*[51]. Th*er*[52] lubæ oc innæ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, oc
fulæ flwæ oc læcthæ och ſungæ[53] huer effth*er* ſin
155 *b* tu*n*gæ. ‖ Th*er* vo*rœ* indæ abeldæ gardæ, yrtæ gardæ[54]
och grøn æng oc træ m*eth* allæ ho*n*næ [fruct oc[55]
blomſt*er* ok keller oc rinne*n*dæ vatn oc ma*n*gæ ho*n*næ
glædæ [oc løſt[56], oc ou*er* alt ta vor th*er* ſy*nner*ligæ
kelder, ſo*m* ha*n* indledæ vnn*er* jordin m*eth* renner[57]
ind udi palatzed, huilkæ ha*n*n*u*m gaff[58] melk oc viin.
Th*er* vor och innæ eet[59] ſtort tal aff ſkønæ jo*m*frw*er*,
ſo*m* ey vor*œ* ældr*œ* ell*er* yngræ end melløm ty oc ſexte*n*
ar, ſo*m* clæddæ vor*œ* udi forgiltæ clæder megith koſtæ-
ligæ, huilkæ iomfrwer thøm øfuædæ[60] udi allæ ho*n*næ
156 *a* glædæ, ſa*n*g[61] oc legh oc tiæntæ th*er*ris ‖ h*er*ræ vell
effth*er* hans velliæ. Oc oppa tornit [udi forſc*re*fnæ ſaal[62]
vor*œ* te, ſo*m* ſødæligæ[63] leghæ oc ſyu*n*gæ ku*n*dæ udi[64]
allæ ho*n*næ harpæ legh, ſaa ath ſo*m*mæ mentæ[65], at
th*et* vor englæ oc ikcæ me*n*niſkiſſ g*er*ni*n*gh*er*. Oc udi
teſſæ forſc*re*fnæ ſtikcæ oc udi andræ fl*er*æ brugædæ
th*en* borgær*œ* ſin tid oc lefdæ[66]. Her[67] omod hadæ

graffne, *C.* [51] erre, *C.* [52] *Svarende til* Ther . . . løſt *(l. 6) har lat.:* inter quas (*sc.* picturas) no*n*nunq*uam* p*ro*digioſo artificio beſtie *et* beſtiole. aues *et* auicule diſcurrebant. volitaba*n*t, *et* pugnas. garritus colliſio*n*es me*n*tiebant*ur* vt viue. Illic prata. pomeria. *et* ſeruatoria circa delicioſi collis aggeſtum diſti*n*cta velut omni genere floru*m* arbo*rum* *et* herbarum cum multis fontib*us* *et* riuulis. quoru*m* perſpicuitas *et* fluxus in glareis ſuauem viſui *et* auditui preſtabat refectionem. [53] *Rettet. A har tre m-streger mellem* ſ *og* g. *Både* ſungæ *og* ſiungæ *er mulige. C har præs.:* flye lege oc ſiunge. [54] *Efter C:* gaarde; gard, *A.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Mgl. i C.* [57] *Efter C:* rennder; ram*er*, *A;* co*n*ductus, *lat.* [58] giffue, *C.* [59] *C tilföj.:* ſkiønt oc. [60] *Mgl. i C.* [61] *C tilföj.:* ſkiempt. [62] *Mgl. i lat.* ſaal *mgl. i C.* [63] *C tilföj.:* oc lifflige. [64] oc met, *C.* [65] *C tilföj.:* ſaa. [66] *A;* leffnit *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

han hadh oc ond velliæ aff allæ herræ oc førſſtæ, ther
foræ at han tok ſek ſligh æræ til, ſom hannum ikcæ
burdhæ at hafuæ[68]. [Jtem hadhæ han oc ſa daan
mening, at allæ tee, ſom till hannum kommæ villæ oc
tiænæ[69], ſom ſtoræ oc ſter‖chæ woræ [oc driſtigæ[70], 156 b
thøm gaff han guld oc ſølff oc andræ gafuer, oppa thet
at huilkin han nefnnæ villæ aff herræ oc førſtæ, then
ſkullæ te geneſten hemmæligæ met forredelſſæ ſlaa j
hiell, oc lofuædæ thøm[71] ſaa, at huilkin tet giordæ for
hans ſkill, hannum villæ han[72] tagæ intil ſek [udi tet
palatz tel euigh tidh met hannum at blifuæ[73]; blefuæ
ok nogher j hell ſlawen aff te, ſom han ud ſennæ, tha
ſkullæ hans ſiæl oc[74] blifuæ ther met hannum[75] til
euigh tid, oc udi ſa dannæ madæ woræ mangæ herræ
oc førſtæ[76] forrodæ[77] [aff hannum[78] ſaa lengæ, at
tettæ [kom ‖ foræ herrænæ, at han om gik met ſaa dan 157 a
forredelſæ[79]. Ta ſafnædiff tee aff alt rigit oc i hiel
ſloghæ then ſtimpæræ [oc forderuædæ al hans bigning
oc nether brødæ hans Paradiis och ſkiftæ melløm thøm
all then rigdom, ſom han ther ind kommit hadæ[80].
Jek vor ther, oc mek[81] vor viſth, huor hand hadæ ſinæ

---

forbig. [67] *Svarende til* Her . . . hafuæ *(s. 174^{3}) har lat.:* hic inuidie et odij facibus ſuper ingenuitatem mentis omnium generaliter nobilium principum vrebatur in corde. [68] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [69] *Så AC. Lat. har:* Compoſuerat iſta ſibi in hunc finem vt per ſe ſingulos aduocaret aliquos vaſallos. [70] *Indsat efter C:* oc driſtige; *mgl. i A;* menteque audaces, *lat.* [71] dett, *C.* [72] *C tilföj.:* ſtrax. [73] perpetue in hunc locum, *lat. Herefter tilföj. lat.:* Sed et velut vaticinans pſeudo predicauit. [74] *Indsat efter C; mgl. i A (jfr. note 75).* [75] *A tilföj.:* oc. [76] *A tilföj.:* voræ; *C tilföj.:* oc velbyrdige mend. [77] *C tilföj.:* och Ihiell ſlagne. [78] *Mgl. i C.* [79] nudabatur huius nequitia tanta, *lat.* [80] eius opera deſtruentes et ſibi paradiſi diuicias partientes, *lat.* [81] *Svarende til* mek

kelder[82] och a*nn*en bigni*n*g, huilkith ſo*m* ta vor alt[83] forde[r]uit oc neth*er* brudit[84].

Aff ten dall, ſom kallis vallis infauſtæ, oc aff he*n*neſſ ſkikkælſſæ.

Ca*pitulu*m xliiij^{m}.

Jn til te[1] yterſtæ ændhæ aff for*nefn*de rigæ[2], ikcæ la*n*kt fra*n* then flod Phiſon, er eend vnn*er*lich 157 b ‖ ſtad[3], megit rætælich oc grw*m*mælich ou*er* alt[4] me*n*niſkeſſ ſin[5] m*eth* fa*rœ*, [erwædæ oc ma*n*ghæ[6] ho*nn*æ nødh oc tilfall, ſo*m* [iek oc[7] mith ſelſkaf he*nn*ædæ [til at ko*m*mæ[8] udi my*n* reyſæ, af huilkit jek hafu*er* [tagt her til oc nw ſiæ vel[9]. Th*er* er een dall[10] j bland bierge*nn*æ, ſo*m* kalliſſ vallis infauſta[11], ſo*m* er neer fi*rœ* milæ[12] j giømme*n* at gaa. [Tær æ*rœ* ma*n*ghæ honnæ diæfuelſkaph oc liffs fa*rœ* indæ[13], ſa at dagh ok nath høres th*er* roob[14] oc ſkrool[15] aff allæ ho*nn*æ grw*m*mæ

. . . brudit *har lat.:* vidi fontiu*m* loca *et* multa rei veſtigia. [82] kieldere, *C.* [83] *C tilföj.:* ſamme*n*. [84] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 44. [1] *A;* denn, *C.* *Lat. har:* extremitates. [2] inſole, *lat.* [3] *A;* ſted, *C;* locus, *lat.* [4] *A har:* alt ‖ alt; alle, *C.* [5] *A;* fiun, *C.* *Lat. har:* vltra omne mundanum. [6] oc alle, *C.* [7] *Mgl. i C.* [8] oc till ko*m*me, *C.* [9] nw *står i A foran* her; her till dags taud, oc nu om tale vill, *C;* ſubticui. tamen iam vnum de maiorib*us*· ecce narro, *lat.* [10] deell, *C.* [11] *Efter C;* infauſte, *A.* [12] *C tilföj.:* omkring eller. [13] *Lat. har:* appellata vallis inca*n*tationis ſeu periculoſa vel p*ro*prius demonioſa. indæ *mgl. i C.* [14] *Svarende til* roob . . . æ*rœ* *(s. 176[2]) har lat.:* boatus. *et* tumultus tonitruo*rum* tempeſtatu*m*. clamorum. *et* ſtrido*rum*. diuerſiq*ue* generis ſonituu*m* terribiliu*m* quoſ illic

dyur oc fulæ. huilkit ſo*m* eer een ſa*m*ni*n*gh[16] aff diæff-lææ[17], ſo*m* ther ſa*mme*n[18] ær*œ*. ‖ 158 *a* Oc hoos mit udi the*n* dall opp til eet biergæ er ſinligæ obenba*re*th eet ſtort diæfuælſſ hofuit, [ſo*m* rekch*er*[19] neter til ſkuldrænæ, oc entæ me*n*niſkæ tor fo*rœ* ſtoer retzlæ oc grwmheth ſee [fullæligæ oppa t*et* hofuit[20]. Nar nogher ſeer oppa ha*n*nu*m*, ta ſeer ha*n* j geen oc ve*n*n*er* [ſinæ øwe*n* m*et* eet grwmt ænlidæ[21], oc hans øue*n* gifuæ af thøm gniſt*er* ſo*m* een b*r*ennendæ lwæ, oc[22] andr*œ* diæflæ far*œ* ther udi vædæ*re*th udi dyur[23] oc fulæ lighæ[24] oc roobæ oc truwæ me*n*niſkæ, ſo*m* fre*m* ko*m*mæ. Ther er ok indæ mørk[25] oc[26] røgh oc ond[27] døen. Huikkæ ‖ 158 *b* me*n*niſkæ ſo*m* ther ind gaa vellæ[26], thøm ſines f*re*m-merſt udi ingo*n*gin[28] megit guld oc ſølff oc koſtæligæ kar ok clædær oc ma*n*gæ honnæ[26] koſtæligæ ting liggæ, huilkit vdhen twil er alt ſa*mme*n diæfuelſe*n*s g*er*ni*n*gh*er* oc ſpog. Ther hafu*er* fordom[29] meg*i*t galit falk ind go*n*git for girikhet ſkill oc end ingaa oc vellææ[30] he*n*tæ ter guld oc ſølff ok rigdo*m*. Ther ko*mm*er faa ud j geen aff te, ſom for*œ* ſaada*n* ſag ind gaa[31], me*n* c*r*iſtnæ me*n*niſkæ, ſo*m* reth tro hafuæ m*et* fulko*m*mælich

exerc*et* multitudo ſp*iritu*um maligno*rum*. [15] *C tilföj.:* oc reiſter. [16] *Så A oprind., men med senere blæk er det rettet til* ſa*m*mi*n*gh. [17] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 note 17).* [18] hoſz oc mett, *C.* [19] *Mgl. i C og er måske uoprind.* [20] *A;* der paa, det hoffuit, *C.* fullæligæ = pleno intuitu, *lat.* [21] *A;* finn ſiunn ſaa grommelig mett ſine øyenne oc ſitt anſict, *C;* agitans oculos minaciter, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . døen *(l. 12) har lat.:* Totumq*ue* caput ſeſe rotat ad minas *et* variat terribil*iter* modu*m* *et* co*n*tinencia*m* ſubrepe*n*te diuerſis maneriebus. exitq*ue* de illo p*er* totum ignis obſcuratus fumo *et* fetor tantus. [23] *Så A;* diurs, *C.* [24] *C tilföj.:* oc ſkrige. [25] *Se indledn.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Efter C;* annen, *A.* [28] *C tilföj.:* att verre. [29] *Efter C:* i fordom tiid; forty, *C;* ab olim, *lat.* [30] *I slutn. af linje (jfr.*

159 *a* rwelfæ ‖ oc fc*r*iftæ mall oc befk*er*mædæ ær*æ* m*et* vor h*err*is[32] lege*m*mæ oc taalæ[33] vellæ nogh*er* plict for*æ* th*er*ris finder oc voktæ vellæ fek fre*m*del*is* for finde*n* oc fegh betegnæ m*et* t*et* helli kors, jek mener, at thee gaa vel fr̄y ind ok ud j geen til th*err*æ [liff, men[34] ikcæ blifuæ thee fry fra*n* ftoer far*æ*, gru*m*heth, ærwædæ, fo*r*igæ oc pinæ, fo*m*[35] th*ø*m[36] veter far*æ* for*æ* th*er*ris findh*er*s fkild, fo*m* tee giort hauæ.

Aff ten faræ[1] oc ma*n*gæ ho*n*næ pinæ, fom æræ j th*e*nnæ[2] forfc*re*fnæ dall.

Cappittulum xlv[m].

Veffæligæ fier iek edh*er*, the*n* tidh ta iek m*et* mit
159 *b* felfkap felff fiorte*n*næ[3] aff fler*æ* ‖ land voræ[4] til fa*m*me*n* ko*m*næ, [talæd*is* vy ved[5] til fa*m*men m*et* lankt beraadh, om vy indgaa villæ. So*m*mæ aff off raddæ til oc fo*m*mæ fra*n*. Tha vor*æ* th*er* m*eth* off [udhy vort

---

kap. 4 not. 17). [31] *Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig., hvori rædslerne for dem, der er komne ind i dalen, skildres.* [32] *C tilföj.:* Jefu Chrifti. [33] tage, *C.* [34] *Efter C. A har* liff *og i næste linje et overstreget* nit *med forkortelsesstreg over. Lat. har:* fecurus quidem a morte non tamen liber a laboribus . . . [35] *I steden for* fom . . . hauæ *(l. 8) har lat.:* et exire de omnibus culpis preteritis correptus ac de futuris magis folito cautus. ficut fcriptum eft. territi purgabuntur. [36] *Efter C:* dennom; ther, *A.*

Kap. 45. [1] *Indsat efter C:* fare; *mgl. i A;* periculis, *lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A;* trettende, *C. Lat. har:* qui fimul eramus. xiiij. [4] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A. Lat. har:* cum . . . ante ingreffum huius tanti periculi perueniffemus nos tractatu longo et deliberatione acuta confiliabamur. [5] *Så må der vist*

tall too mwnkæ aff f*anc*ti Fra*n*cifci orden[6] aff Longo-
bardia[7], huilkæ fo*m* jkcæ fpurdhæ ftort[8] efft*er* thøm
felfuæ. Te trøftædæ off oc raddæ til, at vy ingaa[9]
fkullæ, oc fadæ, hoo fc*ri*ftæ villæ oc tagæ vor h*er*ris[10]
lege*m*mæ til fek, han følgæ thøm[11]. [Ther m*et*[12]
wordæ fa[13] allæ eens, at vy ingaa villæ. Ter neft
reddæ hueer fek t*et* bæftæ, ha*n*num güd naaden gaff.
Tha gingæ geneft*en* feem aff || off frem[14] oc villæ 160 *a*
vær*æ* far*æ* j veyen. Too aff thøm vor*æ* aff G*re*ke*n* oc
tree aff Hifpa*n*nia. Te ko*m*mæ een anne*n* vey ind[15],
en vy ind gingæ. Thøm fowæ vy aldræ fide*n*. [Huort
the blefuæ, eller huot tøm vederford, t*et* vidæ vy ey[16].
Vy ny, fo*m* ta j geen vor*æ*, gingæ fre*m* udi dallen
tiend*iff* hueer m*et* ten[17] gudælichedh, fo*m* ha*n* udi[18]
fith hiertææ[19] fongæ ku*n*dæ, oc geneften vy ko*m*mæ
[ter naagit ind[20], ta fowæ wy liggæ ftor*æ* hobæ guld
oc følfuæ oc koftæligæ kar. Ta[21] fier iech veffæligæ
for*æ* mek, at jek ther entæ aff rørdhæ; iek forftod
uell, || at t*et* vor diæfuelfe*n*s falfkhed oc fwigh; ha*n* 160 *b*
villæ ther m*et* kommæ vfkellig [giriched ok løftæ[22] udi
vor*æ* hiærtæ. Jek tok mit hiertæ wor*æ* t*et* bæftæ, fo*m*

---

læses. talædi*s* ved, *A;* talede, *C.* [6] thu me*n*nifke i vort tall, aff s. Francifci ordenn fom vorre muncke, *C.* [7] *Efter C;* longobordia, *A.* [8] *Mgl. i C;* multu*m*, *lat.* [9] *A har:* indgaa || gaa. [10] *C tilföj.:* chrifti. [11] *C tilföj.:* effter. [12] *A;* da, *C.* *Svarende til* Ther . . . . . gaff *(l. 7) har lat.:* Quo ab omnib*us* nobis mediante debita p*ro*uifione qua*m* ipfi f*ratr*es penes fe gerebant p*er*acto. parauimus mentes noftras cu*m* pedib*us* ad intrandu*m*. [13] vi, *C.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A.* [15] *Mgl. i C.* [16] eller huad dennom vederforfz kunde faa att vide, *C.* [17] *Efter C:* denn; fith, *A;* ea, *lat.* [18] *Svarende til* udi . . . ku*n*dæ *har C:* haffde i hiertet fangitt. fibi potuit obtinere, *lat.* [19] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [20] der ind, nogitt paa veyenn, *C.* [21] *AC; opr.:* tho? fed, *lat.* [22] *Omsat efter C:* gerighed oc lyft;

iek ku*n*dæ, oc bleff udi te*n* fa*m*mæ gudæliched, fo*m* jek taa hadæ. Jte*m* fo*m* vy ta fr*e*m gingæ, ta wor [th*et* j mørkær*æ*[23], oc gru*m*hed oc[24] retzlæ øgædæff m*et* off j[24] meer oc meer, forty at [udi allæ veye*nn*æ[25] hoos off oc[26] vnn*er* vor*æ* føder fynt*iff* liggæ dødæ kroppæ, oc j fo*m*mæ wor en[27] liff udi. Nar vy troddæ oppa thøm, ta gafuæ te thøm, oc fo*m*mæ m*ur*rædæ ok
161 *a* lodæ illæ, huilkith || jek tror, at entæ a*n*nith vor end diæfuelfe*n*s *ger*ni*n*g, thy at th*er* ku*n*dæ ey fa ma*n*gæ me*n*nifkæ indga udi een ftakcæt thidh m*et* th*er*ræ velliæ, [fo*m* vy fornw*m*mæ, at th*er* lowæ dødæ oc fo*m*mæ lefue*n*diff[28]; hadæ tee ok [la*n*kt til for*e*n ko*m*-m[i]t[29] th*er* ind, ta hadæ th*er*ræ kroppæ vær*i*t rotnidæ æller[30] fortær*æ*dæ. Jte*m* taa wy ind ko*m*næ vor*æ* j dallen hoos een mill, ta fingæ vy een god vey. Th*er* neft gik tafue*n*[31] fra*n* off, oc veye*n* word meghit fnæfuer oc huoff oc onder. Ta fowæ wy [diæfuælfe*n*s figuer[32] udi vædær*i*t oc[33] oppa bodæ fider hoos off udi
161 *b* gru*m*mæ [dyurs oc fulæ[34] fkikchælfæ, oc gafuæ man||gæ grofuæ oc[35] gru*m*mæ røfth*er* aff thøm; te grinædæ oc fkar*æ* m*et* th*er*ræ tender oc gabædæ[36], lig*er*viiff fom tee off flugæ villæ, faa at[37] wy vnn*er*ftu*n*dom talæd*iff* wed oc ftirktæ huer a*n*nen, at vy hordæligæ blyfuæ oc tro fkullæ oc ikcæ ræd*is*. Jte*m* ta wy hadæ gongit

løftæ ok giriched, *A.* [23] *A;* der idel merck, *C;* lux celi minuebat*ur* paulatim, *lat.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *Så A;* vi alle vegnne, *C;* vbiq*ue*, *lat. Opr. vel:* allæ veynæ. [26] eciam, *lat.* [27] *C tilföj.:* da. [28] *Mgl. i lat.* [29] *A;* lenge leygit, fom komme, *C. Lat. har:* fi a longo te*m*po*re* in ea periffent. [30] *Rettet.* aller, *A.* [31] *Så A* = dagenn, *C.* [32] *A;* dieffuelens figure, *C. Lat. har plur.:* figure demonum. [33] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [34] lupo*rum*. leonum. larua*rum*. megera*rum*, *lat.* [35] *Indsat efter C; mgl. i A.* [36] *C tilföj.:* ad ofz. [37] *Herefter tilföj. AC:* nar, *der mgl. i lat. og bör udgå.*

hoos[38] tho milæ, ta vor daghen all tings bortæ, ſa at engin kundæ kennæ hin annen. Ta[39] fingæ vy annen pinæ for udhen then, ſom vy hadæ [til foren[40] j værit. [Ta voræ vy om lubnæ til jordin mellem voræ been och oppa voræ ſkinæ been aff mangæ honnæ dyurs lignelſæ, ſom er byernæ, ſwin, wlwæ, gedher ‖ oc andræ 162 *a*
honnæ dyur[41], oc ſtettæ oſſ oppa huer andræ[42], ſa at vy fullæ nether oppa voræ henner, oppa voræ knæ oc neder oppa voræ hofuit oc ſtundom [altings nether oppa iordin[43], oc her for udhen kom megit væder och ſtorm[44], tordin oc lyunit, hauel oc regn, ſa at iek aldræ ſaa [ſa megit[45] nogher tid j minæ daghæ. Ther aff voræ vy offthæ nether ſlagnæ til iordyn oc ledæ ſterræ nedh, end iek nogher tid aff ſcrifuæ kan. Vnnerſtundom feldæ vy ſtoræ ſlagh oppa voræ ſidher, ſkuldrer oc oppa voræ bugæ, oppa woræ riggæ, ſommæ hordæræ end ſommæ. Som iek kan tenkchæ, [ta fek huer[46] efter ‖ ſinæ gerninger, oc veſſæligæ ta vy woræ komnæ hoos[38] 162 *b*
mith j dalen [oc woræ[47] megith trættæ, krankæ oc meyyenleſæ[48] aff teſſæ forſcrefnæ nedh oc pinæ, ta fingæ vy huer voræ[49] eet ſtort ſlaw, ſa at vy allæ ſtirtæ nether thil jordin oc lowæ [ther kwæræ[50] too timæ, ſom vy hadæ wærit dedæ, oc then ſtund vy ſaa

[38] *Mgl. i C.* [39] *Svarende til* Ta . . . værit *har lat.:* preter predictam in aere tormenta. [40] *Indsat efter C:* till fornne; *mgl. i A.* [41] *Lat. har:* incurrebant nobis ad tybias *et* pedes pluralitas quaſi porcorum vrſorum caprarum. [42] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [43] ſupini, *lat.* [44] ſtor, *C.* [45] *Skrevet som ét ord i A.* [46] att huer fick da, *C.* [47] *Efter C:* oc vorre; tha woræ vy, *A.* [48] *Så A opr.* (mey‖yenleſæ), *men med senere blæk er det forandret til* megit ‖ myenleſæ. *C har:* mactleſze. [49] *Mgl. i C.* [50] *Så A opr.* (ther ‖ kwæræ), *men med senere blæk er nær tilföjet efter* ther *og* kwæræ *overstreget. C har:* der ſtille. [51] ſaa huer aff oſz, *C.* [52] *A;* vnderlig, *C;* ſpiritalem, *lat.*

lowæ, ta [fingæ wy at fee huer wor*æ*[51] een onælich[52]
fin, megit vnnerlich, fom gar ou*er* all fc*ri*fth oc fafn.
Aff my*n* fyn, fo*m* mek wedher ford, toræ[53] iek entæ
talæ eller fc*ri*fuæ; te[54] andræ mi*n*æ brødræ thor*æ* |
163 *a* oc ey heller talæ eller fc*ri*fuæ aff[55] nogit th*et*, fom
th*ø*m veder ford, vdhen alt eneftæ aff *teth*, wy lege*m*-
ligæ fowæ oc off obenbær*æ*[56] veder ford. T*ett*æ for-
fc*re*fnæ flag fingæ wy ikcæ allæ oppa een ftædh, fo*m*mæ
oppa hals, fo*m*mæ oppa brift oc fo*m*mæ oppa refbeen
oc fo*m*mæ oppa baghen, fo*m*mæ oppa fkuldrænæ. Huer
ma*n*d beholt eet teg*i*n ther, fom ha*n* wor flaghen, faa
ftorth fo*m* een ma*n*tz hond. Myth flagh fek iek oppa
halffend[57], fa[58] at iech ey a*n*nith veftæ, en mith
hofuith hadæ wæ*ri*t afuæ[59], och mit flag bleff atte*n*
aar faa fort, fo*m* t*et* wor[60] førftæ dagh, ther iek t*et*
163 *b* fek; ‖ fidhen vor t*et* nogit huidær*æ* oc blifu*er* faa [intil
th*e*n dag, jek d*ø* fkal[61]. Jte*m* then tid wy fingæ[62]
m*et* gutz nadhæ nogit til liffs j geen[63] effter t*et* flaw,
taa talædæ wy huer til te*n* anne*n* oc hulpæ hueer
a*n*ne*n* opp paa fødernæ j geen. Th*er*[64] neft ta lyufnæd*iff* t*et*
noogit for*æ* off fom een røgh, oc faa ko*m*mæ wy mit j
dalle*n*; ter wor hu*n*[65] nogith faa rw*m*mær*æ*[66]. Ther

---

[53] *Efter C:* torthe; tor, *A;* aufus fum, *lat.* [54] *Svarende til* te . . . veder ford *har lat.:* quoniam *et* fratres fingulis inhibuerunt. [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Så A (jfr.* obenbæræligæ, *s. 162*[11]*).* [57] *Så A opr.* (halff‖fend), *men med senere blæk er det rettet til* halff‖bend. *C. har:* halfzenn. [58] fom, *C.* [59] afflagitt, *C.* [60] haffde verit, *C.* [61] *A;* indtill ieg deer, *C;* donec cum cadauere toto nullabitur in fepulchro, *lat.* [62] *Så AC.* [63] *A tilföj.:* ta. [64] *Svarende til* Ther . . . røgh *(s. 182*[3]*) har lat.:* tunc fubito nobis apparuit fub tenebrofo lumine vel potius fumofa caligine locus ille fpaciofus medie vallis *con*tinens antedictum horribile terribileq*ue* caput demonis plen*us* fetore ineftimabili. *et* iugi occupatus exercitacione. *et* innumero*rum*

⌊wordæ wy war[67] thet grummæ diæfwels hofuit, ſom
før eer [aff ſcrefuit[68]; ther neſt fornwmmæ vy vbegrifuælik
ond[69] døn oc røgh. Ta[70] villæ vy gernæ hafuæ ſkywt
then ſtæd, om wy ‖ hadæ kundit, for then retzlæ ſkill, 164 a
ſom wy fingæ aff tettæ[71] fornefnde hofuith. Vy woræ
[høyth beſøgennæ[72]. Vy toræ ey ga till riggæ j geen
then vey, vy kommæ; ikcæ hadhæ vy oc ther lefuendiſſ
frem kommit; illæ[73] toræ wy oc frem gongæ, tok ſkullæ
vy ee[74] frem. Vy gingæ tet yterſtæ, wy ku[n]dhæ
frem kommæ for fornefnde hofuith oc diæfuelſkaph.
Jkcæ toræ wy fullælygæ ſee tid eller[75] huoth ther
giordiſſ, for ſtoer retzlæ oc bewelſſæ ſkill[71]. Ther meth
ginghæ vy frem oc ſettæ alt vor hobh ok trøſt til gudz
nadæ. Ther neſth kommæ vy ind udi eet mørk[76]; ther
møtthæ oſſ ſtoer ſtorm, torden ‖ lywnit, hawel, reghn, 164 b
ſa[77] at vy ther ſtoer nød ledæ liger viiſſ ſom then tid,
wy ind gingæ. Ther kom oc grummæ dyur til oſſ, oc
lubæ oſſ om kull ok ſtøttæ oſſ till iordin, ſom tee

ſpirituum malignorum. [65] *A tilföj.:* oc. [66] rom, *C.* [67] vor, *C.* [68] om talitt, *C.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Svarende til* Ta . . . . nadæ *(l. 14) har lat:* Hunc ergo locum ineptum (*B msc.;* impeditum, *A*) cum vitare vellemus non in toto quiuimus. ſed extremitatem eius quomodocunque girantes. nullus noſtrum perfecto aſpectu audebat reſpicere que gerebantur ibidem. quia inuadens tremor ſtatuebat horripilacionem. Extrahebat ſudorem et putor (*så A;* pedor, *msc.;* pudorem, *B; fejl for* fetor?) omnes extinguere (*B msc.;* exſtringere, *A*) videbatur. Nec tamen potuit eſſe conſilium de reuertendo ne propter immutatum propoſitum confeſtim a demonibus ſtrangulemur. Tranſiuimus ergo dei nobis gratia opitulante ſed non ſine infinito horroris fetoriſque tormento. [71] *Mgl. i C.* [72] *Så A;* ſtorlige bedrøffuede, *C.* [73] *A;* icke, *C.* [74] *Efter C:* jo; oc, *A.* [75] *C tilföj.:* acte. [76] *A;* marck, *C.* *Lat. har:* nos procedentes apprehendebat tenebroſa validaque tempeſtas ventorum . . . [77] *Svarende til* ſa . . forēn *(s. 183¹) har lat.:* cuius quaſſacione collabebamur in facies et in

giordææ[78] ved oſſ til foren. Jek vor veſſæligæ nether ſtøtter oc ſlawen thil iorden meer end fem hundrædæ ſinnum[79] [oppa then reyſæ ind oc ud[80]. Ther neſt ta vy hadæ gongit then trediæ mil [ud ath[81], ta beginnædæ vy at kennæ dawen[82]; ther[83] fingæ vy ta trøſt ok huiltæ oſſ oc lofuædæ[84] ten all mektigæ gud [met opleftæ henner til[85] hemmælind, ſom[86] oſſ hadhææ[78] ſtyrkt[87] oc hulpit j 165 *a* then ‖ reyſæ. Vy voræ gladhæ, at vy engin meſt hadæ aff oſſ ny[88], ſom til ſammen ind gingæ. Tok ſowæ vy end ta dyæflænæ faræ udi vætæret[89] meth vnnerligæ [oc rædæligæ ladæ[90], oc veſſæligæ kan iek engæ lundæ fullæligæ [ud ſcriſuæ[91] thee ſtikcæ, ſom iek ther toldæ, føldæ oc ſaa, forty at te voræ megit grummæ oc hordæ[92]. Ikcæ tordhæ iech oc ſee til allæ ſtikchæ, oppa tet at iek[93] ſkullæ meſtæ myn gudælichedh, ſom iek ta vor udi. Jkcæ kundæ iech oc alt kommit j hw for ten ſtoræ drøfuelſæ oc pinæ, ſom mek veder ford. Ten tid vy 165 *b* kommæ udi then fierdhæ mil, tha fundæ vy ‖ vnner voræ føder dødæ kroppæ, [ſom vy fundhæ then tid, ter vy ind gingæ[94]. Ther[95] neſt ta vy yterſt kommæ j dallen

dorſa dextrorſum (*B msc.;* retrorſum, *A*) *et* ſiniſtrorſum interuolutante ad tibias ſicut prius multitudine grumentium beſtiarum.
[78] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [79] *Med senere blæk er et e tilföjet.* [80] per hanc vallem, *lat.* [81] *Mgl. i lat.* [82] at dett dagedis, *C.* [83] *AC;* ex quo, *lat.* *Oprind.:* ther meth? [84] *Efter C:* loffuede; lowæ, *A.* [85] *A;* i, *C.* *Lat. har:* palmis extentis in celum. [86] *Svarende til* ſom . . . at *(l. 8) har lat. kun:* precipue quia. [87] ſtyrit, *C.* [88] *Mgl. i C.* [89] *A tilföj.:* oc. [90] *A;* lade oc forferdelſze, *C. Lat. har:* pretendentes in deriſionem ſua pudenda ſimul *et* feda. [91] beſkriffue, *C.* [92] dybelige att betencke oc beholde, *C.* [93] *C tilföj.:* icke. [94] *Mgl. i lat.* [95] *Svarende til* Ther . . . rerdæ *(s. 184²) har lat.: et* prope vallis exitum rerum temptationem precioſarum. [96] *Så A;* megit

oc udh gaa ſkullæ, ta la ter guld oc ſølff oc [megh*i*n
koſtælich[96] tingh, huilkit vy [allæ ſa*m*men[97] entæ rørdæ.
Nu, kiær*œ* ve*n*ner, beder iek eder allæ ſa*m*mæn[98],
ſo*m* te*t*tææ[78] læſæ[99], at j lofuæ[100] th*e*n all mektigæ
gud, ſom[101] off ta m*et* ſin ſtor*œ* nadæ oc meſcu*n*dæ
frelſſædæ ud aff te*n* nødh, pinæ oc mørk, ſo*m* wy udi
ſkikc*æ*dæ vor*œ*, huilkith vy off ſelfuæ ud keſthæ[102] at
tholæ for vor*œ* vnghdoms[103] ſinners ſkil[104]. Ikcæ tordæ
iek noger tid radæ nogh*er* [til th*er* ind at go*n*gææ[105] ||
aff allæ the, ſom mek ſpurdæ ath radh. Ter neſt th*er* 166 *a*
vy ko*m*mæ til falk oc huſſ, ta ſkullæ vy th*er* dwællies
nogh*er* ſtu*n*dh oc vederquegæ off m*et* madh oc bad oc
lægæ[106] wor*œ* ſaar oc ſlag, ſo*m* vy fongit hadæ, oc huer
beraddæ ſek oc, huot ha*n* ſidhen villæ oppa ſlaa. Ter[107]
neſt fordh huer ſin ſtæd[108] tid, ſom gud ha*n*nu*m* gaff j velgæ.

Aff noger vnn*er*ligæ ting, ſom æræ udi nogræ øør udi Indiæ land.

Ca*pitulu*m xlvj[m].

Nw mwæ j vidhæ, at th*er* er een øø, ſom æræ ſtor*œ*
kempæ udi. [Iek vor ikchæ oppa th*e*n øø[1]; toch
ſa iek for vdhen øæn[2] nog*rœ* aff || thøm. Tee vor*œ* ſem 166 *b*

koſtelige, *C.* [97] *Mgl. i C.* [98] *Rettet.* ſæmmæn, *A.* [99] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [100] *A;* och loffue oc tacke, *C;* collaudare, *lat.* [101] *Svarende til* ſom . . . ſkil *(l. 8) har lat.:* qui tu*n*c de pote*ſ*tate tenebra*rum* illa*rum* eripuit me indignu*m* *et* prout *con*fido a delictis *(B)* iuue*n*tutis me *(B)* purgauit. [102] *C tilföj.:* veluilligen. [103] *Mgl. i C.* [104] *Herefter er 8 spalte-linjer i lat. forbig.* [105] *Så må der læses.* til ind at go*n*gææ || ther ind. *A;* der ind at gaa, *C.* [106] *Efter C:* lege; lagæ, *A;* medendu*m*, *lat.* [107] Ter . . . velgæ *mgl. i lat.* [108] *Så AC.*

Kap. 46. [1] *Mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *C tilföj.:* der i landet.

och tyuæ me*n*tz føder langhæ; te ær*æ*[3] me*n*nælígæ
trætyuæ me*n*tz føder langæ oc ſo*m*mæ le*n*græ. Te hafuæ
ikcæ andræ[4] clæder æn ſkind aff[5] te dyur, ſo*m* te ter
ſla, oc kiødet ædhæ tee rath oc ſubæ melk for*æ* drik.
Te begær*æ* ou*er* all mad at ædæ me*n*niſkeſſ kiøth.
Jek villæ ikcæ forty far*æ* tid oppa then *øø*, at[6] the
plæyæ ok[2] at ſenkcæ ſkibæ*n*næ, ſo*m* th*er*[2] ko*mm*er vnn*er*
th*et* land, [oc ædæ ſalkith, ſom tee ther udi ſindhæ[7].
Stu[n]do*m* plæyæ tee ath løſæ thøm, ſom j ſkibæn ær*æ*,
167 *a* me*t* try eller firæ me*n*niſkæ, huilkæ ſom ‖ lodin oppa
faller. Jtem ſynder ud udi [th*et* veſt*ræ* haff[8] bland
andr*æ* øør eer een *øø*, udi huilke*n* fød*iſſ* ſinn*er*lict q*win*-
falk, ſo*m* hafuæ [een ſteen udi th*e*rræ øwæ, ſo*m* heth*er*
ratus. Ha*n* er ſa ondher[9], at huilke*n* hu*n* ſeer oppa
aff wredæ m*eth* th*et* øuæ, han bliſu*er* ſtrax dødh, liger
wiis ſo*m* hu*n* voræ een baſilliſcus. Th*er* er oc een anne*n*
øø, ſom[10] megith falk ær udi. Tee hafuæ oc ma*n*gæ
ondæ ſedher; aff een vſed[11] vel iek ſiæ: Nar een ma*n*
fæſter een jo*m*ffrw eller een møø, ta ær*æ* th*er* rybaldh*er*[12],
ſom leyeſſ til at liggæ førſtæ nath hoos he*n*næ. A*n*nen
nath ta ligg*er* brudgo*mm*end m*eth* hæ*n*næ; finder ha*n* ‖
167 *b* at hu*n* er end ta mø, ta geller th*et* hans liff, ſom[13]
hans pe*n*ni*n*gæ tok opp[14] oc ikcæ betok he*n*næ ſin
mødo*m*. Jek ſpurdæ mek for*æ*, huot te ther m*et* me*n*tæ,
at the ſaa gior*æ*[15]. Mek vor ſa[14] ſwarit, ath hoo[16]

[4] andett till, *C.* [5] *A har:* aff ‖ aff. [6] *Indsat af udg.* nam *et* audiui, *lat. C har:* icke fare diid paa den ee, thj de . . . [7] *Mgl. i lat.* [8] mari o ceano, *lat.* [9] *Lat. har:* in oculis lapis rarus et malus. [10] *Indsat efter C; mgl. i A.* [11] ond ſed, *C.* [12] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom . . . medo*m*. *Lat. har kun:* hominem. [14] *Mgl. i C.* [15] *Efter C:* giorde; gier*æ*, *A.* [16] *Svarende til* hoo . . . ſkall *(s. 186[2]) har lat.:* preteritis temporibus ap*u*d eos virgines habuiſſe in matricib*us* paruos ſerpentes. quib*us* necabant*ur* primi ad

ſo*m* førſt ligger[17] hoos een iomfrw[18], han fongh*er* ther aff een ond ſyugæ, huilke*n* han nøwæ forwindæ ſkall, och te me*n*d, ſo*m* tagæ pe*n*ni*n*gæ [til ath liggæ m*et* thøm[19], hedhæ ther cadiber*is*[20], [j*d est*[19] ſtult*us* deſpe*ratus*, een meſtrøſtik dar*æ*. Jte*m* er ther een anne*n* øø[21]; nar ma*n*ne*n* døer ther, ta ſkal ha*n* geneſte*n* bre*n*neſſ oppa eet ball, oc huſſruæ*n*, ſo*m*[22] leſue*n*diſſ ‖ er, 168 *a*
ſkal[23] kaſteſſ udi elde*n* m*et* ha*n*nu*m*. Th*et* menæ te ſaa, at te leſdæ her[24] til ſa*m*me*n* j k*er*lichedh, thy ſkullæ te føluεſſ at til ten[25] a*n*ne*n* v*er*dhen [oc giør*æ* oc ther ſa[26]. Tok vidæ te aff engin a*n*nen [verdhen at ſiæ end aff P*ar*adiis[27], ſo*m* er oppa iordin. Modære*n* ma tagæ [ſit barn m*et* ſek, t*et* yngſtæ[28], [udi eldhe*n*[29], om hu*n* wel; tee ældræ[30] børn mwæ hafuæ kaarit, om thee vellæ føluæ th*er*ræ foorældræ ell*er* oc lengh*er* leſuæ. Jte*m* no*ta*, at[31] te keſæ engin koni*n*g udi thee land eff*ter* ſlekt eller byrd, me*n* huikke*n* thee vidæ, at [ſedich och rethuiſſ[32] er oc er all[33] myntſtæ halftrediæſinztyuæ[34] ard ga*m*meld och huerke*n* hafu*er* huſſruæ ‖

llas intrantes. [17] *C tilföj.:* der. [18] *A tilföj.:* tet. [19] *Mgl. i C.* [20] *A;* Cadibris, *C;* cadiberiȝ, *lat. msc.;* cadyberim, *lat. A;* cadibru*m*, *lat. B.* [21] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [22] *C tilföj.:* met hannom. [23] *Svarende til* ſkal . . . ſaa, at *(l. 9) har lat.:* patebit vxoris plena electio ſi cum corp*o*re mariti . . . ſe iactet cremandu*m*. vt quia. [24] *Indsat efter C; mgl. i A;* in iſto ſeculo, *lat.* [25] *Efter C:* den; een, *A.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *A;* Paradis, ennd denne Verdſens Paradis, *C. Lat. har:* nec ta*m*en intelligunt aliu*m* ſeculum niſi que*m* ſibi co*n*fingu*n*t terreſtrem paradiſum. [28] *A;* met ſig ſitt yngſte barnn, *C og således måske oprind.* pue*rum* autem minore*n*ne*m*, *lat.* [29] *Står i C efter* foorældræ. [30] *A;* andre, *C. Lat. har:* etatiſ puer p*er*fecte. [31] *Mgl. i C.* [32] *A;* rett uiiſz oc ſandru, *C;* morigeratior *et* iuſtior, *lat. Efter* ſedich *tilföj. A:* er. [33] *Så A;* i det, *C. Oprind. sikkert:* ath. [34] *Efter C:* l; halffemtæſinztyuæ, *A*

168 *b* eller børn, ha*n*nu*m* kefæ tee til koni*n*g. Ha*n* fkal
hollæ retthen ved full makt m*et* huer mand oc omod
huer mand[35]. Brider oc koni*n*gen felfuer, ta fparæ te
ha*n*s liff for ha*n*s verdiched fkil, me*n* engin ma effter
te*n* dag talæ [m*eth* ha*nn*u*m*[36] eller om gaa m*et* ha*nn*u*m*
j rigit. Te kefæ genefte*n* een anne*n* udi ha*n*s ftæd;
ta[37] bør ha*nn*um rafkæligæ at ry*m*mæ eller faa eet
ftakcæt liff. Ter er een a*nn*e*n* *øø*, fom megit falk udi
bord, oc rikt er. Tee ædæ ikcæ høns, ey ha*ræ*, ey gøff;
tok er th*er* fult aff fadant. Te nydææ[38] fkindhen oc
fiædre*n*[æ] [tel clæder[39]. Te drikcæ melk aff allæ ho*nn*æ
169 *a* dyur. ‖ The mwæ [hafuæ allæ ho*nn*æ q*wi*nnæ til huf-
fruæ[40] vnn*er* tagnæ moder m*et*[41] føn oc dott*er* met
fadh*er*[42]. Jte*m* ær*æ* th*er* een honnæ nødh*er*, ftor*æ* fom
een ma*n*tz hofuit. Th*er* ær*æ* oc dyur, fom kalliff
orafleff[43], fa[44] ftor*æ* fo*m* wor*æ* hæftæ. Th*er*ræ halffæ
ær*æ* tyuæ alnæ la*n*gæ, fa at tee fee ou*er* huff oc ou*er*
mwræ, oc[45] te ær*æ* bagh till fkaptæ fo*m* een hiorth.
Th*er* er oc eet ho*nn*æ[44] kamelff flektæ, ftor*æ* fom hiortæ;
te ædæ aldræ, tee lefuæ aff vædæ*r*eth; the om fkiftæ
th*e*rris lidh, nar tee vellæ, udi ma[n]gæ [ho*nn*æ f*er*wæ
vnn*er*tagit[46] huit oc røth. Ter æræ oc ma*n*gæ honnæ[44] ‖
169 *b* hugormæ; fo*m*mæ hafuæ een fkæl oppa hofuidit, fo*m*mæ
gaa r*e*th opp[44] oppa tu been fom andræ me*nn*ifkæ;
fo*m*mæ kalleff r*e*guli; aff[47] th*er*ris mwn dryber altid
eder. Ter ær*æ* oc cocodrylly; aff thøm er før fc*re*fuit.

quinquagi*n*ta, *lat.* 35 *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* 36 *Mgl. i C.* 37 *Efter C:* da; tok, *A.* 38 *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* 39 *Mgl. i lat.* 40 *co*niungi cuiq*ue* mulieri, *lat.* 41 *A har:* met ‖ met. 42 *Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* 43 *A;* arafles, *C;* oraflos, *lat. A;* oraflens, *lat. B msc.* 44 *Mgl. i C.* 45 *Efter C;* at, *A.* 46 *A;* maade oc vnderlige farffue, *C. Lat. har:* videntur fibi variare colorem. exceptis vt dicit*ur* albo *et* rubeo. 47 der aff at, *C.* 48 *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A*

Ter æræ oc will ſwiin, ſtoræ ſom voræ øxn. Ter æræ oc pinſwiin, ſtoræ ſom woræ galthæ.' Ther æræ oc huidæ løuer, ſtoræ ſom voræ[48] hinkſtæ[49]. Tær æræ oc møſſ, ſtørræ end woræ thi eller tolff. Ter æræ oc affte*n* bakcær, ſtørræ end voræ rafnæ: Ther æræ oc rødæ geſſ, oc æræ[50] huidhæ vnn*er* halſſen. Met ſtakcædæ ord, ther æræ ‖ ma[n]gæ ho*n*næ dyur och fulæ, ſom vnn*er*ligæ 170 *a*
ſkaptæ æræ, ſom nw voræ la*n*kt at ſc*ri*fuæ aff oc thøm vtrolict[51], ſom vforſøktæ æræ[52].

Aff[1] te*n* øø, ſo*m*[2] Bracmano*rum* het*er*[3], oc andræ øør.

Ca*pitulum* xlvij[m].

Nota[4]. Te*n*næ forſc*re*fnæ[3] øø Bracmanorum[5] ligger hoos mith udi P*re*ſb*ite*ri Joh*ann*is rigæ, oc t*et* falk, ther boer, te æræ hetni*n*gæ. Te hafuæ een god, enfolligh nat*ur*ælic leffneth; te æræ ey girighæ, ey hofferdigæ, ey awenſyugæ, ey wredhæ oc ey ou*er* flødigæ[6]; tee ſweriæ ey, te lyuæ ey, te ſwigæ ey huer anne*n*, te giøræ[8] arbeydæ m*et* th*er*ræ lege*m*mæ, te hollæ n*atur*ælicth bud ij ty[7], at te giøræ huer ‖ anne*n*, ſo*m* te hafuæ 170 *b*
vellæ. Te bedæ til then gud, ſo*m* alting[8] ſkapt hafuer,

[49] *A;* heſte, *C;* dextrario*rum*, *lat. Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig.* [50] *Mgl. i C. Svarende til* æræ . . . halſſen *har lat.:* in pectore *et* collo apparet ſubnigredo. [51] *C tilföj.:* erre. [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 47. [1] *Som overskrift har lat.:* De inſulis bragmann*orum et* pigmeo*rum*. [2] *A har:* ſom ‖ ſom; *mgl. i C.* [3] *Mgl. i C.* [4] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* [5] *Indsat efter C:* brachamarum; *mgl. i A. Lat. har:* Bragman*norum* inſula. [6] *C tilföj.:* eller wkyſke, *der måske bör indsættes. Lat. har:* luxurioſi. [7] *Efter C:* vdj det; t*et*, *A. Svarende til* j ty . . . vellæ *har lat.:* Hoc facias alijs q*uo*d tibi vis fieri. [8] *A;* dennom, *C;* o*mn*i*um*, *lat.*

oc hobeſſ at fa aff hannum thet Paradiis, [ſom oppa
iordin ær[9]. Te ædæ oc drikcæ lidith; forty leſuæ te
lengæ. Nar nogher aff thøm giør omod therris ſedher
eller low, hannum bort viſæ te geneſten ud aff landit,
oc effter thy at te leſuæ udi een rethwiſſ, eenfollik leſnit,
ty fa tee aldræ[10] peſtilencia, ey orloff, ey ſtorm, ey
hungher. Ther løber eeth ſtort vaten j giømmen landit[11],
ſom kalleſſ Thene[12]; thet giſuer ſeſk til ſødæ oc vaten
171 *a* til grødæ[13]. [Koning Alexander aff ‖ Greken villæ fordom
orloſuæ pa thøm[14] oc[15] trengæ thøm vnner ſek ok
ſcreff thøm for warings breff til. Te ſcreſuæ[16] hannum
til j geen j bland andræ ord, at te hadæ engin koſtælich
ting udy therræ land, ſom ſlig een herræ vor hulpen
met[17]; entæ reddis tee oc at meſtæ udhen then godæ
fredh, ſom tee til then dagh wſkad hadæ[18]. Ther neſt[19]
ſek fornefnde koning[20] annit at ſiſlæ, oc[21] nagit raſkæ-
[ligæ] ter effter ta dødæ han, oc[22] gud vntæ thøm ten
fredh fremdeliſſ[17], ſom the til foren hadæ[18], for therræ
enfollich godhed ſkill. Te fongæ oc allæ raſkæligæ
171 *b* wfret, ſom reth oc ſkell oc freden krenkæ vellæ. Jtem ‖
er ther een annæn øø, ſom hether Pithan[23]. Ther boer[24]

---

[9] *Mgl. i lat.* [10] raro, *lat.* [11] *Efter C;* ſtadhen, *A;* inſulam, *lat.* [12] *A;* Thenne, *C;* Chene, *lat.* [13] *Herefter har A:* therræ biering; *mgl. på dette sted i C men se note 14* (deris bierg). *Hvad skal der læses? Lat. har kun:* miniſtrans piſcium aquarum copiam. [14] *Så må der vel læses.* forty villæ ko ‖ alexander orloſuæ aff ‖ aff greken oc pa thøm, *A;* koning alexander vilde fordom feyde paa deris bierg aff Grecken, *C;* Iſtos olim alexander rex grecorum debellare cupiens, *lat.* [15] *C tilföj.:* hand vilde. [16] *A;* bøde, *C;* remandauerunt, *lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *C tilföj.:* hafft. [19] *Efter C;* meth, *A.* [20] *C tilföj.:* nogit. [21] *Indsat efter C; mgl. i A;* atque, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . . vellæ *(l. 20) har lat.:* quia diſſipat eos deus qui bella volunt. et iſtis maneret pax multa diligentibus eam. [23] Pytan, *lat. A;* Pican, *lat. B.* [24] vorre, *C.* [25] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A. Lat. har:*

ſtakcæt falk oc faa; te[25] ær*œ* lidit høyræ end Pigmei; te ær*œ* ſkønæ aff ænlidæ; te ædæ aldr*œ*; te hafuæ een hondhæ æblæ, ſo*m* te altid bær*œ* m*eth* thøm, oc lefuæ aff then luct, ſo*m* ther aff gaar. Hoo ſo*m* ikcæ hafu*er* æblit hoos ſek, ha*n* [viſn*er* ſtrax oc dør[26] inne*n* trediæ dag. Jkcæ æræ te[27] ſtort vittigæ; te giør*œ* oc intæ ude*n* all eneſtæ te clæder, ſom te hehøfuæ; [tee lefuæ[27] ikcæ leng*er* end j tolff aar[28]. Th*er* er oc een anne*n* *øø*, ſo*m* falk er vylth udi ſo*m* andræ dyur oc ær*œ* megith ſterkcæ. Te[29] ær*œ* clæddæ m*et* th*err*æ egnæ lokchæ; || te ær*œ* oc alt[30] lodnæ udhen anlidit oc he*nn*ærnæ[31]. 172 *a* Te yeyæ oc feſkæ[32]; huat tee fa, th*et* ædæ tee rath. Fram at then *øø* ter løber eet vatn, ſo*m* heth*er* Bwemar[33]; th*et* er halff t*re*diæ mill bret. Wy tordæ jkcæ far*œ* ther ofu*er*, for*œ* thy at oppa te*n* anne*n* ſidæ er een ſtor øtken, femte*n* ell*er* fle*rœ* dags ferd lang, oc ter vor*œ* ma*n*gæ honnæ[34] vnn*er*ligæ oc farligæ dyur oc ormæ, dragæ, grybæ, hugormæ oc andr*œ* ſligæ, ſa at hu*n*drædæ tuſe*nn*æ væpnær*œ* ſkullæ ikcæ ko*mm*æ ter j giø*mm*e*n* intil ſole*ns* oc mane*ns* træ, [ſo*m* iek hadæ || tenkt mek[35]. 172 *b* Tok ſigs th*er*, at Alexand*er* magn*us* vor ter te*n* tid, ter ha*n* regne*rœ*dæ, oc talædæ m*et* tee[36] for*nefn*de ſole*ns* oc maane*ns* trææ, oc ha*n* fek ſwar aff thøm j geen. Hoſſ tee trææ vox*er* oc balſam*us* ſaa godh, at ter find*is* engin ſtæd bætr*œ* j v*er*de*n*. Th*er* ſigs oc, at t*et* fo[l]k, ſo*m* th*er* neſt boer, ſo*n*ger ſtu*n*dom fruct aff tee træ[37]

Pytan inſula breuis *con*tinet paucoſ habitatoreſ pigmeis modico longiores. [26] døer ſtrax, *C.* [27] *C tilföj.*: oc. [28] *pro.* xij. annis vite, *lat.* [29] *Svarende til* Te . . . lodnæ *har lat.*: veſtiti per totum corpus p*ro*prijs capillis *et* pilis. [30] *Efter C;* allæ, *A.* [31] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C tilföj.*: altiid. [33] *A;* quemer, *C;* buemar, *lat. msc.;* Briemar, *lat. A;* briemer, *lat. B.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Så AC; lat. har:* que ibi eſſe dicunt*ur*. [36] *Mgl. i C.* [37] *Indsat efter C;*

oc aff then balſſamo, ok ther foræ leſuæ tee tæræ[38]
[firæ hundrit[39] aar oc meer. Hertugh Otgerus aff Dan-
mark[40] vor ther [oc talædæ meth fornefnde trææ[41] oc
od aff then fructh oc aff ten balſſæmo. Forty menæ ‖
173 a ſommæ vfornymſtighæ menniſkæ, at han en leſuer nogher
ſtæd oppa iorden. Jek tror bætær, at han leſuer met
gudh udi hemmærigæ, effter thy at han [arbeydede ſa
megit[42] for then helly troo oc criſtendoms merelſſæ ſkill.

Jtem hennær te øſtræ land udi India er eet ſtort
rigæ, ſom heter Caprobane, rigt[43] aff megit verdens
gotz. Tid ſeyldæ wy udi ottæ[44] daghæ. [Ter ſkullæ
te all tid keſæ thøm koning; te ſkødæ entæ koningins
ſlekt eller byrdh, naar te keſæ ſkullæ[45]. Thet er eet
aff te femten[46] fornefnde koningæ rigæ, ſom Otgerus[47]
vandn[48]. Ther æræ too ſommæræ oc to vintræ[49]; man
173 b finder ter all tid grøn ‖ fruct [och blomſter[50]. Te æræ
megit beſketnæ oc høfuiſkæ, ſom ther boo. Kiøpmen
kommæ offtæ tid oc kiøpſla met thøm. Ter boor manghæ
ſtædæ criſtnit falk, ſom megit rikt er. Ther liggæ too
øør, een heter Trillæ[51], ten annen hether Orgita[52]. Udi
ten enæ er hytther, ſom guld grafuiſſ ud aff oc renſſeſſ,
oc udi ten annen ſølff[53]. Jtem løber ter fram eet
røth haff, ſom ſkilt er fran [tet veſtræ haff[54], oc udi ten

---

mgl. i A; arborum, *lat.* [38] *Så A;* der, *C.* [39] *A;* 300, *C;* quadringentis, *lat.* [40] *Se indledn.* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A har:* ſa megit arbeydede ſa megit. [43] rige, *C.* [44] *Efter C:* 8; ſyw, *A;* octo, *lat.* [45] Ibi ſicut in multis alijs inſulis rex non naſcitur. ſed eligitur per terre parteſ, *lat.* [46] *Mgl. i C.* [47] *A;* hertug Otgerus aff Danmarck, *C;* Ogeri, *lat.* [48] *Så A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* vintræ . . . blomſter *har lat.:* hyemes. ſi tamen hyems aliqua dici debeat et non iugis eſtas. quia nulla illic dies anni priuatur fructu flore fronde germine. [50] *Indsat efter C; mgl. i A.* [51] *A;* Trilla, *C;* orilla, *lat. AB;* Orgilla, *lat. msc.* [52] *A;* Orgitta, *C;* argita, *lat.* [53] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [54] mari occeano, *lat.*

ee Tryllæ[55] [opp grafuiſſ[56] oc find*iſſ* megit koſtælict
guld aff me*n*d, q*w*inn*er* oc børn, ſo*m* ter til lærdæ ær*æ*.
Ter boo oc ſinn*er*ligæ dyur udi biergen, ſkafthæ ‖ ſom 174 *a*
myrer oc ſtor*æ* ſom voræ[57] kattæ, huilkæ dyur al tid
grafuæ guld oc[58] re*n*ſeth oc bær*e*t ud [oc ind[59] m*eth*
ſtort ærwædæ, aff huilkit engin fra*n* thøm fongæ ka*n*
[uden meth ſtoer behe*n*niched[60] for ſtor far*æ* ſkil. Tok
plæyæ tee ſa vnn*er*ſtu*n*dom ath fongit: Nar ſtor hedæ
er oc dyure*n* ligghæ ok huilæ thøm, [ta ſtiæ[l] alt
falk ſek til m*et* dromedariis eller heſtæ oc tagæ m*eth*
haſt, huot te fongæ ku*n*dæ, oc før*æ* bort[61]. Te plæyæ
ok ſaa at fongæ gullit: Tee tagæ eet hors, naar th*et*
hafu*er* ny fød ſith føll, oc hengæ oppaa horſith too ſtor*æ*
kuruæ [aff nith trææ[62], ſa ath te hengæ nagit ſaa ‖
neth*er* til iordin, och[63] ladæ horſit vel hu*n*gr*æ*. Sa 174 *b*
likcæ te føllit indæ oc drifuæ horſit oppa biergit[64], th*er*
ſo*m* dyure*n* ær*æ*, oc ladit ter gaa oc ædæ greſſ. Nar
ſo*m* dyure*n* vor*æ* teſſ var, ta løbæ te ud oc leghæ m*et*
horſit oc m*eth* tee korwæ, t*et* hafuer oppa ſek[59]. Tee
hafuæ oc ſada*n* natu*r*æ, at te vellæ al tid fyllæ th*et*,
ſo*m* te ſee[65], tomt er; thy løbæ tee aff legh oc hentæ
guld oc kaſtæ udi korfuænæ. [Nar falkit prøfuær, at
korfuænæ æræ fullæ[66], ta ladæ te føllit ud och[67] gnæggæ
efft*er* modær*e*n. Nar hu*n* t*et* hør*e*r, ta ko*m*mer hu*n*
trafuændiſſ m*et* korfuænæ [fullæ aff[68] ‖ guld. J ſa da*n*næ 175 *a*
[madæ oc[69] andræ madæ ta fa te gullit fra*n* te dyur[70].

---

[55] *A;* Trylla, *C;* Orilla, *lat. AB msc.* [56] *A;* begraffuis, *C:* effodit*ur*, *lat.* [57] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A;* noſtro*rum*, *lat.* [58] ſom, *C.* [59] *Mgl. i C.* [60] de facili, *lat.* [61] in dromedarijſ *et* equis rapiu*n*t *et* furant*ur*, *lat.* [62] nouos, *lat. B.* [63] *Svarende til* och . . . greſſ *(l. 17) har lat.:* ha*n*c famelica*m* dimittu*n*t vt ſe paſcat ad herbas in monte. [64] *Efter C:* biergitt; biergen, *A.* [65] *C tilföj.:* der. [66] Cu*m*q*ue* ho*m*ines a remotis tempus obſ*er*uauerint, *lat. B.* [67] *Så A;* at, *C.* [68] *Gentaget i A på den nye side.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Noogit aff tet P*ar*adiis, ſo*m*[1] oppa iordin er[1].

Ca*pitulu*m xlviij.

Fran keyſær*æ* rigit aff India reth øft*er* ud boer enghææ[2] ſalk,. ikcæ ka*n* ter oc engæ[3] boo for bierghæ, clepper oc huoſſæ ſtenæ oc for [ma*n*gæ ho*n*næ vſu*n*t væder, ſo*m* j bland biergen er[4]. T*et* er ſtu*n*do*m* tyukt oc ſtu[n]do*m* fulth aff røgh oc ſtu[n]dom mørkt[5] oc ſtu*n*do*m* forgiftikt, ſa at tør vorder j verræ [oc ver*ræ*[6] fræ*m* at ko*m*mæ til P*ar*adiis [for*æ* clepper, ſtenæ, bierghæ oc vædær[7], huilkit P*ar*adis vor*æ* forældr*æ* fortabædæ for
175 *b* ther*r*æ[8] vlidelſſææ[2], ‖ huikkit ma*n*gæ dags ferdh wor*æ* fra*m* at ko*m*mæ, [tok ka*n* thøm engin r*e*gnæ eller veſt fran ſek ſiæ[9]. Jkcæ[10] ko*m* iek ter oc nerm*er*, en ſom iek tå vor; tok well iec ſiæ faa ord aff [te*n* ſtæd[11] P*ar*adiis, ſo*m* vel ma troos at var*æ* ſa*n*ne*n*, ſo*m* jek ther ſpurdæ oc hør*æ*. P*ar*adiſſ er eet ſtort rwm, vel ſa ſtort ſo*m* woræ fæm land, ſo*m* er Engla*n*d, Norma*n*nia[12], Yb*er*nia, Scotia[13] oc Noruegia, oc end megit ſtør*ræ*. Tet[14] ligg*er* høyt opp udi væterſſe*ns*[15] boligh[16]. Ter er een kellæ, ſo*m* oc aff ſc*re*fuith ſtor; hu*n* gifu*er*

Kap. 48. [1] *Mgl. i C.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] *Så A;* nogen, *C.* [4] aeris inter alpes diuerſitate*m*, *lat. Efter* væder *tilföj. C:* oc luct. [5] *Se indledn.* [6] *Mgl. i C.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *C tilföj.:* fynders ſkyld oc. [9] ſi metiri poſſet, *lat.* [10] *Svarende til* Jkcæ . . . horæ *(l. 16) har lat.:* q*uia* ideo vlteri*us* no*n* p*r*oceſſi nec p*r*ocedere quiui. pauca du*m*taxat de illo loco refero p*er* auditu*m*. [11] dette, *C.* [12] *Rettet. A har* normanna *med forkortelsesstreg over første* a *og over sidste* n, *over hvilket også findes en prik.* [13] *A;* Dacia, *C;* Scothye, *lat.* [14] *Efter C:* Det; ter, *A.* [15] *A;* verdſens, *C. Lat. har:* ad aeris ſuprema*m* ſuperficiem. [16] *Her-*

vathn all verden ofuer. Vantzens[17] naturæ ær ſa, ath tet ſkal al tid flidhæ ‖ fran[18] øfuerſt oc neter ath. 176 a
Ther flider oc ud aff ten kelldæ veſter ud til voræ land firæ[19] floder: Phiſon, Gion, Tigris oc Eufrates, [huilkæ floder ſom gifuæ allæ land vaten til øfrens[20]. Tet[14] er oc vel troendæ, ath then ſammæ keldæ gifuer andræ firæ floder aff ſek [eller oc fleræ[21] [øſter oc nør oc ſinner ud oppa ten ſidhæ oppa iordin[22], [thy huer man at vy vidæ[23] jkcæ nafen til te floter, ſtæder[24] oc dygder. Tok vell jek ſiæ foræ ſant, ath oppa[25] ten annen ſidæ oppa[26] Paradiis boer megit falk oc æræ ma[n]gæ koningæ rigæ, land oc ſtædher, oc [hafuæ therræ kiøpmend ſøkt[27] tædæn oc intil Indiam, oc hauæ ‖ herræ oc førſtæ oc 176 b
andræ [ſent bud[28] oc breff til Indiam oc te [tædæn oc[29] til thøm i geen. Jtem løber Phiſon j giømmen Jndiam, ſtundom vnner iorden och ſtu[n]dom ofuer, huilken flod ter kalles Gangeſſ af een hetenſk koningh, ſom ſaa hedh, huilkin Otgerus[30] ſenkthæ[31] udi ten flod, forty at han jkcæ villæ tagæ ved troen oc ladæ ſek døbæ, ok ud met thet ſammæ[32] vaten findiſſ mangæ dyræ ſtenæ oc mangæ korn aff koſtæliger malm oc guld hytter. Ter løber oc nether aff[33] tet vaten eet trææ,

---

efter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. [17] verdſens, *C.* [18] *Rettet.* fræm *(eller* fræn*), A;* fra, *C.* [19] met, *C.* [20] Ab iſta dimidia parte terre circa equatorem circulum terram influentes, *lat.* [21] *Mgl. i lat.* [22] irrigantia terram oppoſitam que eſt circa alteram dimidiam partem circuli equatoris, *lat.* [23] Dog ved huer mand, *C.* [24] *Efter C:* ſteder; ſtæd. *A. Lat. har:* eorum fluminum loca virtutes et nomina. [25] *Svarende til* oppa . . . Paradiis *har lat. B msc:* illic. *Noget mgl. her i lat. A.* [26] *A (jfr. ovenfor l. 8);* ved, *C.* [27] haffue *(subst.)*, deris kiøbmend ſøge, *C.* [28] ſennde bud. *C.* [29] aff India, *C.* [30] hertug Otgerus aff Dannmarck, *C.* [31] lod ſenncke, *C.* [32] *Mgl. i C.* [33] *Så AC (for* at). *Lat. har:* in eo natans. [34] *A* =

ſom hether aloes[34]. Jtem ten annen flod Gion løber
177 *a* fram at Etiopiam; ‖ taa hun kommer til Egipten, ta
hether hun Nilus. Ten lrediæ flod, ſom hether Tigris,
løber fræm ath[35] Aſiriam oc giømmen thet ſtoræ Arme-
niam. Teen fiærdæ, ſom hether Eufrates, løber frem
ath tet rigæ Mediam oc tet medelſtæ[36] Armeniam oc
Perſiam, ſa[37] lengæ ath te[38] løbæ ind udi hafuith[39] oppa
ten ſidæ, ſom huer[40] til kommer[41]. Thy ma mand
merkæ, at al thet vaten, ſom ſøth eller færſt er j verden,
thet hafuer ſin[42] opp rinnelſſæ aff ten fornefnde keldæ
udi Paradiiſſ, tok at alth vaten hafuer ikcæ lighæ godh
tæff; tet voller jordmoonen[43], ſom tet igemmen[44] løber,
177 *b* oc lengen fran ſin beginnelſææ[45]. ‖ Oc mwæ j vidæ, at
oppa[46] tre ſidher kan engin kommæ til Paradiis [eller
ter nogæt nær[47], huerken mennifkæ eller dyur, ſa ſom
er øfter, ſinder oc nør, ty at ther er eet biergæ ſa
wbegribæligæ høyt, ſa[48] at tet ſineſſ[49] henghæ ouen
nether aff ſkien ſom een vegh, oc oppa then veſtræ
ſidæ, [ſom er oppa vor ſidæ[50], er eet brennendæ boel,
ſom udi ſcriften kalliſſ Rumphea[51] flamea, ſa at engæ
werdens *creaturæ* kommer ther ouer, uden thet kundhæ
værœ nogræ fulæ. Te ſom villæ gaa tid naagit ner,
thøm møttæ høyæ bergæ oc clepper, forgiftikth væder,

---

lat.; oloes, *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *C tilföj.:* det Rige. [36] *Så AC;* minorem, *lat.* [37] *Svarende til* ſa . . . kommer *(l. 8) har lat.:* Tandemque fluuij ſinguli per loca ſingula ſe iactant in mare. [38] dett, *C.* [39] *C tilföj.:* huert. [40] det, *C.* [41] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [42] *Indsat efter C; mgl. i A.* [43] *A;* Iordenn, *C;* naturas rerum, *lat.* [44] *C tilföj.:* gaar och. [45] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [46] *C tilföj.:* de. [47] *Mgl. i lat.* [48] *Svarende til* ſa . . . vegh *har lat.:* perpendiculariter abſciſa. [49] *Herefter tilföj. C:* att. [50] *Flyttet af udgiv. efter C; det står i A efter* boel. [51] *Efter C;* romſea, *A;* rumphea, *lat. AB;* Romphea ,

grummæ dyur oc onnæ ormæ, kullæ och hedhæ. Engin
kundæ ok ‖ kommæ tid[52] nær til ſkibſſ [frem at noger 178 a
flod[53], førſt forty at floden løber vnnerſtu[n]dom vnner
iordin, oc foræ tet buller ſkild, ſom hun aff ſek gifuer,
ta hun nether faller aff høwæ biergæ oc ſtenæ. Jek
hafuer uel hørt, ath noogræ herræ oc daræ forføktit til
ſkibs, huilkæ ſom voræ ſommæ[54] døfuæ oc ſommæ blindæ,
ſommæ fingæ geneſten bradødh, ta tee tet begynnædæ,
huilkit man ma troo, at ikcæ gudh er tækcælict, at
nogher man tet forſøgæ ſkullææ[45]. Thy[55] villæ iek
ikcæ nermeer, end mek mwælict vor at vandræ. Ta vor
iek ſa til radæ, at iek j gen vendæ oppa myn hiemwey
at faræ til England i gen; ‖ ther ſom iek førſt kom til 178 b
verden, ter villæ iek oc ſkillieſſ ued hennæ[56] oc faa
iordin ſith j geen oc befalæ myn ſiæl j gudz nadæ oc
meſcundæ[57].

Aff væyen til riggæ j geen, fram at eet rigæ Caſſan[1] [oc Ribok[2], oc aff ten rigæ epulone[3].

Capitulum xlix.

Aff te ſtikcæ, ſom iek ſaa oppa myn hiem wey, ta iek tæden ford, vel iek ſcrifuæ nogræ[4] ord. Myn vey

---

lat. msc. [52] *Indsat efter C:* diid; *mgl. i A.* [53] *Lat. har: contra* ictum nitentes. [54] *Efter C:* ſomme; ſom, *A;* alijs, *lat.* [55] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* Quapropter *et* ego ex eo loco ſtatui animum ad repatriandum. quatenus deo propicio Anglia que me produxit ſeculo viuentem ſuſciperet morientem. [56] *A tilföj.:* j geen, *der vist er uopr.* [57] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 49. [1] *A = lat.;* Caſsam, *C.* [2] *Indsat efter C:* oc piboc; *mgl. i A (der nedenfor s. 197[17] har navnet skrevet* Ribok); *et* Riboth, *lat.* [3] *Efter C = lat.;* epolone, *A.* [4] *C tilföj:* faa.

fall frem at ten nørræ ſidæ j giømmæn Preſbitteri
Johannis keyſæræ[5] rigæ, førſt til land oc ſaa til ſkibs.
Wy ſeyldæ met gutz hielp frem at mangæ øør[6] mangæ
179 *a* dags ferd oc kommæ til eet rigæ, hether Kaſſan[7]. Thet ‖ er
oc ee[t] aff tee femten [rigæ, ſom foræ ær ſcreſuit aff[8].
Thet er tryſinztyuæ[9] dags ferd lankt oc hoos trætyuæ
dags ferdh breth, oc[10] er tet nafnkundeſtæ oc bæſtæ aff
allæ te[11] rigæ; tok kommæ enghæ kiøpmen tid aff
criſtindommend. Man ſkal nøuæ tenkæ nager ting,
ſom menniſkæ behøfuer, at man [finner ther ey[12] nagit
aff. Thet rigæ er fulth aff godæ[13] kiøpſtæder oc aff
folk, ſa at man finder j een godh[13] kiøpſtæd oppa huer
halfuæ dags ferdh. Ther[14] er oc een mektik koning;
han hafuer een deel [aff rigit[13] aff Preſbitero Iohanne
oc een deel aff Grantkan.

Ther neſt foræ vy ud aff fornefnde rigæ oc kommæ
179 *b* til tet rigæ Ribok[15], ſom oc ‖ er eet aff te femten rigæ.
Tet er eet got rigæ, ſtor oc bret oc fult aff allæ honnæ
rigdom. Thet holler keyſæren aff Tartaren vnner ſek.
Ther[16] eer een mektik ſtad ouer allæ te andræ; ther
hafuer koningin eet ſkønt palatz, oc ten øpperſtæ [aff-
gudæ beſcoph, ſom ther[17] hether labaſſy[18], han hafuer
ter eet heterlict ſædhæ. Alt folkit, ſom[19] j righit er,

---

[5] *Mgl. i C.* [6] *C tilföj.:* met. [7] *A;* Caſzam, *C;* caſſan, *lat.* [8] *Mgl. i lat.* [9] *Efter C:* 60 = ſexaginta, *lat.;* ferrætyuæ, *A.* [10] *Svarende til* oc . . . criſtindommend *(l. 9) har lat.:* poſſet eſſe nominacior omnibus ibi circa *(B msc.;* terra, *A)* prouincijs ſi a noſtris negociatoribus frequentaretur. nam . . . [11] *A tilföj.:* andræ. [12] *A;* io der, *C.* [13] *Mgl. i C.* [14] *Rettet af udg.* thet, *A;* Det, *C.* [15] *A;* Piboch, *C;* Riboch, *lat. A msc.;* riboth, *lat. B.* [16] *Efter C:* der; tet, *A;* ibi, *lat.* [17] *A;* augud er enn biſcop ſom der er, *C. Lat. har:* ſummus idolorum pontifex quem Lobaſſi appellant. [18] *A;* labaſchi, *C;* labaſſi, *lat. B msc.;* Lobaſſi, *lat. A.* [19] *C tilföj.:* der. [20] *A;*

gior hannum lidelſſæ oc er vnner hannum liger viiſſ ſom Criſtnæ vnner paſſuen. Han byuder och velſiner oc gifuer preſter therris afgudis[20] læn oc beneficia. [Oc allæ ſtader eræ ther mwritæ[21] met ſortæ oc huidæ ſtenæ [firæ kaant[22]. The hollæ ſa megin høytid ‖ aff 180 *a* therræ offer, huilkit tee offre therris affgud[23], at[24] ſpiltæ nagher mand een taar menniſkeſſ blod eller aff fææ[25], tet tee offræ, ta gullæ tet hans liff. Tee hafuæ ter[26] oc ſaa dan ſedh, ath nar een man ther døør, ten ſom nafnkundic eer, ta ſkal hans ſøn eller næſtæ arwing til ſammæn byudæ allæ[27] venner oc frendher oc hetenſkæ preſter. Tee følghæ allæ then dødæ kropp oppa eet høyth bierg. Ther gaar then verdicſtæ[28] prelatæ frem oc ſker hofuidit fran[29] then dhødæ oc faar thet [hans ſøn eller[30] hans arwing udi een deſk aff guld, och ther neſt ſyungæ te een ſinnerlich[31] ſangh oppa ‖ therris maal. 180 *b* Ther ſankcæſſ ta mangæ[32] honnæ fulæ, ørnæ, rafnæ, kragher oc andræ fulæ, oc prelathen hugger chroppæn j ſma ſtikcæ oc kaſter thet foræ thøm. Tee[33] menæ veſth, at thet er alth[34] gudz englæ, oc ſkullæ føræ hans kropp[35] udhy Paradiis. Men tettæ [ſkeer eller[36] gørs, ta ſyunghæ tee gantzæ gudælighæ, ſom wy gioræ pro defunctis: Sub uenite ſancti angeli *et cetera*, oc tet, ſom te ſiæ, tet er ſa megit [at ſiæ[37]: Seer allæ, huor hellikt ok rethuiſth tettæ menniſkæ wor, huilken gutz ænghlæ[37]

---

auguds, *C;* idolorum, *lat.* [21] Jſtius ciuitatis vndique muri ſunt compacti, *lat.* [22] *A;* firekanthe, *C;* quadratis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [23] Tanta eſt illic reuerencia ſacrificiorum, *lat.* [24] *Efter C:* att; oc, *A.* [25] *Efter C:* fææ; faa, *A;* pecudis, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *C tilföj.:* hans. [28] *A;* ypperſte, *C;* dignior, *lat.* [29] aff, *C.* [30] *Mgl. i lat.* [31] *Mgl. i C.* [32] alle, *C.* [33] Tee . . . Paradiis, *mgl. i lat.* [34] alt *står i C foran* veſth *og således måske oprind.* [35] *A;* fiell, *C.* [36] *Mgl. i C og er vel uoprind.* [37] *Mgl. i C.*

nw *f*ør*æ* in udi P*ar*adiis[38]. Ter neſt tha gaa thee allæ
181 *a* heem [m*eth* ſangh[37], oc arwy*n*ghænæ[39] ‖ giør*æ* thøm[40] eet goth geſtæbud, oc foræ te*n* ſiſtæ reth faa te huer th*er*ræ eet ſtikcæ aff te*n* dødiſſ hofuith, vel ſadit [och til reet[41], oc drikcæ allæ ud aff hofuit ſkallen, huilke*n* arwingæ*n*næ[39] ladæ uell poller*æ* oc re*n*ſæ, oc drikcæ ther ſide*n* all tid aff, te*n* dødæ til a*m*my*n*nelſæ.

Jte*m* fra*n* te*tt*æ for*nefn*de righæ oppa my*n* hie*m*ferd ty dags ferdh er een ſtor[42] *øø* oc rig[43] oc een koni*n*g megit mektik oc righ, oc aff alt t*et*, ſo*m* iek ther ſaa, vel iek ſiæ eet oc ther m*et* endæ[44]. Ter bodæ[45] een ma*n*, then rigeſthæ, ſo*m* j alt th*et* righæ vor. Ha*n* bar oc all tiid koſtæligæ clædher; ha*n* ood ou*er* madæ ſkin-
181 *b* ligæ[46] ‖ [oc *cre*ſligæ[47]. Ha*n* villæ ey hedæ h*er*ræ, ey førſtæ, ey h*er*tug, ey g*re*uæ, ey banær*æ* h*er*ræ, ey r*i*d-dær*æ*, tok wor ha*n* een h*er*ræ ou*er* nager marg*re*uer oc banær*æ* h*er*ræ. Ha*n*s gotz oc re*n*tæ løbh huer aar ou*er* tr*æ*tyuæ cuma*n* gilde*n*næ, [oc huert cuma*n* giør ty tuſ-e*n*næ gilde*n*næ[48]. Ha*n* ſkøttæ enghi*n* ting udhen all enæſtæ at leſuæ creſligæ eff*ter* ſith lege*m*mes løſth udi te*tt*æ v*er*dhen, oc ther for*æ* burdhæ ha*n*nu*m* at jordis udhy he[l]uit*i*s affgru*n*d m*eth* te*n* righæ epulone. Te*n*næ forſc*re*fnæ leſnit haf*u*er ha*n* eruith eff*ter* ſinæ forældr*æ*,
182 *a* oc ha*n*nu*m* ſkall ha*n* oc ladæ ſinæ eff*ter* ‖ komær*æ*[49] arwinghæ. Ha*n* boor[50] udi eet palatz, koſtælict ſom th*et* vor*æ* een keyſær*e*ſſ palatz. T*et* eer een mill om kr*i*ngh oc mwrith m*et* koſtælich g*er*ni*n*gh. Ther udi

[38] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *AC;* filius, *lat.* [40] *C tilföj.:* der. [41] *Mgl. i C og lat.* [42] *C tilföj.:* koſte-lige. [43] *Efter C:* Riig; rigæ, *A.* [44] *C tilföj.:* det [45] eſt, *lat.* [46] *A;* Skiennlige *C;* ſplendide, *lat.* [47] *Mgl. i C og lat.* [48] *Mgl. i lat.;* gilde*n*næ *mgl. også i C.* [49] *A har:* eff*ter* ‖ eff*ter* komær*æ*. [50] *A;* vor, *C;* reſidet, *lat.* [51] *AC;*

hafuær han trææ gardhæ oc win gardhæ, keldher, rynnendæ vaten oc ſøæ oc yrtæ garœ ok ſkiønæ ſalæ oc herbæræ, giordæ indæn til met guldh oc koſtælighæ malæthæ. Han-hafuer och eet ſkønt ſinnerlicht mak mit udi ſalen[51], ſom [koſtæligærœ eer aff gerning end[52] allæ tee andrœ, bigd[53] oppa tree pellærœ, lighæ ſom thet worrœ een aff woræ kyrker, [all ſammæn[54] forgilt met ‖ ſubtiil[55] gerning, Han gaar ſielden eller aldrœ 182 b [udh aff thet[56] palatz; han gar ter innæ oc ſpacerer, naar hannum løſter, met eeth tall ſkønæ[54] iomffruær[57], oc[58] te ledæ hannum oc bærœ hannum melløm [thøm oppa therræ hendher[59], nar han nogher ſtædh aff[60] ſalen ud gar, ſa at han j teſſæ madæ oc j mangæ andrœ madhæ hafuer[61] ſin løſth til allæ ſinæ feem[62] ſin: Til ſin døøn met[63] vell luctendæ yrtir oc [met all[64] annit thet[64], ſom vell[63] lucter; til ſin ſølelſæ met alt tet, ſom leen oc bløt er, oc met ſkønæ iomffruær, ſom altid hoos hannum æræ[65]; til ſin tæff met [wæl tæfuændæ[66] madh och dryk [til ſin welgæ; til ‖ ſin ſeendæ met alt[67] tet 183 a

---

palacij, *lat.* [52] koſtelig oc lyſtelig er aff gierningh mere end *C.* [53] *Svarende til* bigd . . . gerning *(l. 8) har lat.:* quaſi de ſcemate noſtrarum eccleſiarum cum turribus pilarijs et columnis in quibus nil prominet indigniuſ auro. [54] *Mgl. i C.* [55] koſtelig, *C.* [57] *Så må der vel læses.* udh thet, *A;* der aff ſamme, *C;* de ſuo, *lat.* [57] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [58] *Svarende til* oc . . . ud gar *har lat.:* Nonnunquam vult ferri geſtorijs vel certe puellaribus brachijs et viſitat ſepiſſime prefatum precioſius edificium. [59] *Så må der vel læses.* ther hendher, *A;* paa hennder imellom ſig, *C.* [60] i, *C.* [61] *Svarende til* hafuer . . . behauer *(s. 201[1]) har lat. kun:* excogitat delectare viſum pulchris auditum ſuauibus olfactum redolentibus. tactum lenibus *(B msc.).* et guſtum paſcere delicatis. [62] *Rettet.* feen, *A.* [63] *Indsat efter C; mgl. i lat.* [64] *Mgl. i C.* [65] *Indsat efter C:* erre; *mgl. i A.* [66] alt det ſom vell ſmager, aff, *C.* [67] Till ſin villie oc til ſin ſeng till

ſom løſtælicht oc [ha*n*s øue*n* behøfuælict[68] er; til ſin høre*n*næ m*et* ſøder ſang oc lyufligh[69] ſnak[70] och [til talelſſæ[71], ſa at ha*n* entæ faar at hør*æ* ude*n* t*et*, ha*n*-*n*u*m* uel behau*er*. Ha*n* hau*er* och al tidh hoos ſek halfftrediæſinztyuæ udualdæ ſkønæ iomfruær, ſo*m* ha*n*-*n*u*m* altid var*æ* tagher oc tiænæ efft*er* all[72] ha*n*s velliæ, til hans bord, [til ha*n*s[73] drik, [til ha*n*s ſeng oc til ha*n*s løſth[74]. Nar ha*n* ſider ued ſith boer, tha bær*æ* tee ha*n*nu*m* all tiid ſeem rettær til hobæ in m*et* ſød ſa*n*g oc løſtælich, oc ſo*m*mæ aff thøm tee bytzæ for*æ* ha*n*nu*m* oc ſkær*æ* hans mad[75] j ſma ſtikcæ, ſo*m*mæ
183 *b* ſti*n*gæ madin udi ‖ ha*n*s mu*n*d, oc ſo*m*mæ ſtrigæ ha*n*s læbæ m*et* eet rent clædæ, ty at hans egnæ hender ligghæ kwær*æ* oppa bordit[76]. Saa dan leſnit hau*er* han huer dagh. Ha*n* beuær*er*[77] ſek m*et* engæ te ſtikcæ, ſo*m* ha*n* ka*n* hauæ vmagæ eller mødæ aff[78]. Sa leſu*er* ha*n* all ſin tiidh frem[79] udi legem*m*e*n*s velløſth [oc creſlichet oc ſkødher ty uer entæ ſiælen[80], oc forty ha*n* leſu*er* ſom eet ſwiin m*et* kropphen, tha ſkal heluætæ tagæ ued ſiæle*n*, nar han dør. Oc ſo*m* iek ſadæ, at ha*n* leger he*n*ner*n*æ quær*æ* oppa bordit, [ta ka*n* ha*n*[81] entæ tagæ eller hollæ m*et* he*n*nernæ, forty at ha*n*s neylæ ær*æ* ga*n*tzæ langæ och chrogædæ voxnæ, thy at the ſkær*es* aldr*æ*.
184 *a* Te hollæ t*et* ‖ for*æ*[82] ſtor ædlæhed ter udi rigit at ladæ

at, *C.* met *er indsat af udgiv.* [68] vel behageligt, *C.* [69] *A;* lyſtig, *C, og således måske oprind.* [70] *Efter C:* ſnach; ſang, *A.* [71] *A;* tale, *C.* [72] *Mgl. i C.* [73] oc till hans bords mad oc, *C.* [74] ad omne libitum, *lat.* [75] *C tilföj.:* for hanno*m*. [76] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [77] *Så A.* [78] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [79] vd, *C.* [80] *Indsat efter C:* oc kreſſelighed, oc Skieder diſzuerre inthet om ſiellenn; *mgl. i A. Lat. har:* Deliciosius igit*ur* quo v*alet* deducit carne*m et* no*n* curat *animam*. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [81] *Således vel oprind.* han kan, *AC.* [82] *C tilföj.:*

ſinæ næylæ voxæ, oc meſt met[83] thøm, ſom tiænæræ hafuæ, ſom thøm tiænæ mwæ. Sommæ te hafuæ ſa langæ neylæ oc krogædæ, at therræ hender ſinæs, ſom te woræ vapntæ, oc allæ ædlæ qwinnæ hafuæ ſma føder foræ[84] therræ ædlæhed. Te pleyæ at bindhæ therræ fødher hordæligæ, [nar te liggæ j voggæ[85], ſa at tee ey faa therris halfuæ vexiſt[86], ſom tee ellers fongit hadhæ[87].

Aff tennæ bogs ſamſettelſæ udi then ædlæ ſtad Leodienſi[1].

Capitulum I^mum.

Udy myn hiem wey ud aff fornefnde rigæ kom jek fram
at mangæ || ſtoræ øer[2], ſom høræ til Tartaren, j 184 b
huilkæ ſom jek ſa mangæ ſiælſinæ ting, vnnerligæ oc
utroligæ[3]. Iek hafuer ey ſcrefuit hundrede delin aff tet[4],
ſom jek ſaa oc hørdæ; ikcæ kundæ mek oc alt kommith j
hw; jek hauer oc megit [ouer ſeet oc tauth[5] aff tet,
ſom mek j hw kom, foræ høfuiſkhedh[6] ſkild; jek vel oc
ladæ thøm nogit ſcrifuæ, ſom foræ mek udi tee land
hafuæ værit oc end effter mek kommæ ſkullæ; thy vel
jek her met endæ ok kortæ minæ ordh ath thennæ tid[7].

Jtem ten tiid iek kom til ten godæ ſtad Leodij[8],
ſom vor effter vor || herris byrdh[9] ar tuſennæ try 185 a

enn. [83] *A* (= blandt); for, *C.* [84] *Efter C:* for; aff, *A.* [85] intus, *lat.* [86] *A har* voxt||iſt *eller* vext||iſt *med første* t *overstreget.* [87] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 50. [1] *A;* leodicia, *C. Lat. B msc. har:* ciuitate leodienſi; ciuitate Leodij, *lat. A.* [2] prouincias, *lat.* [3] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A har:* tet tet. [5] offueſidt oc tager, *C.* [6] modeſtiam, *lat.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] *A;* Leodicia, *C;* legie ſeu leodij, *lat.*

hu*n*drede halfft*re*diæſinztyuæ oc oppa t*et* feemtæ, ok dualdiff ther aff ſyugd*om* udi[10] een gadæ, ſ*om* heter Baſeſa[11], ta hadæ iek [nagr*œ* lægæ ter aff ſtadin, oc[12] bland thøm ko*m* till mek een ga*m*mæl grabærit ma*n*, viiſſ oc forſøkt j ſin konſth. Ha*n* hed m*agiſte*r Ioh*annes* [de barba*m*[13]. Sa lengæ taled*is* vy vedh, at [vy ke*n*d*iff* af ga*m*mælt ve*n*ſkaph[14], ſ*om* vy fordom hadæ [til ſa*m*mæn[15] udi Kair[16] hoos ſoldane*n*, ſ*om* iek før [af rørth[17] hafuer. Th*en* tiid han ſin konſt oppa*n*næ mek beuiſt[18] hadæ [och hulpit mek ud af my*n* ſyugæ[19], ta bad han ok
185 *b* raddæ mek, at jek ſkul‖læ til ſa*m*me*n* ſc*ri*fuæ naagr*œ* aff tee ſtikcæ, ſom jek ſeet oc hørt hadæ udi my*n* langæ pellæg*ri*ms reyſæ, ſ*om* folk matthæ hafuæ oc læſæ efft*er* my*n* dødh. Ta til ſa*m*mæ*n* ſettæ iek te*n*næ forſc*re*fnæ[20] bog, ſ*om* jek tok ikcæ hadæ tenkt at giør*œ*, før en jek hadæ hiem[21] ko*m*mit til England. Jek troer veſſæligæ, at t*et* vor [ſy*n*nerligæ gutz[22] ſkykcælſæ, [at iek udh for th*en*næ langæ reyſæ[23], forthi at ſien jek aff[24] ſtæd ford, ta hadæ too aff vor*œ* koni[n]gæ aff Engla*n*d[25] orloff melløm thøm och forderuædæ land oc ryghæ m*eth* roff oc brand och dødhſlagh[26]. [Hadhæ jek blefuit
186 *a* he*m*mæ, ta[27] ‖ vor*œ* iek langæ[28] død eller oc hadæ giort ma*n*gæ grofuæ ſinder, [huilkit jek m*et* gutz hielp vel

---

9 *Indsat af udg.; mgl. i AC.* 10 *Rettet.* ude, *A.* 11 *A;* Baſzeſza, *C;* baſſeſauenyr, *lat. A;* baſſeſanemi, *lat. B;* ſanenyr, *lat. msc.* 12 *A;* der aff legernne hoſz mig ſom vorre der i Staden, *C.* 13 *A;* de Barban, *C;* de barba, *lat. msc.;* ad barba*m*, *lat. AB.* 14 n*oſ*tra inuice*m* renouabat*ur* antiq*ua* noticia, *lat.* ve*n*ſkaph *er vel fejl for* ke*n*ſkaph. 15 *Mgl. i C.* 16 *A;* kriig, *C;* Cayr, *lat.* 17 om ſkreffuit, *C.* 18 forſøgt, *C* 19 *Mgl. i lat.* 20 *Mgl. i C og lat.* 21 *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad p*ar*tes p*ro*prias. 22 guds ſynderlige, *C.* 23 p*re*miſſa circa me, *lat.* reyſæ *er indsat efter C:* reyſze; *mgl. i A.* 24 *A har:* aff aff. 25 anglie *et* fra*n*cie, *lat.* 26 dødelige Slag, *C.* 27 inter quas niſi a d*omi*no cuſtoditus, *lat.* 28 *Så A;* lenge

nw quith er[29]. Tet eer nw ppa[30] trediæ oc træthyuæ aar, ſide*n* jek ud ford, oc jek er nw udi thennæ for*neſn*de ſtad Leodij[31], huilkin ſom ligger fra*n* th*et* engelſkæ haff too dags ferdh, oc jek hau*er* nw veſth ſpurt, at te too for*neſn*de koni*n*gæ ær*œ* nw vell forlictæ. Thy[32] faar jek nw heem[33] til Engla*n*d oc vil m*et* gutz hielph hauæ [roo och mak oppa mi*n*æ aller dawæ[34] oc tiænæ the*n* almektiſtæ gud til my*n* [ſiælſſ ſaliched[35], ſo*m* mek oc allæ te, ſo*m* ha*n*nu*m* troligæ tiænæ, vell gifuæ ‖ euigh fred oc glædæ [m*et* ſek udi 186 *b* he*m*mæ*ri*giſſ rigæ[36]. [Tet vndæ oc gifuæ oſſ gudh fader, ſøn oc then helli andh[37], amen[38].

F*in*is.

Explicit[39] libellus, sc*ri*ptus p*er* fr*at*rem Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ffr*ate*r Joh*anne*s Michaelis, gardian*us* Neſtued*e*n*ſis*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe[38].

ſidenn, *C.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *Så A, men* o *er vel glemt foran.* [31] *A;* Leodicia, *C;* leodij, *lat. B msc.;* leodien*ſi*, *lat. A.* [32] *Svarende til* Thy . . . amen *(l. 12) har lat.:* quapropter et ſpero ac propono de reliquo ſec*un*du*m* maturiore*m* etatem me poſſe in p*ro*prijs intendere corporis quieti a*nim*eq*ue* ſaluti. hic itaq*ue* finis ſit ſcripti in no*min*e patris *et* filij *et* ſpirituſſancti Amen. [33] *Efter C:* hiem; heen, *A (jfr. kap. 49 not. 62).* [34] *Så må der læses.* mak oppa mi*n*æ aller dawæ roo och mak, *A;* ro oc mag paa min alderdoms dage, *C.* [35] ſiell ſaligheds forbedring, *C.* [36] i hi*m*merig, *C.* [37] *Indsat efter C:* det vnde oc giffue oſz gud fader Søn och den helligaannd; *mgl. i A.* [38] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [39] Explicit . . . glorioſe, *mgl. i C.*

Regifter[1] paa denne bog oc fummen aff huert capittell.

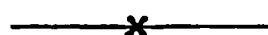
1. Om denne bogs authore, fødfel oc forfet, fom hannd fick i fin vngdom.
2. Om veyen aff Engeland oc til Conftantinopil till lannd oc vand.
3. Om den helligdom, fom er i Conftantinopel.
4. Kaafenn offuer land oc vand fra Conftantinopel och till Acharon oc om de øer, paa veyen erre.
5. Veyen aff Franckerige oc Flanderen til Ierufalem.
6. Veyen aff Ciprien eller aff Ierufalem oc till Babyloniam i Ægypthj land.
7. Om foldanens naffn oc pallatz oc om dennom, for hannom haffue verrit.
8. Om den agger oc march, fom balfamus paa voxer, vdi Ægypthi land.
9. Om den floid Nilus oc Ægypthenn.
10. Aff foldanens leyde oc veyen til Sinai.
11. Om Sinai klofter oc s. Chatarine legome.
12. Veyenn igennom Sinai oc til Iødeland.
13. Aff Betlehem oc Veyen til Ierufalem.
14. Om den hellige graff oc den kircke, hun vdi ftaar.
15. Om de andre 4. kircker oc fynderlig om templo domini.
16. Om flere hellige fteder i Ierufalem.
17. Om de hellige fteder vden Ierufalems ftads mur.
18. Om de andre merckelig fteder oc om det røde haff.
19. Om Natzaret oc Samaria.
20. Om Galileya oc Samaria oc den olie Sardinai.
21. Om Saraceners leffnit.
22. Om Machometz leffnit.
23. Om hans famtale met foldanen, fom denne bogh giorde.
24. Om verdfens vnderlighed i atfkillige lande.

---

[1] *Registret, der mgl. i A, er her aftrykt som det findes i C.*

25. Om Armenia, Perſia oc Amazonia.
26. Om Ætiopia oc diama[n]ther oc den nedre oc midle India.
27. Om den ſkoff, ſom peber voxer, oc vngdoms kielde.
28. Om s. Thomæ apoſtoli oc hans helligdom.
29. Om nogre øer ſynder vd oc Otgeri mel oc honing.
30. Om it rige, heder Smaffalorum, oc andre øer.
31. Om mannge øer ſynnder vd.
32. Om det gode rige Mantij.
33. Om de folch Pingmei oc veyen til Cathai.
34. Om keyſer Grandkams pallatz.
35. Aff de 4. høyttiider, ſom k. Grandkam haff*ue*r om aarit.
36. Om kogelſpill oc dieffuelſkab, ſom ſkieer i forneffnde keyſzer Grandkams høytiider.
37. Huor fore keyſzeren heder Grandkam oc aff den tittell, paa hans Indſeyell ſtaar.
38. Om det rige Cathai oc aff de Tartaris ſeder.
39. Om keyſer Grandkams begraffuelſe, naar hand døer, oc huorlu*n*de de keyſe en anden i hans ſted.
40. Om mange konge riger, ſom keyſeren aff Tartarien vnderdanige erre.
41. Om keyſerenns mectighed aff Indien oc hanns koſtelige Pallatz.
42. Aff denn tilfølgning til keyſerens pallatz aff India oc om de, hanno*m* følge, naar hand ferdis.
43. Om nogre vnderlige ting, ſom ere i det rige India.
44. Om den dall vallis infauſta oc hindis ſkickelſze.
45. Om den pinactighed, ſom er i for^ne^ dall.
46. Om nogre vnderlige ting, ſom erre i nogre øer vdi Indienn.
47. Om den øe Bracamanorum oc andre øer.
48. Nogit om det Paradis, paa Iorden er.
49. Om veyenn tilbage igen frem ad it rige Caſsan oc Piboc, oc om den rige epulone.
50. Om denne bogis ſammenſettelſe vdi den ædelle ſtad Leodicia.

VEJLEDER FOR PILGRIMME.

188 *a* Thettæ æræ the ſtædhe, ſom peregrime ſkule ſøghe for af løſn af theræ ſynder j th*et* helliæ land.

Huaræ ſom kors[1] ſtaar ſcreuet, ther ær af løsn af alle ſynder; i thee andræ ſtædhe giues af vii aar ogh vii karener och xl daue.

For owæn Geruſalem ær eet hoſpital miget ſtoort; ther ſkulæ peregrime in gangæ ogh gialdæ theræ tol. Item ſidhen ſkulæ the in gangæ i Geruſalem til eet hoſpital; ther ſkulæ thee æde, drikke ogh ſowæ til een tidh. Gra brødh*er* boo a Syons biergh, ogh engæ andræ clærke æller preſter æræ i alt th*et* helliæ land. Thee brødhræ ſkulæ op wekkæ peregrime*n*[2], før æn daue*n* op gaar, ogh før peregrime thæthen gangæ, ſkulæ thee giælde, ſom ſydh ær. The brødhræ ſkulæ ledhe peregrime til templæt.

188 *b* Førſt vdwortes i ſønnæn for ‖ vden with kirkedørren ſkulæ peregrime gøræ een ſtakketh bøøn. Item hoos templæt geneſten ære iiii capellæ; af them ær een war fruæs, then anne*n* ſancte Ioh*ann*is bapt*iſ*te, then thredie alle enghls, then fiardh*er*[3] Marie Magdalene. I theſæ ſtædhe ogh alle andre, ſom p*er*egrime nw pleyæ

---

[1] *De kors, hvortil her sigtes, findes ikke i cod.* [2] *Vel fejl for* peregrime. [3] *Så cod.* = fiardhe ær *(jfr.* bodher = bodhe ær

at ledhes, ſkulæ the ſkøt gøræ theræ bønær, for thi at ma*n*ge wodhe æra a ferdhe, ſerleſtes at the ſkulæ ey lidhe noger ſkendſkap af hedni*n*ge. Myt j mellen templet ogh the firæ capelle, enſæ til lighe rum, enſæ xxx føder tyl ſinnæn, ær then ſtædh, ſom Iudei toghæ korſſæt aff Iheſu for innæn Caluarie biargh. Item ſidhen ſkulæ p*er*egrime ledhes af thee brødræ nedher ad ſtadhen til øſter, enſæ eet ſteenkaſt til ſiar; ther er then ſtædh, ſom Ihe*ſus* hwiltæ lidet, ther han bar korſet. Ite*m* naggæt ‖ ſa ther vt fraan ær then ſtedh, ſom the nødæ 188 *c* Symonem at bæræ korſet eftær Iheſum. I then ſamme ſtedh ſtodhe the qui*n*ner, ſom grædhæ Ih*e*ſu pine, tyl hwem Ih*e*ſus ſaudhe: Græder ikke ower migh, græder ower edher ſelwe, *et cetera* Theſæ ſtædhe, ſom th*et* ſkedhe i, waræ tha for vden ſtaſſens portæ, tho hwer men at the ære nw for innen.

Somme wenthe ogh ſiæ, ad Geruſalems ſtadh war til foren bigd j een annen ſtedh, een han nw ſtaar bigd, ogh taghe the oord vd af leſten, ſom Ih*e*ſus ſaudhe: Thynæ fiændæ ſkulæ ey ladhe een ſteen bliuæ ower een annen. Iegh ſiær, han ſtaar nw j then ſamme ſtedh, ſom han tha ſtoodh, ogh th*et* prøwer iach ſaa, forthi at Salomonis temple ſtaar en j daw i then ſamme ſtedh nw ſom tha, ogh then gyldenæ port, ſancte Staffens poort, probatica piſcina, Pyla‖tes hws ogh mange andre 188 *d* thilige ting, ſom hwer man ſee ma. Men Syons biergh wor tha for ynnen muren ogh thet ær nw for vden, Anne hws, Cayphe hws, Marie Ih*e*ſu modhers hws, j hwilket hwn[4] op gaff ſyyn benediete[5] ond, ogh ma*n*ge andree hws ogh ſtædhe, hwelke meſtæ deel nw ødhe ogh farderwethe æræ, fra[6] Syons biergh waræ ogh tha

---

s. 224[4]*).* [4] *Cod. har* hvm. [5] *Kunde også læses* benedicte. [6] *Så cod. men sikkert fejl for* foræ *(eller* a?*). Om de*

ynnen muren ogh nw vden. Then deel eer fargangen,
ſom pleyær ſo*mm*æ ſtedhe at bigges ogh ſomæ ſtædhe
at fardriues[7], ſom aræn freem[8] gaa. Men ſom man
ma ſee, ey kunnæ ſtadhen Geruſalem widhes ogh ey
bigges annen ſtedh, een ſom han wor[9] ſkikket[10] af
æræſtæ. Men til templet, ſom then helliæ graf ær,
ær han wider ogh meræ giordh, ogh [engen ſtæd[11] a*n*nen
ſtedh, forthi ad a then ſydhe, ſom Salomo*n*is temple ||
189 *a* ær ogh andree foræ ſaude[12] ſtædhe, ther kunnæ[13] han
ikke[14] hauet wiidhs foræ dalaæ, ſo ſom æræ Ioſaphat
ogh Syloe, ogh forthi beholder han æn ſyn førſtæ ſtædh.

Fremdeles j talen ær th*et*, hwar lund Maria Ihe*ſ*u
modh*er* bedrowet ſtood til heuræ we[y]n øuermer ſo-
mighe[t] ſom xx føder, forthi hun kunnæ ey nærmer
ko*mm*a for bong, ther fulde[15] Ih*eſu*m. Then time hu*n*
ſaa Ih*eſu*m ſyn ſignethe ſøn bære korſet, ogh han ſaa
he*n*næ, tha gic drøwelſens ſwerdh gømmen he*n*næ hiartæ,
ſom gamle Symeon hafdhe he*n*ne ſaudh. For then
ſkyld ſtaar ther een hederligh kyrke j then ſtædh,
altidh luct af hedhninge. Item ſo ær thethe*n* een
ſtoor ſkedhning enſe eet arbørſte ſkud, ther ær then
engæ[16] frateres hws til høwræ weyn. Item ſythen
189 *b* ænſæ then ſa*mm*æ ſkeningh || er Pylates hws til then
wenſtræ weyn, ogh th*et* hws ær mighet dyrligt giort
ogh beſcreuet, ogh thet ær ænſæ een half fiærding fra
Caluarie ſtedh, vd af hwilket[17] *Criſtus* bar ſyt korſ.

---

nævnte steders beliggenhed jfr. s. 215. [7] *Så cod. men vist fejl for* farderues. [8] *Cod. har* freē̄ī. [9] *I cod. ser* o *ud som* e. [10] *Cod. har* ſkiklet *d. v. s. krøllen af sidste* k *er glemt her som oftere i cod.* [11] *Som ét ord i cod. Samme udtryk nedenf. s. 217*[19]. [12] *Cod. har* ſā̆le. [13] *Rettet.* qui*n*næ, *cod.* [14] *Cod. har* ilke. [15] *Så må der vel læses.* fulge, *cod.* [16] *Så cod., for* ongæ? [17] *Cod. har* hwillet. [18] *Så må der læses (jfr. 210*[4]*).*

Ite*m* ydermæræ enſæ til halt ſo migh*et* rum[18] er Herodis hws, til hwilket *Criſt*us war ſend af Pylates, a then winſtre weyn. Ther hos a then høwra weyn ær templu*m* Salomonis ogh probatica piſcina. Ther ær Ioachims hws, j hwilket Maria Ih*eſ*us modh*er* war føød. Item ther ikke lant fran ær ſcolen, ſom man boogh . . .[19] Item hoos Salomonis templæ i ſtadhsſens mur ær then gyldenæ poort, gømen hvilken[20] Ih*eſ*us infoor a palmæ ſøndau, hwilket[21] luct bliuer til yderſtæ dau af hedhningæ. Item inwortes ær ſ*anc*te ‖ Staffens poort, hwilky*n* 189 c ſa kallæs forthi, at Iudhæ mødæ[22] hanu*m* therræ, ogh wd wortes enſa til eet ſteens kaſt ther beydhæ han ſynæ knæ ogh baad for thee, hanu*m* ſteendæ, ogh anuordh*et*[23] gwd ſyn ſyæl. Item ſidhen i*n*nermeræ j ſtædh ær Ioſaphat dal; a hander øſter ſa ydermere ær Cedrons ſtrøøm. Item een ſtoor kyrke, hvylken Sarace*n*i likkæ, tho huer men at hwn ær graa brødhre giuen af pauen, i hwilken ſøghes war fruæ graf. Item af then ſtædh, ſom ſ*anc*te Staffen war ſteender, gonger ma*n* op til Oliue biergh. I vp gongen til øſter ſa lankt, ſom eet armbørſt ſkiuder, ær yrtægardhen, i huilkin the ſtoghe hand a Jh*eſ*u, fongedhe ogh bunde[24]. Item noghet owermeræ ær then ſtædh, ſom hans diſcipuli ſofnedhæ[25], mæ‖dhen han baadh ſynæ 189 d bøner. Item fremdeles til ſynder enſæ een ſteens kaſt ær een hulæ i iordhen al ſteenegh, j hwilken Ih*eſ*us intræt thredhiæ ſynnæ ogh baadh til ſyn helliæ fadher ogh ſwetes bloodh. Item ogh thære noghit owermeræ a høuræ weyn ar[26] then ſtædh, ſom ſanctus Thomas ſyk war fruæ ſuoor, then tidh hun op tooghs til hymelæn,

---

I cod. er der her og i ruum *214*[20], ræt *218*[30] *skrevet* E *for* r. [19] *Noget må her være forbigået i cod.* [20] *Cod. har* hwillen. [21] *Så cod. (jfr.* then naun *s. 214*[1], then altaræ *s. 218*[28]*).* [22] *Rettet.* mødær, *cod.* [23] *Cod. har* anuordhetdhet. [24] *Her er vel en fejl i cod.* [25] *Cod.*

ogh noghit owermeræ i ſtædh ær then ſtædh, ſom
Ihe*ſ*us græt ower Geruſalem ogh ſaudhe: Om tu hafdhe
kent, huad thigh ſkal ower gaa. Item at then ſame
wey a heuræ weyn til øſter ær then ſtædh, ſom engelen
førdhe war fruæ palm. Item [øwerſt a Oliueti biergh[27]
enſæ eet ſteens kaſt til winſter vde*n* veyn ær then
190 *a* ſtædh, ‖ ſom kalles Galilea, ther ſom *Criſt*us oben-
baredes ſinæ diſcipulis efter hans vp ſtandeleſæ. Ite*m*
fra then ſtædh ræt vd a hander ſønder øwerſt a Oliueti
biergh enſæ eet got armborſtæ ſkut ær een ſtoor kyrkæ
och hans food ſpor, ſom han op foor til hemelen.
It*em* a thet biergh ma ma*n* ſee Iordens floodh och th*et*
døthæ haf, æn thoch the æræ fæm milæ thædhen.
Item atter thædhen i ſynder bort eet armborſtæ ſkut
ær een kyrki, ſom apoſtælæ dictædhæ credo. Frem at
then ſa*m*me gang er een kyrki, ſom *Criſt*us kændhæ
apoſtolæ at bedhe och læſa p*ate*r noſter. Item frem-
deles ſom ma*n* faær[28] nedhær at bierghet, enſæ een
ſteens kaſt, ær then ſtæd, ſom war fruæ hwiltæ ſik,
190 *b* then tiidh hu*n* ‖ thrætes, ſom hun daulighe daus ſøktæ
theſſæ foræ ſaudæ ſtædhe. Ite*m* fremdeles neydher at
bierghet, enſæ til twiggæ ſtenæ kaſt i nøør, ær een
kyrke, ther ſom ſanctus Iacobus, ther heder mindræ,
han fiældhæ ſigh then timæ, ſom Ihe*ſus* leedh ſyn død,
ogh Ihe*ſ*us obenbareth ſigh[29] ha*n*nu*m* then daw, han
op ſtoodh, ogh ther ær han och iordheth. Ther hoos
ær Sacharie graff, ogh ſo ær ende*n* a Ioſaphat dal.
Nota. Hoos ſancte Iacobs kyrke nedhre a Oliueti biergh
ær enſæ een capellæ vt huggen i een ſteen, och wen[30]
ær han ſkipdher[31] ænſæ een hat af andre ſteenæ, och
ther ſiær man, at Joſaphat koning war iordh*et*[32], och

har ſofnedhæ. [26] *Så cod. jfr. 225*[5]. [27] *Så må der vist læses, jfr. l. 9. Cod. har* owert a biergh. [28] *Cod. har* ſaær. [29] *Indsat af udg.* [30] *Så cod.* (= wden). [31] *I cod. er et først*

ther af hauer dalen then[33] naun, ogh ſo*m*mæ ſiæ,
Pharaos dater, koning Salomonis ‖ drodning, ligger ther. 190 *c*
Item fremdeles ſa ær Syloe dal thædhen ogh in i byæn
til th*et* biergh, ſom byen ſtaar bigd a. Item til ſynder
a then høuræ hand i ſtadh ær war fruæ keldæ, ſom[34]
ſo heder for thi, at war fruæ thoo[35] ſin ſignede ſøns
clude ther, then tith hun ſkulde offre hanu*m* i mønſtret.
Fremdeles ſomiget ſom en ſteens kaſt a then ſame
hand er natatoria Syloe[36]; th*et* heder ogh ſo for thi, at
Iodhe thoe them ogh ſu*m*mæ ther i. Th*et* wædn ther
er behendelige bigd; th*et* er ſkikket fyrekant med mange
huelninger[37]. Owe*n* til ær th*et* wit ſomigeth ſom
firæ ſynnæ tywæ føder[38] i længhen ogh bredhe*n*. In-
wortes til øſtar ther er wandnnæt ſanket; thet er i
brædhen enſæ ti føder æller tolof. Nydher til wadnnæt
ær[39] otæ traper, ogh th*et* wadn løber af war ‖ fruæ 190 *d*
keelde. Ite*m* fremdeles fra then ſtædh ſomighet
ſom een ſteens kaſt foræ ſtadhen Ieruſalem ær then
ſtædh, ſom the ſauedhe Yſaya*m* p*r*ophete m*eth* een træ
ſau. Item fremdeles til ſa miget ruum[40] ær Alchelde-
mach, then ager, th*er* køptes m*eth* thee peni*n*gæ, Ih*eſ*us
war ſold foræ. Ther hos eer een ſtædh i ſtenæ miget
diwb, i hwilken ſ*anc*tus Petrus ogh nonghene[41] andræ
gudhs diſcipuli ſkiuldæ them, mædhen Ih*eſ*us leedh ſin
døøth. Item fremdeles til weſter ſomighet enſe tw
armborſtæ ſcud foræ ſtadhen ær then ſtædh, ſom
Iødher[42] wilde haue taghet war fruæs ligheme, then

---

skrevet l *senere rettet til* p. *Opr. måske* ſkapter. [32] *Cod. har* iordhedhet. [33] *Så cod. (jfr. note 21).* [34] *Indsat af udg.* [35] *Cod. har* theo. [36] *Cod. havde først* Sywe, *men den første del af* w *er ændret til* l. [37] *Eller* hueluinger. [38] *Herefter findes i cod. et overstreget:* æller tolf nydher *(jfr. l. 15).* [39] *Cod. har* æt. [40] *Jfr. not. 18.* [41] *Så cod.* [42] *I cod. ser* e *ud som* o.

thidh han bars til grauæ. Item ſo fremdeles attær tw armbørſte ſcud ær A*n*ne hws, ogh ther ær een kyrkæ,
191 *a* i hwilken ‖ then ſteen ær høwe altar, ſom ower war hærras graf laa; han ær otte fødher longer, ſem fødh*er* breedh ogh half anne*n*[43] ſod thiøk. Item fremdeles at[44] then ſame wey ær Cayphas hws eet buæ ſcud lanct, i hwilket Iodhæ ſæthæ Ihesu*m* til om morwenen, then thidh the waræ mødhe. Item nw i gen til øſter enſe een ſteens kaſt ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Ioha*n*nes ewangeliſta, war fruæ gømeræ, idhelege ſaudhæ meſſæ for war fruæ. Item ther vd fraan enſe til xx fødheres længæ ær then ſtedh, ſom war fruæ gaf op ſin ſingnedhe and. Item fremdeles i then ſame wey til øſter enſe til xl fiæd ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Mathias war vd wold apoſtele i then ſtedh, ſom Iudas faredheræ før war, ogh vij meſſe diegne, af hwilkæ ſyw ſ*anc*te Staffn
191 *b* war ſteend i hæl, ogh Iaco‖bus then mindræ war ſkikketh biſcop ower Ierufalem[45]. Item ſo fremdeles ær a[46] Syons biergh ogh een kyrkæ, ogh then kyrkæ ær then ſtædh, ſom war fruæ giordhe ſin[æ] bøner, ſom hwn hwer dau ſøktæ the ſøræ ſcrifnæ ſtedhe a Syons biergh. Item ther vd fran xx[47] føders lengæ a wenſtræ weyn er then ſtædh, ſo*m* *Criſtus* *pre*dikedhe for ſin ſinghnedhe modher, ogh x fiæd[48] vd fran ær then ſtædh, ſom hwn ſad ogh høørdhe hans benedidhe oordh. Item a then ſame ſtedh forwittæ Ih*e*ſus ſine diſcipuli theræ vtroheed a hans op farelſes dau. Item a then anne*n* weyn kirken nordhen er then ſteedh, ſom the ſtektæ theræs paſcale lamb.

Hær eer nw at talæ om Syons biergh. Thet ær

[43] *Cod. har* annnen. [44] *Rettet.* ær, *cod.* [45] *Cod. har* ieraſalem. [46] *Indsat af Brandt.* [47] *Foran* xx *har cod. et udløbet, mislykket* x, *der vist ikke skal medtages.* [48] *Herefter er i cod. vel glemt*

alt hellit; hoo kan thenke een hellieræ ſtedh? Ihe*ſ*us
war ſignedhe herra e[n]dedhe ther th*et* gamle teſtame*n*t ||
ogh begynnedhe th*et* ny. Han endedhe th*et* gamle, 191 *c*
then thiidh han aad paſcale lamet m*et* ſine diſcipulis,
ogh ther efter til th*et* ny teſtame*n*tes bygynnelſe gaf
han them[49] ſyt ſignedhe legæmæ at æde ogh ſyt bloodh
at drikkæ til eet ewi*n*nelit amynnæ. Then ſtedh, ſom
thænnæ dyræ gærni*n*gh ſkedhe, ær ther j een kyrkæ,
ther ſom høwe alteræ ær, ogh ther vd fran x fedæs[50]
lengæ ær eet anne[t] alteræ til lighe heligh heet, ſom
Ihe*ſ*us war ſegnedhe meſteræ thoo ſine diſcipele føder,
ogh thee altæræ æræ bodhe widhe til een ewinnelygh
amynna. Owermeræ ær then ſtedh, ſo*m* apoſtele
v[n]dfinghe the*n* helliæ and pa pienſæ dau. Nedher j
omgonge*n* ær een capelle i the*n* ſtedh, ſom Iheſus
kom || in til diſcipele, ogh dørrene bleue luctæ, ther the 191 d
ſade ſamen for Iødhe reſle, ogh ther ær ogh ſa ſtoor
helligheet ſom j thee ſtedhe, ſom forſcriſne[51] æræ,
ogh i then ſamæ ſtedh thedhe han ſigh attær ottende
dawen ogh beuiſte them ſine ſaar ogh lood ſ*anc*te
Thomes tæghe them ogh ſtadh feſtæ them fulleleghe i
troæn. I then ſame capelle myt i alteret ær eet ſtykke
af then ſtolpe, ſom Ieſus war til bunden then time, the
hannu*m* hwdſtrughe. Item in i cloſſteræt ær konig
Dauids graf ogh koni*n*gh Salema*n*ds graf ogh andræ
koning graue. Item then foræ ſaudhe ſtadh Syons
biergh ær alt hellyt for ret werſkyld. Ther boo thee
graa || brødheræ ikke færræ i tal æn firæ ogh tiwæ, 192 *a*
ſiælden færræ, godhe gamle brødhræ, gudheleghe ogh
erlege, ey bøørn aller[52] folæ. Item førſte p*er*egrimæ
haue theſſæ ſtædhe beſeet, tha ſkal meſſæ heittidhelege[53]

ther *(jfr. l. 22)*. [49] *I cod. skrevet* theʒ. [50] *Så cod.* [51] *Rettet*. foren, *cod.*, *vist fejllæsning for* forne. [52] *Så cod. jfr. s. 223*[24], [25]. [53] *Så cod.* (eit *fejl for* eu? *jfr. 218*[15], [16]). [54] *Så cod. jfr.*

ſiæs i then ſtædh, ſom Ihe*ſ*us od nædwordh *met* ſine diſcipulis, ogh i andræ ſtedhe, ſa wel a[54] p*er*egrims p*re*ſter ſom af theras eynæ brødhre[55]. Førſte thet ær ſyſt, tha ſkullæ p*er*egr*i*me ſankes in i thera cloſter. Item ther efter ſkule p*er*egrime i gen kome til eet hoſpitale i nøør, i hwilken wey a wynſtre weyn tuigge ſteenæ kaſths lant ær een mettych[56] ſtoor kyrkæ ſ*anc*te
192 *b* Iacobs then meræ[57] i then ſtedh, ſom han war hals‖huggen ogh iordhet, ogh i ſtedh i weyen er then ſtedh, ſom Criſtus møttæ thee three Mariær ogh ſaudhe: Heel˜edher! ogh ther vdfran enſæ tuiggæ armbørſte ſkud ær hoſpitalet. — Thetæ ær thet ærſtæ p*er*egrimes trech[58]; om the wille, tha muæ the th*et* fulko*m*me j too dawæ.

Item then tiidh thet komer tha til aften, ogh templet, ſom then helliæ graf ær i, lades vp a Saracenis, tha ſkal hwer p*er*egrim giuæ fem ducata til ingang, vde*n* vm ther ær nogher gra brodh*e*r ny kome*n*, han ſkal giuæ iij ducatæ, vm han ſkal [engen ſteedh annen ſtedh[59] giuæ pe*n*ninghe een ther; allæ andræ ſkullæ
192 *c* fult vt lægæ. Item womman[60] gar in i ‖ templet[61] fra ſøndher ret vd ogh ſa til dørren, enſæ xvi føder til ſiær, ligger een malmer ſteen, ſorter, viij føder long ogh tuiggæ ſiæde breedh. Pa ha*nn*u*m* ſmo[r]de thee Jeſu leghyme, Ioſep ogh Nicodemus, och weuedhe thet i linet. Item lidet yndermeræ a winſtre weyn[62] i te*m*plet, enſe xxx ſiæd til ſiæ, ſtaar then helliæ graf. Th*et* temple, ſom ower then helliæ graf ær, th*et* ær circhils trijnt, ogh owerſt a ær th*et* obet, men om ogh om ær

---

217[16], *219*[28], *224*[27]. [55] *Cod. har* brodhre. [56] *Eller* mectych. [57] *I cod. ser* r *ud som* t. [58] *Kunde også læses* treth *(Brandt), men* trech *er sikkert det rigtige,* = *mnt.* treck *(tog, optog, procession).* [59] *Jfr. s. 211*[7]. [60] *Så cod.* (= hwor man). [61] *Cod. har* tem ‖ templet. [62] *Herefter har cod.* eet. [63] *Så cod., jfr.*

thet lukt ogh hauer eykntæ[63] winduæ, men af then bigning ær bigd een annen bigning ſom een annæn kyrkæ, lengræ men ikke widhere, men huor fauert ogh huor koſtælict[64] thet bigd war af op hooff, thet kan ey fulſyas, num thi wær thet er alt ødhelaut af hedhningæ; huat ‖ merkilich feyrende ther war ogh them behauædhe, 192 *d*
hennæ hauæ the bort tæghet. Item hoos grauen ſkulæ peregrime nouet ſa bidhæ. Then capellæ ſkulæ thi graa brødhre vp lade og lykkæ; ther ma enggen hedning in[65]. Theſſe lundæ ſkullæ peregrime in gaa ogh ſee: Førſt ſkulæ thi ingangæ een wel ſkikketh[66] døør til een mighet liden capellæ; myt i then capelle ſtaar een trinder ſteen, høwer[67] enſa half femtæ foodh, fore grauens døør firæ fiæde lanct. Døørren in til then helliæ graf er til heuhedh iii fiæd ogh ii fiæd w[i]dh. Inuortes ær han[68] long otæ fiæd, widh vj fejæd, heu ti feiæd. A then heuræ weyn i then helliæ grafs capelle ær een ſteen tuiggæ feiæd long[69] ogh tuiggæ fiæd breedh. I wdgangan af then hel‖liæ graf enſæ til tiuæ fiæd ær 193 *a*
then ſtedh, ſom Iheſus vppenbaredhes Marie Magdalene enſe een yrte meiſter, ogh ther vdfran ottæ fiæd, firæ trappæ høøt, ær een fauer capelle war fruæs i then ſtedh, ſom war herræ vppenbaredhes ſyn ſignethe modher efter ſiin vpſtandelſæ, ogh hoos alteret geneſten i muren ſtaar eet ſtikkæ[70] af then ſtolpæ, ſom han war hudhſtrugen til. For vden then capellæ fremdeles i omgongen til øſter, ey aldeles bagh høue altere, ær eet altæræ i then ſtedh, ſom the bytæ Iheſu clædher. I then altaræ eer een deel af then ſamæ ſtolpe, til hwilken han war hudhſtrugen, hauendes thorn crunæ a ſit houedh. Ræt[71] bagh høwæ altera eer een capelle i ſancte Elene æræ,

heyghndæ *s. 219*[9]. [64] *I cod. synes der at stå* koſtulut. [65] *Herefter er vel glemt* komæ. [66] *Cod. har* ſkikleth, [67] *Cod. har* hower. [68] *Så cod.* [69] *Indsat af udg.* [70] *Cod. har* ſtiklæ.

193 *b* ther ſom hun ſtoodh, then ‖ tiidh thet helliæ korſ, the
tre naulæ, ſpiudet ogh crunen ware vp hewedhe[72].
Thædhen geneſten a wenſtra weyn inwortes enſe føræ
tiwæ ogh ſex trapper nedher at gaa eer then ſtedh,
ſom alle theſſæ foræ ſaude ſtikke waræ gømdæ. Frem-
deles af then ſame ſtedh om[73] omgongen i then venſtre
ſidhe enſe tre ogh tiua trapper høøt ſtiær ma*n* vp til
Caluarie biergh. Ther ſkal man ſcudhe ogh actæ thet
hul, j hwilket korſeth ſtoodh, ogh *Criſt*us heyghndæ[74]
ther a. Thet hul ær trint ogh een ſpan wit owen[75],
men ſa wiit ær thet ikkæ nædhen; thet ær tuiggæ føder
diupt. Ther hos ma man wel ſe, hworæ ſteenen refnede,
ther gud leed ſin døødh, ogh a huer weyn ær eet alteræ,
193 *c* ogh thet ‖ thredhie ær a høuræ veyn, ther ſom var fruæ
ſtoodh bedrøweth met andræ qui*nn*æ. Ite*m* enſæ man
gaar nidher til koret, ther ær then hulæ[76], war herræ
teghnedhe met ſiin finger ogh ſaudhe: Her ær myt i
wæreldhe. Siæn ſiær han, at th*er* war wel mange
handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at
the*nn*æ ſynnæ beſcriue.

Then time p*er*egrime hauæ alle theſſæ tingh beſeet
ogh ſkwd meth gudheleghe bøner ogh ſang ogh læſen,
tha ſkule p*er*egrime al natæn ſøghe theſſe ſtædhe i
templet, ſa oftæ ſom theræ gudh fritelſæ ſiær til.
P*er*egrime, the p*re*ſter æræ, the ſkule ſa ſkikke them,
at ſa braat ſom mi*nn*at ær gongen, tha ſkule the wæræ
redhe at ſiæ meſſæ ſom the brødhre, ther bo, haue
193 *d* makt a pauen ther a. ‖ So*mm*e preſter holde meſſæ a
grauen, ſo*mm*e a Caluarie biergh m*et* ſtoor gudh frytelſæ,
ſom wel ſøm*er*; the [en dau[77] holdæ een weyn, the
holdæ annen dauen a*nn*e*n* weyn. The p*er*egrime, ikke

[71] *Jfr. not. 18.* [72] *Cod. har* vp howedhe. [73] *Så cod.* [74] *Så cod., jfr.* eykntæ *s. 218*[1]. [75] *Cod. har* woon. [76] *Herefter måske glemt* ſom. [77] *Således bör der vel rettes.* andæn, *cod.*

æræ p*re*ſter, the ſkulæ ſa ſkikke them, at thaghæ gudhs lighemæ førſtæ dau æller anne*n* til førſte mæſſæ ællær anne*n*. Item om prim time daus tha kome Saraceni ogh lade te*m*plet vp, ogh p*er*egrime telliæs vd, ogh the gonge heem til hoſpitalet ogh æde ogh drikkæ atter. At aften ſkule the i geen kome til templet ogh bliuæ ther attær til morghen ogh gøræ theræ gudhfritelſæ, huat the meſt kunæ.

Ther efter ſkule p*er*egrime færdhes til Bethleem, hwilkin ſtad ther leger fra Ierufalem ‖ enſæ ij milæ 194 *a* a hander ſynnen[78]. Ther i weyn ær th*et* hws, ſom the helliæ konighe gæſte til, ogh ther thedhes them ſtiærnen i geen, efter ad hun borthe war. Enſe til lige a wenſtre weyn ær the*n* ſtedh, ſom engelen kungiordhe hyrdhenæ, at *Criſtus* war fødher, ogh ængele ſungæ: Gl*or*ia in excelſ*is* deo; ther ær enſæ j milæ fra Bethleem.

Item fore ingongen til kyrken th*er*[79] ær i Bethleem en hul, i hwilken ſtierne*n* nedh*er* gik ogh wordh til the*n* materia*m*, ſom[80] føræ war. Th*et* burdhe[81] p*er*egrime, then tidh the in gangæ i then ſame kyrkæ, at the ſkule læte vp theræ hwuedh og ſe, huaræ[82] dyrlikæ hun ær ſkykket j alle modhe. Myt i then dyre ogh hedherleghe kyrkæ ær then ſtedh, ſom *Criſtus* war boren. Til then ſtedh ‖ gonges nedh*er* enſæ at ſex 194 *b* trapper ællær otæ j nør, ogh geneſten a then winſtre weyn ær ſtade*n*, ſom han føder war, ower hwilkeen ſtedh ær eet huult altaræ, ſa at ma*n* ma tæghe ogh ſee ogh kyſſæ ſtædhen. Item ræt vd fran enſæ ti fiæd

[78] *Cod. mangler en m-streg i* nn. [79] *Cod. har først haft* thz (= the*t*); *senere er forkortelsestegnet for* e *tilföjet, uden at* z *er rettet til* r. [80] *Herefter er vel glemt* hun. [81] *Således må der vel læses, skönt tredje bogstav ikke ser ud som* r. [82] *Ret-*

fra alteret enſæ ower firæ trapper nedher at gangæ ær then hedherlighe iedæ[83], ſom Maria laudhæ barnet i foræ oxen ogh aſnen, then tidh hun hafdhe hanu*m*[84]. Diuerſorium, then ſtedh ſa hedher, ſom migh thikker og andræ ogh ſiæ, at thet war een ſtedh, ſkikket for thet enæ, at Iodhe ginge ther in for modher ogh kunſth, for thi at han ær huggen j een ſteen; j lengæ ær han
194 *c* ſo mighet enſæ xl fødher, til widheet ‖ xx fødher, nom[85] ther[86] ſom war fruæ fødhe, t*her* ær hans widhe xxx føder, ogh ther ær iædhen, ogh ower then hulæ [h]auer weret thact, men nw ær ther migel beldæ ogh pryde. Vder mæræ fra then fore ſaudhe helliæ ſtedh ſo mighet ſom xx fiæd til ſynder ær then ſtedh, ſom *Criſtus* Marie ſøn war om ſkaren a otte*n*de dagh. Ite*m* i*n*wortes i cloſteret ær een capelle, ſom ſanct*us* Ieronim*us* ligher i, ogh j om gongen liggæ wiſte bøørn[87], ogh[88] theſſæ ærige ſtedhe tæghe graa brødhree til waræ ſo wel ſom Syons biergh.

Enſæ man gaar vd af thetæ cloſter i weſter, ær then ſtedh, ſom Elyas p*r*ophe*t*a war føød, og th*e*r hos war Paula ogh Euſtochim[89] iordhedhe, ogh ther ær ogh
194 *d* Rachel graf. Ther hoos ær then ſtedh, ſom enge‖llen bøø[d] Ioſep at føræ Mariam in i[90] Egypteland m*et* barn[e]t *Criſt*us, ogh th*e*r ær ſepulturæ xii p*r*opheta*rum*.

Fremdeles til weſter montana Iudee fra Bethleem too milæ long wey ogh ſtenegh og mighet ſwaar, ogh ther ær een kirkæ pa ſtædhen, ſom guus koorſ voxtæ, ogh ther ikke lanct fra ær then gamle ræt wiſæ Simeons

---

tet. hauræ, *cod.* [83] *Cod. har* iodæ [84] *Herefter er vel glemt* fødh. [85] *Således må der vist læses (jfr. s. 21*[5]*, 223*[25]*). Cod. har nærmest* nem *(ikke* men, *som Brandt læser).* [86] *Rettet.* them, *cod.* [87] *Cod. har* boorn. [88] *I cod. ser* o *ud som* e. [89] *Så cod. (for* Euſtochium, *som navnet ofte findes).* [90] *Ind-*

hws, then ther toogh barnet Ihe*ſu*m i ſinæ arme i mønſteret ogh ſaudhe: Lat nw thin ſwen faræ i frede. Ite*m* fremdeles enſæ til [eet fiarrendes[91] wey ær ....[92], ſom war fruæ com til Elizabeth ogh helſedhe hennæ m*et* kerlich faunteit[93] ogh gleddes inbirdheghe af theræ fruct. Ther hoos ær eet annet huus, ſom ſanctus Iohannes baptiſta war ‖ fød, ogh ther hoos ær eet annet 195 *a* hws, i hwilke*n* Zachias[91] ſancte Iohannis father, bedes ſcrif reethæ ogh ſcreef[94]: Ioha*n*nes ær hans nawn. Item fra thet hws ogh ſa in til Ierufalem i nør ær een milæ wey, men hwor oond ogh twngh han ær, th*et* lader iegh them ſiæ, hanu*m* gonget hawer, ogh th*et* ſiær iagh for thi, aad wi ſculæ actæ, hwat erwedhe ogh hwat for actet heed war ſingnedhe fruæ hwn tholde i then wey, then thiid hun føcte Elizabeth, for thi aad hwerken biæriænes harkicheet æller wey[en]s lonheet duolde henne, then timæ hun hafde fonget thet benedidhe budh af engelen.

Ther neſt gaar man til Nazaret. Then ſtadh ligger i Galilea hæret ogh ær xij milæ fra Ihe*ru*ſ*a*lem, ogh ær vmadens hard wey, ‖ ogh meſt ower thre milæ i bland 195 *b* biæriæn ther ær weyn al ſtenigh ogh hwas. Then wey for war fruæ m*et* migel ſkind heed, then tiith hun hafde fonget bud af engelen. I Nazaret ær een heutithelich[95] kirkæ, j hwilke*n* ær eet altare j then ſame ſtædh, ſom Maria ſaad ogh baadh a then timæ, ſom Gabriel com ogh helſede henne ogh ſaude: Aue, gr*aci*a plena, d*omin*us tecu*m*, *et cetera*. Et annet altaræ ær ther[96], ſom engelen ſtoodh then timæ, han bebudhedhe Marie then

sat af udg. [91] *Så cod.* [92] *Noget må her være glemt, jfr. Mand. foran s.* 53 [11-13]. *På stedet findes endnu som tidligere et lille kapel.* [93] *Mulig* fauntect. [94] *Efter* f *har cod. endnu* t. [95] *For* -tit- *har cod.* -cti- *eller* -tti-. [96] *Rettet.* thet. *cod.* [97] *Ind-*

ærege thidhende. Ikke lanct ther fran ær then keldæ[97],
af hwilke[n] Ihe*ſ*us thet edhelbarn oftæ hentæ ſin modher
Marie wædn[98]. Th*er* i weyn ær eet caſtellæ[99] .....[100],
ſom Maria com i hw, [at hun[101] hafdhe tabet ſin ſøøn
Ihe*ſu*m. Item fremdeles i Galilea ær then ſtedh, i
195 *c* hwilken ſanctæ Staffn ‖ war førſt iordh*et*. I Galilea er
then brøøn, ſom hedh*er* brøøn to Samaritanæ. Item
then ſtadh Neapoleos eller Sycar, i hwilken Ioſephs
been war iordhedhe. Item Sebaſten, i hwilken ſ*anc*te
Ioha*n*nes bap*ti*ſ*ta* war i mørke hws ſet og hals hugen.
Item thet caſtelle, i hwilket Iheſus reenſedhe x ſpytalſkæ
men. It*em* ſa then ſtadh Nayn, i hwilken Criſt
vp reeſde af døthe widuæns ſøøn, ogh th*er* ſom Iodhe
wilde haue caſt Ihe*ſu*m nedh*er* af biæriæt, ſom theres
ſtadh ſtoodh bigdar a, ogh ther ſom *Criſt*us gik mellen
them bort. Ite*m* Cana Galilee ther ſom Iheſus wende
wadn om til wiin. Item ſa Tabor thet biergh, pa
hwilket Ihe*ſ*us lood ſin gudh dom til ſinæ. Ite*m* ſa
195 *d* then ſtadh Capharnau*m*, i ‖ hwilken gudh giordhe mange
wnder. Item ſa Galilee haf, ther ſom gudh giordhe
og ma*n*ge vnder, ogh heder[102] th*et* Galilee haf for thi,
at thet[103] liger i Galilea; th*et* heder Tiberiadis haf
for thi, at a ſtrand brinken[104] liger then ſtadh Tiberiadis.
Ikke hedh*er* thet[105] haf for thi, at thet[105] ær [aller
ſalt aller[106] beeſt, num thet hedher rætere een ſiøø

sat af udg. [98] *Herefter har cod.* af *og derpå* Ther *med stort begyndelsesbogstav. Mulig er der her fejl i cod. De følgende steder, der nævnes, ligger mellem Jerusalem og Nazareth. Måske er* af *rigtigt og* Th'r *fejl for* jhrlm *med forkortelsesstreg over* (= Jheru*ſ*alem). [99] *Så må der vel læses. Cod. har* cateſtellæ, *hvor det første* te *vel skulde have været overstreget.* [100] *Cod. har* abiaræ, *måske forvanskning af stedets navn* Elbir. [101] *Indsat af udg.* [102] *Cod. har* herde. [103] *Rettet.* ther, *cod.* [104] *Rettet.* brinker, *cod.* [105] *Rettet.* ther, *cod.*

for thi, at th*et*[107] flyder af Jordan ogh[108] ær ſøt wadn. Thys lengæ er ſo migel enſe til ottæ milæ, ogh thys widhe ær til tree milæ, ogh tys vdgong ær til adhel hauet, ſom bodh*er*[109] ſalt ogh beeſt. I then fore ſaudhe ſtadh Tiberias reeſde Iheſus vp Iodhe kyrkes fore mans dotær af dødhe. Item ſa then ſtædh, ſom war herræ calledhe ‖ ſanctu*m* Matheum 196 *a* til ſyn nadhe ogh aad ogh drac met hanum. Item ſa ær then ithkæn[110], j hwilken *Criſt*us mettædhe fem thuſendæ men, ogh then ſtædh, ſom han mettedhe firæ thuſendhe mæn. Item ſa Widen[111] then ſtadh, i hwilken qui*n*nen ſaudhe til Ih*eſu*m: Helligh ær then quidh, thigh bar. Item ſa Tyrus then ſtadh, i hwilke*n* *Criſtus* heelnedh the*n* quinnes dater, hwilke*n* calles Cananea i ſcriften.

Nw ær[112] at ſiæ af Betania; thit ſøghe ogh peregrime. Betania ær een ſtadh, ogh ær han fra Ih*eruſa*lem[113] j øſter een ſtakkæt half[114] milæ, ogh ther boor æn folk, æn thoc ſtadhen ær meſtedeel ødhe laut. Th*er* ær een kyrkæ ogh Lazarus graf, af hwilken war herræ calledhe ha*n*nu*m*, then tiith han ‖ hafdhe fyræ dauæ wæræt 196 *b* døøth. Then graf kunnæ hedhnigæ ikke for derwe. Half thrediæ ſin tiuæ ſiædh ſtoodh Iheſus[115] fra grauen, then tiith han calledhe Lazaru*m* vp. Ther ower ſo mighet ſom vj føder til ſiær ær eet altere. I mellen Betania ogh Ieruſalem ær Betphage enſe a medhie wej a we*n*ſtre weyn, ther ſom *Criſtus* ſende wd two a ſine diſcipulis aat hente ſigh aſnen, a hwelken han reeth

---

[106] aller . . . aller, *cod.* (æller . . . æller) = enten . . . eller, *jfr. s.* 61^{22}, 78^{15}. [107] *Fejl for* ther? [108] *Skrevet to gange i cod.* [109] *Så cod.* = bodhe ær (*jfr.* fiardher = fiardhe ær *s.* 209^{21}). [110] *Så cod.* = ythkæn? *eller fejl for* øthkæn. [111] *Så cod.* [112] *Indsat af udg., jfr. s.* 215^{30}, 225^{9}. [113] *Cod. har* ihlrm (*for* ihrlm) *med forkortelsesstreg over.* [114] *Rettet.*

til Iheru*ſa*lem. I Betania ær Symonis hws then ſpidalſkæ man, war herræ ood meth, then time ſ*anc*ta Maria Magdalena græd a war herræs føder ogh ſmordhe hans howeth meth then diræ ſmøriælſæ[116]. Wden widh ſtadhen ar Marthe hws. Item wden ſtadhen wel ſo lanct ſom eet armbørſt ſcud ær then ſtedh, ſom Maria
196 c Magdalena com ‖ [om mood[117] war herræ ogh ſaudhe: Hafdhe tu waret her, tha waræ ey min brodher døød.

Nw ær at tale om Iordan. Iordan ær fra Iheru-*ſa*lem enſæ fæm godhe milæ. Thid ſøghe ogh p*er*e-grime for afløns[118] af therra ſynder. Ther ær thet bierg, pa hwilket war herræ faſtedhe i firæ tiuæ dawæ ogh fyra tiua natter, ogh ther effter hungredhæ hanum ogh lood ſikh freſtes af diauillen. Owerſt a bierghet ær then ſtædh, ſom han lood ſikh thredye ſynne freeſtes[119] . . . . . .

---

hwalf, *cod.* [115] *Indsat af udg.* [116] *Cod. har* ſmoriælſæ. [117] *Cod.* = omod, *s. 111*[12]. [118] *Jfr. s. 4*[7]. [119] *Herefter har cod. endnu et ord, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse.*

———×———

Trykfejl og rettelser.

S. X[11]	Liège	læs	i Liège.
- XLVII[1]	*ty*	—	ty.
- 1[15]	Aben	—	Åben
- 16[34]	( )	—	(9)
- 21[21]	fødelfæ	—	fødelfæ
	w		w
- 41[34]	facene	—	facene’
- 43[32]	*om*	—	om
- 48[12]	bodæ[33]	—	bodæ[30]
- 48[13]	beg*ra*fue*n*	—	beg*ra*fue*n*[33]
- 54[7]	40 *a*	—	40 *b*
- 54[20]	neftb	—	nefth
- 54[20]	40 *b*	—	41 *a*
- 62[18]	eller	—	til
- 67[10]	hans[7]	—	hans[1]
- 69[25]	offtæ[1]	—	offtæ
- 69[26]	offtæ	—	offtæ[1]
- 71[7]	hofueth[43]	—	hofueth[42]
- 74[25]	hafuer•[25]	—	hafuer•[28]
- 75[34]	fkilckæ	—	fkilchæ
- 97[27]	*8*	—	*9*
- 104[13]	ther j[31]	—	ther[31] j.
- 107[23]	9 *a*	—	89 *a*
- 119[3]	giordæ	—	[giordæ
- 128[15]	ter[71]	—	ter[81]
- 135[7]	end[57]	—	end[27]
- 140[34]	vlij	—	xlij
- 143[32]	*C*;	—	*C*;
- 145[17]	noget[33]	—	noget[32]
- 176[34]	*C*	—	*A*
- 200[24]	[57] Så	—	[56] Så

